VLADIMIR HANGA

ALEXANDRU CEL MARE

EDITURA ALBATROS
1974
Versiunea 1.0

D.M.
PATRI MEO

CUVÂNT ÎNAINTE

Viaţa lui Alexandru Cel Mare constituie o grandioasă pagină în istoria lumii. Şi aceasta nu atât din cauza strălucitelor şi uimitoarelor victorii sau romantismului trăsăturilor sale de caracter şi nici din cauza sfârşitului tragic al eroului, ci pentru unitatea pe care, pentru un moment, tânărul, dar genialul macedonean, a reuşit s-o dea unei mari părţi din lumea pe atunci cunoscută.

Campaniile lui Alexandru au deschis omenirii noi perspective care au dus pe plan filozofic la ideea unităţii „întregii lumi", la concepţia unei societăţi unitare cel puţin sub aspect politic şi cultural. Această idee nu a însemnat continuarea alteia mai vechi, căci lumea elină rămăsese în practică, ca şi în teorie, la statul cetate; polis-ul grec. Platon şi Aristotel îi teoretizaseră valoarea, iar Atena şi Sparta îi confirmaseră limitele, fără a-i crea perspectiva dezvoltării.

Pax macedonica instaurată de îndrăzneţul macedonean avea să uşureze circulaţia bunurilor, a ideilor şi oamenilor şi să obişnuiască lumea din vremea sa cu un nou concept; acela al statului cosmopolit. Dacă sub aspectul populaţiei, statele componente ale imperiului clădit de Alexandru rămân eterogene, sub aspectul civilizaţiei şi culturii, prezintă surprinzătoare elemente unitare. Ca limbă oficială a întregului imperiu se impune elina comună, întemeiată pe cel mai de seamă dialect grec: cel atic. În privinţa civilizaţiei se estompează tot mai mult diferenţele locale, care tind să se omogenizeze într-o anumită măsură. „Sunt multe cetăţi – afirma Poseidippos în sec. III î. e. n. – dar o singura Grecie".

Unitatea politică – de nuanţă monarhică – şi cea culturală – de factură elină – ce caracteriza structura noului stat făurit de Alexandru, este cunoscută în istorie sub numele de „elenism", termen pe care istoricul Droysen, profund cunoscător al epocii, l-a pus în circulaţie încă din 1836.

Statul creat de Alexandru, unitar sub aspect politic, a fost acela care a uşurat din punct de vedere economic schimburile comerciale frânate până atunci de tendinţele locale, iar, din punct de vedere cultural, aderarea la spiritualitatea greacă. Cine accepta elenizarea – inclusiv „barbarul" – avea un loc de egal în noua patrie în care cetăţenia nu mai era un privilegiu al naşterii, ci o legătură social-politică.

Ideea unităţii lumii, în sensul elenistic al termenului, a fost reluată, pe un alt plan şi cu mai multă certitudine organizatorică de către Caius Iulius Caesar, cel mai ilustru dintre romani.

Tradiţiile elenistice au fost vehiculate şi dezvoltate de imperiul roman, a cărui capitală, Roma, devenise în multe privinţe un oraş cu puternice trăsături elenistice.

Această notă de civilizaţie greacă este comună nu numai Capitalei, dar şi provinciilor şi chiar ţinuturilor din afara fruntariilor romane: a celor africane – din Sudan şi până în Sahara – şi a celor ce se întindeau dincolo de Asia Mică, până în India şi legendara Chină.

Cartea de faţă înfăţişează viaţa unui om pe care istoria l-a aşezat în Panteonul ei. De aceea am socotit că trebuie s-o scriem aşa cum a fost, deşi biografului onest nu-i este uşor să-i refacă conturul purificându-l de aluviunile legendelor apocrife. Pe de altă parte ne-am străduit să-i dam şi eroului putinţa de a se prezenta singur, căci numai astfel va putea cititorul să înţeleagă pe deplin viaţa şi faptele marilor genii.[1]

AUTORUL

---

[1] Documentaţia acestei cărţi se bizuie în primul rând pe izvoarele istorice antice (Arrianus, Plutarh, Q. Curtius Rufus, Diodor din Sicilia şi Trogus Pompeius), la care s-a adăugat literatura modernă de specialitate, începând cu lucrarea clasică a lui Droysen şi terminând cu cele mai noi ale lui Ap. Daskalakis şi D. Tudor. Mulţumim totodată, pe această cale, colegului Sabin Belu pentru ajutorul ce ne-a acordat ca referent al lucrării.

PREGĂTIRILE

I ÎNAINTE DE ALEXANDRU

Dincolo de hotarul de miazănoapte al Greciei antice se întindea, între semeţul masiv al Olympului, Alpii Dinarici, munţii Rodopi şi Marea Egee, ţara Macedoniei. Puţin mai întinsă decât Albania de azi, Macedonia era în cea mai mare parte a ei o ţară muntoasă, străbătută de trei mari fluvii: Haliakmon[2], Axios[3] şi Strymon[4]. Văile largi ale apelor şi şesul numit Emathia, ce se întindea de-a lungul ţărmului mării, de la muntele Olympului şi până la vărsarea Strymon-ului în Marea Egee, alcătuiau câmpia.

Tot de Macedonia aparţine şi peninsula Chalcidică[5] ce se termină prin trei promontorii alungiţi care o fac asemănătoare unei mâini. Dintre aceste promontorii cel răsăritean era şi cel mai cunoscut datorită muntelui Athos, care atinge înălţimea de aproape 2 000 m. Multă vreme porturile din această peninsulă au fost în stăpânirea grecilor.

Ca şi astăzi, clima Macedoniei cunoştea contraste pronunţate. În interiorul ţării iernile erau grele, iar zăpada răscolită de vânturi acoperea din belşug solul. Verile, în schimb, erau calde şi bogate în ploi. Pe ţărmul mării contrastele însă nu erau atât de violente, deoarece iernile erau mai dulci, datorită mării Mediterane.

Mai toate locurile şi aşezările aveau pitorescul lor. Munţii acoperiţi de păduri bogate se ridicau falnici, iarna, în mantie albă, iar vara în cetină verde, spre albastrul adânc al cerului, profilându-şi până în depărtare contururile.

Văile erau udate de ape repezi şi limpezi, iar vegetaţia uneori sălbatică de pe coastele mării contrasta cu nuanţa verde-albăstruie a mării.

Macedonia era o ţară bogată mai ales în comparaţie cu

---

[2] Azi Vistriţa.
[3] Azi Vardar.
[4] Azi Struma.
[5] Acelaşi nume îl poartă şi azi.

ţinuturile înconjurătoare ale Greciei şi Illyriei, cu care se mărginea spre apus. Materialul lemnos din pădurile seculare de stejar şi conifere servea pentru construcţii de tot felul, fiind în mare cantitate cumpărat de negustorii greci. Numeroase turme şi herghelii de cai – caii macedoneni erau vestiţi în acea vreme – îşi găseau hrana în păşunile cu iarbă deasă şi grasă ce acopereau înălţimile, iar pe luncile apelor şi pe câmpia dinspre mare, mai ales spre peninsula Chalcidică se cultivau cereale, pomi roditori şi viţa de vie.

Nici subsolul nu era sărac: aveau bogate mine de aur şi argint.

Aşezată la o răscruce de drumuri, Macedonia a cunoscut toate avantajele şi dezavantajele inerente unei asemenea poziţii: aceleaşi căi de comunicaţie au slujit şi schimbului de mărfuri şi invaziei triburilor duşmane.

Macedonenii erau oameni dârji, obişnuiţi şi cu greutăţile climei şi cu ale războiului, deoarece adesea erau hărţuiţi de triburile vecine. Iubeau cu pasiune caii şi vinul şi erau pricepuţi în folosirea armelor.

Aşezaţi între seminţiile greceşti şi cele traco-illirice, macedonenii alcătuiau un popor aparte. Istoricul Tucidide îi socotea, faţă de greci, barbari, iar scriitorii secolului al IV-lea î.e.n. îi priveau ca fiind cu totul deosebiţi de seminţiile greceşti. De altfel atât în epoca lui Alexandru, cât şi mai târziu, pe vremea diadohilor, macedonenii aveau conştiinţa limpede că nu aparţin marii familii a elinilor.

Din cauza aşezării ţării lor, ei nu s-au putut sustrage influenţelor şi uneori amestecului cu elemente străine, fie greceşti, fie traco-illirice care s-au manifestat, cele dintâi, mai ales asupra aristocraţiei, iar celelalte asupra poporului de jos.

Limba veche a macedonenilor nu ne este cunoscută, căci până acum nu există nici texte şi nici inscripţii care să îngăduie reconstrucţia structurii ei. Glosele şi numele de locuri şi de persoane ce s-au păstrat nu sunt suficiente pentru a ne informa în mod satisfăcător. Doar gramatica comparativă a limbilor vechi ne poate da câteva puncte de

orientare şi de sprijin.

Limba indoeuropeană, ca mai toate limbile europene, şi-a păstrat individualitatea ei caracteristică cu toate influenţele pe care limba greacă şi cea traco-illirică le-au exercitat; prima – asupra limbajului păturii culte[6], iar cea de-a doua asupra vorbirii populare.

Procesul de plămădire a statului macedonean a început cu vreo 700 de ani înaintea erei noastre şi a durat vreo două secole. În urma unor adânci frământări interne şi a unor înverşunate ciocniri între familiile aristocratice şi autoritatea regală, aceasta din urmă a biruit, punând temelia unui stat monarhic.

Primul rege al noului stat macedonean a fost Alexandru I (495–450 î.e.n.). Silit în cursul invaziei perşilor să se supună acestora şi chiar să-i însoţească în campaniile purtate împotriva grecilor, el şi-a schimbat, îndată după alungarea cotropitorilor, atitudinea, redobândindu-şi independenţa. A restabilit apoi statornice relaţii comerciale şi culturale cu cetăţile greceşti, pentru care politică a şi fost poreclit „amicul grecilor”. Istoricul Herodot ne informează că el însuşi s-a bucurat de o fastuoasă ospitalitate la curtea regelui Macedoniei şi aceeaşi bună primire a avut-o şi marele poet grec Pindar.

La finele secolului IV î.e.n., sub domnia regelui Archelaos (413–399 î.e.n.), statul macedonean se consolidează. Se ridică cetăţi întărite, se construiesc drumuri pietruite, armata este organizată pe noi baze, iar circulaţia monetară se îmbunătăţeşte. Noua capitală a regatului, Pella, a fost înfrumuseţată cu monumente de artă şi construcţii somptuoase, dintre care cel mai de seamă a fost palatul regal. Decorată cu fresce de către pictorul grec Zeuxis, reşedinţa regală a primit ca oaspeţi artişti de seamă şi poeţi de frunte din Grecia, printre care şi Euripide, a cărui piesă intitulată Archelaos are o temă macedoneană.

După Archelaos, asasinat în anul 399 î.e.n., au urmat câteva decenii de lupte interne care – favorizate şi de

[6] Herodot I, 56; VIII, 43 opiniază într-o înrudire între dialectul doric şi graiul macedonean.

primejdia din afară – au ameninţat procesul de centralizare al statului. Catastrofa a fost evitată prin urcarea pe tron a unuia din cei mai destoinici generali şi oameni politici ai vremii: Filip al II-lea (359–336 î.e.n.).

În copilărie noul rege trăise ca ostatic la Teba, unde avusese prilejul să cunoască atât civilizaţia şi cultura greacă, cât şi organizarea militară pe care Epaminonda o dăduse oştilor tebane. Filip era orator talentat şi era manierat ca un aristocrat atenian, dar asemenea macedonenilor, era viteaz, cutezător şi răbdător şi-i plăcea vinul şi vânătoarea. Spirit viclean, dar adesea generos, ştia să citească în caracterele oamenilor, să-i aprecieze la valoarea lor reală şi să profite de slăbiciunile lor. Ştia totodată să folosească momentul – pe atunci se spunea că zeii îi sunt favorabili – şi avea iscusinţa de a înţelege mersul lucrurilor, pe care adesea îl grăbea, cu tact şi uneori cu aur.

A fost în acelaşi timp un talentat militar ce a ştiut să-şi organizeze o armată permanentă bine instruită. Aristocraţii slujeau la trupele călări, iar ţăranii în unităţile de pedestraşi. Cu toţii erau gata la cea dintâi chemare să pornească la luptă. Cu această armată va reuşi Filip să facă din statul macedonean hegemonul lumii greceşti.

După ce respinse atacurile illirilor, Filip al II-lea având nevoie să-şi asigure căile de comunicaţie maritimă îşi îndreaptă privirea spre marea Egee, spre peninsula Chalcidică, unde oraşele-porturi se găseau în stăpânirea coloniilor ateniene. Profitând de neînţelegerile dintre acestea, el atacă pe neaşteptate şi ocupă coloniile Amphipolis şi Potidea unde-şi instală garnizoane. Cetatea Atenei, preocupată de soluţionarea problemelor pe care le ridica confederaţia maritimă din care făcea parte, n-a putut interveni prompt pentru a-şi salva coloniile din peninsulă, deşi oratorul Demostene ceru intervenţia imediată a trupelor, dezvăluind primejdia pe care o reprezenta regatul macedonean. Victoriile lui Filip al II-lea întrerupeau legăturile Atenei cu regiunile limitrofe Mării Negre, cu care grecii aveau – precum se ştie – legături comerciale strânse. Întreaga economie maritimă atenian ă era ameninţată.

Discursurile lui Demostene, capodopere ale oratoriei din toate timpurile, sunt o pledoarie caldă şi convingătoare pentru interesele greceşti, pentru libertatea ameninţată a Atenei şi pentru onoarea ei de hegemon al lumii greceşti. În dorinţa de a apăra aceste interese, marele orator s-a gândit chiar la o alianţă cu rivalii de odinioară a atenienilor, cu perşii.

Împotriva lui Demostene s-au ridicat aşa-zişii partizani ai păcii, oratorul Eschine şi retorul Isocrate. Aceştia poate convinşi şi de bogatele daruri ale macedonenilor – luptau pentru o înţelegere cu Filip, pe care, după părerea lor, ar fi fost bine să-l pună în fruntea tuturor oştilor greceşti pentru a porni împreună împotriva „barbarilor" perşi.

Prin toate aceste elemente duelul Demostene-Filip deveni şi mai viu şi mai plin de semnificaţii. Vestmântul în care acesta era îmbrăcat era acela al unei tragedii clasice: o ciocnire violentă între pasiunile şi ideile umane de totdeauna. Dorinţa de dominare se înfruntă cu sentimentele nobile de apărare a patriei şi a libertăţii, iar admiraţia pentru cei doi eroi se împleteşte cu compasiunea pentru acela care, apărându-şi patria, cade la datorie.

În curând, datorită luptelor dintre cetăţile greceşti, pricinuite de neînţelegerile lor religioase, Filip al II-lea reuşi să-şi consolideze timp de un deceniu (355–345 î.e.n.) şi mai mult poziţia sa în Grecia. Zadarnice au fost discursurile lui Demostene – Philipicele şi Olynthicile[7]; „războiul sfânt" dintre cetăţile greceşti a dus la consolidarea dominaţiei macedonene. O solie condusă de Filocrate – secretarul adunării poporului atenian – din care făceau parte şi Demostene şi Eschine fusese trimisă în capitala Macedoniei, Pella, ca să semneze pacea prin care Atena recunoştea toate cuceririle pe care Filip le făcuse în nordul Greciei.

La Atena frământările şi neînţelegerile continuau. Lupta

[7] Primele erau numite aşa, deoarece erau îndreptate împotriva lui Filip al II-lea, iar celelalte, deoarece fuseseră pronunţate cu ocazia atacului pe care regele macedonean îl porni împotriva celui mai puternic oraş din Chalcidica, Olynthul, aliat al Atenei.

dintre grupările politice era în toi. Isocrate, membru marcant al partidului păcii, se adresă în mod public lui Filip, rugându-l să fie arbitrul între polis-urile greceşti, să primească comanda supremă a oştilor macedonene şi greceşti pe care să le conducă spre lumea persană, unde să întemeieze noi şi rodnice colonii.

Filip al II-lea cunoştea *de visu* realităţile din Grecia, unde-şi petrecuse în tinereţe multă vreme ca ostatic. El ştia că polisurile greceşti sunt slabe şi incapabile să-şi făurească unitatea politică, din pricina ambiţiilor mărunte ce măcinau păturile conducătoare. Dar şi grecii dispreţuiau pe macedoneni – de la care, după cum se exprima Demostene, nu puteai dobândi „nici un sclav bun”. Cetăţile greceşti nu bănuiau reala primejdie ce le ameninţa existenţa.

Iată de ce regele macedonean îşi putea continua opera sa de cuceriri, profitând de neînţelegerile dintre cetăţile Eladei.

În anul 340 î.e.n. izbucni din nou „războiul sfânt” între polisurile greceşti. Acest fapt dădu încă o dată prilej lui Filip să intervină în treburile Greciei. Demostene dădu ca întotdeauna semnalul de alarmă. La Cheroneea în Beoţia trupele lui Filip se ciocniră, în anul 338 î.e.n., cu cele ateniene. Armata macedoneană număra 30 000 de pedestraşi şi 2 000 de ostaşi călări, comandaţi de fiul lui Filip al II-lea, tânărul Alexandru, în vârstă de 18 ani. Oştile greceşti, în rândurile cărora se afla şi Demostene, luptară cu multă vitejie, dar atacul cavaleriei macedonene, condusă de Alexandru, hotărî destinul luptei. Armatele Eladei fură înfrânte; 1 000 de atenieni căzură în luptă, iar 2 000 fură luaţi prizonieri.

După biruinţă multe cetăţi greceşti au fost pedepsite; cu cetatea Atena însă Filip se purtă cu oarecare generozitate, ceea ce îi făcu pe atenieni să-i acorde cetăţenia şi să-i ridice o statuie cu inscripţia: „Binefăcătorului patriei”.

Steaua favorabilă a lui Filip strălucea acum în toată măreţia ei. În curând şi partea sudică a Greciei, Peloponesul, îi recunoscu supremaţia. Pentru a-şi oficializa

stăpânirea, Filip convocă pe reprezentanţii cetăţilor greceşti, la Corint, în anul 337 î.e.n.; toate, cu excepţia Spartei, îşi trimiseră delegaţi la adunare. Cu această ocazie se constitui o ligă pan-elenică a polisurilor greceşti, care, încheind un tratat de alianţă, statornici o „pace generală” şi decretă pregătirea războiului contra Persiei. Filip al II-lea fu învestit cu funcţia de generalisim.

Supremaţia macedoneană însă n-a însemnat transformarea Greciei într-o provincie alipită Macedoniei. Cetăţile greceşti au rămas, ca şi înainte, libere să-şi rezolve treburile lor interne, dar în domeniul politicii externe ca şi a problemelor militare cuvântul hotărâtor îl aveau macedonenii.

Filip reuşi să facă din statul macedonean cel dintâi stat din marea ligă greco-macedoneană. Dar nu acest lucru constituia pentru el ţinta finală. În mintea sa supremaţia europeană a Macedoniei însemna doar preludiul alcătuirii unui stat mondial care să cuprindă, pe lângă lumea mediteraneană, şi întinderile nesfârşite ale imperiului persan. Grecul Isocrate ne informează destul de limpede despre acest plan al regelui, pe care însă Filip, fiind asasinat la vârsta de patruzeci şi şapte de ani, nu-l putu duce la îndeplinire.

După asasinarea lui Filip al II-lea, în anul 336 î.e.n., la tronul Macedoniei urmă fiul său, Alexandru.

II COPILUL LUI FILIP – FIUL LUI ARISTOTEL

Alexandru s-a născut la sfârşitul lunii iunie a anului 356 î.e.n. în palatul din capitala Macedoniei, Pella. Istoricii din antichitate au acoperit cu vălul unor povestiri fantastice naşterea celui care pentru un moment va deveni stăpânul lumii pe atunci cunoscute, iar după moartea eroului nenumărate legende privitoare la isprăvile lui îi vor răspândi pretutindeni numele şi faima, asemuindu-l cu zeii. De altfel era obişnuit în antichitate ca „viitorimea” să aureoleze naşterea şi faptele oamenilor de seamă, prin intervenţia miraculoasă a zeilor atotputernici.

Înainte de căsătorie, mama lui Alexandru, Olimpia, avusese un vis. Se făcea că un trăsnet năprasnic i-a lovit pântecele şi din lovitură scăpărase o scânteie care, transformându-se într-un foc uriaş, cuprinse cele patru părţi ale lumii. La rândul său regele Filip visase, după căsătorie, că pusese o pecete pe pântecele soţiei, a cărei urmă înfăţişa chipul unui leu. Şi mai toţi cei ce interpretaseră aceste vise susţineau că ele prevesteau o soartă deosebită copilului care se va naşte şi care la fire va fi asemenea leului.

Olimpia, mama lui Alexandru, era, se spune, o femeie rea – energică şi capricioasă – dar nu lipsită de frumuseţe, de inteligenţă şi de graţie. Ea era fiica regelui Epirului, la a cărui curte se impuseseră obiceiurile şi cultura greacă.

Pe viitorul ei bărbat, pe regele Filip, l-a întâlnit din întâmplare – alţii spun însă că totul a fost pus la cale – cu ocazia unei sărbători religioase ce se celebrase la Samotrace, oraş şi insulă cu acelaşi nume, aflată în Marea Tracică cam la jumătatea drumului dintre Macedonia şi strâmtoarea Hellespontului.

Scriitorii vechi ne mai menţionează că cei doi s-au luat din dragoste. Cu toate acestea căsătoria n-a fost armonioasă decât vreo câţiva ani. Certurile au început de

timpuriu şi se pare că ambii soţi erau vinovaţi: Filip – deoarece petrecea cu frumoasele dansatoare şi curtezane greceşti, Olimpia din pricina ciudăţeniilor ei. Ea avea o mare pasiune pentru misterele religioase ale epocii, la care lua parte asiduă. Alcătuite din practici magice şi vrăjitoreşti, din orgii ce aminteau de cele tracice, ele comportau şi unele ritualuri obscene. Aceste mistere, mult deosebite de practicile religioase obişnuite ale grecilor şi chiar ale macedonenilor, atrăgeau mai ales păturile inculte, pe cei cu imaginaţie maladivă şi pe femeile dornice de tot ce era taină şi iniţiere magică.

Se pare însă că Olimpia nu era numai o practicantă a unui astfel de cult, dar şi o zeloasă căutătoare de prozeliţi. Plutarh ne informează că devenise vestită în jocurile cu şerpi îmblânziţi, pe care-i aducea şi în apartamentul familial. Dacă acest fapt a fost – cum susţin unii – realul motiv, sau – după alţii – numai un pretext al rupturii dintre cei doi soţi e greu de spus.

Se pare că în familia regală s-a întâmplat ceea ce de obicei se întâmplă în familiile în care părinţii nu se înţeleg: încercările unuia sau altuia din părinţi de a-şi alia pe copii. Este ceea ce probabil a făcut şi Olimpia cu Alexandru. Totuşi antipatia pe care Alexandru a manifestat-o uneori faţă de tatăl său nu era numai un simplu ecou al resentimentelor mamei, ci se datora şi observaţiilor sale directe şi a condamnării comportamentului imoral al lui Filip.

Când acesta se căsători pentru a doua oară, în anul 337 î.e.n., cu Cleopatra, de care se îndrăgostise ca un tânăr, avu loc un incident neplăcut şi de rău augur pentru Filip. Ca de obicei se băuse mult, potrivit obiceiului macedonean, iar Attalus, tatăl Cleopatrei, ridicându-se să toasteze, ridică paharul în cinstea celui care se va naşte din această căsătorie şi care va conduce destinele statului macedonean. Auzind acestea şi simţindu-se pe drept jignit, Alexandru întrebă: „Dar eu ce sunt?” şi lovi cu putere pe Attalus.

Filip, mânios, se ridică de la locul său şi scoţând sabia

se năpusti asupra propriului său fiu, dar, sub influenţa vinului băut peste măsură, se prăbuşi fără vlagă. Atunci Alexandru începu să râdă, spunând: „Iată, macedoneni, acesta-i generalul care vrând să treacă din Europa pentru a cuceri Asia, nu e în stare să meargă de la o masă la alta”.

A doua zi Alexandru plecă în Illyria, de unde reveni ceva mai târziu, la insistenţele tatălui său.

Indiferent de raporturile dintre Filip şi Alexandru, cel dintâi a fost demiurgul istoriei fiului său.

Foarte inteligent şi abil, Filip avea cunoştinţe, idei şi planuri care întreceau cu mult pe ale contemporanilor săi. Se spune că tot ce a realizat fiul a fost conceput de tatăl său, sau, cu alte cuvinte, Filip este acela care a pus temeliile marii construcţii pe care o va desăvârşi Alexandru.

Alexandru era frumos la înfăţişare. De statură mijlocie, avea un trup bine legat şi mult mai vânjos decât părea la prima vedere. Îşi purta capul uşor înclinat spre umărul stâng, iar părul, buclat, dezvăluia o frunte inteligentă. Ochii, pătrunzători, fascinau pe cei care-l priveau, inspirându-le ori veneraţie, ori teamă. Faţa-i era albă, iar vocea-i puternică avea un timbru ce incinta pe toţi cei cu care vorbea. Îmbrăcat îngrijit, ras întotdeauna – deşi pe atunci era la modă barba – Alexandru deveni după moarte un simbol, un *arbiter* al eleganţei demne.

Dovedea de mic o seriozitate matură şi-l interesau problemele importante. Se spune că într-o zi, în lipsa tatălui său, primi la curte, ca oaspeţi, pe solii regelui perşilor. Întrebările pe care Alexandru le puse acestora – despre lungimea şi primejdia drumurilor străbătute, despre curajul perşilor în războaie şi despre virtuţile regelui lor – au mirat mult pe oaspeţi, care, la plecare, au spus că văd în acest copil un conducător a cărui faimă va întrece pe aceea a tatălui său.

De altfel se povestea că ori de câte ori Filip câştiga vreo bătălie sau cucerea vreo cetate, Alexandru spunea îngrijorat celor cu care se juca: „Tatăl meu va cuceri totul şi mie nu-mi va lăsa nimic de seamă, mare şi strălucit, pe care să-l săvârşesc împreună cu voi”. Ambiţios, Alexandru

dorea să înfrunte soarta prin curaj şi prin virtute şi de aceea spunea că cei curajoşi pot cuceri totul, iar pentru îndrăzneţi nimic nu-i greu. *Audaces fortuna adiuvat!*[8]

Într-o altă zi, Philonicos din Tesalia i-a adus regelui Filip un cal, numit Bucefal, pe care voia să i-l vândă. În zadar au încercat însă câţiva buni călăreţi ai lui Filip să încalece calul, căci acesta, aproape sălbatic, nu lăsa pe nimeni să se apropie de el. Regele era gata să renunţe la cumpărarea calului, când Alexandru ceru voie tatălui său să încerce el să-l strunească.

„Şi dacă nu vei reuşi ce vei face?" îl întrebă Filip.

„Voi plăti eu preţul calului", răspunse Alexandru. Regele se învoi şi Alexandru se apropie de cal, apucă cu grijă frâul şi întoarse calul cu faţa spre soare, căci – după cum se părea – calul se speria de umbra sa. Apoi mângâindu-l uşor, s-a aruncat pe el şi-l porni într-un galop furtunos. Cei din jur priveau cu admiraţie şi calul sălbatic, şi pe iscusitul călăreţ, iar când acesta descălecă mândru, tatăl său se apropie de el şi sărutându-l, cu lacrimi în ochi, i-a zis:

„Fiule, caută-ţi un regat pe măsura ta, căci Macedonia e prea mică pentru tine".

Felul său de a fi, simplu şi natural, l-a făcut iubit şi de prietenii şi de soldaţii săi. Se întrecea cu aceştia în tot felul de exerciţii şi nu se deosebea de ei nici prin haine şi nici prin comportament. În îndeplinirea îndatoririlor ostăşeşti însă nu se lăsa întrecut de nimeni. De aceea va fi îndrăgit şi deopotrivă respectat de toţi.

Pentru vin nu avea la început pasiunea despre care vorbesc unii. Este adevărat că în serile în care discuţiile se prelungeau până târziu cu prieteni sau cunoscuţi, obişnuia să bea ceva mai mult, dar aceasta o făcea nu de dragul băuturii, ci pentru a anima discuţia.

De fapt nici vinul, nici petrecerile, nici odihna sau alte plăceri nu-i erau piedici la acţiunile sale. O dovedeşte viaţa sa scurtă, dar atât de bogată în fapte. La vigoarea trupului ţinea mult şi de aceea îşi găsea întotdeauna timp pentru a-şi deprinde trupul cu fel de fel de exerciţii războinice.

[8] Soarta ajută pe cei îndrăzneţi.

Spre sfârşitul vieţii însă îi plăcea să fie adulat, devenise vanitos; cauza poate o constituia mândria şi ambiţia sa, iar vanitatea i-o susţineau linguşitorii care, ca totdeauna în istorie, trăgeau foloase din risipa laudelor. Iar cei cinstiţi trebuiau adesea să le imite pilda, căci altfel puteau fi bănuiţi de lipsă de respect sau chiar de vini mai grave.

Unul din marile merite ale lui Filip a fost acela de a fi ştiut să dea o educaţie complexă fiului său, pregătindu-l pentru cariera monarhică şi ostăşească.

Până la vârsta de treisprezece ani Alexandru a fost instruit de o rudă săracă din partea mamei, Leonidas, care-i va da o educaţie foarte severă, de tip spartan. Multă vreme nu va uita Alexandru de vergile lui Leonidas.

În anul 343 Alexandru, împreună cu alţi copii de la curte, va avea ca preceptor pe marele filozof grec Aristotel din Stagira, prieten intim cu regele Filip al II-lea. Acestuia, Aristotel i-a cerut deopotrivă ajutorul spiritual şi material. Cu Filip a chibzuit stagiritul organizarea ştiinţifică a investigaţiilor sale şi tot de la el a obţinut ajutoare materiale în vederea realizării lor.

Cunoscând bine firea fiului său care se lăsa mai adesea cârmuit de sfaturi decât de forţă, Filip i-a încredinţat educaţia acestuia marelui filozof[9]. Aristotel a dat elevului său multe învăţături preţioase privind morala şi filozofia, făcându-l părtaş la toate secretele vastelor sale cunoştinţe, spre deosebire de „profesorii” epocii care nu-şi prea trădau tainele învăţăturilor lor proprii. Aşa credem că trebuiesc interpretate cuvintele lui Plutarh, care afirmă despre Alexandru că a gustat învăţături ascunse şi adânci ce nu erau îndeobşte răspândite în mulţime. Din fire îi plăcea să citească şi să înveţe. Aristotel i-a mărit şi mai mult dragostea pentru lectură. Se povesteşte că purta cu el *Iliada* pe care – numind-o merindea drumului pentru

[9] Iată textul unei scrisori pe care Filip o trimisese, în acest scop, stagiritului: „Filip către Aristotel, sănătate. Destinul m-a învrednicit cu un fiu. Mulţumesc zeilor nu atât pentru că mi l-au dăruit, ci mai cu osebire că a văzut lumina zilei în timpul vieţii tale. Fără îndoială că învăţat şi crescut de tine, va fi vrednic şi de tatăl său şi de împărăţia pe care într-o zi va trebui s-o cârmuiască.”

virtuţile războinice – o ţinea cu grijă sub pernă, alături de sabie, chiar şi noaptea. Cu aceeaşi pasiune citea însă şi pe tragicii şi pe liricii greci. De la Aristotel a deprins tânărul macedonean şi curiozitatea şi gustul pentru ştiinţele naturii şi în special pentru medicină. Adesea el îngrijea pe prietenii săi bolnavi, cărora le dădea nu numai sfaturi, dar le prescria şi unele reţete medicale.

Alexandru ţinea foarte mult la Aristotel, de la care învăţase atâtea lucruri folositoare. El însuşi spunea că dacă tatăl său i-a dat viaţa – supremul bun al omului – Aristotel i-a împodobit-o cu tot ce e frumos şi nobil, făcându-i-o plăcută şi utilă.

Dar dacă Aristotel l-a iniţiat în ştiinţa şi literatura epocii, tatăl său l-a deprins cu problemele mari ale politicii şi războiului. Încă de pe când avea 16 ani îi dădu comanda unei părţi a cavaleriei şi-i supraveghea în continuu pregătirea militară şi formarea calităţilor de conducător politic.

Este adevărat că Alexandru era înzestrat cu multe şi alese calităţi care-l predestinau unui viitor strălucit, dar în firea sa mai persistau unele trăsături violente şi capricioase. Sfaturile şi educaţia primită i-au întărit talentele, dar nu i-au putut stăvili întrutotul pornirile. Acest fapt a făcut ca spre sfârşitul vieţii sale, când s-a îndepărtat şi mai mult de la frumoasele precepte recomandate lui încă din tinereţe, el a pierdut din stima şi din admiraţia celor din jur.

Trei ani l-a avut Alexandru preceptor pe Aristotel (343–340 î.e.n.). Împreună cu ceilalţi copii de la curte, studiase, sub ochiul ager al stagiritului, departe de frământările capitalei, în mica şi liniştita localitate Mieza. Se povesteşte că pe vremea istoricului Plutarh – deci după cinci secole – încă se mai puteau vedea băncile pe care stătuseră Alexandru şi colegii săi, urmărind lecţiile marelui filozof şi savant grec.

În anul 340 î.e.n. tânărul Alexandru se reîntoarce la Pella. Chiar în acel an Filip al II-lea, plecând într-o lungă expediţie împotriva tracilor din Balcani, lăsă ca locţiitor pe

fiul său care abia împlinise doar şaisprezece ani.

Mai târziu, în lupta de la Cheronea din anul 338 î.e.n., Alexandru s-a distins pe câmpul de luptă, decizând, prin atacul cavaleriei pe care o conducea, soarta bătăliei. Apoi tatăl său i-a încredinţat o misiune diplomatică la Atena unde, mergând pentru prima şi ultima dată, avea să se entuziasmeze în faţa minunatelor monumente de pe Acropole.

Pentru virtuţile sale ostăşeşti, Filip al II-lea îşi preţuia foarte mult copilul şi se bucura nespus de mult când auzea cum macedonenii îl numeau pe Alexandru rege, iar pe el doar simplu general.

În anul 337 î.e.n. Filip se despărţi de Olimpia, mama lui Alexandru, şi se logodi cu tânăra Cleopatra. Din această pricină între tată şi fiu se produse o ruptură. Alexandru se retrase împreună cu mama în Epir, iar o parte din prietenii lui intimi au fost exilaţi din Macedonia. Curând însă – prin intervenţia corintianului Demaratos – Alexandru se împăcă cu tatăl său.

După un an, în 336 î.e.n., Filip căzu însă victima unei conspiraţii, pe când lua parte la serbările organizate cu ocazia căsătoriei fiicei sale, Cleopatra, sora lui Alexandru, cu regele Epirului. Pe când mergea în procesiune spre teatru, în robă albă şi neînarmat, unul dintre conjuraţi – Pausanias – se năpusti asupra lui, ucigându-l cu un pumnal. Dar şi el fu ucis imediat, căzând de pe calul cu care voia să fugă şi care se poticnise într-un butuc de viţă de vie.

Aflând de moartea soţului ei, Olimpia – care se pare că n-a fost străină de conspiraţie – se reîntoarse în Macedonia şi ordonă să se facă funerarii somptuoase atât pentru Filip cât şi pentru asasinul acestuia. Olimpia nu se simţi însă cu totul răzbunată şi ordonă – pe când Alexandru lipsea de acasă – ca cea de a doua soţie, Cleopatra, să fie omorâtă împreună cu copilul pe care-l născuse din căsătoria sa cu Filip.

Se pare că Alexandru îşi dojeni cu asprime mama pentru fapta sa, dar relaţiile dintre ei n-au fost tulburate de această crimă.

Urcarea lui Alexandru pe tron n-a fost un eveniment redus la o simplă luare în posesiune. În Macedonia nu existau reguli precise privind succesiunea la tron; principiul masculinităţii şi a primogeniturii nu-şi făcuse încă apariţia. Oricând putea izbucni o luptă înverşunată între pretendenţii la tronul lui Filip. Rudele, prietenii, aristocraţii, generalii etc., cu toţii puteau pretinde a fi rege, invocând cele mai variate pretexte. Cu toate acestea marii comandanţi ai oştirii, rămaşi credincioşi familiei lui Filip, oferiră tronul celui care dovedise încă din fragedă copilărie că posedă toate calităţile cerute unui conducător de stat.

Urcându-se pe tron la vârsta de douăzeci de ani, Alexandru dădu de la început dovadă de fermitate şi curaj. După ce-şi lichidă fără milă pe toţi rivalii – printre care şi pe fratele său Caranos – precum şi pe conjuraţii care uciseseră pe rege, Alexandru restabili liniştea şi ordinea în interiorul statului.

III FRĂMÂNTĂRI ÎN GRECIA

Vestea asasinării lui Filip pricinui puternice frământări în Grecia, renăscând nădejdea eliberării polisurilor de sub stăpânirea macedoneană. Demostene reapăru din nou pe arena politică rămasă fără protagonişti câtva timp. Atenienii sărbătoriră chiar moartea regelui macedonean, decretând onoruri publice în memoria omorâtorului. Curând, la apelul lui Demostene, cetăţile greceşti începură să se agite, pretextând că jurământul de credinţă pe care-l depuseră înaintea lui Filip în oraşul Corint, nu le obligau şi faţă de fiul acestuia.

Soli elini plecară în Persia ca şi în alte părţi, ca să încheie alianţe împotriva macedonenilor. Demostene era convins că aceştia, conduşi de un „copil necopt” – cum îl numea el pe Alexandru – vor putea fi cu uşurinţă înfrânţi şi zăvorâţi în propriile lor hotare. Cetăţile greceşti începură pregătirile de război. Atena îşi întări flota şi trupele de pedestraşi, iar Teba izgoni garnizoana macedoneană. Sparta la rândul ei, care de altfel refuzase să depună jurământ de credinţă lui Filip, era gata să intervină în orice moment.

La început Alexandru încredinţă cetăţile greceşti, prin soli, de bunăvoinţa pe care le-o poartă, dar deoarece soseau ştiri ameninţătoare de la duşmanii din părţile de miazănoapte, se hotărî, fără a zăbovi, să intervină în Grecia, spre a preveni astfel o posibilă coaliţie a tuturor vrăşmaşilor dinafară. Era pe la sfârşitul verii anului 336 î.e.n. Alexandru dădu cu această ocazie o primă dovadă a promptitudinii sale remarcabile, atât în luarea hotărârilor, cât şi în ducerea lor la îndeplinire. Ocolind valea râului Tempe, tânărul general îşi făcu apariţia pe neaşteptate în Tesalia, căzând în spatele trupelor tesaliene. Luaţi prin surprindere, ostaşii depuseră armele. Alexandru convocă pe mai marii ţării cărora, chezăşuindu-le drepturile şi libertăţile, le ceru să-l recunoască, ca şi pe tatăl său, şef al

ligii tesaliene. Recunoscându-l ca atare, tesalienii se îndatorară pe deasupra să-l însoţească şi mai departe spre miazăzi, pentru a-l ajuta să potolească răzmeriţa polisurilor.

Rapiditatea cu care Alexandru pătrunse în Tesalia şi modul în care reuşi s-o pacifice, îi impresionă profund pe greci, care începură a da înapoi. La Termopile tânărul rege macedonean convocă reprezentanţii cetăţilor greceşti – amficţioniile – ca să-i recunoască printr-un decret, ca şi lui Filip, hegemonia.

Dar dintre cei prezenţi lipseau împuterniciţii Tebei, Atenei şi, ca de obicei, ai Spartei. Fără a mai sta pe gânduri. Alexandru se îndreptă în grabă spre Câmpia Beoţiei, înăbuşind în faşă, la Teba, răscoala care tocmai se urzea.

Când atenienii – cărora le plăcea mai mult să discute decât să acţioneze – aflară că Teba se găseşte în stăpânirea lui Alexandru, îşi pierdură şi curajul şi speranţa. Spre a evita o situaţie similară, Atena trimise în grabă o solie la Alexandru, căruia, cerându-i iertare pentru faptul că nu-l recunoscuse de îndată ca hegemon al întregii Grecii, îi făgădui deplină ascultare.

Tânărul rege primi cu multă solicitudine pe atenieni. Iertându-i, Alexandru reînnoi cu aceştia tratatul pe care tatăl său îl încheiase odinioară cu Atena. Solii se întoarseră cu o bună impresie despre tânărul general pe care, drept recunoştinţă, cetatea avea să-l copleşească cu şi mai multe onoruri decât pe Filip.

Alexandru îşi continuă marşul până la Corint. Adunându-se aici solii polisurilor greceşti spre a chibzui războiul împotriva perşilor – proiectat încă din timpul regelui Filip al II-lea – aceştia au votat ca expediţia să fie condusă de Alexandru. Cu această ocazie toată aristocraţia intelectuală grecească de acolo s-a adunat în jurul lui Alexandru – fost elev al marelui Aristotel – spre a-l felicita şi a-i ura succes în marea expediţie. Macedoneanul se aştepta ca şi filozoful Diogene din Sinope, care locuia pe atunci la Corint, să vină şi, asemenea celorlalţi, să i se prezinte[10]. Neînfăţişându-se,

[10] Unii biografi plasează acest eveniment în anul următor (335 î.e.n).

Alexandru însuşi s-a dus să-l caute. L-a găsit întins la soare, având ca adăpost doar un butoi stricat. Ridicându-se puţin la venirea lui Alexandru, care era însoţit de ostaşi şi lume, l-a privit cu indiferenţă şi s-a aşezat din nou cu faţa la soare. Regele i-a dat bineţe şi l-a întrebat dacă n-are vreo dorinţă. Filozoful i-a răspuns scurt:

„Dă-te la o parte din faţa soarelui, că-mi întuneci vederea!”

Macedoneanului i-a plăcut mult răspunsul şi adresându-se celor ce-l însoţeau, le-a spus:

„Dacă n-aş fi cine sunt, aş dori să fiu Diogene”.

IV RĂZBOAIELE CU TRACII, GEŢII ŞI ILLIRII

Consolidându-şi dominaţia asupra Greciei, Alexandru mai trebuia, înainte de a porni împotriva perşilor, să-şi întărească poziţia la miazănoapte. Aici primejdia triburilor traco-illirice deveni, după asasinarea lui Filip, tot mai mare. Acum, socoteau conducătorii acestora – când în fruntea statului macedonean se află un copil – vor putea ei să rupă lanţurile de dependenţă care-i lega de macedoneni şi să-şi reia nestingheriţi incursiunile de pradă.

În primăvara anului 335 î.e.n. tânărul rege porni din Amphipolis[11] spre miazănoapte şi trecând fluviul Nestos[12] a ajuns, după un marş de zece zile, la poalele munţilor Haemus[13]. Aici Alexandru fu întâmpinat de războinicii triburilor tracilor liberi, hotărâţi să oprească cu orice preţ trecerea invadatorilor prin defileul munţilor[14]. Tracii, după obiceiul lor, adunaseră pe povârnişul munţilor un mare număr de care, ce urmau să fie slobozite la momentul potrivit, peste duşmanul din vale. Chibzuind cu comandanţii săi, Alexandru hotărî ca în momentul în care tracii vor da drumul carelor, ostaşii macedoneni să rupă rândurile şi să se împrăştie; iar dacă locul nu va permite, atunci soldaţii să se arunce la pământ şi să se acopere cu scuturile, puse unele lângă altele, dând astfel putinţă carelor să treacă peste ei în viteză, fără a-i vătăma.

Lucrurile s-au desfăşurat aşa cum prevăzuse Alexandru, iar soldaţii, folosind tactica indicată, au scăpat cu toţii de primejdia de a fi răniţi sau omorâţi. După aceea soldaţii macedoneni, scoţând obişnuitele lor strigăte de luptă, trecură la atac. Tracii nu putură rezista; aruncând armele, fugiră care încotro. Pe câmpul de luptă pierdură o mie cinci

---

[11] Azi Neohori, la gura fluviului Strymon (Grecia).
[12] Azi fluviul Mesta, ce se varsă în Marea Egee.
[13] Azi Balcanii din Bulgaria.
[14] Probabil prin pasul Şipca de azi.

sute de luptători, iar femeile şi copiii care-i însoţeau, ca şi toate lucrurile pe care le aveau cu ei, căzură pradă în mâna macedonenilor.

De aici Alexandru trecând munţii a ajuns în câmpie, unde se aflau triburile triballilor, ce se întindea la o distanţă de trei zile de malurile fluviului – Dunărea. Regele lor, Syrmos, aflând de expediţia lui Alexandru, îşi puse mai întâi la adăpost femeile şi copiii.

Dar şi oastea triballilor fu surprinsă de Alexandru – după cât se pare – în valea râului Iskăr din Bulgaria de azi[15]. La început lupta a fost nedecisă, tribalii luptând cu multă vitejie şi dispreţ faţă de moarte. Până la urmă însă atacul falangei şi a cavaleriei macedonene puse în derută oastea triballilor, care se împrăştie, fugind în pădurile din apropiere. Pieriră trei mii de traci şi numai vreo cincizeci de macedoneni.

După trei zile de marş Alexandru ajunse cu trupele sale la malurile fluviului Istru[16]. Aici îl aşteptau câteva corăbii de război venite în ajutorul său din cetatea dorică a Bizanţului[17]. Ele veniră pe Marea Neagră, până la gurile Istrului şi de aici înaintară în susul fluviului cam până la locul de vărsare a râului Iskăr din Bulgaria de azi. Îmbarcând de îndată pe corăbii pedestraşii şi călăreţii, Alexandru dădu poruncă să se atace insula pe care se retrăseseră o parte din cetele înarmate ale triballilor. Atacul nu reuşi deoarece acestea rezistară cu înverşunare, iar Alexandru neavând corăbii suficiente, nu putea ataca cu tot efectivul forţelor de care dispunea.

Renunţând să mai cucerească insula, Alexandru se hotărî să treacă pe malul stâng al Dunării împotriva geţilor care, aşteptându-se deja să fie atacaţi, erau gata cu vreo patru mii de călăreţi şi vreo zece mii de pedestraşi, să curme orice tentativă de debarcare.

Tânărul rege macedonean nu stătu însă pe gânduri şi ordonă trecerea Istrului. În acest scop folosi cele câteva

[15] Se varsă în Dunăre, cam în faţa oraşului nostru Corabia.
[16] Istros, azi Dunărea.
[17] Aşezată pe Bosfor în Turcia. Azi Istambul.

corăbii bizantine care-i veniseră în ajutor şi, mai ales, luntrile băştinaşilor pe care aceştia le aveau pentru pescuit, pentru piraterie sau pentru vizitele ce le făceau prietenilor de pe ţărmul de miazănoapte al fluviului. În plus, Alexandru porunci ca pieile corturilor să fie umplute cu paie şi cusute unele de altele, folosindu-le în chip de plute. În felul acesta patru mii de pedestraşi şi vreo mie cinci sute de călăreţi trecură, în timpul nopţii, apele bătrânului fluviu. Dimineaţa macedonenii începură să înainteze prin holdele bogate, culcând cu lăncile grâul ce le îngreuna marşul. După ce ieşiră din holde, trupele se rânduiră în ordine de bătaie.

Înspăimântaţi de prezenţa unor trupe care, reuşind să treacă fără pod un fluviu atât de adânc, porniseră deja la atac, geţii fugiră, retrăgându-se într-o cetate ce se afla la vreo cinci kilometri de Istru. Dar dându-şi seama că nu vor putea rezista în faţa unei oştiri atât de bine organizate, ei părăsiră cetatea, împreună cu femeile şi copiii, pierzându-se în câmpia fără sfârşit a Dunării.

Alexandru intră în cetate şi după ce o prădă, o incendie, apoi trimise prăzile în patrie, aducând jertfe de mulţumire zeilor nemuritori şi divinităţii fluviului care-i fusese favorabil. Tot în aceeaşi zi se întoarse, fără pierderi, în tabără.

Uimite de succesul pe care-l obţinuse Alexandru, popoarele din jur îi trimiseră de îndată solii prin care îl încredinţară de prietenia şi bunele lor sentimente.

După ce, prin înfrângerea tracilor, tânărul rege îşi asigură hotarul de miazănoapte al stăpânirilor sale, se pregăti să se reîntoarcă în ţară. Dar tocmai atunci află, prin iscoade, că triburile de illiri conduse de Cleitos şi Glaucias, s-au răzvrătit. Cu iuţeala ce-l caracteriza, Alexandru coborî pe valea Erigonului[18], ajungând în apropierea cetăţii Pelion[19]. Trupele lui Cleitos ocupaseră vârfurile semeţe ale munţilor împăduriţi ce înconjurau cetatea, aşteptând să-i atace pe macedoneni când aceştia vor încerca s-o cucerească.

---

[18] Azi Cerna, afluent al Vardarului, în nordul Macedoniei.
[19] Aşezată între Macedonia şi Illyria.

Alexandru porni la atac, dar illirii rezistară. Totuşi, printr-o manevră abilă, tânărul rege reuşi să-i împingă în cetate, pe care o izolă apoi prin valuri de apărare, cu intenţia de a-i sili să se predea fără luptă.

A doua zi însă sosi în împrejurimi şi Glaucias cu o puternică armată. Prins între cele două oştiri – cei asediaţi în cetate şi trupele lui Glaucias – Alexandru avea acum de făcut faţă unei grele situaţii. La aceasta se mai adăugau şi dificultăţile pricinuite de terenul muntos – drumuri strâmte şi greu accesibile, povârnişurile munţilor etc. – care nu îngăduiau desfăşurarea corespunzătoare trupelor macedonene.

Alexandru, după o matură chibzuire, lăsă o parte din oaste să continue asediul, iar cu restul trupelor se retrase pe valea unui râu ce curgea în apropiere. Retragerea era anevoioasă atât din cauza drumului îngust ce şerpuia printre stânci înalte şi povârnite, cât şi din cauza ostaşilor duşmani. Manevrând falanga cu măiestrie, Alexandru reuşi să-şi concentreze la un moment dat toate forţele în forma unui triunghi, cu care lovi unul din flancurile illirilor. Speriaţi, aceştia fugiră, iar oştile lui Alexandru putură să-şi continue retragerea. Dar în scurtă vreme illirii îşi reveniră şi trecură şi ei la atac, lovind ariergarda macedoneană. Datorită însă drumului strâmt, atacul trupelor lui Glaucias nu s-a putut face pe un front larg şi pe lângă aceasta ei fură întâmpinaţi cu bolovani aruncaţi cu ajutorul maşinilor de război. Illirii, înfricoşaţi, renunţară la urmărire.

Retragerea fusese doar o abilă manevră; Alexandru se opri la un loc ascuns, după ce află prin iscoadele sale că oştile vrăjmaşe îşi întinseră corturile şi, fără străji de veghe, se odihneau liniştite, încredinţate că macedonenii s-au repliat definitiv, părăsind corpul de oaste din jurul cetăţii. În fruntea trupelor sale de elită, el se reîntoarse, pe drumul pe unde venise, şi, în plină noapte, atacă pe illiri, care dormeau liniştiţi în corturi. Luate prin surprindere, trupele lui Glaucias au fost în parte măcelărite, în parte luate în robie. Puţini au putut scăpa cu fuga.

Alexandru câştigase bătălia de la miazănoapte. Tânărul

rege ştiuse să-şi conducă generalii experimentaţi şi ostaşii destoinici obţinând biruinţe strălucite care-l consacrau ca pe un neîntrecut comandant. Marea sa carieră începuse.

V ULTIMA ÎMPOTRIVIRE

În timp ce toate acestea se petreceau în părţile de miazănoapte, în Grecia se răspândise zvonul că Alexandru ar fi căzut în luptele cu triburile traco-illirice. Glasul lui Demostene se făcu auzit din nou. Ba la o adunare publică de la Atena fu adus în faţa acestuia un tânăr, care arăta tuturor rana pe care el o primise în ziua în care Alexandru murise în bătălie. Mişcarea de eliberare luă un nou avânt; perşii se obligară şi ei să ajute cetăţile greceşti să-şi redobândească libertatea pierdută. Luându-se după zvonuri, toţi credeau cu tărie în fapte pe care dorindu-le din toată inima să se întâmple, le vedeau deja realizate. O agitaţie generală cuprinse polisurile. Teba se găsea în fruntea lor. Garnizoana macedoneană de aici fu omorâtă de cei care fuseseră exilaţi din cetate de către Filip al II-lea. Soliile tebane călcau acum drumurile Greciei ca să ceară ajutoare. Etolia, Elida şi Arcadia se pregăteau să trimită trupe în ajutorul Tebei. Atena îi trimise arme, iar Sparta îi făgădui ajutorul ei militar. Soarele libertăţii părea că urcă din nou pe cerul Eladei.

Informat de cele ce se întâmplă în Grecia, regele macedonean porni din Illyria şi numai în două săptămâni îşi făcu apariţia în faţa Tebei.

Vestea se răspândi ca fulgerul în întreaga Grecie. Toţi cei care făgăduiră ajutor Tebei îşi schimbară atitudinea, iar membrii confederaţiei beoţiene: focidieni, plateeni, orhomenieni, thespieni, care multă vreme suferiseră din pricina Tebei, trecură din nou de partea lui Alexandru. La început acesta nu intenţiona să facă uz de violenţă; nădăjduia că tebanii, în faţa primejdiei, vor înţelege situaţia şi se vor potoli. Încăpăţânându-se însă, şefii tebanilor persistară în acţiunea lor duşmănoasă faţă de Alexandru. Se pare că tânărul rege tot nu voia să atace, dar unul din generalii săi, Perdiccas, pierzându-şi răbdarea, dădu semnalul atacului. La început soarta luptei a fost

îndoielnică, tebanii reuşind să înjghebeze un contraatac spectaculos. Dar atunci interveni Alexandru, cu corpul lui de oaste şi tebanii, deşi rezistară eroic, până la urmă fură nimiciţi.

A doua zi Alexandru convocă pe membrii ligii beoţiene – care, singurii, luaseră parte la luptă în numele ligii corintice[20] – spre a chibzui împreună cu privire la măsurile ce trebuiau luate împotriva Tebei.

Focidienii, plateenii, orchomenienii şi thespienii, care avuseseră odinioară multe de suportat din partea tebanilor, opinară că cetatea trebuie să fie distrusă, teritoriul ei împărţit între aliaţi, iar populaţia să fie vândută ca sclavi, ceea ce Alexandru a şi acceptat.

Cetatea fu dărâmată până la temelie; au fost cruţate doar templele şi casa marelui poet grec, Pindar, care văzuse lumina zilei la Teba. Peste treizeci de mii de supravieţuitori au fost vânduţi ca sclavi; au fost exceptaţi numai slujitorii cultelor diferiţilor zei şi cei care fuseseră legaţi de macedoneni prin datina ospitalităţii.

Nimic nu mai rămase din cetatea Teba; ruinele ei, străjuite de o garnizoană macedoneană, rămâneau ca un uriaş cenotaf al unei glorii pe veci apuse.

Cu ocazia atacului cetăţii Teba se povesteşte că nişte traci din armata macedoneană au intrat în casa Timocleii, o femeie renumită prin înţelepciunea ei şi, jefuind-o şi necinstind-o, au întrebat-o dacă nu mai are bogăţii ascunse în alte părţi. Atunci femeia a condus pe şeful cetei în grădină unde se afla o fântână adâncă, spunându-i că în fundul ei se află comorile sale cele mai de preţ. Tracul, aplecându-se să cerceteze fântâna, fu împins de dârza tebană în adânca fântână, unde acesta, rostogolindu-se, îşi pierdu viaţa. Când femeia fu adusă înaintea lui Alexandru şi întrebată cine este, ea răspunse demn că este sora lui Theogene, care luptase la Cheroneea pentru libertatea Greciei, împotriva lui Filip. Admirându-i curajul şi cuvintele,

---

[20] Potrivit stipulaţiilor pactului federal de la Corint, toţi aliaţii ar fi trebuit să dea ajutor macedonenilor împotriva Tebei; în fapt, numai membrii ligii beoţiene participaseră la luptă.

Alexandru porunci ca femeia să fie eliberată.

Soarta Tebei impresionă profund populaţia Greciei. Mişcarea de eliberare se destrămă. Atena trimise la Alexandru o solie ca să-l felicite pentru succes şi pentru faptul că a scăpat teafăr din campania cu popoarele traco-illirice. Etolia la rândul ei se supuse, iar Elida alese la conducere pe oamenii devotaţi lui Alexandru.

Atenienilor, tânărul rege le ceru să-i predea pe Demostene şi pe ceilalţi conducători ai partidului antimacedonean. Atena însă, printr-o solie, imploră cu umilinţă pe victoriosul macedonean să-i ierte pe cei pe care-i socotea vinovaţi. Alexandru renunţă cu generozitate la cererea sa, fie din consideraţie pentru cetatea Atena, fie din dorinţa de a nu mări nemulţumirile în preajma expediţiei pe care o proiectase împotriva perşilor.

Un an îi fusese de-ajuns tânărului rege ca să-şi consolideze dominaţia, vremelnic ameninţată. Grecia era pacificată, iar exemplul Tebei – un teribil avertisment pentru cetăţile ce ar mai fi intenţionat să-i urmeze pilda.

MAREA CAMPANIE

VI CĂTRE ÎMPĂRĂŢIA LUI DARIUS

În toamna anului 335 î.e.n. Alexandru se întoarse în Macedonia, unde începu pregătiri intense în vederea expediţiei împotriva perşilor. Au fost recrutaţi ostaşi de pretutindeni: din Macedonia şi din regiunile vecine: Grecia, Tesalia, Tracia etc. La aceste trupe s-au adăugat cele ale mercenarilor. S-au construit corăbii şi au fost reparate cele vechi.

În Macedonia, ca să ţină locul lui Alexandru, a fost lăsat generalul Antipater, căruia i s-au încredinţat forţe îndestulătoare pentru a asigura liniştea regatului şi pentru a potoli orice încercare de răzvrătire a popoarelor supuse.

Se povesteşte că înainte de a pleca spre soare-răsare, unde îl aştepta gloria, dar de unde nu se va mai întoarce niciodată în Macedonia, Alexandru a împărţit prietenilor tot ce avea. Prietenul său, Perdiccas, îl întrebă atunci: „Şi ţie ce-ţi rămâne, Alexandre, dacă dai tot?”

„Speranţa”, i-a răspuns scurt tânărul rege.

„Atunci s-o împărţim şi pe aceasta în marea încercare ce ne aşteaptă pe toţi”, a încheiat Perdiccas.

Adevărată sau nu, această împrejurare, relatată de istoricul Plutarh, reliefează însă acel entuziasm apollinic ce-i însufleţea pe toţi cei care, alături de tânărul rege, credeau cu tărie în steaua destinului lor.

Imperiul persan al lui Darius se întindea de la Marea Egee până la fluviul Indus, şi de la fluviul Iaxartes[21] până în deşertul Libiei. Întemeiat de Cyrus al II-lea cel Mare (558–529 î.e.n.) în al şaselea secol înaintea erei noastre, statul persan a cunoscut, vreme de o sută de ani, o rapidă şi frumoasă ascensiune. Sunt cunoscute în istoria lumii numele lui Cambyse (529–522 î.e.n.), Darius I (522–486 î.e.n.) care, urmărind pe sciţi, a ajuns chiar până la gurile Dunării şi al lui Xerxes (485–465 î.e.n), biruitorul de la Termopile.

[21] Azi Sîr Daria, ce se varsă în Marea de Aral.

Când Filip al II-lea al Macedoniei fusese asasinat, în anul 336 î.e.n., pe tronul imperiului persan tocmai se urca Darius al III-lea Codomanul, vlăstar al familiei domnitoare a Achemenizilor, al cărei întemeietor fusese Cyrus cel Mare.

Zdruncinat, din pricina luptelor pentru tron, statul persan era departe de a constitui o unitate puternică, capabilă să reziste unor încercări grele. De fapt, imperiul era alcătuit dintr-o pluralitate de provincii, adevărate state mai mici – satrapiile – vasale puterii regale centrale, dar toate cu veleităţi de independenţă. Satrapii, lacomi să se îmbogăţească şi să parvină pe scara unei ierarhii rămase demult în afara criteriilor de valoare, adesea organizau comploturi împotriva Marelui Rege şi masacre împotriva celor care, la rândul lor, le ameninţau poziţia.

Pe de altă parte, popoarele care alcătuiau populaţia imperiului erau şi ele diferite ca rasă, tradiţii, credinţe şi obiceiuri. Departe de a se simţi uniţi, supuşii Marelui Rege trăiau în unităţi distincte unele de altele, bine statornicite de propriile lor destine istorice. Acest amalgam pestriţ de popoare, lipsit de conştiinţa unităţii de idealuri comune, făcea dintr-un stat, în aparenţă colosal, o construcţie destul de fragilă în faţa primejdiilor dinlăuntru şi dinafară.

Din păcate nici noul rege, Darius, nu era înzestrat cu acea energie, şiretenie, curaj şi cinism care le asigură marilor despoţi mână tare în cârmuirea politică. Darius era realmente respectat de perşi şi de ceilalţi supuşi ai săi pentru calităţile sale de om virtuos, generos şi blând, dar asemenea calităţi nu erau potrivite cu nevoile timpului. Au fost epoci în istoria Orientului când teama valora mai mult decât admiraţia. *Oderint dum metuant.*[22]

Darius poseda în schimb bogăţii fabuloase pe care achemenienii le îngrămădiseră în cursul timpului, în palatele lor din marile oraşe persane. Armata sa cuprindea peste o sută de mii de luptători, iar flota, care brăzda Mediterana, era temută de toate popoarele. Cu toate acestea ostaşii săi, recrutaţi din rândurile atâtor popoare,

[22] Să urască, dar să se teamă - deviza suveranilor autoritari, pe care Cicero (*De off.,* 28, 97) o citează după poetul tragic Attius.

nu erau pătrunşi de spiritul de sacrificiu, ci erau mânaţi doar de dorinţa de îmbogăţire şi câştig. Pe deasupra, organizarea trupelor sale nu era unitară nici ca structură, nici ca armament. Nedisciplinaţi şi fără un ideal comun, soldaţii Marelui Rege alcătuiau o masă amorfă, pusă în slujba unor comandanţi uneori incapabili, alteori mânaţi de interese personale mărunte, niciodată însă conştienţi de proporţiile unei primejdii.

Împotriva perşilor Alexandru porni în fruntea unei oşti de vreo treizeci de mii de pedestraşi şi vreo cinci mii de călăreţi. Cât priveşte mijloacele materiale ce-i stăteau la îndemână, acestea erau foarte modeste, iar alimentele pentru oştire puteau să-i ajungă pentru vreo treizeci de zile.

Nucleul oştirii îl alcătuiau macedonenii; lor li se adăugau detaşamente de tesalieni, traci şi greci. Aceştia din urmă erau în parte trimişi de liga corintică – căci Alexandru era conducătorul acestei ligi – în parte năimiţi cu bani, adică mercenari.

Flota sa, mult inferioară celei persane, număra vreo sută şaptezeci de corăbii.

Dar, deşi mică, oştirea lui Alexandru era foarte bine instruită. Pedestrimea era organizată în falange, care, până la apariţia legiunilor romane, au constituit cea mai eficace unitate de luptă din acele timpuri. Imaginată de Filip al II-lea, falanga macedoneană era alcătuită din şaisprezece rânduri de luptători care, la nevoie, se puteau dubla sau divide în două. Ostaşii aflaţi în primele rânduri ţineau lăncile lor lungi de peste cinci metri şi jumătate[23] astfel înclinate spre duşman, încât ele alcătuiau un zid greu de străbătut. Soldaţii din rândurile următoare ţineau lăncile pe umărul camarazilor ce-i precedau; dacă falanga era atacată din flanc sau din spate, suliţele erau întoarse în direcţia de unde venea atacul. În acest chip falanga se putea apăra din toate părţile, asemenea unui arici. „Om lângă om, lance lângă lance – spune istoricul Q. Curtius Rufus[24] – urmărind cu atenţie comenzile, pedestraşii s-au obişnuit să păstreze

[23] Erau cunoscute sub numele de *sarise.*
[24] III, 2, 13.

rândurile. Toţi se supuneau ordinelor: fie să reziste, fie să învăluiască, fie să atace din flanc, fie a schimba tactica de luptă. Şi în această privinţă deopotrivă de destoinici erau şi comandanţii şi ostaşii”.

Pedestrimea din falangă era ajutată în luptă de unităţile de infanterie mobile, uşor înarmate, şi de detaşamente de cavalerie bine antrenate.

Tot atât de bine era organizat şi serviciul tehnic al armatei macedonene. Trupele erau urmate de maşini de asediu: de turnuri de apropiere, berbeci, catapulte perfecţionate pentru acele timpuri şi de unităţi speciale de pontonieri şi meşteşugari etc. La acestea se adăugau medici, curieri, topografi şi chiar savanţi şi filozofi, dintre care putem aminti pe Calistenes, nepotul lui Aristotel şi istoriograful oficial al expediţiei, pe filozoful sceptic Piron şi pe filozoful materialist Anaxarhos.

Supravegherea lucrărilor de cancelarie şi redactarea „ziarului oficial al expediţiei”, în care se notau evenimentele curente, au fost încredinţate lui Eumenes din Cardia.

Un rol important au avut şi geografii şi naturaliştii; cei dintâi au alcătuit importante lucrări ştiinţifice, iar ceilalţi au studiat plantele şi animalele, unele necunoscute până atunci macedonenilor.

Armata macedoneană era condusă de generali destoinici care-şi dovediseră calităţile încă de pe timpul lui Filip. Bătrâni sau tineri, erau cu toţii convinşi de succesul expediţiei şi hotărâţi să facă totul pentru izbânda ei. Numele lui Parmenion, Perdiccas, Crateros, Cleitos cel Negru, Antipatros, Antigonos, Lisimahos, Seleucos, Ptolemaios, Nearchos şi a multor altora, le vom întâlni mereu în decursul evenimentelor ce vor urma.

Dar dintre toţi, Alexandru se bucura de un imens prestigiu în rândurile soldaţilor de rând. Îmbrăcat simplu, împărţind cu ostaşii de rând şi odihna şi grijile, ştiind să-şi îmbărbăteze oamenii şi să le umple cugetele de speranţă, să le alunge temerile, Alexandru era sufletul expediţiei. Entuziasmul pe care numai el ştia şi putea să-l reverse

asupra ostaşilor, făcea din tânărul general un generalism în adevăratul înţeles al cuvântului: un om în care cei mulţi cred cu toată puterea fiinţei lor.

VII CUCERIREA CETĂŢILOR APUSENE

În primăvara anului 334 î.e.n. Alexandru trecu, cu ajutorul flotei, strâmtoarea Hellespont[25], debarcând în Asia Mică fără nici o greutate şi fără nici o împotrivire din partea perşilor.

După ce-şi trecu trupele în revistă el se îndreptă spre Troia, unde poposi câtăva vreme. Aici a adus, aşa cum era obiceiul, sacrificii zeiţei Atena şi eroilor pe care-i cântase Homer, mai cu osebire lui Ahille, fiindcă – spunea el – acesta a fost un mare războinic care, în timpul vieţii, s-a putut bizui pe un prieten credincios, iar după moarte, pe un crainic vestit.

Pe când se găsea la Troia, Alexandru află că perşii concentraseră importante forţe armate lângă fluviul Granic[26]. Generalul lui Darius, Memnon, grec în slujba perşilor, propuse satrapilor din Asia Mică să evite la început ciocnirea cu invadatorii, să pustiască totul în calea macedonenilor şi, atrăgându-i cât mai mult spre interiorul ţării, să-i lovească la momentul oportun. Planul era bine chibzuit, deoarece – precum se ştie – rezervele de alimente de care dispunea Alexandru nu-i puteau fi îndestulătoare decât pentru câteva săptămâni. La acest argument Memnon mai aducea şi altele: poziţia nefavorabilă de luptă şi faptul că oştile persane nu erau conduse de Darius în persoană, ceea ce ar fi putut influenţa negativ moralul trupelor.

Aceste propuneri, aşa cum se va dovedi mai târziu, au fost respinse de generalii perşi, care motivau că retragerea, chiar momentană, era o dezertare de la datorie, un fapt nedemn pentru vitejia persană. În realitate satrapii, care nu doreau ca focul războiului să le devasteze provinciile, nădăjduiau, subestimând pe adversar, într-o biruinţă

---

[25] Azi, strâmtoarea Dardanele.

[26] Azi, Kogaceai. Izvorăşte din muntele Kanadag (în vechime Ida) şi se varsă în Marea de Marmara.

uşoară.

Între timp oştile lui Alexandru se apropiau de fluviul Granic şi, prin iscoade, Alexandru urmărea mişcările perşilor. Deoarece malurile erau înalte şi abrupte, Parmenion îl sfătui pe tânărul rege să nu se avânte imediat la luptă, ci să amâne atacul după ce vor fi chibzuit mai bine cu privire la planul de atac.

„Cunosc toate aceste primejdii – i-a răspuns Alexandru – şi crezi c-o să ne împiedecăm de o gârlă, când am trecut cu bine Hellespontul?”

Fără a mai sta pe gânduri tânărul rege pregăti atacul. Lui Parmenion îi dădu comanda aripii stângi a armatei, iar el luă conducerea flancului drept, intenţionând – potrivit tacticii macedonene – să facă o mişcare de învăluire din această parte.

Oştirea persană număra vreo douăzeci de mii de călăreţi, iar ostaşii din unităţile de infanterie erau în număr egal. Cavaleria împânzise malul, având îndărătul ei pedestrimea.

Câtăva vreme oştirile rămaseră nemişcate, privindu-se de pe maluri. Având o poziţie mai bună, perşii se hotărâră să aştepte atacul macedonenilor, care, la rândul lor, pentru a-l declanşa, trebuiau să treacă apele Granicului. Temându-se de iuţeala apelor şi de perşii ce-i aşteptau, ostaşii macedoneni începură să ezite. Atunci Alexandru se aruncă în apă în fruntea mai multor cete de călăreţi şi, înfruntând cu dispreţ ploaia de săgeţi azvârlite de perşi; reuşi să pună piciorul pe malul opus, în ciuda terenului lunecos din cauza mâlului. De îndată începu lupta cu călărimea persană. Luptă dârză, corp la corp, cal lângă cal.

Alexandru, în fruntea alor săi, atrase atenţia duşmanilor nu numai prin fapte, ci şi prin mărimea scutului său şi prin panaşul alb şi înalt al coifului. Comandanţii perşilor, Roisaces şi Spithridates, ginerele lui Darius, se repeziră împotriva lui. În încăierare Alexandru şi Roisaces cad, iar Spithridates loveşte cu pumnalul coiful lui Alexandru, care se turti, dar nu îngădui ca ascuţişul armei să atingă capul tânărului rege. Încercând să lovească pentru a doua oară,

Spithridates este însă străpuns cu lancea de Cleitos cel Negru, care-l salvă astfel pe Alexandru de la moarte sigură. La rândul său, acesta îl lovi cu pumnalul pe Roisaces, care căzu la pământ, neînsufleţit.

Pedestrimea macedoneană, care între timp trecu şi ea râul, începu lupta. Schimbătoare câtăva vreme, cumpăna biruinţei înclină în curând spre macedoneni, care câştigară o strălucită victorie.

Pentru ostaşii săi căzuţi în această luptă, Alexandru porunci să se ridice statui în bronz, lucrate de vestitul sculptor al lumii de atunci, Lysippos.

Dacă pierderile lui Alexandru au fost mai mici, cele ale perşilor s-au ridicat la câteva mii de oameni. Restul trupelor persane se retraseră în grabă şi în dezordine de pe câmpul de luptă.

Mari bogăţii căzură în stăpânirea lui Alexandru. Satrapiile la hotarele de apus ale Persiei, socotite adevărate ziduri de apărare ale imperiului, se supuseră după această primă ciocnire.

Acum Alexandru ar fi putut înainta cu multă uşurinţă spre interiorul Asiei Mici, căci pentru moment forţele persane nu-i mai puteau rezista. Era însă ceva care îl îngrijora: avea în spate flota perşilor. Şi fiindcă pe mare nu putea s-o distrugă, se hotărî s-o lovească... pe uscat. Ocupând coastele apusene ale Asiei Mici, flota persană îşi pierdea atât locurile de refugiu, cât şi porturile de andocare. De aici hotărârea sa ca, înainte de a-şi continua expediţia spre interiorul imperiului, să supună oraşele şi porturile aflate pe ţărmul răsăritean al Mediteranei. Multe din aceste aşezări fuseseră întemeiate de greci; năzuind spre independenţa, pe care perşii le-o refuzaseră, ele primiră cu încredere pe Alexandru, care, cel puţin formal, se voia la început un hegemon panelenic.

Pornind cu oştile spre miazăzi, după ce eliberă mai multe oraşe, ajunse la cetatea Sardes[27], capitala satrapiei Lidia. Înconjurată de întreite ziduri de apărare, cetatea era socotită ca inexpugnabilă. Cu toate acestea Mithrines,

[27] Azi, Sart.

căpetenia persană a oraşului, împreună cu cetăţenii de frunte din Sardes, ieşiră înaintea lui Alexandru şi, deschizându-i porţile cetăţii, îi puse la dispoziţie oraşul cu toate bogăţiile sale.

Intrând în Sardes, tânărul rege macedonean dădu locuitorilor acestei cetăţi şi celorlalţi lidieni dreptul de a se folosi de vechile lor legi, acordându-le deplină autonomie. Iar pe Mithrines îl răsplăti regeşte, ca să fie şi pentru alţii o pildă de chipul în care înţelegea el să se poarte cu cei ce i se supuneau.

Alexandru se îndreptă spre sud-vest şi în câteva zile fu la Efes[28], cea mai însemnată cetate pe care grecii ionieni o întemeiaseră în Asia Mică. Aici răsturnă oligarhia filopersană şi instaură democraţia. Între timp sosiră solii din partea cetăţilor Magnesia[29] şi Tralles[30], cu împuternicire de a le închina regelui macedonean. Tot din Efes trimise Alexandru pe Alkimachos, fiul lui Agatocles, să elibereze celelalte cetăţi din jur, rămase încă sub jugul persan. Pretutindeni oligarhia era izgonită de la conducere, în locul ei fiind întronată democraţia şi domnia vechilor legi abolite de perşi. Totodată Alexandru desfiinţă dările pe care cetăţile greceşti erau îndatorate să le plătească perşilor stăpânitori.

După ce organiză serbări în cinstea zeilor şi parăzi militare, oastea lui Alexandru se îndreptă spre o altă renumită cetate grecească, Miletul[31].

La început comandantul garnizoanei din Milet, Hegegistratos, făgădui lui Alexandru printr-o scrisoare că-i va preda cetatea fără luptă. Aflând însă că oştile persane au sosit în apropiere, acesta se răzgândi şi se pregăti de rezistenţă. În faţa acestei situaţii flota macedoneană ocupă, înaintea perşilor, în apropierea Miletului, o insulă mică, importantă prin poziţia ei strategică. Flota persană, mult superioară ca număr, venind cu întârziere se opri ceva mai

---

[28] Oraş aşezat la gura fluviului Caystros, lângă actualul Aiaslîk.
[29] Oraş pe fluviul Meandru, la sud de Efes, lângă actualul Inekbazar.
[30] Cetate aşezată la est de Efes, lângă actualul Aidin.
[31] Oraş pe coasta egeică; azi, Kalabak-Tepe.

la nord, în golful Mycale. Unii dintre generalii lui Alexandru printre care şi Parmenion, îl sfătuiră pe tânărul rege să atace flota persană. Chibzuind însă bine lucrurile şi mai ales ţinând seama de disproporţia numerică dintre cele două flote, Alexandru refuză să dea lupta pe mare, evitând astfel o întâlnire inegală. Macedonenii, invincibili pe uscat, nu trebuiau – susţinea Alexandru – să se expună într-o luptă navală, care, datorită superiorităţii flotei inamice, i-ar fi făcut victima sigură a perşilor.

Între timp locuitorii Miletului trimiseră vorbă lui Alexandru că sunt gata să-i deschidă porţile, cu condiţia ca macedonenii să ridice asediul şi să dea voie şi perşilor să pătrundă în cetate. Alexandru le răspunse că n-a venit în Asia ca să primească ce i se dă, ci să ia ceea ce crede că i se cuvine. A doua zi conduse chiar el un atac bine organizat. Maşinile de război aruncară mari cantităţi de pietre asupra asediaţilor şi berbecii loviră zidurile şi porţile. În scurtă vreme se produse o spărtură. Soldaţii se repeziră în cetate, iar flota se apropie şi închise intrarea în port. Miletul se predă. Cei mai mulţi dintre locuitori pieriră în cetate, dar cei care reuşiseră să se refugieze pe o mică insulă din vecinătate fură cruţaţi, cu condiţia să se înroleze în oastea macedoneană. Tuturor celor rămaşi în viaţă li s-au dăruit drepturi şi libertăţi depline.

Flota persană, staţionată la Mycale, nădăjduia încă să întâlnească flota macedoneană într-o luptă decisivă. Zadarnic însă, fiindcă Alexandru nu permise flotei sale să părăsească rada portului Milet. În schimb trupele macedonene tăiară legăturile flotei persane cu uscatul, de unde aceasta se aproviziona cu alimente şi apă potabilă, încât perşii trebuiră să meargă pentru a-şi împrospăta aceste provizii în insula învecinată, Samos.

La un moment dat cinci corăbii persane înaintară spre golful Milet, în nădejdea că vor putea atrage în luptă întreaga flotă macedoneană. Fură însă izgonite şi reveniră în grabă la Mycale. Pierzând nădejdea unei întâlniri decisive cu navele lui Alexandru, flota persană se retrase spre insula Samos. Refuzul lui Alexandru de a se lăsa antrenat în lupte

navale era bine chibzuit. Într-adevăr, biruinţele de până acum ale lui Alexandru şi mai ales cele care vor urma, vor dovedi că planul marelui general a fost strălucit, fiindcă Alexandru se gândea – ne spune istoricul Flavius Arrianus – că o dată ce a pus stăpânire pe Asia Mică, cucerind şi oraşele de coastă, flota persană avea să-i cadă în mână. Mai mult chiar, tânărul rege renunţă sa-şi mai ţină flota sa aproape de coastele Asiei Mici deoarece şi aşa nu o putea folosi.

De la Milet Alexandru porni cu oştile sale în direcţia satrapiei Caria[32], ajungând în scurt timp în apropiere de capitala acesteia, cetatea Halicarnas[33]. Oraşul fusese pregătit de rezistenţă de către Memnon, căruia regele persan îi încredinţase atât comanda flotei cât şi a trupelor sale din cetăţile de pe coastă. Marele rege mai spera încă într-o victorie a lui Memnon, a cărui competenţă era de altfel cu adevărat excepţională.

Înainte de a încerca cucerirea capitalei, regele macedonean se hotărî să pună stăpânire pe cetatea Myndos aflată în apropierea Halicarnasului; cetatea prezenta o mare importanţă strategică pentru macedoneni, deoarece ea domina căile de acces spre capitala satrapiei.

Locuitorii Myndosului trimiseră soli la Alexandru, promiţându-i capitularea, cu condiţia ca oştile macedonene să se înfăţişeze noaptea în faţa porţilor oraşului. Alexandru dând crezare solilor, sosi în miez de noapte la Myndos, dar nimeni nu-i deschise. Înfuriat, porunci falangelor să atace, dar neavând cu el maşinile de război, iar locuitorii rezistând cu înverşunare, fu silit să se retragă şi, renunţând la atacul Myndosului, ordonă împresurarea Halicarnasului. Oraşul era însă apărat de o puternică garnizoană alcătuită din perşi şi mercenari, iar flota persană, ancorată în port, susţinea şi apăra oraşul. Alexandru – spera Memnon – urma să fie oprit aici, iar legăturile sale cu Macedonia, tăiate.

Alexandru însă avea altă credinţă. El porunci mai întâi

---

[32] Satrapie în sud-vestul Asiei, cu reşedinţa la Halicarnas (azi Budrun), pe coasta egeeană.
[33] Vezi nota precedentă.

ca şanţul de apărare al capitalei să fie umplut cu pământ, pentru ca astfel să poată apropia mai uşor maşinile de război de zidul de apărare al cetăţii. Balistele, catapultele, berbecii şi turnurile fură puse în poziţie de luptă. În timpul nopţii însă, asediaţii ieşiră din cetate şi, surprinzând macedonenii dormind, incendiară o parte din maşinile de război. Macedonenii, deşi luaţi prin surprindere, reuşiră până la urmă să respingă atacul asediaţilor, silindu-i să se retragă.

A doua zi lupta se declanşă cu înverşunare, dar, deşi o parte din ziduri fuseseră dărâmate, Alexandru nu ordonă atacul general, nădăjduind să pună stăpânire pe oraş intact. Un nou atac al perşilor îşi pierdu avântul când aceştia se pomeniră pe neaşteptate în faţa unui corp de trupe condus chiar de Alexandru.

După câteva zile luptele reîncepură. Alexandru lovea necruţător cetatea cu proiectilele maşinilor sale, iar asediaţii contraatacau disperaţi. Cu ocazia unui contraatac o mie de perşi fură măcelăriţi pentru că cei din cetate închiseră prea de timpuriu porţile de teamă ca nu cumva odată cu ai lor să pătrundă în oraş şi macedonenii.

Văzând nereuşita contraatacului, Memnon îşi dădu seama că oraşul nu mai poate fi apărat multă vreme: o parte din ziduri erau distruse, iar garnizoana, după pierderile suferite, nu mai era capabilă nici să reziste, nici sa atace. De aceea hotărî să părăsească oraşul, dar să păstreze portul, unde staţiona flota persană.

În timpul nopţii Memnon dădu poruncă să se incendieze oraşul; ajutat de un vânt puternic, focul se întindea cu iuţeală. O parte din populaţie se refugie pe o mică insulă din apropiere, iar perşii şi mercenarii pe o înălţime abruptă din apropierea portului, numită Salamacis.

Aflând pe la mijlocul nopţii de cele ce se petreceau în cetate, Alexandru dădu ordin ca macedonenii să pătrundă în oraş, să ucidă pe cei ce se vor opune, dar să-i cruţe pe cei ce vor sta liniştiţi pe la casele lor. De asemenea porunci ca toţi incendiatorii descoperiţi să fie omorâţi pe loc.

A doua zi Alexandru, după ce îngropă pe cei morţi,

porunci ca toate clădirile oraşului să fie dărâmate, avertizând astfel cetăţile de pe litoral de soarta ce le aşteaptă, dacă vor îndrăzni să i se împotrivească. Apoi, în apropierea ruinelor, lăsă o garnizoană macedoneană de vreo trei mii de ostaşi, cu menirea de a supraveghea întreaga satrapie a Cariei şi de a împresura înălţimea unde se refugiaseră perşii şi mercenarii lor.

VIII BIRUITOR DE LA ŢĂRMUL MEDITERANEI PÂNĂ LA GORDION...

În toamna anului 334 î.e.n. cucerirea litoralului occidental persan putea fi socotită ca încheiată. Oraşele şi porturile din acele părţi se găseau sub stăpânirea macedoneană, iar aşezările greceşti de aici, dobândindu-şi independenţa, deveniră aliate ale regelui macedonean. Flota persană era deja lipsită de bazele sale maritime de la Marea Egee.

După ce dădu concediu ostaşilor căsătoriţi, până în primăvara anului viitor, Alexandru îşi împărţi oştile reorganizate în două. O parte, sub conducerea lui Parmenion, urma să se îndrepte spre nord către satrapia Lydia, unde avea să ierneze, iar de aici, în primăvara anului 333 î.e.n. aceasta urma să înainteze până la oraşul Gordion[34].

Cealaltă parte a oştirii, de sub comanda lui Alexandru, porni spre Lycia[35]. Toate aşezările din aceste părţi – vreo treizeci la număr – i se supuseră de bună voie. Flota persană pierdea în fiecare zi noi porturi şi locuri de aprovizionare şi apărare.

Pe când era în Lycia, Alexandru primi o solie din partea locuitorilor din oraşul Phaselis[36] care-i cereau sprijin şi ajutor împotriva pisidienilor. Aceştia având un avanpost întărit lângă cetatea Phaselis, făceau dese incursiuni pe ogoarele phaseliţilor, pricinuindu-le mari pagube. Ajuns acolo, Alexandru, care voia să-şi facă din acest oraş, locuit de greci dorieni, un aliat fidel, nimici cuibul pisidienilor, redând liniştea şi siguranţa de care aveau atâta nevoie locuitorii oraşului.

De la Phaselis oştile lui Alexandru se îndreptară spre

[34] În satrapia Frigia Mare (azi, Pebi).
[35] Lycia împreună cu Pamphilia şi Pisidia alcîtuiau o satrapie în sud-vestul Asiei Mici.
[36] Azi, lângă Tekirova, pe coasta Mediteranei.

Pamphilia, al cărei oraş principal era Perge[37]. O parte din trupele sale aveau să se îndrepte într-acolo pe drumurile de munte, iar o alta, sub comanda sa, trebuia să ajungă în acelaşi loc mărşăluind pe coasta mării.

Drumul spre Perge era anevoios; vadurile râurilor erau nesigure şi uneori soldaţii străbăteau cu greu apa care le ajungea până la brâu. Vântul bătea puternic, izbind valurile cu putere de ţărmul abrupt. Dar pilda pe care Alexandru dădea tuturor, gata oricând să înfrunte primejdiile, îi îmbărbăta pe soldaţi, făcându-i să învingă obstacolele fără teamă.

De la Perge, unde solii aspendienilor îl încredinţară de bunele sentimente ale locuitorilor cetăţii lor[38], Alexandru se îndreptă către Side[39], oraş care, după legendă, ar fi fost întemeiat de colonişti plecaţi din localitatea eolică Cyme. Lăsând o garnizoană, regele macedonean porni către Syllion[40], aşezare întărită prin poziţia ei naturală şi apărată de o puternică garnizoană alcătuită din mercenari străini.

Auzind însă că aspendienii, care-i juraseră, prin solii pe care-i trimiseră la Perge, credinţă şi care se obligară să-i dea tribut în natură, refuzară să-i primească trimişii, Alexandru se abătu din drum şi porni spre cetatea Aspendos. Locuitorii, de teama macedonenilor, părăsiră cetatea şi trimiseră din nou soli la macedoneni ca să le ceară iertare şi, dându-le ostatici, făgăduiră lui Alexandru că vor îndeplini tot ce le va porunci.

De aici Alexandru se întoarse din nou la Perge şi apoi se îndreptă spre satrapia Frigia Mare din centrul Asiei Mici.

Drumul pe care-l alesese regele macedonean ducea spre apus până la poalele muntelui Taurus[41], iar de aici, printr-un defileu îngust, spre nord până la cetatea Telmissos[42]. Drumul prin chei era dificil, fiind rău şi foarte

---

[37] Azi, Murtan, aproape de coasta Mediteranei.
[38] Aspendos din Pamphilia (azi, Balkîz).
[39] Port la Mediterana (azi, Eski-Adalia) situat la est de Aspendos.
[40] Aşezare la nord de Aspendos.
[41] Munţi ce despărţeau Pamphylia de Pisidia.
[42] Sau Termessos, aşezare în Oisidia.

îngust, iar în munţi triburi de pisideni aşteptau oştile macedonene, gata să le atace de pe înălţimi cu pietre şi săgeţi. Atunci Alexandru se opri în faţa defileului pentru a da impresia ca renunţă la atac, din cauza primejdiei. Stratagema îi păcăli pe pisidieni care se retraseră în cetate, lăsând pentru paza trecătorii doar detaşamente neînsemnate. Atunci Alexandru porni la atac şi, reuşind să pună pe fugă slabele posturi de pază, trecu prin defileu cu oştile sale, ajungând în faţa cetăţii Telmissos.

Aici sosiră soli din partea tribului de selgieni[43], care oferiră lui Alexandru alianţa lor şi ajutor împotriva telmissilor cu care erau în conflict. Regele macedonean încheie cu ei un tratat şi porni în grabă spre Sagalassos[44], o cetate mai mare, locuită tot de pisidieni. Sagalassi erau foarte viteji şi pentru a-i rezista lui Alexandru ei primiră ajutor şi de la Telmissos. La început rezistară cu succes şi reuşiră să respingă trupele uşor înarmate ale macedonenilor. Când însă atacă falanga, sub conducerea lui Alexandru, avântul lor se frânse. Ajungând pe creastă, macedonenii ocupară platoul unde se afla aşezată cetatea şi răpuseră fără mare greutate pe pisidienii care, cu tot numărul lor mare, erau rău înarmaţi. Mulţi izbutiră să fugă în pădurile din împrejurimi, ale căror poteci şi ascunzişuri le cunoşteau bine.

După ce cuceri cetatea, Alexandru se îndreptă spre alte aşezări din Pisidia, dintre care o parte se predară, iar o altă parte fură cucerite cu forţa.

De aici Alexandru pătrunse în Frigia şi înaintă spre Gordion[45], unde urma să se întâlnească cu trupele comandate de Parmenion, cu soldaţii proaspăt recrutaţi în Macedonia şi cu ostaşii care după ce-şi petrecură concediul în patrie, în timpul iernii, reveniră la armata operativă.

Aici în Gordion, pe acropola oraşului, se găsea faimosul car al lui Gordios, un frigian sărac care legase jugul de proţap cu o coajă de corn cu atâta dibăcie, încât nimeni nu-l

---

[43] Trib înrudit cu pisidienii.
[44] În zona muntoasă a Taurului (azi, Sîrg).
[45] Oraş în Frigia Mare; azi, Pebi.

putea desface. Oracolul prezisese că cel ce va dezlega nodul, va deveni stăpânul lumii.

Atunci Alexandru scoţând sabia, tăie celebrul nod, exclamând – după cum spune legenda: „Dacă nu voi cuceri lumea cu mâna, o voi cuceri cu sabia!”

Era în primăvara anului 333 î.e.n. Conducătorii perşilor, cu Darius în frunte, nu erau încă pe deplin lămuriţi despre însemnătatea luptei pe care o pierduseră la Granic. Ei credeau că totul se datorase întâmplării, iar în Alexandru vedeau doar un tânăr cutezător şi nimic mai mult.

Singur generalul Memnon înţelegea gravitatea situaţiei. Darius îi dădu largi împuterniciri pentru a continua lupta împotriva lui Alexandru. Generalul grec se hotărî să strămute teatrul de lupte pe teritoriul Greciei. În acest scop, atrase de partea sa pe toţi duşmanii lui Alexandru. Având la dispoziţie o flotă puternică, precum şi portul Halicarnas, Memnon puse stăpânire pe Chios[46] şi pe oraşele de pe insula Lesbos[47]; la asediul cetăţii Mytilene, oraşul principal al acestei insule, el se îmbolnăvi însă şi muri subit.

Singurul mare general al perşilor dispăru. Moartea lui Memnon a fost – după părerea istoricului Flavius Arrianus – cea mai mare pierdere pe care a suferit-o vreodată Darius, iar după opinia unui alt istoric grec, Diodor, o dată cu dispariţia acestui general cauza lui Darius fusese definitiv pierdută.

Când Darius află de moartea lui Memnon întruni Consiliul său de război spre a chibzui ce era de făcut. Cei mai mulţi fură de părere că însuşi Darius trebuia să ia comanda trupelor, deoarece numai în acest chip putea fi învins Alexandru.

Atenianul Charidemos, care fugind de la curtea lui Alexandru se refugiase la perşi, fu de părere că nu e bine ca soarta imperiului să fie jucată pe un singur zar: prezenţa regelui. Marele rege nu trebuia să intervină decât în ultimă instanţă; iar pentru primele ciocniri el îşi oferă serviciile în calitate de comandant.

---

[46] Aşezată în estul Mării Egee, în apropierea coastei Asiei Mici.

[47] Situată ceva mai la nord de Chios.

Dar atenianul nu prezenta mare încredere; propunerea sa nu fu primită de mai marii perşilor şi nici Darius nu fu de acord. Din cauza poziţiei sale echivoce el fu acuzat de trădare şi osândit la moarte. Sentinţa fu executată imediat.

IX ...ŞI DE LA GORDION PÂNĂ LA ISSOS

Armata lui Alexandru plecă din Gordion spre est, către Ancyra[48]. Aici îi ieşi în cale o solie din Paphlagonia[49] care-i aduse la cunoştinţă că locuitorii sunt dispuşi să-i fie aliaţi cu condiţia să nu le pricinuiască pagube în ţară. Alexandru primi condiţia.

De aici Alexandru porni spre sud-est, către Cappadocia[50], fără să întâmpine nici o rezistenţă şi apoi coborî mai departe în aceeaşi direcţie spre litoralul mediteranean al satrapiei Cilicia[51].

Ţinut înconjurat de munţi înalţi şi prăpăstioşi, Cilicia nu oferea în direcţia spre care înainta oastea macedoneană decât o singură poartă de pătrundere în interiorul ei: un defileu îngust prin care de-abia puteau mărşălui, unul lângă altul, patru ostaşi. Drumul prin aceste chei era anevoios şi presărat cu bolovani aduşi de revărsarea iute a torenţilor de pe malurile prăpăstioase ale munţilor.

Interiorul regiunii îl forma însă o câmpie mănoasă – pe care odinioară înflorise o frumoasă civilizaţie – străbătută de câteva mici râuri ce-şi purtau repede apele limpezi şi reci, către mare. Dintre acestea cel mai cunoscut era Cydnus[52].

Satrapul Ciliciei, Arsames, spirit indolent, lipsit de răspundere şi poate temător să dea piept cu oştile macedonene, se retrase, lăsând pentru paza defileului doar o mică garnizoană. Aceasta aflând că Alexandru în persoană, în fruntea unui detaşament se îndreaptă spre trecătoare, nu îndrăzni să schiţeze nici măcar un gest de împotrivire şi se îndepărtă de acolo în fugă. Astfel oştile lui Alexandru putură trece nestingherite prin cheile strâmte şi

[48] Azi, Ankara.
[49] Ţinut în satrapia Frigia Mare.
[50] Satrapie în nord-estul Asiei Mici.
[51] Situată în sud-estul Asiei Mici.
[52] Azi Messarlicciai care, izvorând din Munţii Taurus, se varsă în Mediterană, lângă oraşul Tarsos.

primejdioase ale munţilor, graţie lipsei de iniţiativă a satrapului persan.

Dându-şi seama ce însemna înaintarea oştilor macedonene, Arsames încercă să pună foc oraşului Tars[53] pentru ca cel puţin acesta, cu bogăţiile sale uriaşe, să nu cadă în mâna cuceritorului. Alexandru aflând însă despre plan îşi iuţi marşul şi înainte ca satrapul să-şi poată realiza gândul, cuceri oraşul cu trupele sale de cavalerie şi cele uşor înarmate.

Intrând în Tars, în toiul arşiţei de vară, Alexandru – obosit şi ispitit de apa rece şi curată a Cydnului – se aruncă în undele fluviului. Nu rămase însă multă vreme în apă, căci un junghi cumplit îi cuprinse trupul, care, cuprins de friguri, începu să se înţepenească. Medicii, îngrijoraţi, îşi pierdură pentru un moment nădejdea că regele se va putea însănătoşi şi nici nu se încumetau a-i prescrie vreun leac, de frică să nu dea greş. Numai prietenul său, Filip din Acarnania, îndrăzni să-i prepare o doctorie pe care i-o dădu în grabă, pentru a-şi recăpăta puterile – după cum spunea el – înainte de a sosi oştile lui Darius. Dar tocmai în acest moment sosi un trimis al generalului Parmenion, cu un răvaş prin care acesta îl avertiza să nu guste leacul, căci Filip, năimit de Darius, voia să-l otrăvească pe Alexandru.

Când Filip îi întinse leacul, Alexandru îi înmână scrisoarea şi pe măsură ce acesta o citea, el bea din doctorie, fără a-l slăbi din ochi pe doctor, cu dorinţa vădită de a-i descoperi gândul.

Terminând de citit scrisoarea, Filip îşi manifestă dezgustul şi-l imploră pe rege să-şi golească paharul, ceea ce Alexandru şi făcu cu încredere. Şi numaidecât leacul îşi făcu efectul: tăria acestuia l-a ameţit la început, dar apoi i-a redat vigoarea trupului şi a sufletului, iar Alexandru a adus mulţumire zeilor. Revenindu-şi cu totul el trecu în revistă oştile, care-l întâmpinară cu bucurie şi urale, declarând cu toţii că sunt gata să-l urmeze.

Aflând de îmbolnăvirea lui Alexandru, Darius grăbi

[53] Capitala satrapiei Ciliciei, aşezată pe ţărmul Mării Mediterane. Azi Gözlu-Kule.

trecerea trupelor sale peste apele Eufratului, îndreptându-se spre Cilicia. Regele Macedoniei porunci generalului său Parmenion să păzească defileul din munţi ce desparte Cilicia de Siria, iar el îşi continuă marşul, ajungând la cetatea Anchialos ce fusese întemeiată de către Sardanapal, regele asirienilor. Ca o mărturie din acea vreme statuia marelui rege străjuia încă deasupra mormântului său, avertizându-i pe vanitoşii cuceritori prin inscripţia în versuri asiriene că ambiţiile lor sunt strădanii iluzorii.

De la Anchialos Alexandru ajunse la cetatea Soloi[54] care, deşi avea o populaţie de obârşie greacă, avusese totuşi o atitudine binevoitoare faţă de perşi. Pentru acest fapt ea a fost silită să plătească 200 de talanţi şi lăsată în supravegherea unui detaşament macedonean.

Alexandru mai fu obligat acum să facă o incursiune de „pacificare” în Cilicia, după care se întoarse din nou la Soloi, unde primi veşti îmbucurătoare din Halicarnas[55], de la trupele macedonene ai căror comandanţi raportau că biruiseră, după lupte grele, pe perşi şi cuceriseră mai multe cetăţi din Caria[56].

La Soloi Alexandru organiză jocuri pentru trupele sale şi pentru populaţia oraşului, o întrecere între poeţi şi o mare paradă militară ce se termină cu o impunătoare retragere de torţe.

De aici oastea sa se îndreptă, după ce trecu peste un pod construit peste apa Pyramului, spre oraşul Mallos[57], care fusese întemeiat de către colonişti de origine din Argos. Şi deoarece Alexandru susţinea că strămoşii săi coborau tot din acea parte a Greciei, el se purtă cu locuitorii oraşului cu multă îngăduinţă şi prietenie, declarându-i liberi de supuşenia faţă de perşi.

---

[54] Azi, Mezetlî, pe ţărmul Mediteranei.
[55] Azi, Budrun, pe coasta Mării Egee.
[56] Satrapie în sud-vestul Asiei Mici, cu reşedinţa La Halicarnas.
[57] Aşezat în partea sudică a Ciliciei pe malul micului fluviu Pyramos, aproape de vărsarea acestuia în golful Issos.

X ÎNFRÂNGEREA LUI DARIUS

Pe când Alexandru se odihnea încă la Mallos a fost informat că Darius, în fruntea unei oştiri uriaşe, trecuse Eufratul şi acum se afla în oraşul sirian Sohoi, cale de două zile de drum de Porţile Amanice, defileu[58] ce forma una din căile de legătură a Ciliciei cu Siria.

Alexandru convocă un consiliu de război pentru a chibzui asupra măsurilor ce se impuneau a fi luate. Toţi fură de părere că macedonenii trebuie să pornească cu toate forţele contra lui Darius.

Două căi avea la îndemână Alexandru pentru a ieşi în faţa oştilor persane, în câmpia siriană: prin Porţile Amanice sau prin trecătoarea de la miazăzi, ce se afla spre partea sudică a golfului Issos. Cele dintâi erau de netrecut, din cauza drumului anevoios, pe când cea de a doua era mai potrivită acestui scop. De aceea Alexandru porni cu oştile sale de-a lungul coastei, puse stăpânire pe Issos, unde îşi lăsă soldaţii bolnavi şi răniţi, trecu prin pasul dintre munţi şi mare şi poposi lângă oraşul Myriandros[59]. De aici urma să se îndrepte spre locul unde Darius îşi aşezase trupele sale. Nu putu însă să plece atunci când plănuise, deoarece o furtună năprasnică şi o ploaie torenţială îl sili să rămână cu oştile în tabără.

Regele regilor, Darius, credea la rândul său că Alexandru, speriat de numărul şi faima oştirilor persane, renunţase la gândul de a se măsura cu el şi că îşi pregătea o retragere puţin onorabilă, dar sigură. De aceea Darius, greşit sfătuit şi de unii din cei apropiaţi lui, părăsi locul deschis unde-şi aşezase tabăra şi unde putea să-şi folosească din plin întregul potenţial de luptă a uriaşei sale armate, pornind pe urmele trupelor macedonene.

„Cavaleria ta – îl încredinţau curtenii – va zdrobi sub

---

[58] Format de un râu ce curge la poalele muntelui Amanus.

[59] Oraş în Siria, azi Alexandretta.

copitele cailor armata macedoneană”[60]. Legănat de aceste măgulitoare asigurări ce-i făceau plăcere, Darius porunci armatei sale să treacă Porţile Amanice şi să înainteze spre Issos. Perşii puseră stăpânire pe oraş şi, după ce mutilară pe ostaşii bolnavi sau răniţi pe care Alexandru îi lăsase acolo, îi trimise în tabăra regelui macedonean, ca un semn a ceea ce avea să păţească întreaga sa armată.

Văzând că oastea persană îl urmăreşte, Alexandru se hotărî să primească de îndată lupta, căci pentru el nu putea să existe o poziţie mai prielnică pentru a o câştiga. Într-adevăr, în această depresiune îngustă dintre munte şi mare nu încăpeau multe trupe, ceea ce făcea ca uriaşa armată persană să nu se poată desfăşura în larg şi nici să se reîmprospăteze după nevoie. Într-o asemenea situaţie falanga macedoneană cu admirabila ei tactică de luptă, putea să manevreze fără primejdia de a fi copleşită de forţele numeric superioare ale perşilor. De aceea, pe bună dreptate, istoricul Flavius Arrianus[61] putea scrie că „lupta avea să se dea între macedonenii dinainte învingători şi perşii ca şi învinşi”.

Prin iscoade Alexandru se informă cât mai în amănunt despre oastea lui Darius, care-l urmărea. Abia sosiră cercetaşii, când în depărtare se putea zări deja uriaşa oaste persană, care poposise lângă fluviul Pinaros[62]. Aici îşi ridicară corturile şi aprinseră focurile. Întregul orizont părea o mare de flăcări.

Pentru că a doua zi urma să aibă loc lupta hotărâtoare, Alexandru vorbi ostaşilor săi:

„Nu peste multă vreme vom întâlni ostaşii lui Darius. Robi în ţara lor, aceşti soldaţi, în cea mai mare parte neinstruiţi, nu luptă pentru un ideal, ci pentru a se îmbogăţi din prăzi. Voi sunteţi însă oameni liberi şi luptaţi pentru o patrie liberă.

Recrutaţi din rândul unor popoare fără virtuţi şi

[60] Flavius Arrianus, *Expediţia lui Alexandru cel Mare în Asia,* 6, 5 (trad. Radu Alexandrescu, note Al. Suceveanu), Bucureşti, p. 112.
[61] Op. cit., II, 7, 3, p. 113.
[62] Azi, Paias, care se varsă în golful Alexandretta.

neîndemânatice, soldaţii lui Darius nu vă sunt egali nici în curaj şi nici în priceperea treburilor ostăşeşti. Izbânda ce vă aşteaptă nu este o victorie asupra unui satrap sau a unei armate oarecare, ci asupra oştirii marelui rege care domneşte peste întreaga Asie. Victoria vă va îngădui să puneţi stăpânire nu numai pe un regat foarte întins, dar şi să sfârşiţi cu suferinţele, cu lipsurile şi necazurile de până acum. Nu vă veţi mai trudi pe ogoare sărace, căci veţi avea la îndemână bogăţiile Răsăritului. În locul munţilor puţin roditori şi al ţarinelor pustiite de frig, veţi stăpâni ogoare şi câmpuri mănoase. Şi mâna ce acum ţine sabia, va apăsa coarnele plugului în pace şi linişte. Voi, păstrându-vă încrederea neclintită, să daţi ascultare comandanţilor voştri, care, înfruntând oştile lui Darius, vă vor duce la victorie, jertfindu-se pentru voi şi respectând legea onoarei”.[63]

După aceste cuvinte ostaşii săi, amintindu-şi prin câte primejdii au trecut cu bine şi privind cu încredere viitorul, cerură să pornească de îndată la luptă.

A doua zi în zori ieşiră din defileul în care îşi petrecură noaptea şi porniră spre tabăra lui Darius. Când trupele macedonene ajunseră în câmpie, Alexandru, îmbrăcându-şi armura de război, dădu ordin ca trupele să ia formaţia de luptă.

Aflând că Alexandru se îndreaptă cu oştile spre tabăra sa, Darius fu surprins, deoarece crezuse că macedoneanul nu va îndrăzni să i se opună, preferând o retragere rapidă. Panica începu să cuprindă oastea persană surprinsă de iminenţa atacului; neliniştea şi teama creşteau pe măsură ce Alexandru se apropia.

În spaţiul foarte îngust al câmpiei de la Issos, înconjurată spre răsărit de munţi şi spre apus de mare, uriaşa armată persană – pe care tradiţia o ridica la cifra exagerată de 600 000 de ostaşi – practic nu se putea desfăşura în toată amploarea ei.

Darius concepu un plan strategic definitiv şi-şi orândui oştile în spatele micului fluviu Pinaros, care trebuia să

[63] Prelucrare după autorii antici.

servească drept un mare şanţ de apărare. Totodată, spre a asigura armatei răgazul necesar pentru desfăşurarea ei în linie de bătaie, el porunci ca un corp de 30 000 de călăraşi şi 20 000 de pedestraşi uşor înarmaţi să treacă fluviul; aceştia trebuiau să îngreuneze înaintarea macedoneană până la organizarea trupelor persane în dispozitivul definitiv preconizat.

În centrul terenului Darius îşi aşează mercenarii – greci şi barbari – în dreapta, spre ţărmul mării, călăreţii comandaţi de Nabarzanes, iar în stânga, spre înălţimile muntoase, trupe uşor înarmate, alcătuite mai ales din arcaşi.

Cea mai numeroasă parte a oştirii persane se afla însă în spatele acestei linii şi tot aici se afla şi Darius, însoţit de garda sa şi de alte trupe auxiliare. Suit pe carul său de luptă, el urma – potrivit obiceiului strămoşesc – să conducă şi la nevoie să sprijine de acolo pe generalii săi. În apropierea sa se afla familia regală precum şi cele ale generalilor, aduse acolo spre a participa la fugărirea cotropitorilor macedoneni ce păşiseră pe pământul Asiei.

Alexandru îşi aşează în centru falanga, cea mai puternică forţă de luptă a sa. Spre munte, aripa dreaptă era alcătuită din pedestraşi, în fruntea cărora se aflau Nicanor, Coinos şi Perdiccas. Aripa stângă se afla lângă ţărmul mării, sub comanda lui Parmenion. Acesta primi ordin să ocupe terenul până la ţărmul mării pentru a nu îngădui forţelor persane, mult superioare, să se strecoare pe plajă şi căzând în spatele macedonenilor, să-i prindă ca într-un cleşte.

Cavaleria era repartizată la ambele extremităţi ale oştirii macedonene, puţin în spatele pedestraşilor, iar în faţa acestora se găseau unităţi alcătuite din prăştiaşi şi arcaşi. Întreaga lungime a frontului, între munte şi mare, nu depăşea 3 km.

Lupta începu în după amiaza zilei de 12 noiembrie 333 î.e.n. Alexandru porunci oştilor sale să înainteze încet şi cu prudenţă pentru a putea păstra ordinea în rânduri strânse. Călărind de la un capăt la altul al frontului, el îşi îndemna ostaşii să fie la înălţimea virtuţilor strămoşeşti şi a importanţei luptei care avea să decidă viitorul lumii.

Când cele două oşti ajunseră faţă în faţă, macedonenii scoaseră obişnuitul lor strigăt de război, la care perşii răspunseră în acelaşi chip. Codrii răsunară prelung din pricina ecoului, dând parcă semnalul începerii bătăliei.

În fruntea călăreţilor, Alexandru atacă vijelios aripa stângă a armatei persane şi trecând fără pierderi mari micul fluviu Pinaros, o sili să bată în retragere. Luptând cu avânt, macedonenii se apropiau de cortul lui Darius. Garda persană, apărând pe Marele Rege, rezista cu greu asaltului macedonean. Mulţi dintre conducătorii persani pieriră loviţi de macedonenii care înaintau vijelios. Perşii începură să cedeze şi Alexandru câştigă la aripa dreaptă o strălucită victorie. Dar pe măsură ce Alexandru se avânta spre liniile persane, în centru, falanga macedoneană rămânea în urmă, rupând astfel continuitatea frontului. Mercenarii greci care luptau în armata lui Darius observară acest lucru şi contraatacară cu putere, socotind că a sosit momentul să încline balanţa în favoarea Marelui Rege. Macedonenii însă luptau cu toată ardoarea.

În acelaşi timp comandantul persan al aripii drepte, Nabarzanes, trecu micul fluviu Pinaros şi atacă cu călăreţii săi pe macedoneni dinspre mare, unde se aflau mai ales trupe tesaliene. Acestea însă reuşiră să reziste cu succes furiei oştirii persane, a cărei superioritate numerică părea că până la urmă va hotărî victoria.

Observând cele ce se întâmplă, Alexandru – rănit la o coapsă în timpul atacului – cumpănind măsurile ce trebuiau luate, trimise în grabă ajutoare la centru; loviţi pe neaşteptate, mercenarii greci ai lui Darius fură respinşi, iar falanga macedoneană, reorganizându-şi rândurile, zdrobi forţele persane.

Darius neştiind cum să îndrepte situaţia, se hotărî să părăsească câmpul de bătaie, iar trupele sale de rezervă, în loc să intre în luptă şi să atace, imitară exemplul Marelui Rege.

Aripa dreaptă persană, condusă de Nabarzanes, cedă şi ea după ce află că regele lor părăsise locul luptei. Împovăraţi de greutatea armelor pe care le purtau, cavalerii

perşi, retrăgându-se în derută, fură ajunşi din urmă de călăreţii tesalieni ai lui Alexandru, care, uşor înarmaţi, le pricinuiră pierderi grele.

În scurtă vreme uriaşa oaste persană părăsi câmpul de luptă, îndreptându-se în fugă spre munţi. Drumurile fiind înguste şi anevoioase, ostaşii alunecau căzând unii peste alţii, adesea zdrobiţi de roţile carelor sau de copitele cailor. Mulţi pieriră fără să fi dat ochii cu oastea macedoneană.

Bătălia de la Issos, una din cele mai decisive lupte din istoria omenirii, se terminase. Pierderile perşilor erau uriaşe: o sută de mii de oameni – spun izvoarele – dintre care zece mii de călăreţi. Pierderile macedonenilor erau – afirmă aceleaşi izvoare – numai de trei sute de pedestraşi şi o sută cincizeci de cavaleri. Desigur cifrele sunt exagerate şi în ce priveşte oastea persană şi în ce priveşte pe cea macedoneană. Alexandru câştigase o strălucită victorie care avea să însemne o cotitură radicală în istoria celor două continente.

Darius fugi un timp în carul său de luptă, dar când terenul deveni greu de străbătut, îşi aruncă mantia, scutul şi arcul, gonind în galop spre satrapiile din interior.

Stăpân pe tot frontul, Alexandru porni după Darius, căci socotea că prinderea Marelui Rege ar fi însemnat încoronarea totală a biruinţei sale. Îl urmări până seara târziu când, lăsându-se întunericul şi nemaiputând desluşi drumul, se întoarse înapoi în tabără.

După biruinţă macedonenii prădară tabăra perşilor, unde găsiră multe lucruri de preţ în corturile conducătorilor. Soldaţii victorioşi, nebuni de bucurie, îşi îngăduiră totul; pretutindeni trona bunul plac al învingătorilor. Mama, soţia lui Darius şi cele două fiice ale sale rămaseră captive. Pe când se văietau că şi-au pierdut fiul, soţul şi părintele, Alexandru le-a trimis un om de încredere să le vestească că Darius n-a murit, iar de el n-au de ce să se teamă căci le va trata cu blândeţe şi le va ţine în cinste şi nu vor duce lipsă de nimic. Şi spunându-le că el se luptă cu Darius pentru întâietate şi nu din ură, le-a asigurat că nu le va pricinui nici un rău, căci virtutea unui rege constă mai ales în a se

stăpâni pe sine, decât a învinge pe duşman.

Cortul Marelui Rege fu luat de soldaţii lui Alexandru şi predat acestuia. Şi văzând macedoneanul atâtea lucruri minunate şi scumpe – cele mai multe lucrate în aur şi împodobite cu nestemate – ce se aflau în diferitele încăperi ale uriaşului cort, unde domnea un miros încântător de aromate şi mirodenii, spuse celor din jur: „Asta înseamnă, după cât se pare, a fi rege!”

XI TEMELII PENTRU UN NOU STAT

A doua zi după victorie, Alexandru vizită răniţii şi dădu poruncă ca ostaşii căzuţi în luptă să fie îngropaţi cu cele mai mari onoruri. La ceremonie luară parte trupele macedonene îmbrăcate ca de luptă, iar Alexandru, făcând elogiul celor dispăruţi, îşi lăudă ostaşii şi, potrivit obiceiului, le împărţi daruri.

Ecoul biruinţei de la Issos – asemenea celui de la Salamina – cuprinse întreaga lume cunoscută pe atunci. Opoziţia antimacedoneană din Grecia se stinse, iar cuvântul lui Demostene se potoli. Lumea aştepta ca Alexandru, îmbătat de succes şi având deschis drumul spre Persia, să pornească pe urmele lui Darius.

Alexandru era însă prudent, căci ştia că pe mare perşii erau încă puternici. Pentru a putea cuceri imperiul lui Darius el trebuia să distrugă flota persană. Macedoneanul era conştient că flota şi bazele acesteia de pe ţărm îi ameninţau spatele şi puteau oricând ridica Grecia continentală la revoltă împotriva sa.

Pe de altă parte, după strălucita victorie de la Issos, Alexandru îşi făcuse un plan de acţiune mult mai îndrăzneţ. Pe ruinele statului persan Alexandru avea de gând să înalţe un edificiu social mult mai măreţ şi mai trainic: un imperiu capabil să absoarbă şi să refertilizeze toate forţele culturii şi civilizaţiei pe atunci cunoscute. Dar pentru aceasta era nevoie de desăvârşirea cuceririi şi de organizarea teritoriului cucerit.

Alexandru menţinu organizarea teritorială în satrapii, dar în fruntea acestora îşi puse oamenii săi de încredere. Micşorând totodată autonomia de care se bucurau satrapiile în cadrul imperiului persan şi trecând asupra autorităţii centrale unele din atribuţiunile lor, Alexandru punea temelia organizatorică a unui mare stat centralizat.

De asemenea faţă de oraşele greceşti sau elenizate de pe coasta de răsărit a Mării Egee, Alexandru, care înainte

de Issos dorise să le acorde libertatea şi să le unească pe toate într-o ligă panelenică sub controlul şi cârmuirea sa, îşi schimbă acum concepţia: eliberarea acestora avea să însemneze numai o eliberare de sub dominaţia persană. În rest, însemna o înglobare ca o unitate autonomă într-o reţea administrativă ce alcătuia temelia noului stat care încă nu existase până atunci şi nimeni nu-l plănuise încă.

Este ideea ce se va potenţa în toate măsurile sale de viitor.

După dezastrul de la Issos, Darius, însoţit de câţiva oameni credincioşi, fugi pe drumuri ascunse, mai ales noaptea; primul popas îl făcu în localitatea Onchae[64]. Aici adună resturile trupelor persane şi vreo patru mii de mercenari greci, în fruntea cărora îşi continuă fuga până dincolo de Eufrat.

Din aceste părţi Marele Rege trimise lui Alexandru, care înaintând de-a lungul litoralului în Siria, se afla la Marathos[65], o scrisoare prin care amintindu-i de bunele relaţii ce se stabiliseră între perşi şi macedoneni în timpul lui Filip, îi reproşa că el nu încercase nimic pentru a întări vechea prietenie şi alianţă. Ba, dimpotrivă, el debarcă în Asia şi fără motiv porni un război nedrept împotriva perşilor. Iată de ce el, Darius, strânsese atâta oaste împotriva macedonenilor. Şi acum, fiindcă pierduse bătălia, se adresează lui Alexandru „ca de la rege la rege”, cerându-i să-i elibereze şi să-i înapoieze familia şi pe ceilalţi prizonieri perşi. Totodată îi oferea amiciţia sa şi împreună să încheie o alianţă militară.

La această scrisoare Alexandru răspunse prin mijlocirea lui Thersippos, care porni îndată spre locul unde se afla Darius. Iată textul scrisorii lui Alexandru:

„Strămoşii voştri au invadat Macedonia şi restul Eladei, aducând peste noi urgia, deşi nu le făcusem niciodată nici un rău.

Mie mi s-a oferit titlul de conducător suprem al elinilor,

---

[64] Neidentificată; probabil era situată între Issos şi Thapsacos (azi Dipsi, oraş pe malul drept al Eufratului, în Siria).

[65] Oraş maritim fenician, la sud de oraşul Ruad de azi.

am debarcat în Asia ca să răzbun pe elini pentru cele îndurate odinioară de la perşi. Răspunderea cade asupra voastră.

Aţi sprijinit pe perinthieni[66] şi perinthienii s-au purtat urât cu tatăl meu. Chos a trimis o armată în Tracia şi Tracia s-a dat de partea noastră. Tatăl meu a murit în urma unui complot (voi singuri v-aţi lăudat în aceşti termeni în scrisorile pe care le-aţi trimis pretutindeni), care a fost pus la cale de voi. Tu însuţi ai ucis pe Arses[67] cu ajutorul lui Bagoas şi te-ai suit pe tron, pe nedrept, împotriva datinii perşilor, cu care te-ai purtat mişeleşte. Pe urmă ai trimis elinilor scrisori în care mă vorbeai de rău, asmuţându-i împotriva mea. Ai trimis bani la Sparta şi altor câteva cetăţi greceşti, dar toate cetăţile au respins banii tăi, cu excepţia Spartei. Emisarii tăi au căutat să îndepărteze de mine pe propriii mei aliaţi şi să compromită pacea pe care m-am străduit să o aduc asupra Eladei.

Iată de ce am pornit împotriva ta; vina războiului îţi revine. Îţi amintesc că în prima parte a campaniei ţi-am învins căpeteniile şi satrapii; acum, prin voia zeilor, am ieşit biruitor asupra armatei comandate de tine şi sunt stăpân pe pământul tău. Ostaşii tăi care au rămas în viaţă şi care au trecut de partea mea se bucură de toată atenţia, sunt plini de zel şi vor lupta pentru mine nesiliţi de nimeni. Astăzi sunt stăpânul Asiei[68]; vino dar la mine. Dacă te temi să nu-ţi fac vreun rău, trimite câţiva oameni de încredere, le voi da garanţiile necesare. După ce vei fi venit la mine, nu vei avea decât să ceri, şi vei avea înapoi şi mamă şi nevastă şi copii şi ce-ţi va mai dori inima; eu îţi voi da tot ce mă vei ruga. Iar pe viitor, când vei mai trimite pe cineva la mine, nu uita că eu sunt regele Asiei şi cu mine să tratezi ca de la egal la egal şi dacă vei avea nevoie de ceva, adresează-te ca unuia de care depinde soarta tuturor alor tăi. În caz că nu vei face aşa, te voi condamna pentru

---

[66] Locuitori ai oraşului Perinthos (azi Eregli) de pe malul trac al Propontidei, asediat de Filip în anul 340 î.e.n.

[67] Fiul lui Artaxerxes III, Ochos.

[68] Expresia relevă ideea imperiului mondial la care râvnea Alexandru.

jignirea pe care mi-o vei aduce astfel. Dacă îţi mai revendici titlul, atunci luptă pentru el şi nu fugi; eu unul voi şti să te găsesc oriunde te-ai afla”.[69]

Scrisoarea avea şi valoarea unei duble proclamaţii: către popoarele imperiului mai întâi şi, apoi, către cetăţile greceşti. Către perşi, pentru a le vesti destrămarea hegemoniei lui Darius în Asia, care va trebui să recunoască un nou stăpânitor; către greci, spre a le aminti că dezastrul persan nu le mai poate îngădui nici o cât de mică nădejde într-un ajutor din partea imperiului răpus.

Cât timp Alexandru zăbovi în Cilicia, ordonă generalului Parmenion ca în fruntea cavaleriei tesaliene şi a altor trupe să se îndrepte spre Damasc, unde se aflau în siguranţă uriaşele averi ale lui Darius.

Datorită trădării guvernatorului persan, oraşul căzu repede în mâna generalului macedonean, precum şi toate bogăţiile strânse de familia domnitoare de-a lungul timpurilor. Au fost capturate averi ce întreceau orice închipuire şi ca frumuseţe şi ca valoare. Fură luaţi şi o mare mulţime de prizonieri, printre care se aflau solii cetăţilor greceşti, Atena, Sparta şi Teba care, înainte de bătălia de la Issos, nădăjduiau într-o victorie persană.

Dând ordin lui Parmenion să păzească uriaşele bogăţii chiar în Damasc, îi ceru să-i trimită de îndată pe solii grecilor. După ce sosiră, Alexandru porunci ca solii Tebei să fie puşi în libertate, fie din motive personale (unul din ei aparţinea unei influente familii tebane, celălalt fusese învingător la jocurile olimpice), fie din milă pentru cetatea pe care el însuşi o distrusese până la temelie.

Pe solul Atenei, făcându-i o primire frumoasă din simpatie faţă de capitala spirituală a grecilor, Atena, îl păstră pe lângă sine, iar pe spartan îl puse la închisoare, deoarece Sparta continua încă să fie ostilă politicii regelui macedonean.

---

[69] Flavius Arrianus, op cit., II, 14, 4, p 125–126

XII TYRUL – O REZISTENŢĂ EROICĂ

De la Marathos Alexandru, intrând în Fenicia, se îndreptă spre oraşul Byblos[70], care-şi deschise porţile fără luptă; apoi vestitul Sidon[71], duşman de moarte al perşilor, făcu acelaşi lucru.

De aici Alexandru înaintă spre Tyr[72]. Întemeiat în mileniul al III-lea î.e.n., Tyrul devenise unul din cele mai importante centre comerciale şi meşteşugăreşti ale vremii. El se bucura totodată de faima de a fi o cetate inexpugnabilă, faimă dobândită după ce vreme de patrusprezece ani rezistase, cu succes, atacurilor marelui Nabucodonosor.

O delegaţie de tyrieni îl întâmpinară pe Alexandru, comunicându-i că sunt gata să-i urmeze poruncile. Atunci generalul macedonean spuse solilor pe un ton prietenos că ar dori să aducă chiar în cetatea lor un sacrificiu zeului Hercule, căci din acest zeu, pe care-l adoră tyrienii, îşi trag obârşia şi regii macedoneni.

Tyrienii refuzară însă, motivând că cetatea trebuia să rămână închisă pentru ambele tabere, deoarece ei voiau să rămână neutri în conflictul dintre macedoneni şi perşi. Alexandru, simţindu-se ofensat, se mânie, spunându-le fără înconjur că dacă nu va pătrunde în oraş de bună voie, va intra prin forţa armelor.

Convocând îndată pe comandanţii săi de oşti, Alexandru le făcu cunoscut că Tyrul trebuie cucerit cu orice preţ. Dacă cetatea ar fi lăsată necucerită, oricând perşii – a căror flotă era încă puternică – ar putea pune stăpânire pe coastă şi chiar să mute războiul în Elada, în timp ce el, Alexandru, ar fi fost angajat în lupte pe continentul asiatic.

Cucerirea Tyrului însemna totodată căderea Feniciei, cu toate bogăţiile ei, în mâinile macedonenilor şi odată cu

---

[70] Oraş în Fenicia; azi Gebel.
[71] Oraş, tot acolo; azi Saida.
[72] Principalul oraş al Feniciei; azi Sur.

aceasta puternicele corăbii feniciene, ce alcătuiau grosul flotei persane, se vor adăuga celor macedonene, iar insula Cipru se va alia şi ea în chip firesc cu biruitorii. Supremaţia lui Alexandru pe mare avea să fie astfel irevocabil asigurată, iar cucerirea Egiptului devenea o problemă uşor de rezolvat.

La rândul lor tyrienii se hotărâră să reziste, bizuindu-se pe poziţia cetăţii şi pe ajutorul pe care nădăjduiau să-l primească din partea Cartaginei, veche colonie a Tyrului.

Asediul Tyrului – început în luna ianuarie a anului 332 î.e.n. – se anunţa anevoios. Cetatea, înconjurată de ziduri puternice şi înalte, se ridica pe o insulă stâncoasă la vreo 2 km de ţărm.

Deoarece dinspre mare atacul cetăţii era practic imposibil atâta vreme cât flota persană şi cea feniciană era stăpână pe Mediterană, Alexandru se hotărî să lege insula de ţărm printr-un dig. Ca materiale de construcţie folosi pietrele din vechea aşezare a Tyrului şi masivii cedri din regiunea Libanului. S-a lucrat cu mult sârg şi însufleţire la ridicarea digului. Însuşi Alexandru urmărea lucrările şi-şi îmbărbăta zilnic lucrătorii, pe care-i răsplătea adesea cu bani şi cu daruri. Mai întâi au fost aşezate pietre, iar printre ele au fost bătuţi pari groşi de lemn. Golurile dintre pietre au fost umplute cu pământ care, umezit de apa mării, se transforma într-un fel de mortar. Munca se îngreuna însă pe măsură ce digul se apropia de cetate, deoarece adâncimea mării sporea tot mai mult. Totodată dinspre Africa bătea adesea un vânt puternic care, ridicând apa mării în valuri, împiedica munca ostaşilor şi a populaţiei din regiunile învecinate pe care Alexandru o chemase la lucru.

La început tyrienii luară în glumă truda macedonenilor; apropiindu-se cu bărcile lor uşoare de locul unde ce contura digul, ei îi întrebau în batjocură dacă sunt soldaţi sau vite de povară şi dacă nu cumva regele lor Alexandru urmărind o asemenea nesăbuită construcţie, nu se credea mai puternic decât Neptun?

Când însă digul se apropie de cetate, tyrienii începură să-i atace pe macedoneni, aruncând asupra lor pietre,

săgeţi şi lănci. Alexandru, spre a ocroti pe lucrători de aceste atacuri, porunci să se întindă pânze şi piei de animale peste locurile în care se lucra, iar la capătul digului, ce înainta spre mare, ridică două turnuri construite în mai multe etaje de unde ostaşi, înarmaţi cu arcuri, puteau oricând trage cu uşurinţă în corăbiile tyrienilor care, bine echipate la rândul lor, dădeau mult de lucru macedonenilor.

Tyrienii făcură ceva mai mult. Încărcară o corabie mare de transport, cu bolovani, la pupă – încât prora se ridica mult deasupra apei – în rest o umplură cu lemne şi alte materiale inflamabile, o unseră cu smoală şi pucioasă şi când pregătirile fură gata, aşteptară ca un vânt favorabil să bată dinspre mare spre dig. Când vântul începu, vâslaşii împinseră corabia spre dig, dădură foc prorei, săriră în bărcile ce pluteau pe lângă vas şi se retraseră. Cuprinsă de flăcări, corabia se îndreptă spre capul digului, unde pricinui un incendiu de mari proporţii. Flăcările cuprinseră turnurile de apărare şi le prefăcură în scrum. Intervenţia ostaşilor macedoneni se dovedi fără efect; mulţi dintre ei pieriră în flăcări sau se înecară în mare. Talazurile ridicate de izbirea corăbiei sparseră digul, sfărâmară lemnăria, iar bolovanii se prăbuşiră în mare.

Alexandru nu se descurajă şi ordonă ca digul să fie reparat şi mărit pentru a putea adăposti şi mai multe turnuri de apărare şi mai multe maşinării de război.

În acest timp Darius trimite o nouă solie la Alexandru, cu propuneri de pace, cerându-i să-i elibereze prizonierii în schimbul a zece mii de talanţi şi făgăduia să-i dea da soţie pe una din fiicele sale, luate prizoniere de macedoneni. În plus, îi oferea teritoriul de dincolo de Eufrat şi titlul de aliat şi prieten al regelui persan.

Când Alexandru a citit scrisoarea prietenilor săi intimi, Parmenion a spus: „Eu, dacă aş fi Alexandru, aş primi!”

„Şi eu, dacă aş fi Parmenion”, i-a răspuns marele general. În acest chip Alexandru îşi arătă în mod vădit intenţia de a duce până la capăt cucerirea împărăţiei lui Darius.

Lucrările de refacere a digului continuară cu multă febrilitate, dar tyrienii încercau în fel şi fel de chipuri să zădărnicească munca constructorilor. Înotând dibaci pe sub apă, ei reuşeau să se apropie de dig şi de acolo cu cângi uriaşe smulgeau lemnăria care susţinea construcţia, risipind o bună parte din materiale pe fundul mării.

Frământat de nereuşita sa, Alexandru se gândi chiar că ar fi mai bine să renunţe la asediu. În cele din urmă chibzui să atace cetatea şi dinspre mare. În acest scop concentră în portul Sidon un mare număr de corăbii feniciene şi greceşti; probabil numărul lor se ridica la 250.

Până la terminarea preparativelor şi a înzestrării acestora cu toate cele trebuitoare atacului, Alexandru făcu o incursiune în dreapta Munţilor Antiliban, pentru a supune unele triburi arabe care ameninţau căile de comunicaţie din regiune. În câteva zile le birui sau reuşi să le câştige supunerea de bună voie. Apoi Alexandru se înapoie la Sidon, de unde, cu flota pregătită pentru atac, porni pe mare spre Tyr.

La început tyrienii hotărâră să primească lupta pe apă, dar când văzură numărul mare de corăbii de care dispuneau macedonenii, blocară, cu ajutorul navelor proprii, accesul dinspre mare spre cele două porturi, nădăjduind să poată rezista. Flota lui Alexandru ancoră în apropierea digului, lângă ţărm, într-un loc mai ferit de furia vânturilor şi a valurilor. Apoi se începu atacul cu maşinile de război care fuseseră verificate şi reparate de meşteri pricepuţi din Fenicia şi din Cipru. O parte din aceste maşini erau instalate pe dig şi o parte chiar pe corăbii.

În dosul zidurilor puternice tyrienii se apărau cu nădejde şi curaj, aruncând asupra vaselor vrăjmaşe pietre, torţe aprinse şi săgeţi. Iar când totuşi navele reuşiră să-şi facă drum spre ziduri, nu putură aborda din pricina bolovanilor pe care tyrienii îi aruncară în mare, pentru a face vasele să eşueze.

Alexandru ordonă însă să se scoată bolovanii din apă, operaţie extrem de grea, care cerea dibăcie şi mult curaj. Pe lângă talazuri, atacurile tyrenienilor – care trimiseră

scufundători să taie odgoanele ancorelor lăsând corăbiile macedonene în voia curentului şi a valurilor – împiedicau îndeplinirea planului lui Alexandru. Numai după ce odgoanele au fost înlocuite cu lanţuri, operaţiunea a putut fi continuată. Macedonenii reuşiră să scoată pietrele din adânc şi, apoi, cu ajutorul maşinilor le catapultară până departe în mare; astfel putură să se apropie de cetate.

Dându-şi seama de primejdie, tyrienii încercară să străpungă blocada macedoneană, mai ales că primiră ştirea că din partea cartaginezilor nu vor putea primi nici un ajutor, aceştia fiind prinşi într-un război pentru propria lor existenţă.

Încercară dar să spargă încercuirea prin portul lor de la miazănoapte, în faţa căruia staţionau navele cipriote. Într-un moment de acalmie, când macedonenii erau duşi pe ţărm după alimente şi când însuşi Alexandru se odihnea în cortul său de pe uscat, tyrienii se îmbarcară pe neobservate în corăbii şi fără zgomot vâsliră spre navele cipriote.

Când ajunseră aproape de acestea, tyrienii scoaseră strigăte sălbatice şi se năpustiră la atac. Reuşiră să scufunde câteva corăbii mari, pe altele să le avarieze şi în învălmăşeală se avântară în larg.

Ieşind din cortul său, Alexandru îşi dădu seama de importanţa luptei ce se dădea în sectorul cipriot. De îndată porunci echipajelor să se urce pe corăbii şi cu o parte din flotă porni în urmărirea navelor tyriene, pe care le şi atacă. Cei din cetate văzură primejdia şi făcură semn corăbiilor să se întoarcă, dar era prea târziu. Câteva reuşiră să intre în port, cele mai multe însă au fost fie scufundate, fie capturate.

În această zi tyrienii îşi dădură seama că au pierdut definitiv controlul pe mare, iar macedonenii înţeleseră că singurul, dar şi cel mai dificil obstacol ce le stătea în cale erau acum fortificaţiile, socotite de secole, inexpugnabile.

Avea să urmeze ultimul şi cel mai însemnat atac al asediului Tyrului. Macedonenii îşi aduseră vasele cu maşinile de război în faţa zidurilor. La început mare lucru

nu reuşiră să facă, deoarece şi tyrienii, la rândul lor, construiră maşini de război pe cât de ingenioase, pe atât de primejdioase. Astfel ei născociră nişte cângi de fier cuplate prin lanţuri de nişte grinzi metalice. Catapultându-le cu ajutorul unor „tormente”[73], spărgeau cu aceste cângi vasele asediatorilor, îi răneau greu pe cei de pe punte, sau îi agăţau ridicându-i pe ziduri unde îi ucideau.

Se foloseau apoi de nişte vase de bronz, umplute cu nămol şi nisip pe care, înroşindu-le în foc, le aruncau de pe ziduri asupra marinarilor lui Alexandru, mutilându-i sau arzându-i de vii, căci nu era nici un mijloc de apărare împotriva unor asemenea ghiulele.

După ce atacurile macedonenilor eşuară de mai multe ori, Alexandru încercă un atac concentrat spre portul de miazăzi al cetăţii. Atunci el reuşi în sfârşit să facă o primă spărtură în zid, prin care, folosind punţi mobile, se încercă o pătrundere. Dar răspunsul prompt al tyrienilor, care folosiseră toate mijloacele care le stăteau la îndemână îi siliră pe atacatori să se retragă.

Urmară câteva zile de acalmie în care timp Alexandru, aşteptând ca marea să se liniştească şi cerul să se înseninеze, pregăti un nou atac. Când socoti că a sosit momentul prielnic, macedoneanul porunci flotei să se apropie din nou de cetate. Un roi de săgeţi, de pietre şi torţe fură aruncate asupra tyrienilor; iar maşinile de război macedonene izbiră din nou zidurile. Şubrezite de loviturile primite, acestea cedară în locul ales de Alexandru şi, năruindu-se, deschiseră drumul asediatorilor pe o porţiune destul de largă. În acest moment vasele de atac se retraseră şi în locul lor apărură cele ce purtau trupele de şoc, recrutate din cei mai destoinici ostaşi. Fură lansate punţile mobile pe care ostaşii escaladară zidurile. În fruntea lor Admetos, comandantul uneia din corăbii, care a fost străpuns de o lance tocmai în momentul când îi îndemna pe ai săi să-l urmeze.

De pe corabia sa, Alexandru urmărea de aproape atacul; datorită însemnelor sale regeşti şi armelor sale

[73] Maşini de aruncat.

strălucitoare, tyrienii îl recunoscură şi aruncară asupră-i o ploaie de săgeţi, pietre şi torţe. După ce primii soldaţi cuceriră câteva turnuri de apărare de pe zidurile tyriene, Alexandru se avântă – după cum ne informează Q. Curtius Rufus – în lupta ce se dădea, corp la corp, săvârşind fapte de vitejie care insuflă soldaţilor săi încredere în forţele lor şi spirit de sacrificiu pentru dobândirea biruinţei.

Atacul asupra oraşului se porni acum din toate părţile. Spre miazăzi corăbiile atacară cu furie portul, după ce distruseseră stavilele ce opreau intrarea în rada acestuia, dând foc şi scufundând toată flota tyriană ancorată acolo. La miazănoapte vasele cipriote pătrunseră fără nici o greutate în portul de aici, intrarea în cetate fiind acum uşurată şi în această parte.

Pierzând controlul asupra zidurilor de apărare, tyrienii hotărâră să se retragă în templul ridicat lui Agenor. În scurt timp templul se transformă într-o adevărată fortăreaţă. Aici ei vor lupta cu disperarea şi eroismul cu care mai târziu cartaginezii se vor împotrivi marelui Scipio.

Dar mulţi pieriră până să ajungă la templu. Unii se năpustiră, chiar fără arme, asupra macedonenilor, fără să se mai teamă de nimic; alţii se zăvorâră în case, unde preferară să-şi curme singuri viaţa decât să cadă în mâinile biruitorilor.

Lupta pentru cucerirea Agenorion-ului a fost scurtă, dar grea şi sângeroasă. Până la urmă tyrienii fură copleşiţi şi lupta se transformă într-un masacru general. Furia învingătorilor, aţâţată de durata asediului şi de pierderile suferite, nu mai cunoştea margini. Au fost ucişi atunci opt mii de tyrieni[74], mai târziu un număr de două mii au fost crucificaţi pe ţărmul mării. Treizeci de mii de tyrieni fură vânduţi ca sclavi.

Au fost cruţaţi doar cei care se refugiară în templul lui Hercule: regele Azemilcos, mai marii oraşului şi solii cartaginezi care, potrivit unei vechi datini, veniseră să se închine la templul metropolei. Acestora din urmă însă

[74] Istoricul Diodor din Sicilia, XVII, 46, vorbeşte de 7 000 de oameni, în timp ce Q. Curtius Rufus, IV, 4, numai de 6 000.

Alexandru le aduse la cunoştinţă că macedonenii nu-i vor ierta pe cartaginezi şi le declară război de pe acum, dar că va fi dus când împrejurările o vor îngădui.

În luna august a anului 332 î.e.n., după şapte luni de asediu, Tyrul era în sfârşit cucerit. În locul vestitului oraş care contribuise mult la propăşirea culturii şi civilizaţiei din acea epocă, se ridica doar un morman de ruine. Acum, ambiţiosul cuceritor putea să-şi serbeze liniştit victoria aducând sacrificii lui Hercule şi organizând întreceri sportive şi parăzi militare, pe uscat şi pe apă. Tyrul devenise un loc sigur de staţionare pentru trupele macedonene şi un port minunat pentru corăbiile lui Alexandru.

Biruinţa asupra Tyrului avea să sporească într-un chip deosebit prestigiul regelui macedonean; pe de altă parte dispariţia acestui mare oraş şi port comercial avea să uşureze dezvoltarea şi înflorirea rapidă a noilor aşezări urbane întemeiate de marele general şi mai târziu, de urmaşii acestuia, de către diadohi.

După cucerirea Tyrului în faţa lui Alexandru se deschidea perspectiva cuceririi Egiptului. El ştia că nu-i este îngăduit să lase incertitudini în urma sa, înainte de a porni în lupta decisivă împotriva lui Darius. Spatele trebuia cu orice preţ asigurat; aceasta a fost şi va rămâne condiţia oricărui atac ce năzuieşte a se încheia cu o victorie.

XIII GAZA PREFĂCUTĂ ÎN RUINE

La începutul lunii septembrie a anului 332 î.e.n., Alexandru plecă de la Tyr, îndreptându-se spre Egipt. Dând poruncă flotei să navigheze de-a lungul ţărmului fenician, regele, atacând aşezările care îndrăzneau să i se opună poposi în faţa cetăţii Gaza[75]. Vechea capitală a filistenilor – ocupată acum de o garnizoană arabă condusă de omul de încredere al lui Darius, Betis, – era aşezată pe un deal înalt, fiind înconjurată de întărituri puternice. Meşterii lui Alexandru opiniară că zidurile nu puteau fi dărâmate cu ajutorul maşinilor de război, deoarece, faţă de înălţimea pe care se ridica cetatea, acestea nu puteau acţiona eficace. Atunci macedoneanul, dornic să săvârşească ceva cu atât mai măreţ cu cât sarcina era mai dificilă, porunci să se ridice în partea dinspre miazăzi a cetăţii – unde se părea că atacul va putea reuşi mai uşor – un val de pământ, pe care să poată transporta şi folosi cu succes maşinile de război ce le avea cu sine. După ce valul fu terminat, începu atacul, organizat cu cea mai mare grijă. Alexandru, îmbrăcat de luptă, pregăti un sacrificiu potrivit obiceiurilor străbune. Atunci – spun izvoarele, receptive la miraculos – un corb scăpă pe neaşteptate din cioc un bulgăr de pământ, care, căzând deasupra capului lui Alexandru, se prefăcu de îndată în pulbere.[76]

Aristander, prezicătorul în care Alexandru credea cel mai mult, îi tălmăci astfel faptul: „Oraşul se va prăbuşi dar regele trebuia să se păzească în ziua atacului, căci îl pândeşte primejdia de a fi rănit”. Alexandru rămase câtăva vreme departe de linia întâia, la adăpostul catapultelor. Datorită acestui fapt împresuraţii încercară o ieşire din cetate, năvălind impetuos asupra asediatorilor. La început, luaţi prin surprindere, macedonenii se retraseră, dar revenindu-şi, contraatacară şi ei cu putere. Strigătele de

[75] Port şi oraş întărit, în Palestina, în vecinătatea muntelui Sinai.
[76] Versiunea istoricului Q. Curtius Rufus.

luptă ale acestora ajunseră la urechile lui Alexandru care, luându-şi platoşa şi armele, se aruncă în grabă în vălmăşagul şi larma bătăii. Intervenţia lui fu salvatoare: atacul asediaţilor nu reuşi să rupă rândurile macedonenilor, dar marele general fu grav rănit de o săgeată, care, străpungându-i platoşa, a rămas adânc înfiptă în umăr.

Astfel o parte a prezicerii se îndeplinise, dar soarta asediului nu era încă hotărâtă.

Între timp sosiră şi maşinile de război, cu ajutorul cărora Alexandru cucerise Tyrul; atunci marele general ordonă ca valul de pământ să fie ridicat de jur-împrejurul cetăţii. În felul acesta, de pe vârful lui, catapultele puteau lovi direct zidurile, care şi începură să cedeze, cu atât mai mult cu cât pe alocuri macedonenii le săpară la temelii, micşorându-le şi prin aceasta puterea de rezistenţă.

Totuşi locuitorii oraşului Gaza rezistară la trei atacuri consecutive. Al patrulea atac însă, dezlănţuit cu mare forţă, reuşi să dărâme întăriturile pe o porţiune, înlesnind macedonenilor, după două luni de asediu, să pătrundă în oraş. Se dădu o înverşunată luptă corp la corp. Vreo zece mii de locuitori şi-au pierdut viaţa în acest măcel, iar femeile şi copiii au fost vânduţi ca sclavi. Bogăţii uriaşe căzură în mâinile învingătorilor, iar – după spusa lui Q. Curtius Rufus – Alexandru, mâniat de rezistenţa locuitorilor Gazei, luă pe căpetenia lor, Betis, şi legându-l de carul său de luptă îl târî în jurul oraşului, imitându-l pe Achile când s-a răzbunat, după căderea Troiei, pe Hector.

Se împlinise aşadar şi cealaltă parte a prezicerii care desigur a fost tâlcuită, posterior evenimentelor, de logografii ce voiau să-şi înfrumuseţeze cu detalii miraculoase operele.

Înainte de a pătrunde în Egipt, Alexandru – ne relatează istoricul Flavius Iosephus – vizită şi Ierusalimul, unde preoţii şi poporul îmbrăcat în straie de sărbătoare recunoscură în el pe omul căruia profeţii lui David îi făgăduiau biruinţa asupra perşilor. Cu această ocazie macedoneanul ar fi oferit şi un sacrificiu în marele templu.

Adevărată sau nu, tradiţia rămâne conformă atât cu

intenţiile lui Alexandru, cât şi cu amorul propriu al locuitorilor Ierusalimului.

XIV ÎN EGIPTUL FARAONILOR

La începutul lunii decembrie a anului 332 î.e.n. Alexandru părăsi Gaza, care, ca şi Tyrul, rămânea doar un uriaş morman de ruine. După o săptămână de marş el ajunse la Pelusion[77], pe teritoriul Egiptului. Toate oraşele pe unde trecu i se supuseră fără condiţii.

Peste Egipt era mai mare satrapul lui Darius, Mazakes. Acesta aflând de biruinţa lui Alexandru la Issos şi de fuga perşilor, se supuse pe dată macedoneanului. La rândul lor, egiptenii nu schiţară nici cel mai mic gest de împotrivire, căci după două sute de ani de stăpânire persană vedeau în Alexandru, dacă nu un stăpân mai bun, cel puţin un răzbunător al nedreptăţilor la care îi supuseră perşii.

Lăsând o garnizoană la Pelusion, Alexandru se îndreptă spre Memfis[78], vechea capitală a Egiptului. Dornic să-şi atragă simpatia egiptenilor, macedoneanul se arătă foarte înţelegător faţă de concepţiile şi credinţele lor religioase. De aceea, la Memfis înălţă jertfe în cinstea zeului Apis şi a altor zei egipteni. Poate că ritualurile şi practicile religioase ale egiptenilor îi reaminteau câte ceva din misticismul şi tainele religioase ale poporului macedonean pe care odinioară mama sa, Olimpia, le îndeplinise cu zel şi temere.

Preoţii egipteni, dispreţuiţi de perşi – atât de intoleranţi în materie religioasă – fură câştigaţi de atitudinea binevoitoare a lui Alexandru şi-l recunoscură drept faraon al Egiptului.

Deşi regele Macedoniei nu avea intenţia de a deveni faraon al ţării Nilului, se pare că totuşi acordarea acestui titlu nu i-a displăcut, ca unuia care se complăcea în a fi socotit vlăstar de zei. Titlul însă îi dădea o justificare teoretică pentru ceea ce voia să realizeze în viitor: un stat atotputernic în care popoarele, obiceiurile şi legile trebuiau

---

[77] Azi Tihan, localitate aşezată pe cea mai de răsărit gură de vărsare a fluviului Nil în mare.

[78] Azi Sakkara.

să se amestece, dacă nu chiar să se unifice într-un uriaş organism politic. Poate că aşa se explică întrecerile sportive şi artistice pe care Alexandru le organiză în faţa egiptenilor la Memfis, cu ajutorul celor mai iluştri reprezentanţi ai artei şi sportului grec, pe care în mod special i-a adus din Grecia în Egipt. Era primul pas spre acel sincretism social şi moral, care trebuia să caracterizeze noul stat al lui Alexandru.

De la Memfis Alexandru a coborât cu flota pe Nil, ajungând lângă lacul Mareotis şi insula Faros – insula focilor din poemele homerice – unde exista doar un sat sărac de pescari.

Acolo ochiul experimentat al marelui general a găsit locul potrivit pentru ridicarea unei cetăţi-port, care curând va deveni cel mai de seamă port al răsăritului mediteranean.

Se spune că Deinokrates, arhitectul oficial al lui Alexandru, a trasat de îndată planul noului oraş, urmând în amănunt indicaţiile date de rege. Şi cum pentru stabilirea hotarelor cetăţii s-a folosit făina pe care soldaţii o ţineau în vase pentru hrană, legenda povesteşte că păsările cerului s-au năpustit asupra acesteia, înghiţind-o fără multă zăbavă. Atunci prorocul Aristandros spuse lui Alexandru, care-i ceruse sfatul, că cetatea va prospera în chip deosebit şi va întrece cu mult toate celelalte oraşe din împrejurimi. Şi într-adevăr, prezicerea – imaginată, evident, mult în urma consumării faptelor – se va îndeplini: noua cetate, punct de legătură comercială între Europa şi Orient, va înflori în scurtă vreme, devenind pentru secolele ce vor urma un centru cosmopolit al culturii şi civilizaţiei elenistice. Iar numele ei va aminti până în zilele noastre de unul din momentele cele mai trainice pe care cuceririle lui Alexandru le-a lăsat posterităţii.

Pe când Alexandru se afla în Egipt sosi acolo amiralul său Hegelochos, care-i aduse vestea că ultimele cuiburi de rezistenţă persană pe mare au fost lichidate şi că toate insulele asupra cărora stăpânise Darius fuseseră alipite statului pe care Alexandru începea să-l construiască. Acum planul său de a avea spatele asigurat, prin zdrobirea puterii

maritime persane, fusese îndeplinit.

XV LA ORACOLUL ZEULUI AMMON-RA

Înainte de a părăsi Egiptul şi a-şi continua expediţia împotriva lui Darius, Alexandru făcu o călătorie până la oaza numită azi Siwah, din Libia, unde se afla oracolul zeului Ammon-Ra, Libianul[79].

De la Alexandria regele Macedoniei a străbătut de-a lungul coastei, vreo 210 km până la Paraitonion[80]. Drumul ducea prin deşert şi marşul era anevoios, datorită căldurii ce încingea pământul, secetei care usca izvoarele şi nisipului mişcător care îngreuna marşul caravanei.

De la Paraitonion s-a îndreptat spre miazăzi, în pustiu. Totul era sterp şi lipsit de viaţă; deşertul părea o mare de nisip nesfârşită, nu se zărea nici un copac, nici un fel de vegetaţie. După un timp şi proviziile de apă, care erau purtate pe cămile, în amfore, începură să nu mai fie îndestulătoare. Numeroase legende târzii au înfrumuseţat cu detalii de miracol greutăţile reale ale acestui dificil pelerinaj, precum şi abnegaţia şi curajul supraomenesc al soldaţilor care au reuşit să le înfrângă cu ajutorul „zeilor prielnici”. Ploile căzute din senin care înmuiau gurile însetate, corbii care, zburând la mică înălţime, le arătau drumul spre templu după ce vânturile deşertului spulberaseră urmele oricărui drum etc., erau tot atâtea semne divine care ocroteau pe cei îndrăzneţi, încurajându-i spre îndeplinirea misiunii „sfinte”.

După patru zile de drum istovitor caravana a ajuns la oaza în care se afla templul lui Ammon. Aşezată în mijlocul deşertului, oaza era alcătuită dintr-o pădurice de pomi roditori a căror umbră deasă nu lăsa să pătrundă arşiţa soarelui dogoritor. Izvoarele erau mereu reci, iar roua cădea în fiecare dimineaţă.

Când Alexandru s-a apropiat de templu, cel mai vârstnic dintre preoţi i-a ieşit în cale şi l-a dus în sanctuar unde,

---

[79] Principala zeitate egipteană, identificată de greci cu Zeus.
[80] Azi Ksar-Medged, oraş în Libia, pe ţărmul Mediteranei.

spunându-i „fiu a lui Ammon”, l-a salutat ca pe vlăstarul marelui zeu. Apoi, consultând pe zeu, i-a prezis domnia peste întreaga lume, asigurându-l că nimeni nu-l va putea birui până va trece în rândurile zeilor nemuritori.

S-a discutat mult despre această călătorie a lui Alexandru şi s-au încercat diverse motivări ale ei. Din antichitate şi până în zilele noastre problema a frământat necontenit pe cercetători. Oare i s-a făcut lui Alexandru o asemenea prorocire şi credea el însuşi în originea sa divină?

Că i s-a făcut o asemenea prorocire este posibil, dar că ea era o linguşire inspirată de teama pe care o insufla marele general ne-o spune desluşit istoricul latin Q. Curtius Rufus[81]. Alexandru însă credea sincer în originea sa divină. Scriitorul latin Aulus Gellius[82] ne relatează în această privinţă următoarea anecdotă, nu lipsită de umor. Într-o epistolă scrisă mamei sale, Olimpia, Alexandru ar fi semnat: „Alexandru, fiul lui Zeus Ammon”. La aceasta Olimpia i-ar fi răspuns: „Taci, fiule, fii bun, şi nu mă pârî Herei, căci s-ar putea să se răzbune crunt pe mine, dacă tu în scrisoarea ta declari că i-am fost rivală”.

Credinţa că oameni mari, generali, filozofi, poeţi sunt vlăstari de zei era deopotrivă de răspândită în Grecia ca şi în Orient. Adesea încă din timpul vieţii lor aceşti oameni de seamă erau veneraţi ca atare. Platon constituie un exemplu grăitor în acest sens.

Alexandru a îmbrăţişat şi el o asemenea concepţie şi se străduia s-o popularizeze printre ostaşi. Ne-o spune Q. Curtius Rufus: „Alexandru a acceptat nu numai să fie numit fiu al lui Jupiter (Zeus), dar chiar a poruncit acest lucru, pretinzând să i se dea o astfel de numire.”[83]

E discutabil dacă Alexandru a făcut aceasta din considerente politice sau şi din orgoliu romantic. Indiscutabil este însă că macedoneanul, care era nu numai un înzestrat militar, dar şi un om politic cu vocaţie –

---

[81] IV, 7. Cf. şi Arrianus, III, 4, 5.
[82] XIII, 4.
[83] IV, 7.

îmbinând dârzenia cu clarviziunea – a înţeles că noul stat pe care voia să-l edifice n-ar fi putut rezista în afara ideilor sociale şi politice ale timpului. Nu proclamau oare grecii, care credeau în tăria raţiunii, că oamenii de seamă sunt zei muritori şi nu legaseră ei viaţa cetăţilor de cultul eroic al întemeietorului devenit zeu eponim? Iar statele orientului nu se întemeiau ele pe ideea monarhiei de drept divin, dovedită atât de puternică chiar şi atunci când era vorba să fie sudate popoare de neamuri diferite ca limbă, datini şi legi?

Era fără îndoială un factor important ce putea constitui, alături de alte elemente, una din pietrele de legătură a noii structuri politice pe care Alexandru intenţiona s-o ridice în hotarele Oikumenei.

De la oaza zeului Ammon, Alexandru se reîntoarse la Memfis. Aici găsi numeroase solii greceşti, care, după ce le-au fost soluţionate cu solicitudine cererile înfăţişate, s-au reîntors satisfăcute în patrie. Tot aici i-au sosit şi trupele de mercenari greci, care au fost de îndată încorporate în oastea sa, gata pregătită să-şi continue expediţia în Asia.

În Egipt Alexandru făcu însă şi câteva schimbări administrative importante. Mai întâi separă puterea militară de cea civilă. Peste forţele armate, navale şi de uscat, puse mai mare un ofiţer macedonean, iar conducerea civilă, cu excepţia încasării impozitelor, a fost încredinţată unui egiptean. Acest fapt, precum şi recunoaşterea zeilor egipteni de către Alexandru – care odată cu ridicarea planului oraşului Alexandria stabilise că se vor construi temple deopotrivă pentru zeităţile greceşti şi egiptene – atrase simpatia tuturor băştinaşilor, asigurându-i astfel o alianţă pe care se putea bizui.

XVI ÎN CĂUTAREA LUI DARIUS

După ce rândui toate acestea şi după ce organiză noi sărbători la Memfis, Alexandru se îndreptă, la începutul anului 331 î.e.n., spre Tyr, cu toate forţele maritime şi terestre de care dispunea.

În scurtul interval de timp petrecut acum la Tyr, Alexandru organiză şi aici somptuoase jocuri şi întreceri, la care participară ostaşii săi şi actori de seamă din Grecia. O solie atenianã, călătorind cu corabia sacră, veni să aducă mulţumiri lui Alexandru pentru izbânzile dobândite asupra barbarilor şi pentru a-l asigura de fidelitatea Atenei. La rândul său, macedoneanul îngădui întoarcerea în patrie a atenienilor făcuţi prizonieri de el în lupta de la Granic.

În Elada domnea liniştea, căci grecii se împăcaseră cu ideea dominaţiei macedonene. Totuşi Sparta şi Creta îi rămâneau ostile, iar Mediterana era tulburată de primejdia piraţilor, dintre care unii aparţineau flotei ce fusese odinioară în slujba perşilor. De aceea Alexandru îl însărcină pe Amphoteros să meargă cu o parte din vasele de război să nimicească piraţii şi să izgonească din Creta ultimele garnizoane de perşi. Totodată primi sarcina să dea ajutor peloponezilor care, prieteni ai lui Alexandru, erau mereu ameninţaţi de către spartani. De altfel aceştia din urmă, sub conducerea regelui lor Agis, puneau la cale o răscoală împotriva stăpânirii macedonene.

După ce mai luă câteva măsuri privind organizarea administraţiei Siriei şi Feniciei, Alexandru trimise înainte pe Parmenion spre a-i pregăti trecerea Eufratului pe la localitatea Thapsacos[84]. Între timp Darius îşi concentrase la Babilon ultimele forţe militare ale uriaşului său imperiu. Istoricul Q. Curtius Rufus ne relatează – exagerând – că oastea lui Darius era aproape de două ori mai mare decât aceea pe care o comandase la Issos, adică în jur de un milion de oameni. Şi toţi bine înarmaţi. Călăreţii şi caii

[84] Azi Dipsi, important oraş în Siria, aşezat pe malul drept al Eufratului.

aveau zale de protecţie, pedestraşii erau înarmaţi cu lănci, săbii şi scuturi, iar pe deasupra meşterii săi construiseră vreo 200 de care prevăzute cu suliţe, cângi şi coase. Fixate în prelungirea oiştei sau acţionate de roţile carelor trase de cai, aceste arme, adevăraţi strămoşi ai tancurilor moderne, secerau şi distrugeau tot ce le ieşea în cale.

În plus, din India sosiră vreo 15 elefanţi, instruiţi pentru lupte.

Alexandru, cu 40 000 de pedestraşi şi 7 000 de călăraşi, a ajuns la finele lunii iulie sau începutul lui august a anului 331 î.e.n., la Thapsacos. Aici cele două poduri pe care Parmenion trebuise să le construiască peste Eufrat nu fuseseră încă terminate, deoarece ţărmul opus se afla în stăpânirea satrapului Mazaios, care comanda vreo 10 000 de ostaşi. Când însă satrapul auzi de sosirea armatei macedonene, se retrase în grabă, iar pontonierii lui Parmenion isprăviră repede lucrările. Trecând fluviul, Alexandru alese pentru a înainta spre Babilon nu drumul cel mai scurt, care, mergând de-a lungul fluviului, trecea prin locuri pustii şi arse de soare, ci unul mai ocolit, care, ferit de căldurile toride ale anotimpului, oferea totodată posibilităţi sigure de aprovizionare atât pentru oameni cât şi pentru animale.

În drum Alexandru dădu peste câteva iscoade persane de la care află că Darius părăsise Babilonul şi se găsea pe malul stâng al fluviului Tigru, unde aştepta să lovească pe macedoneni. În general Alexandru ştia cu destulă exactitate ceea ce se întâmpla în oastea lui Darius, deoarece dispunea de un bun serviciu de informaţii alcătuit în special din evreii care odinioară fuseseră luaţi cu sila în captivitatea babiloneană de către vestitul Nabucodonosor şi care acum erau de partea macedoneanului, a cărui victorie finală o prevedeau şi mai ales o doreau. Se ştie totodată că Alexandru rezervase coloniştilor evrei un cartier special în noul său oraş, Alexandria.

Auzind de toate acestea, marele general se îndreptă fără zăbavă spre Tigru, dar ajungând acolo află că Darius părăsise ţărmul stâng al fluviului – ceea ce constituia o

gravă eroare strategică, deoarece apele Tigrului alcătuiau o piedică naturală greu de învins – şi se retrăsese spre răsărit, cantonându-şi trupele nu departe de ruinele Ninivei, în câmpia numită Gaugamela[85].

Trecerea Tigrului nu a fost deloc uşoară pentru oştile lui Alexandru; apa ajungea până la piept, iar iuţeala curentului – Tigru în limba persană înseamnă săgeată – nu îngăduia ostaşilor să-şi sprijine piciorul pe fundul râului. Pentru a evita pierderile, Alexandru – anticipând metodele lui C. Iulius Caesar – porunci ca soldaţii să se ţină puternic de mâini şi să treacă în mase compacte fluviul. La nevoie li s-a îngăduit să arunce bagajele pe care le purtau cu ei, dar să-şi păstreze totuşi armele. Adesea, din pricina îmbulzelii unii îşi pierdeau echilibrul, căzând în vârtejuri. Cu mari eforturi, dar fără pierderi mari, armata lui Alexandru reuşi să ajungă pe ţărmul stâng.

Trecerea a avut loc în ziua de 20 septembrie a anului 331 î.e.n. În seara acelei zile se produse o eclipsă de lună.

După cum ne relatează istoricul latin Q. Curtius Rufus, armata macedoneană a fost cuprinsă de panică. Ostaşii au început să murmure că sunt târâţi pe tărâmuri îndepărtate fără voia lor şi că îndură greutăţi „din pricina trufaşei deşertăciuni a unei singure fiinţe, pentru care îşi varsă sângele atâtea mii de oameni... şi care nutreşte năstruşnice gânduri de înălţare la cer”.[86]

Răzvrătirea – ne spune acelaşi istoric – era gata să izbucnească în armată. Alexandru chemă la el pe prezicătorii care „deşi cunoşteau prea bine desfăşurarea cu regularitate a crugului vremii şi faptul că se întâmplă o eclipsă de lună atunci când aceasta trece prin umbra pământului, sau e ascunsă de soare, totuşi *nu iniţiaseră niciodată poporul de rând, arătându-i cauzele acestui*

[85] Azi Tell-Gomel. Localitatea era situată în Asiria în bazinul râului Bumelos (Bumedos), la vreo 80 km de satul Arbela (azi Erbil). În mod greşit această din urmă localitate a fost menţionată de istorie ca loc al bătăliei din 331 î.e.n. dintre Alexandru şi Darius.

[86] IV, 10. *Viaţa şi faptele lui Alexandru cel Mare* (trad. C. Gerota, P. H. Popescu), Buc., 1970, vol. I, p. 274.

fenomen[87]; de data aceasta însă ei fură obligaţi să spună că soarele aparţine grecilor, iar luna, perşilor şi că ori de câte ori se întâmplă o eclipsă de lună, aceasta prevesteşte urgie şi prăpăd pentru neamurile persane”[88]. Dovedind o profundă cunoaştere a sufletului uman, istoricul încheia astfel: „Nimic nu mişcă şi nu călăuzeşte sufletele gloatelor cu mai puternice rezultate ca superstiţiile; îndeobşte gloatele... se supun mai degrabă prezicătorilor decât comandanţilor. De aceea cele spuse de prezicători macedonenilor au redat nădejdea şi încrederea ostaşilor... Alexandru, convins că trebuie să profite de pe urma... creşterii avântului, îşi puse în mişcare trupele.”[89]

După patru zile de marş, Alexandru află prin iscoadele ce fuseseră trimise înainte că o parte din cavaleria persană va tăia calea armatei macedonene. Atunci marele general, după ce se informă despre numărul cavalerilor, care nu depăşea cifra de o mie, luă cu sine câteva escadroane din cavaleria sa de elită şi le ieşi în întâmpinare, tăindu-le el înaintarea. De îndată ce perşii văzură pe Alexandru, făcură calea întoarsă, căutând să scape cu fuga. Mulţi au fost ucişi, iar alţii luaţi prizonieri. De la ei află Alexandru că Darius îşi stabilise tabăra în câmpia de la Gaugamela.

---

[87] Sublinierea noastră.
[88] IV, 10, *ibidem,* p. 274–275.
[89] *Ibidem,* p. 175.

XVII LUPTA DE LA GAUGAMELA

Localitatea Gaugamela era aşezată într-un ţinut deschis, anume ales de Darius pentru a-şi putea desfăşura întreaga oştire. Se evitară în mod intenţionat locurile închise spre a nu se repeta dezastrul de la Issos, datorat – după credinţa generalilor perşi – îngustimii locului ce nu îngăduise oştilor persane să-şi pună în valoare întreaga lor capacitate de luptă.

Alexandru îşi aşează tabăra nu departe de oastea persană şi lăsă soldaţilor săi un răgaz de patru zile, spre a se odihni şi a se pregăti de bătălie. Întărind tabăra, macedoneanul ordonă să se lase acolo toate bagajele ce ar fi putut îngreuna marşul şi, în fruntea oştilor sale, porni în noaptea dintre 29 şi 30 septembrie spre poziţiile ocupate de Darius. A doua zi dimineaţa se afla pe colinele de pe care se puteau vedea mişcările trupelor persane.

Atunci Alexandru, convocându-şi generalii şi sfătuitorii, chibzui cu ei dacă trebuie să înceapă lupta imediat sau numai după ce va fi cunoscut mai îndeaproape locul de luptă şi cum sunt orânduite oştile vrăjmaşe. Unii au cerut să atace imediat, dar a biruit ideea bătrânului comandant Parmenion, care ceruse să se amâne atacul până va şti dacă perşii n-au săpat şanţuri, n-au înfipt pari sau n-au construit alte obstacole camuflate menite să împiedice înaintarea macedonenilor.

Alexandru ordonă ca ostaşii săi să-şi păstreze poziţiile ocupate, îngăduindu-le să se odihnească fără a strica formaţia de luptă. După ce cercetă el însuşi poziţia de bătaie a perşilor şi terenul pe care se aflau, Alexandru îşi convocă comandanţii, cărora le ceru ca în bătălie să-şi îmbărbăteze necontenit oamenii, să nu uite de disciplina ostăşească şi să transmită neîntârziat trupelor ordinele primite.

„O simplă nebăgare de seamă a unuia dintre voi şi totul poate fi compromis în lupta care urmează să hotărască cine

va fi stăpânitorul Asiei”, încheie marele general.

După ce sfârşi sfatul cu comandanţii oştilor, Alexandru ordonă să se dea merinde ostaşilor şi răgaz pentru odihnă.

Se povesteşte că în cursul nopţii bătrânul general Parmenion a intrat în cortul lui Alexandru sfătuindu-l să atace chiar în acea noapte, căci cu greu va putea ţine piept ziua unei oştiri atât de mari.

„Nu fur victoria – a fost răspunsul prompt şi scurt al marelui general. Nu vreau ca Darius să învinovăţească întunericul de înfrângerea sa, aşa cum mai înainte învinuise marea şi strâmtorile”.

Alexandru nu închise ochii o bună parte din noapte. Îl frământau grijile bătăliei care avea să decidă soarta lumii pe atunci cunoscută. Nu adormi decât târziu. Şi când comandanţii în frunte cu Parmenion veniră la revărsatul zorilor zilei de 1 octombrie a anului 331 î.e.n. să primească ordine, îl aflară încă dormind. Trezindu-l cu greu, prietenii obişnuiţi întotdeauna ca şeful lor să se scoale primul, îl întrebară de pricina acestui fapt neobişnuit. Iar el răspunse:

„Aşezându-şi trupele într-un singur loc, Darius m-a cruţat de orice grijă. O singură zi va curma şi obstacolele şi primejdiile”.[90]

Şi îmbrăcându-se Alexandru pentru lupta cea mare, îşi puse o haină strânsă în jurul trupului şi peste ea o platoşă. Pe cap îşi aşeză coiful de fier strălucitor, iar gâtul şi-l înfăşură cu un lanţ lat, tot din fier. Pe deasupra se îmbrăcă cu o mantie viu colorată, care fluturând în vânt – căci era prinsă numai cu o agrafă pe umăr – îi dădea o înfăţişare înfricoşătoare. Apoi încălecând pe Bucefal pe care-l folosea numai în lupte şi purtând în mână sabia sa strălucitoare şi uşoară – pe care o primise în dar de la regele din Citium – Alexandru îşi înflăcără ostaşii, amintindu-le că trebuie să fie la înălţimea momentului hotărâtor.

„Aţi lăsat, soldaţi, o dâră strălucitoare în istorie prin bravura voastră; toată lumea vă cunoaşte şi vă admiră. Luptaţi aşa cum vă e obiceiul: vitejeşte. Eu însumi voi lupta înaintea primelor steaguri.

---

[90] Cf. Diodor din Sicilia, XVII, 56.

Înapoi sunt sigur că nu veţi da. De altfel, după ce aţi străbătut atâta drum şi atâtea tărâmuri, după ce aţi biruit apele şi munţii, lăsaţi acum cu mult în urmă, reîntoarcerea în patrie, la vatra voastră scumpă, nu poate fi hotărâtă decât de tăria braţului vostru”.[91]

Uriaşa armată a lui Darius, evaluată cu exagerare de unii istorici antici la cifra de un milion, era aşezată pe un front ce măsura peste 9 km şi cuprindea în rânduri compacte: călăreţi, pedestraşi, arcaşi, prăştiaşi, care de luptă cu coase, elefanţi etc.

Ca şi la Issos, oastea persană reprezenta un amestec pestriţ de neamuri fără pregătire ostăşească suficientă şi mai ales fără elan. Pe deasupra era şi obosită, deoarece Darius aşteptând să fie atacat pe întuneric, dăduse ordin ca ostaşii să vegheze în tot cursul nopţii. În centrul frontului se afla însuşi Darius însoţit de mai marii perşilor şi de cele mai bune trupe, printre care şi mercenarii greci, socotiţi ca singurii care se puteau măsura cu puternica falangă macedoneană.

Alexandru îşi aşează oştile – şapte mii de călăreţi şi patruzeci de mii de pedestraşi – într-o formaţie flexibilă, asemenea unei semilune; în centru se afla falanga, iar la extremităţi arcaşii ale căror săgeţi puteau bate până departe. În acest chip inamicul cu greu ar fi putut prinde în cleşte oştile macedonene. Totuşi pentru orice eventualitate, marele general dublă prima linie de atac cu o a doua încât să poată acţiona pe două fronturi, dacă Darius ar fi încercat o învăluire cu forţele sale numericeşte superioare.

Totodată Alexandru porunci pedestraşilor din falange să-şi pună în faţă scuturile şi să lovească cu suliţele în ele, ca să sperie caii ce purtau carele înarmate când acestea se vor năpusti la atac împotriva lor. Iar dacă atacul va ameninţa să spargă rândurile, ostaşii să se depărteze unii de alţii spre a evita cât mai mult pierderile.

Când cele două oşti s-au aflat faţă în faţă goarnele sunară atacul, iar ostaşii scoaseră strigătele obişnuite pentru bătălie. Alexandru în fruntea aripii drepte a oştirii

[91] După Q. Curtius Rufus, IV, 14.

lovi în mod pieziş, dar aripa stângă persană rezistă şi trecu la contra ofensivă. Macedonenii nu se dădură biruiţi şi trecură din nou la atac.

Atunci Darius porunci să pornească de îndată carele înarmate împotriva falangei, iar atacul să fie sprijinit concomitent de călăraşii perşi conduşi de Mazaios. Potrivit ordinelor primite macedonenii loviră scuturile cu lăncile, înspăimântând caii înhămaţi dintre care unii o luară înapoi, în goană, pricinuind vălmăşeală în rândurile perşilor. O altă parte însă reuşiră să străpungă rândurile ostaşilor macedoneni care, potrivit ordinelor, lăsară loc liber; arcaşii şi prăştiaşii macedoneni aruncând pietre şi suliţe asupra cailor şi vizitiilor, făcură inofensive carele de luptă persane. Totuşi căzură şi soldaţi macedoneni în iureşul năprasnic al atacului; pe pământ se puteau vedea mâini încleştate de scuturi, capete cu ochi înţepeniţi, jumătăţi de trupuri sângerânde, toate retezate de coasele carelor înarmate.

Atunci Darius hotărî să atace cu întreaga oştire. Alexandru intui că perşii urmăreau să lovească cu toată tăria din flancuri pentru a putea învălui pe macedoneni. Acest lucru însemna implicit slăbirea posibilităţilor de rezistenţă la centru, unde se afla însuşi Darius. De aceea ordonând cavaleriei uşoare să atace aripa stângă a oştirii persane spre a evita o încercuire, Alexandru izbi în plin centrul frontului persan cu ajutorul călăreţilor săi de elită şi a ostaşilor falangei ce se aflau în acea zonă. Ca un cui pătrunseră în dispozitivul persan escadroanele de cavalerie; linia duşmanului era ruptă în două. Lupta n-a ţinut mult. În faţa atacului vijelios condus de Alexandru şi în mijlocul unei dezordini generale, Darius îşi pierdu cumpătul. Când macedoneanul cu ai săi ajunseră în apropierea carului de luptă al regelui, lovind în toate părţile cu suliţele şi săbiile, o panică de nedescris se produse între ostaşii ce trebuiau să apere pe Darius. Loviţi din plin, aceştia cedară. O învălmăşeală de cai, de oameni şi de care împiedecară pe rege să manevreze carul său de luptă şi să se retragă. Sărind din car, el aruncă armele şi urcându-se pe un cal se îndepărtă în fugă, urmat de o parte din garda sa.

După succesul cavaleriei pedestrimea macedoneană putea înainta sigur, consfinţind victoria. Centrul oştirii persane era zdrobit. În flancul drept cavaleria macedoneană nimicise aripa stângă persană. Perşii intrară în panică şi începură să se retragă în dezordine, urmăriţi de macedoneni care nu cruţau pe cei învinşi.

Frontul stâng al macedonenilor era însă în primejdie. Cavalerii perşi, greu înarmaţi, străpunseră frontul şi pătrunseră până la carele cu provizii ale macedonenilor, iar prizonierii luaţi de aceştia, scăpând de sub supraveghere, se alăturară atacurilor şi împreună cu ei începură masacrul şi jaful.

Aflând de aceasta comandanţii liniei macedonene de rezervă executară cu trupele lor o mişcare de rotaţie, căzând în spatele perşilor. Unii dintre perşi fugiră, alţii fură omorâţi, dar alte escadroane persane continuau să atace aripa stângă macedoneană, care intră la rândul ei în derută.

Atunci comandantul aripii stângi, Parmenion, chemă pe Alexandru să-i vină în ajutor. Acesta tocmai începuse urmărirea lui Darius. Când i-a sosit neplăcuta veste dădu ordin călăreţilor săi să-şi înfrâneze caii şi să se oprească.

„Nu-i în toate minţile Parmenion de-mi cere ajutor chiar în aceste clipe – spuse Alexandru; trebuia sau să biruie sau să moară cu sabia în mână.”

Supărat, Alexandru făcu calea întoarsă şi se îndreptă în galop cu cavaleria sa de elită în ajutorul flancului stâng al oştirii macedonene. În drum se întâlni cu călăreţii perşi care fugiseră izgoniţi de la flancul stâng. Se încinse pe dată o luptă strânsă şi nesigură câtăva vreme; se lupta corp la corp; perşii erau preocupaţi mai ales să-şi croiască un drum ca să-şi poată salva viaţa. Până la urmă Alexandru birui, iar călăreţii persani care reuşiră să scape se îndepărtară în goana cailor.

Când Alexandru ajunse în sfârşit la aripa stângă macedoneană, cavaleria tesaliană reuşise să înfrângă escadroanele persane comandate de Mazaios şi le urmărea îndeaproape.

Zdrobită acum pe tot frontul, armata persană se retrăgea în mare panică înconjurată de norii de praf ai câmpiei uscate. Biruitor, Alexandru se reîntoarse cu escadroanele sale în galop, pornind din nou în urmărirea lui Darius şi a oştilor sale. În timp ce Parmenion izbutise să pună stăpânire pe carele cu merinde şi pe animalele din tabăra persană, Alexandru ajunse la apa Lycosului, unde trupele persane, într-o învălmăşeală haotică, încercau să treacă în grabă râul fie prin vaduri, fie pe podul devenit cu totul neîndestulător pentru aceasta. Mulţi au fost ucişi de urmăritori, dar şi mai mulţi au fost înghiţiţi de vârtejurile apei.

Din pricina întunericului care stătea să cadă, Alexandru opri înaintarea trupelor sale, spunând ostaşilor care cereau să continue urmărirea că trupurile lor trudite şi braţele lor istovite în luptă aveau nevoie de o binemeritată odihnă.

Regele le dădu timp de odihnă până la miezul nopţii, când reluă din nou goana spre Arbela, unde nădăjduia să pună mâna pe Darius şi pe comorile acestuia. A doua zi, după 80 de kilometri de marş, Alexandru era la Arbela, însă Darius, fără a poposi vreo clipă, fugise mai departe însoţit de oamenii săi de încredere şi de două mii de mercenari greci. Regele Macedoniei captură acolo faimosul tezaur al Marelui Rege şi – pentru a doua oară – puse stăpânire pe armele şi carul său de luptă.

Strălucita victorie a lui Alexandru la Gaugamela nimici puterea militară a lui Darius. Pierderile macedonenilor au fost neînsemnate, dar ale perşilor foarte mari.[92]

Acum – ne spune Plutarh – Alexandru şi-a luat titlul de „Rege al Asiei”, dezvăluindu-şi astfel năzuinţele şi intenţiile şi trimise polisurilor Greciei crainici ca să le vestească marea sa biruinţă, cu îndemnul de a-şi izgoni tiranii spre a deveni cetăţi independente în noul stat pe care el voia să-l clădească pe două continente.

---

[92] Arrianus (III, 15, 6) calculează pierderile macedonenilor la 100 de oameni, iar a perşilor la 300 000 (!); Curtius Rufus (IV, 16) la 300 macedoneni şi 40 000 perşi; iar Diodor din Sicilia (XVII, 61) respectiv la 500 şi 80 000.

XVIII ÎN CETATEA DE SCAUN A BABILONULUI

Darius scăpând deocamdată de urmărirea biruitorului se îndreptă spre adâncurile Asiei, spre Media. Alexandru la rândul său porni cu toată oastea spre Babilon. Fosta capitală a lui Hammurabi şi Nabucodonosor, Babilonul devenise capitala regatului pers de pe vremea lui Darius, fiul lui Histape, care – după cum se ştie – pe la finele secolului VI î.e.n. urmărind pe sciţi, ajunsese până la gurile Dunării. Ocuparea oraşului avea mai întâi o semnificaţie politică: biruitorul lui Darius intra triumfător în capitala Marelui Rege, justificând şi prin aceasta titlul de „Rege al Asiei" pe care şi-l luase după bătălia de la Gaugamela. În al doilea rând, ocuparea oraşului „cu o sută de porţi de bronz" era cea mai de seamă răsplată pentru soldaţii care luptaseră cu atâta curaj şi abnegaţie în marea bătălie.

Alexandru înaintă prudent cu oastea în linie de bătaie, temându-se ca nu cumva locuitorii cetăţii, apăraţi de ziduri ce însumau o lungime de 90 km, să i se împotrivească, aşa cum se împotriviră lui Cirus cu două sute de ani în urmă.

Dar babilonenii nu-l întâmpinară pe macedonean cu suliţe, ci cu flori, cu daruri bogate şi cu ovaţii, iar satrapul Mazaios, care comandase cavaleria persană la Gaugamela şi care acum devenise conducătorul capitalei, o predă lui Alexandru cu toate comorile şi bogăţiile sale.

Aici, în oraşul în care totul era nou şi neobişnuit, ostaşii lui Alexandru petrecură peste o sută de zile; aici admirară ei construcţiile masive cu ziduri colosale, grădinile suspendate ale reginei Semiramida, socotite ca o „minune a lumii" de pe atunci, covoarele nepreţuite, cupele şi vasele de aur din palatele oraşului.

Bucurându-se de ospitalitatea locuitorilor, ostaşii lui Alexandru începură să guste din plăcerile vieţii orientale – amestec de trândăvie şi belşug – atât de diferită de mentalitatea greacă şi mai ales de cea macedoneană.

La rândul său, Alexandru se comportă cu omenie faţă de populaţia oraşului căutând, ca şi în Egipt, s-o atragă prin toate mijloacele. Porunci să fie construite de îndată templele pe care le distrusese încă din prima jumătate a secolului VI î.e.n. regele persan Xerxes. Printre ele se afla şi templul – acum devenit o carieră de piatră – a celui mai venerat zeu caldeean, Bel Marduk, căruia însuşi Alexandru îi aduse jertfe în prezenţa magilor. De altfel pretutindeni marele general îşi arăta respectul faţă de credinţele şi ritualurile caldeene pe care perşii intoleranţi le prohibiseră.

Dar şi faţă de aristocraţia persană Alexandru nutrea sentimente de prietenie, dacă aceasta era gata să colaboreze cu el. De fapt nobilii perşi, care nu mai aveau de sperat nimic de la Darius, se strânseră în jurul lui Alexandru.

El urmărea ca în noul organism al statului pe care voia să-l întemeieze, să integreze de îndată şi în mod activ cu aceleaşi drepturi şi îndatoriri, alături de macedoneni şi greci, toate celelalte popoare, indiferent de credinţele, obiceiurile şi legile lor proprii. Discriminările dintre grec şi barbar, răsărit şi apus, biruitor şi învins, urmau să dispară toate în statul său. Trecutul trebuia să cedeze viitorului. Aşa se explică cum persanul Mazaios a rămas mai departe satrap al Babilonului, alături de care macedonenii Apolodoros şi Asclepiodoros urmau să conducă treburile ostăşeşti şi financiare. De altfel peste tot organizarea satrapiilor fusese păstrată, în fruntea lor rămânând vechii satrapi, cărora câţiva macedoneni le erau rânduiţi pentru gospodăria finanţelor şi supravegherea militară.

XIX LA SUSA

De la Babilon Alexandru se îndreptă spre Susa, reşedinţa regilor perşi, unde erau de asemenea depozitate bogăţii fabuloase strânse de monarhii perşi din generaţie în generaţie. Până la Susa făcu cam vreo douăzeci de zile. Armatele macedonene pătrunseră în oraş fără luptă, căci satrapul Abulites îl predă de bunăvoie; după unii istorici el ar fi procedat aşa îndeplinind porunca lui Darius, care socotea că în stăpânirea atâtor bogăţii macedonenii şi-ar putea pierde ceva din vârtoşia lor războinică, dându-i putinţa să-şi pregătească cu succes revanşa.

În palatul regal Alexandru a găsit 50 000 de talanţi în lingouri de argint, multe mobile scumpe şi lucruri de preţ. Printre acestea se afla şi purpura din Hermiona, strânsă acolo de aproape două sute de ani. Purpura nu-şi pierduse culoarea ei proaspătă şi fragedă, deoarece, cea roşie fusese tratată – după spusele unor istorici – cu miere, iar cea albă cu untdelemn alb.

Totodată descoperi şi lucruri jefuite de Xerxes din Acropola Atenei, printre care celebrul grup sculptat de Antenor, ce reprezenta pe Harmodios şi Aristogeiton, omorâtorii tiranului Hiparchos. Macedoneanul porunci de îndată ca acestea să fie înapoiate atenienilor.

În palat, Alexandru, plăcându-i fastul regilor perşi, a încercat să se urce pe tronul lor, dar acesta fiind prea înalt pentru statura sa pajii perşi i-au pus, ca să poată ajunge la tron, o măsuţă sub picioare. Atunci unul din ei a început să geamă şi să ofteze. Întrebat de Alexandru care-i pricina mâhnirii, acesta i-a răspuns că îi este greu să vadă cum masa sfântă, ce servea libaţiilor lui Darius, este acum batjocorită de picioarele învingătorului. Alexandru porunci atunci să fie luată masa de acolo, socotind că a călcat legile zeilor ospitalieri. Dar Philotes, care era lângă el, îi spuse:

„Nu fă una ca asta, căci e un semn de bun augur ca masa pe care a jertfit Darius să fie sub picioarele tale”.

Alexandru primi sfatul şi porunci ca masa să rămână la picioarele tronului.

După ce instală în palatul de la Susa pe membrii familiei captive a lui Darius – care până atunci îl însoţiră în permanenţă şi le dădu, după cât se spune, preceptori ca să-i înveţe limba greacă – Alexandru organiză în cinstea locuitorilor oraşului jocuri şi spectacole şi aduse, după obiceiul strămoşesc, jertfe zeilor nemuritori.

Tot în acea vreme sosi la Susa Amyntas al lui Andromedes, care, trimis cu un an în urmă în Macedonia după ajutoare, se reîntoarse acum cu o nouă armată de rezervişti. Noile oşti împreună cu cele vechi aveau să primească o nouă organizare militară, mai eficientă din punct de vedere tactic, impusă de modul în care trebuia să fie dus războiul în satrapiile ce urmau a fi cucerite.

XX ÎN DRUM SPRE PERSEPOLIS

În luna ianuarie a anului 330, Alexandru, lăsând treburile gospodăreşti ale satrapiei Susa pe seama fostului satrap pers Abulites, iar cele militare pe seama grecului Archelaos, fiul lui Theodoros, îşi propuse să continue înaintarea spre oraşele Persiei de sus: Parşa (Persepolis) şi Pasargadai.

După ce trecu apa Pasitigrului[93], intră în ţara uscilor, care locuiau în regiunile de câmp; aceştia se predară fără condiţii, dar triburile libere din regiunile de munte trimiseră soli la Alexandru înştiinţându-l că de nu le va plăti daruri, aşa cum obişnuiau şi regii perşi când treceau prin strâmtorile munţilor din ţara[94] lor, nu-i vor lăsa calea deschisă şi-l vor ataca ca pe un duşman.

Alexandru se prefăcu că primeşte condiţiile şi le răspunse prin aceiaşi soli să-l aştepte în trecătoarea din munţi unde, lăsându-i liber drumul, vor primi darurile cerute.

Alexandru aflase de la perşii din satrapia Susei că există un drum ascuns care, prin potecile munţilor, duce drept spre aşezările muntoase ale uscilor.

În fruntea gărzii sale personale şi a vreo opt mii de soldaţi uşor înarmaţi, Alexandru, călăuzit de perşii din Susiana, porni noaptea pe potecile munţilor stâncoşi şi acoperiţi de zăpadă; după un marş anevoios ajunse în zorii zilei în cătunele uscilor. Luaţi prin surprindere, cei ce se aflau în sat au fost în cea mai mare parte măcelăriţi, iar aşezările lor, incendiate; numai puţini şi-au putut găsi scăparea în desişurile pădurilor.

---

[93] Azi Karun; râu ce traversa satrapia Susiana şi se vărsa în Tigru aproape de locul de vărsare a acestuia în golful Persic.

[94] Ţara uscilor se învecina cu Susa şi se întindea până la intrarea în Persia propriu-zisă, satrapie cuprinsă, la rândul ei, între Carmania, Media, Susiana şi Golful Persic, corespunzând provinciei Farsistan din Iranul de azi.

De aici Alexandru se îndreptă spre trecătorile munţilor, unde aveau să-l aştepte, potrivit înţelegerii, ostaşii usci. Mărşăluind în mare grabă macedoneanul reuşi să ajungă înaintea acestora la strâmtori şi-şi rândui ostaşii în formaţie de luptă. Când sosiră, războinicii usci constatară că macedonenii au ocupat înălţimile; atunci renunţară la luptă şi o luară la fugă. Urmăriţi de macedoneni, mulţi dintre ei pieriră, dar cei mai mulţi au fost ucişi de soldaţii lui Crateros pe care Alexandru îl trimise încă de mai înainte ca să ocupe locurile pe unde bănuia că s-ar putea retrage uscii în cazul când aveau să piardă lupta. Ceea ce se şi întâmplă.

Alexandru era hotărât, după victorie, să strămute aşezările uscilor departe de locurile lor de baştină. Istoricii spun însă că mama lui Darius, Sisigambis, captivă la Susa, l-ar fi rugat printr-o scrisoare pe Alexandru să-i cruţe, căci Madates, soţul nepoatei sale, fusese conducătorul acestor triburi.

Alexandru fu înduplecat, dar triburile de usci urmau să plătească un tribut anual în animale, deoarece fiind păstori, aceasta le era singura avere.

După înfrângerea uscilor Alexandru îşi continuă marşul spre inima Persiei, dar la defileul cunoscut în antichitate sub denumirea de „porţile Persidei”[95] întâmpină o rezistenţă îndârjită din partea satrapului Ariobarzanes. În timpul marşului, macedoneanul îşi împărţise trupele în două: o parte, sub comanda lui Parmenion, înainta pe drumul obişnuit, iar oastea uşor înarmată şi cavaleria de elită sub propria lui comandă, urcând munţii pe o potecă mai scurtă, dar mai primejdioasă, reuşise să ajungă mai devreme la strâmtorile ce străjuiau intrarea pe platoul persan.

Aici Ariobarzanes, după ce închisese defileul cu un zid proaspăt construit, îl aşteptă în fruntea unei armate de 40 000 de pedestraşi şi şapte sute de cavaleri, hotărât să-i oprească înaintarea. La început Alexandru ordonă atacul, dar perşii rostogolind de pe munţi stânci uriaşe şi aruncând

[95] Prin acel defileu se intra în satrapia numită Persia; celelalte satrapii vecine erau: Susiana (cu capitala Susa), Media şi Carmania. Partea ei sud-vestică se mărginea cu Golful Persic.

în macedoneni pietre cu praştii şi săgeţi, reuşiră să-i respingă. În zadar încercară ostaşii regelui macedonean să se agaţe de stânci ca să ajungă pe înălţimi sau să se apere cu scuturile de pietre sau de săgeţi; poziţia lui era de necucerit. Alexandru dându-şi seama de primejdia în care se afla, ordonă retragerea, chibzuind ce era de făcut. De la un prizonier de origine din Lycia, care vorbea deopotrivă limba persană şi greacă, află că pentru a ajunge pe munţi mai există un drum, mai bine zis o potecă ce numai cu anevoie poate fi străbătută deoarece trece prin locuri prăpăstioase acoperite cu păduri dese, peste care căzuse nu demult şi zăpada.

Cu toate că licianul îl preveni că drumul era anevoios mai ales pentru oameni înarmaţi Alexandru hotărî totuşi ca în fruntea unor trupe uşor înarmate, să folosească poteca din munţi şi pe acolo să cadă în spatele lui Ariobarzanes.

Restul trupei îl lăsă în tabără sub comanda lui Crateros, dându-i poruncă să nu schimbe nimic din înfăţişarea corturilor şi să aprindă focuri multe, pentru a face pe duşman să creadă că nimic nu se schimbase. Totodată acesta primise consemnul să atace numai după ce va fi auzit semnalul hotărât de Alexandru: un sunet prelung de goarnă, care avea să răsune îndată ce regele va învălui pe la spate trupele lui Ariobarzanes.

În timpul nopţii Alexandru porni pe poteca arătată de lician. Drumul era anevoios din pricina povârnişurilor şi a zăpezii care îngreuna marşul până la istovire. La toate acestea se adăugau frica pricinuită de întunericul nopţii şi uneori temerea în sinceritatea călăuzei.

În dimineaţa zilei următoare Alexandru era cu ostaşii săi pe creasta munţilor. Spre dreapta o potecă ducea către defileul apărat de perşi, iar în faţă se afla câmpia râului Araxes[96], pe unde ducea drumul spre Persepolis. După un popas în care ostaşii macedoneni şi-au refăcut puterile cu ajutorul merindelor şi a somnului, Alexandru i-a împărţit în două: o parte urma să coboare în vale unde trebuiau să construiască un pod peste Araxes – spre a uşura, în caz de

[96] Azi, Aras.

victorie, trecerea grosului trupelor sale spre Persepolis – iar cu cealaltă parte porni tot noaptea spre tabăra lui Ariobarzanes. Drumul a fost şi mai anevoios decât cel dinainte: torentele rupseră drumul, iar crengile dese ale copacilor multiseculari alcătuiau un gard viu aproape de nestrăbătut. Pe deasupra o furtună cu ninsoare se dezlănţui în timpul nopţii, pricinuind o adevărată panică în rândurile macedonenilor.

Zorile puseră capăt suferinţelor şi Alexandru putu înainta până în spatele perşilor pe care-i lovi pe neaşteptate. Crateros, răspunzând la semnalul convenit – un sunet prelung de goarnă – porni şi el la atac. Loviţi din două părţi perşii se luptară cu deznădejde, dar cei mai mulţi pieriră, fie ucişi de armele macedonenilor, fie căzând în prăpăstii, în fuga lor din faţa primejdiei.

Cu toate acestea Ariobarzanes reuşi să străpungă încercuirea şi cu o ceată de călăreţi fugi în munţi, de unde, pe drumuri tăinuite, se duse spre Media, patria sa de origine.

Fără a mai zăbovi, Alexandru se îndreptă spre Parşa – Persepolis[97], trecând podul ce fusese construit între timp peste râul Araxes de către soldaţii săi. Pe când mărşăluia astfel, primi o scrisoare din partea lui Tiridates, intendentul tezaurului regal, prin care i se aducea la cunoştinţă să se grăbească căci altfel uriaşele bogăţii ale regilor perşi vor fi jefuite. Atunci Alexandru porni în galop în fruntea trupelor de călăreţi şi ajunse la zidurile oraşului înainte chiar ca vestea izbânzii sale să fi fost cunoscută în oraş. În apropierea oraşului a fost întimpinat, se spune, de câteva mii de greci[98], care, fiind luaţi odinioară prizonieri de perşi, fuseseră supuşi la cele mai fioroase chinuri. Toţi acum în vârstă înaintată aveau fie mâinile tăiate, fie picioarele, fie urechile sau nasul. La vederea acestor nenorociţi care aduceau mai mult a fantome decât a oameni, regele macedonean nu-şi putu reţine plânsul şi după ce încercă să

[97] Azi, Tahidi – Gemsid.

[98] Patru mii spune Q. Curtius Rufus (V, 5), 800 Diodor din Sicilia (XVII, 69).

le uşureze, prin cuvinte blânde, chinul, porunci ca toţi să primească din belşug tot ce le trebuie şi să fie trimişi să-şi revadă patria şi pe cei dragi ai lor.

XXI PERSEPOLIS

Alexandru intră fără luptă în cetatea Persepolis, capitala de odinioară a regilor perşi şi cel mai bogat oraş din cele pe care le luminase soarele, după cum îl caracteriza istoricul grec Diodor din Sicilia.

Aici Alexandru puse mâna pe tot tezaurul regal care, strâns din generaţie în generaţie de regii perşi începând cu Cirus, se ridica la valoarea de 120 000 talanţi. Aceste uriaşe valori, sustrase circuitului economic, urmau acum să fie folosite pentru acoperirea nevoilor războiului care deveneau tot mai împovărătoare. Pentru transportul tezaurului au fost aduse din Susa şi Babilon mii de vite de povară şi cămile.

Oraşul fu lăsat mai multe zile la bunul plac al soldaţilor. Aceştia pătrunseră în case, omorâră pe locuitori şi jefuiră preţioasele averi pe care le găsiră. Aur, argint, nestemate, stofe scumpe vopsite cu purpură de mare sau ţesute în fire de aur deveniră răsplata victoriei macedonene. Uneori ostaşii distrugeau lucruri de preţ dintr-o simplă pornire de răutate şi ură: zdrobeau vasele artistic lucrate, spărgeau cu lăncile statuile scumpe, tăiau în bucăţi cu sabia stofele folosite ca ornamente, lovind fără milă în cei ce încercau să li se opună.

N-a fost cruţată nici clădirea impunătoare a palatului lui Xerxes. Edificiul, dispunând de o somptuoasă sală a tronului, era înconjurat jur împrejur de 100 de coloane bogat ornamentate, iar la intrări păzeau animale legendare, sculptate artistic în piatră. Toată ura cuceritorilor se revărsă asupra acestei clădiri, care în ochii lor întruchipa suferinţele pe care cu 150 de ani în urmă Xerxes le adusese Greciei în vremea războaielor medice.

După relatarea unor istorici, se pare că palatul a fost incendiat la o petrecere pe care Alexandru o dăduse în cinstea prietenilor săi. La petrecere participau şi curtezanele care-şi însoţeau amanţii; dintre acestea mai

osebită la trup şi minte era Thais, atenianã de neam. După câtăva vreme beţia puse stăpânire pe minţile tuturor. Atunci Thais spuse lui Alexandru că abia în acele clipe are răsplata suferinţelor pe care le-a îndurat cutreierând Asia, dar că şi mai fericită ar fi dacă, dansând, ar da foc palatului, răzbunându-şi patria ei, Atena.

Cuvintele curtezanei n-au rămas fără efect asupra lui Alexandru şi prietenilor săi încălziţi de băutură.

„Să răzbunăm Grecia” – strigară toţi într-un glas.

Numai Parmenion se împotrivi, spunându-le că nu are rost să nimicească ceea ce acum le aparţinea lor în fapt şi nu duşmanului înfrânt. Alexandru însă ieşi primul din sală cu cununa de flori pe cap şi cu o torţă în mână. Ceilalţi îl urmară. Construit în bună parte din lemn de cedru, palatul luă foc cu uşurinţă şi se prefăcu în scurtă vreme în scrum, sub privirile vesele ale ostaşilor macedoneni.

Aceasta a fost soarta palatului şi a oraşului Persepolis, multă vreme pricină de spaimă pentru toate seminţiile greceşti. Pe cât de prosperă fusese odinioară pe atât de nenorocită devenise acum vechea capitală persană; şi ea nu se va mai reface niciodată, de-a lungul veacurilor.

Desigur comentarii cu privire la acest act al lui Alexandru n-au lipsit nici în antichitate şi nici în epoca nouă. Act necugetat sau act simbolic, el rămâne totuşi un fapt asupra căruia se va mai medita.

În oraşul Persepolis regele macedonean a zăbovit patru luni, în care timp a cucerit şi oraşul Pasargadai[99], unde a capturat un alt tezaur regal în valoare de 6 000 de talanţi.

În acest timp îi sosiră lui Alexandru veşti bune din Grecia, unde forţele antimacedonene fuseseră înfrânte. Agis, regele Spartei, împresurase oraşul Megalopolis, cunoscut în toată Arcadia pentru sentimentele sale filomacedonene. Locţiitorul lui Alexandru în Grecia, Antipatros, reuşi ca în fruntea unei armate puternice să înfrângă oastea spartană care asediase oraşul. Regele Agis căzu în luptă. Toate acestea avură loc în luna octombrie a

[99] Localitate la nord-est de Persepolis, veche reşedinţă a lui Cirus (azi Fasa).

anului 331 î.e.n. În urma acestei înfrângeri întreaga Grecie înţelese că de-acum înainte orice încercare de a scutura jugul macedonean era sortită eşecului.

Este adevărat că la Atena nu încetară cu totul vechile resentimente macedonene. Nu mult după înfrângerea lui Agis, Eschine şi Demostene îşi încrucişară din nou, în anul 330, armele desăvârşitei lor oratorii cu ocazia judecării procesului lui Ctesifon, care ceruse recunoaşterea publică a meritelor lui Demostene.

În faţa tribunalului heliaştilor, alcătuit probabil din câteva mii de juraţi, Eschine acuzând pe Ctesifon lovea în Demostene şi în politica sa antimacedoneană. Oameni din toată Grecia au asistat la acest proces în care, de fapt, se puneau în discuţie curentele ce împărţiseră întreaga Grecie în două tabere opuse: cel naţional şi cel macedonean.

Demostene a răspuns pronunţând celebrul său discurs pentru coroană, capodoperă a elocinţei din toate timpurile, în care apărându-şi politica sa naţională, arăta că Atena a luptat împotriva lui Filip pentru o cauză dreaptă, salvându-şi ceea ce se mai putea salva: onoarea. Juraţii dădură câştig de cauză lui Demostene, dar asemenea dezbateri şi soluţii de cabinet nu schimbară nimic din situaţia de fapt, care asigura macedonenilor dominaţia indiscutabilă.

Alexandru ajunse acum stăpânul întregii Elade şi nimic nu-l mai ameninţa în ţara polisurilor odinioară independente.

XXII ASASINAREA ULTIMULUI AHEMENID

Cam la finele lunii aprilie şi începutul lunii mai a anului 330 î.e.n. Alexandru părăsi Persepolisul, după ce în prealabil reuşi să pacifice regiunile învecinate, adesea atacate de triburile războinice ce-şi aveau sălaşurile în munţi.

După înfrângerea de la Gaugamela, Darius se refugiase în Media şi se stabilise la Ecbatana[100] înconjurat de câţiva satrapi în frunte cu Bessos, satrapul Bactrianei. Aici aştepta el desfăşurarea evenimentelor: dacă o revoltă s-ar fi iscat în Elada sau în spatele macedonenilor, puteau ataca cu sorţi de izbândă; dacă însă Alexandru avea să-şi continue victorios marşul, atunci urma să se retragă până în Bactriana[101] şi, devastând totul în calea sa, să facă imposibilă înaintarea regelui macedonean şi posibilă biruinţa sa.

Răscoala aşteptată nu se produse însă; dimpotrivă, ultimele încercări de opoziţie din Elada fuseseră nimicite, iar Alexandru se îndrepta cu toate forţele spre Ecbatana.

Darius nu dispunea de o oaste prea numeroasă şi nici de mijloace materiale corespunzătoare; oastea sa era – pare-se – formată din vreo şase mii de pedestraşi şi trei mii de călăreţi, iar tezaurul său se ridica doar la şapte mii de talanţi, ceea ce era prea puţin pentru nevoile cărora trebuia să le facă faţă. De aceea regele macedonean grăbi marşul. Înainte de a ajunge la Ecbatana, macedoneanul află că Darius, neavând curajul să-l înfrunte, fugise din acel oraş îndreptându-se spre părţile răsăritene ale Mediei.

După ce intră în Ecbatana, unde zăbovi patru zile, Alexandru trimise înapoi în patrie călărimea tesaliană şi celelalte trupe aliate greceşti, care-l însoţiseră în

---

[100] Reşedinţa de vară a regilor persani şi ulterior a regilor parţi; azi Alwend.

[101] Satrapie în răsăritul Persiei, cu capitala la Bactra (azi Balci) în Afganistan.

campaniile sale de până atunci. Tuturor le plăti solda cuvenită şi încă le mai dădu câte ceva în plus. Pe cei care au dorit să rămână mai departe în oştire şi să continue a sluji, sub ordinele sale i-a îmbiat cu bunăvoinţă.

Luând o astfel de măsură, regele macedonean transformă caracterul campaniei sale: din panelenică deveni personală. Într-adevăr Elada nu va mai avea soldaţi care să participe în numele ei la luptele şi izbânzile macedoneanului, iar acesta din general al macedonenilor şi grecilor devenise rege al marelui stat pe care voia să-l organizeze după propria sa politică pe ruinele celui persan. Astfel tânărul rege voia să depăşească în materie de construcţie de stat tot ce se făcuse până la el, în ciuda opoziţiei pe care unii din bătrânii generali macedoneni o manifestau. Dintre aceştia cel mai de seamă era septuagenarul Parmenion.

După ce mai luă câteva măsuri administrative în oraş, Alexandru porni cu cea mai mare iuţeală pe urmele lui Darius.

După unsprezece zile erau la Ragai[102], unde află că Darius şi cu ai săi trecuse deja defileul Porţile Caspice aflate, ţinând seama de iuţeala cu care se deplasase regele macedonean, la o depărtare de o zi de acea localitate. Dându-şi seama că nu va putea ajunge pe Marele Rege, Alexandru dădu câteva zile de odihnă ostaşilor săi istoviţi.

Oastea lui Darius intră în derută; mulţi ostaşi fugiră pe la casele lor, iar alţii trecură de partea macedonenilor. Temându-se ca oastea sa să nu se descompună cu totul, Darius adună pe mai marii oştirii şi, expunându-le situaţia în care se găseau, le ceru să se pregătească pentru a-şi încerca şansele într-un ultim şi decisiv atac. Aproape nimeni nu se alătură părerii lui Darius; pe toţi îi înspăimânta perspectiva unei noi lupte şi mai ales a unei noi înfrângeri. Atunci satrapii Bessos, Nabarzanes şi Barsaentes puseră la cale un complot împotriva lui Darius. Îl prinseră şi-l luară cu ei într-o căruţă cu coviltir. După cât se pare satrapii intenţionau să-l predea viu regelui macedonean, ca să

[102] Azi Rai, aproape de actualul Teheran.

câştige astfel favorurile şi încrederea acestuia.

După cinci zile de odihnă la Ragai, Alexandru reluă urmărirea lui Darius şi după ce trecu de porţile Caspice îi ieşiră în cale Bagistanes şi Antibelos, care, dezertând din armata lui Darius, i se predară, aducându-i la cunoştinţă ce i se întâmplase Marelui Rege.

Auzind aceasta, lăsă grosul armatei sale sub comanda lui Crateros, iar el în fruntea cavaleriei sale de elită şi a unui număr mic de pedestraşi rezistenţi şi uşor înarmaţi, continuă în cea mai mare grabă marşul pe urmele celor care-l făcuseră prizonier pe Darius.

Călătorind ziua şi noaptea, Alexandru ajunse în satul unde Bessos îl făcuse prizonier pe Darius. Acolo puse mâna pe Melon, tâlmaciul lui Darius; bolnav fiind, acesta nu putuse urma convoiul lui Bessos, dar neaşteptându-se ca Alexandru să gonească atât de repede, se prefăcu că dezertase din armata persană, cerând ajutor şi ocrotire regelui macedonean. Acesta aflând de la el tot ce-l interesa, chibzui că urmărirea trebuie continuată fără întârziere, deşi oamenii şi caii erau aproape istoviţi de greutăţile drumului. Îngăduind ostaşilor, în plină zi toridă, un scurt popas, Alexandru porunci apoi continuarea marşului şi, după o noapte şi o zi, ajunseră, la prânz, în satul în care convoiul lui Bessos, ce-l ducea prizonier pe Darius, poposise cu o zi înainte.

Ca să-i poată ajunge Macedoneanul cercetă pe locuitorii satului dacă nu cunosc vreun drum mai scurt, care să le îngăduie să ajungă din urmă pe fugari. Aceştia îi răspunseră că există unul prin pustiu, dar e greu de străbătut din pricina nisipului şi a lipsei de apă.

Atunci Alexandru alese dintre ai săi cinci sute de oameni mai voinici şi mai curajoşi, cu care, după ce-i urcă pe cai şi le dădu arme de pedestraşi, porni seara în galop întins prin pustiu. Restul trupei trebuia să-l urmeze pe drumul obişnuit, adică pe acela pe care apucase Bessos. Mulţi dintre călăreţii regelui macedonean muriră în drum, neputând face faţă efortului şi lipsei de apă.

Se povesteşte că în timpul marşului câţiva soldaţi, dând

peste o mlaştină, luară de acolo câteva burdufuri de apă mâloasă şi se îndreptară spre Alexandru.

„Unde duceţi apa?” i-a întrebat regele macedonean.

„Copiilor noştri – au răspuns ei, oferindu-i generalului apă într-o cască ostăşească – căci dacă tu trăieşti şi ei vor trăi, dacă nu şi ei vor pieri”.

Luând casca, Alexandru o apropie de buze, dar văzând cu cât nesaţ şi jale îl priveau călăreţii lui din jur, a spus:

„Daţi-le lor să bea întâi, altfel nu vor mai crede în căpitanul lor”.

Şi auzind ei aceasta, strigară cu toţii într-un glas:

„Du-ne, rege, la luptă căci nu mai simţim nici setea nici osteneala. Cu tine ne simţim pe drept nemuritori”.

În dimineaţa celei de a şasea zi după plecarea din Ragai, după ce străbătuse într-un marş fulgerător 350 km, Alexandru zări convoiul de perşi care, acoperiţi într-un nor de praf, se retrăgeau în dezordine.

Deşi perşii erau superiori regelui macedonean prin forţele de care dispuneau, totuşi prezenţa lui Alexandru însuşi în fruntea trupei sale de călăreţi produsese panică în rândurile trupelor lui Bessos. Acesta şi ceilalţi din anturajul său, vrând să fugă călări, cerură lui Darius să se urce pe cal şi să-i urmeze. Marele Rege, refuzând să asculte de cei ce-l detronaseră, fu străpuns cu lăncile de Bessos şi de oamenii săi.

Părăsiţi de conducătorii lor, ostaşii perşi se îndreptară care încotro; Bessos cu călăraşii săi o luară către Bactriana, lăsând în mâna macedonenilor carele, bagajele, femeile şi slugile.

Când sosiră, macedonenii găsiră pe Darius, într-o căruţă, cu zece lovituri de lance pe trup. Era în agonie.

Legenda spune că Darius le-a cerut călăreţilor apă, iar Polystratos, un ostaş din ceata macedonenilor ce sosi acolo cel dintâi, i-a întins un vas cu apă. Darius, mulţumindu-i, i-a spus:

„Omule, nu pot răspunde binelui tău; te va răsplăti însă Alexandru, iar pe el, pentru cinstirea pe care a dat-o mamei, soţiei şi copiilor mei, îl vor răsplăti zeii cei

nemuritori” şi, strângând mâna dreaptă a macedoneanului, muri.

În scurtă vreme după aceea, Alexandru sosi la faţa locului şi-l găsi pe Darius mort. Acoperindu-i trupul cu mantia sa, Alexandru porunci să i se dea onorurile cuvenite şi trimise să fie îngropat acolo unde fuseseră înmormântaţi după datină înaintaşii acestuia.

Astfel se stinse în acea zi a lunii iulie din anul 330, la vârsta de 50 ani, ultimul rege din familia domnitoare a Achemenizilor.

După victoriile strălucite obţinute asupra perşilor, moartea lui Darius venea acum să consfinţească nimicirea Persiei. Alexandru se înălţa tot mai sus şi mai sigur pe drumul pe care-l visase. Calităţile sale militare şi politice îi chezăşuiau în mod statornic ascensiunea.

Regele macedonean mai zăbovi câtăva vreme în acele locuri, aşteptând sosirea din urmă a grosului trupelor sale. Între timp Alexandru luă unele măsuri administrative care, ca de obicei, ţinteau să mulţumească – cel puţin aparent – pe localnici şi să asigure interesele permanente ale noului stat în curs de formare: pe partul Amminapes, vechi prieten al lui Filip al II-lea, îl puse mai mare pesta satrapia Parţiei, iar grecului Tlepolemos, fiul lui Pythofanes, îi încredinţă supravegherea militară a aceleiaşi satrapii.

Socotindu-se moştenitor al marilor regi ai Persiei, Alexandru considera acum că misiunea sa era să continue cucerirea întregului imperiu muribund şi să-i dea unitatea de care avea nevoie.

XXIII ÎN SATRAPIA HIRCANIEI

Trei ani – între 330 şi 327 – i-au trebuit lui Alexandru să supună ţinuturile îndepărtate din răsăritul imperiului persan. Aceste regiuni erau puţin cunoscute. Geografii timpului amestecau puţinele date reale cu multă fantezie. Se credea de pildă că Marea Caspică se varsă în ocean şi că lanţul muntos al Caucazului se continuă prin munţii Hinducuş. Pe de altă parte aceste regiuni, greu accesibile, erau locuite de triburi înapoiate şi războinice, pe care nici perşii nu reuşiseră să le supună, încât apartenenţa lor la imperiul Marelui Rege era adesea mai mult simbolică.

Timp de trei ani a dus Alexandru lupte grele în satrapiile răsăritene, consolidându-şi puterea cu armele şi atrăgându-şi de partea sa căpeteniile aristocraţiei locale. Uneori a trebuit să facă faţă şi unor nemulţumiri iscate în propria sa armată, ai cărei ostaşi voiau câteodată, răpuşi de dorul patriei şi de ai lor, să se întoarcă acasă şi să se folosească de binefacerile păcii şi ale cuceririlor făcute cu propriile lor sacrificii.

Din Parţia armatele lui Alexandru intrară în Hircania, satrapie ce se întindea între Marea Caspică şi munţii Elbruz. I se vestise lui Alexandru că acolo încă se mai aflau ostaşi mercenari din oastea lui Darius şi că triburile tapurilor, ce locuiau în munţi, erau hotărâte să i se opună.

În fruntea ostaşilor uşor înarmaţi şi a arcaşilor, Alexandru luă drumul cel mai drept, dar şi cel mai greu, către Hircania. Trecând cu greu munţii, regele şi ostaşii săi poposiră în câmpie, unde îşi aşezară tabăra, aşteptând sosirea ariergărzilor care, respingând cu o ploaie de săgeţi atacurile unor triburi libere din munţi, reuşiră să asigure înaintarea trupelor uşor înarmate. După câteva zile de odihnă, Alexandru se îndreptă spre Zadracarta[103], cetatea de scaun a hircanilor. Pe drum a fost ajuns de celelalte trupe ale sale comandate de Crateros, care raportă regelui

[103] Azi Asterabad.

macedonean că triburile tapurilor fuseseră fie înfrânte, fie câştigate de partea lui. Tot atunci îl ajunse din urmă şi Erigyos, comandantul trupelor de mercenari şi ale trupelor auxiliare ce aveau în grijă aprovizionarea oştirii.

Între timp numeroase persoane de seamă, din rândul celor ce alcătuiseră curtea lui Darius, se predară lui Alexandru, cerându-i îndurare. Aşa făcură Nabarzanes care, în complicitate cu Bessos, pusese la cale uciderea lui Darius, satrapul Phrataphernes, Artabazos – satrapul credincios lui Darius până în cea din urmă clipă – şi în fine, satrapul tapurilor, Antophradates. Odată cu ei veniră şi soli din partea mercenarilor greci ce luptaseră sub steagul lui Darius, implorând împăcarea cu regele macedonean.

Pe satrapi Alexandru îi primi cu cinste, arătându-le încredere şi preţuire, dar mercenarilor greci le ceru – socotindu-i trădători ai cauzei panelenice – sau supunerea fără condiţii sau să-şi caute mântuirea fiecare unde va crede de cuviinţă.

Aproape toată Hircania era supusă cu excepţia părţii de apus, unde locuiau marzii. Ducând o viaţă sălbatică şi trăind din jafuri, se părea că aceştia erau puţin dispuşi să se supună regelui macedonean. De aceea Alexandru se îndreptă cu trupele şi împotriva lor. După un marş de o noapte întâlni oştile acestora şi le risipi fără multă greutate. Dar marzii se retraseră în munţi îndărătul unor întărituri ridicate de ei cu mult meşteşug. Ei sădiseră în pământ arbori tineri din ale căror crengi, fie introduse în pământ, fie legale între ele, făcură un gard viu foarte des, aproape de nepătruns, care le apăra aşezările de orice primejdie din afară.

Atacul nu era uşor deoarece marzii, ascunşi în tufişuri şi la adăpostul întăriturilor, reuşiră să reziste; ba izbutiră chiar să ia şi prizonieri dintre macedoneni şi chiar să prindă, după cum spune legenda, pe Bucefal, calul regelui macedonean. Atunci Alexandru le-a trimis crainici ameninţându-i că de nu-i vor da calul, îi va ucide până la unul. Şi în scurtă vreme regele îşi recăpătă pe cel mai credincios tovarăş de luptă.

Îndârjit de rezistenţă, Alexandru înconjură întreaga pădure fortificată, ameninţând să treacă aşezările marzilor prin foc şi sabie. Atunci aceştia se hotărâră să se predea cu toţii, dând ostatici lui Alexandru, care să le chezăşuiască supunerea pe viitor.

Sfârşind cu marzii, Alexandru cu ostaşii săi se reîntoarse în tabăra sa, adică la locul de unde pornise expediţia. Aici găsi pe mercenarii greci – vreo mie cinci sute la număr – care se predară fără condiţii lui Alexandru, încredinţându-şi soarta în mâinile lui, convinşi că o altă cale mai bună de a se salva nu puteau alege.

Alexandru se îndreptă cu oştile sale spre capitala Hircaniei, Zadracarta, unde se odihni vreo două săptămâni înainte de a continua campania.

XXIV SPRE BACTRIANA

Din Hircania Alexandru luă, în luna septembrie a anului 330 î.e.n., drumul care ducea spre satrapia Bactriana în a cărei capitală, Bactra[104], Bessos se retrăsese, împreună cu partizanii săi. Acolo el s-a proclamat rege al perşilor sub denumirea de Artaxerxes al IV-lea, încoronându-se cu „tiara dreaptă” a Achemenizilor.

Drumul spre Bactriana ducea prin satrapia Aria; îndată ce trecu de hotarele acesteia, Alexandru fu întâmpinat de Satibarzanes, satrapul arienilor. Supunându-i-se, satrapul îi aduse la cunoştinţă pregătirile lui Bessos care, încoronat rege al perşilor, îşi recruta o oaste puternică din bactrieni şi sciţi. Mulţumit de atitudinea lui Satibarzanes, Alexandru îl lăsă mai departe la conducerea satrapiei, dându-i ca ajutor pe macedoneanul Anaxippos, care cu vreo patruzeci de suliţari călări trebuia să supravegheze regiunea şi să se îngrijească de celelalte coloane ale armatei macedonene ce urmau să mărşăluiască pe urma regelui.

Nu se depărtase prea mult de ţinutul unde avusese loc întâlnirea cu Satibarzanes, când Alexandru primi ştirea că satrapul masacrase pe macedonenii lăsaţi la curtea lui şi chemase sub arme, în capitala Ariei, Artacoana[105], toate forţele de care dispunea.

Fără a pierde timpul, Alexandru, lăsând grosul armatei pe loc sub conducerea lui Crateros, făcu cale întoarsă. În fruntea ostaşilor săi uşor înarmaţi şi a trupelor sale de călăreţi ajunse, după două zile de marş, în care străbătu peste 100 de km, la Artacoana. Neaşteptându-se ca Alexandru să se întoarcă atât de repede, Satibarzanes şi oamenii lui fură cuprinşi de groază. Satrapul fugi cu o mică ceată de ostaşi la Bessos în Bactra, iar cei rămaşi fură omorâţi sau luaţi robi. Puţini au scăpat retrăgându-se în munţi.

---

[104] Azi Balci în Afganistan.
[105] Localitate neidentificată.

După ce pacifică astfel regiunea şi după ce puse în fruntea satrapiei Ariei pe persanul Arsaces, Alexandru îşi continuă expediţia spre Bactriana. El se hotărî însă să facă un ocol mai mare pe la miazăzi, spre a tăia lui Bessos orice posibilitate de a primi vreun ajutor militar din părţile sudice ale imperiului sau chiar din India.

În fruntea armatei sale Alexandru intră în satrapia Drangiana, ţinut locuit de triburile drangilor[106]. Când satrapul acestora, Barsaentes, unul din complicii lui Bessos la asasinarea regelui Darius, auzi de sosirea regelui macedonean, temându-se de pedeapsă, fugi în India, de unde, mai târziu, va fi trimis înapoi lui Alexandru, care-l va omorî, drept ispăşire pentru fărădelegile săvârşite.

Capitala Drangianei, Prophtasia[107], se supuse fără lupte lui Alexandru.

[106] Numiţi şi zarangi, ei îşi aveau aşezările pe malurile lacului Zareh din Afganistanul de azi.

[107] Aşezată la nordul lacului Zareh susmenţionat.

XXV COMPLOTUL

În toamna anului 330 î.e.n. pe când se afla în Drangiana, Alexandru descoperi o conspiraţie ce fusese urzită împotriva sa. În fruntea conspiratorilor se afla prietenul său Philotas, fiul bătrânului general macedonean Parmenion. Vechi tovarăş de arme al regelui Filip, Parmenion rămăsese mai departe în slujba tânărului rege macedonean.

Într-una din zile Dymnos, un om din anturajul lui Alexandru, de a cărui încredere se bucura, destăinui tânărului Nicomachos cu care avea strânse legături, că în trei zile regele macedonean va fi omorât de câţiva oameni curajoşi şi de seamă din oastea macedoneană. Printre ei se număra şi el, Dymnos. Nicomachos dându-şi seama de odioasa fărădelege îi răspunse răspicat că nu-i împărtăşeşte gândurile şi că nu vrea să-i fie complice. Ameninţat cu moartea de către Dymnos, Nicomachos se prefăcu că primeşte să fie părtaş la crimă, dar demn şi neşovăitor dezvălui planul fratelui său Cebalinos, rugându-l să aducă totul la cunoştinţa lui Alexandru. Îndreptându-se spre curtea unde se afla regele macedonean, Cebalinos întâlni pe Philotas căruia destăinuindu-i totul, îl rugă să pună în gardă pe rege.

Philotas însă deşi văzu chiar în acea zi pe Alexandru, cu care discutase multe şi felurite lucruri, nu-i dezvălui nimic din cele spuse de către fratele lui Nicomachos.

Ieşind de la rege, Philotas îi spuse lui Cebalinos că n-a comunicat nimic regelui, deoarece nu găsise încă momentul potrivit pentru aceasta, dar că a doua zi îi va relata totul în întregime.

A doua zi Philotas îi dădu acelaşi răspuns, amânând totul cu încă o zi. Lui Cebalinos i se păru nefirească purtarea lui Philotas şi convins că nu trebuie să i se mai adreseze acestuia, dezvălui totul tânărului nobil Metron, mai-marele depozitului de arme. Acesta îl înştiinţă fără

zăbavă pe Alexandru – care tocmai se îmbăia – de ceea ce se urzea împotriva lui.

Surprins şi îndurerat de cele ce auzea, Alexandru porunci ca Dymnos să fie arestat, iar Cebalinos şi Philotas să fie aduşi înaintea sa. După ce mărturisi totul Dymnos se sinucise, iar Philotas, fără să-şi dezvăluie în vreun chip oarecare tulburarea, răspunse regelui că nu i-a adus la cunoştinţă cele spuse de Cebalinos, deoarece acestea provenind de la Nicomachos, un destrăbălat care se complăcea în relaţii nefireşti cu Dymnos, nu păreau a fi vrednice de crezare.

A doua zi Alexandru porunci ca armata să fie adunată pentru a lua cunoştinţă şi a judeca cele întâmplate. Luară cuvântul mai întâi martorii acuzării: Nicomachos, Cebalinos şi apoi Metron; apoi fu adus cadavrul lui Dymnos ca o confirmare a mărturiei lor.

Alexandru îndurerat, părând asemenea unei statui a durerii – după cum afirmă Quintus Curtius Rufus – luând cuvântul demască pe şeful conspiraţiei: pe Philotas. Multe şi felurite argumente a adus Alexandru împotrivă-i.

„Ce poate oare, soldaţi, mai bine dovedi intenţiile criminale ale lui Philotas, decât faptul că nu mi-a adus nimic la cunoştinţă din cele aflate în două rânduri de la Cebalinos? Tăinuirea urmărea să dea răgaz oamenilor săi să-şi pregătească nestingheriţi şi fără teamă fărădelegea. Numai lăcomia şi deşarta nădejde de domnie l-a îmboldit la toate acestea, dându-i curaj la tăinuirea mincinoasă. Dar aceste intenţii nesăbuite nu sunt în mintea lui doar de puţină vreme. A fost încurajat de însuşi tatăl său, Parmenion, care de mult îl voia căpitan de oaste în locul meu. Nu scrisese el însuşi o scrisoare adresată fiilor săi Philotas şi Nicanor în care în mod tăinuit le făcea aluzie la ceea ce trebuiau ei să aştepte de la destin? N-a fost tot el acela care în lupta de la Gaugamela mi-a dat sfat greşit spre a-mi îngreuna biruinţa? Iar Philotas la rândul său n-a fost odinioară complicele vărului meu Amyntas, care urzise împotriva mea un complot în Macedonia? Tot Philotas a fost acela care şi-a dat în căsătorie pe sora sa lui Attalus, un alt

duşman de moarte al meu, iar în Egipt şi-a destăinuit gândurile sale scelerate frumoasei curtezane Antigona, căreia la beţie îi spunea adesea că sunt doar un copil care mă bucur pe nedrept de o faimă de care numai el, Philotas, şi tatăl său Parmenion m-au învrednicit. Tot în Egipt a luat el în derâdere oracolul pe care mi l-a rostit Ammon-Ra, libianul, spunându-mi că deplânge pe oamenii care au în fruntea lor un stăpân ce purcede din zei.

Cu toate acestea n-am purtat nici pică, nici ură lui Philotas şi nici tatălui său. Dimpotrivă, i-am cinstit cu misiuni de încredere şi ranguri importante: lui Philotas i-am dat comanda cavaleriei mele de elită, iar lui Parmenion oşti îndestulătoare ca să aibă în grijă satrapia Mediei, spre a păzi drumurile ce ne leagă de patrie şi bogăţiile regilor perşi de odinioară. Am crezut în ei, dar tocmai unde vedeam un sprijin, tocmai acolo am dat de primejdie. Rămâne acum în puterea voastră, soldaţi, să chibzuiţi şi să hotărâţi”[108].

Fu adus Philotas în lanţuri şi îmbrăcat într-o manta veche. La început el a încercat să se dezvinovăţească deşi toate depoziţiile martorilor erau împotriva lui. Până la urmă, probabil constrâns prin torturi[109], Philotas făcu destăinuiri complete: era adevărat că tatăl său îi vorbise de asasinarea lui Alexandru, dar că amânară punerea în aplicare a faptei numai după omorârea lui Darius, căci altfel n-ar fi tras foloase decât perşii; de asemenea era adevărat că el, Philotas, grăbise ducerea la îndeplinire a planului comun, dar o făcuse fără ştirea tatălui său, temându-se de vârsta înaintată a acestuia.

Urmă apoi executarea lui Philotas şi a complicilor săi care au fost ucişi, potrivit obiceiului macedonean, cu pietre şi suliţe.

Stabilită totodată şi vina lui Parmenion, Alexandru ordonă să fie executat şi acesta înainte ca ştirea procesului

---

[108] Prelucrare liberă după datele lui Q. Curtius Rufus, VI, 9 şi Plutarh, *Alexandru,* XLVIII–XLIX.

[109] Flavius Arrianus (III, 26) nu aminteşte de folosirea torturii, ci numai Q. Curtius Rufus (VI, 11) şi Plutarh, *Alexandru,* XLVIII–XLIX.

fiului său să-i ajungă la cunoştinţă; regele macedonean se temea probabil fie de o răzbunare din partea lui Parmenion, fie de izbucnirea unei răzvrătiri condusă de bătrânul general. De aceea Alexandru chemă la sine pe Polydamas, căruia, dându-i doi însoţitori arabi, îi ordonă ca, depăşind iuţeala zvonurilor, să ajungă la Ecbatana, unde se afla Parmenion, şi să-l ucidă pe loc. În unsprezece zile, călărind pe cămile şi străbătând locuri pustii, mesagerii lui Alexandru sosiră la destinaţie, unde îşi îndepliniră prompt şi cu fidelitate trista lor misiune.

Se pare că executarea celor osândiţi de Alexandru n-a rămas fără efect asupra unei părţi din armata macedoneană care, deşi nu i-a arătat nemulţumirea în mod ostentativ, a lăsat totuşi să i se înţeleagă mâhnirea. De aceea regele macedonean i-a organizat pe toţi aceştia într-o unitate separată pentru a-i despărţi de restul trupelor şi a le feri de orice influenţă pe care cei dintâi ar fi putut-o avea asupra lor.

Acest eveniment a fost studiat în amănunt, analizat cu atenţie, aprofundat şi comentat în chip diferit de istoricii posteriori.

Stabilirea exactă a faptelor este prima sarcină a istoricului; comentarea acestora revine însă şi cititorului nu numai povestitorului.

Precizarea faptelor istorice este adesea dificilă, iar uneori imposibilă. Izvoarele istorice scrise sunt însemnări care niciodată n-au scăpat şi nu vor scăpa subiectivismului uman, factor ce dă omului când aripi, când îi paralizează mersul. La rândul lor izvoarele nescrise, arheologice, pot fi extrem de utile pentru reconstituirea condiţiilor vieţii materiale de odinioară, dar rămânând adesea mute în ceea ce priveşte ideile şi sentimentele care au pus în mişcare indivizii sau masele, conducătorii şi popoarele.

Aşa stând lucrurile, nu putem jura cu totală încredere în izvoarele scrise a căror final este fie *pro,* fie *contra.* De altfel, o lectură atentă a lor ne indică unele incertitudini şi oscilări la acelaşi autor şi în cadrul aceleiaşi relatări. Interesele, simpatiile, necesităţile genului literar abordat,

asemănările cu fapte din lumea contemporană autorilor etc., pot foarte uşor explica asemenea sinuozităţi. Pe deasupra tuturor relatărilor, rezultă însă din mersul evenimentelor, a căror consistenţă apare din izvoare destul de clară, că după marile victorii ale lui Alexandru spiritul de opoziţie din anturajul său a început să crească. Poate el s-a ivit încă din vremea primelor divergenţe dintre regele macedonean şi cel mai apropiat general al său, bătrânul şi experimentatul Parmenion. Parmenion sfătuise pe Alexandru să-şi făurească mai întâi o puternică flotă pe mare şi apoi să atace pe perşi. Alexandru dimpotrivă hotărî să atace pe uscat porturile persane şi reuşind să le cucerească, distruse în acest chip forţa maritimă persană.

În timpul bătăliei de la Granic Parmenion avu alte păreri strategice decât Alexandru, dar se dovediră mai bune cele ale regelui, iar mai târziu acesta respinse propunerile de pace ale lui Darius cu toată opinia potrivnică a lui Parmenion. Şi cele ce au urmat, au dat câştig de cauză tot lui Alexandru. E greu de spus dacă sfaturile lui Parmenion porneau din aprecierea eronată a realităţilor sau din reaua sa credinţă.

Cu toate acestea Alexandru a continuat, ca şi mai înainte, să aibă aceeaşi încredere în Parmenion şi fiul său Philotas, încredinţându-le sarcini şi comenzi ostăşeşti de mare importanţă.

După moartea lui Darius opoziţia a continuat şi mai mult să crească. Ceea ce îngrijora pe unii din anturajul lui Alexandru – pe lângă greutăţile campaniilor în continuă desfăşurare – era intenţia acestuia de a făuri un stat mondial pe noi baze politice, în egală măsură elenice şi persane, occidentale şi orientale. Alexandru era conştient că statul pe care-l visa nu se putea ridica pe temelii statornice dacă autohtonii ar fi fost lăsaţi la discreţia învingătorului. Spiritul analitic asiatic uneori contemplativ până la pasivitate, alteori neîncrezător până la încăpăţânare, mistic aproape întotdeauna, nu putea fi îndepărtat de la noua construcţie socială ci, dimpotrivă, trebuia să se îmbine. În interesul noului stat, cu forţa

spiritului sintetic grec, raţionalist, comprehensiv şi adesea optimist. Diferenţa dintre „barbari” şi greci era sortită dispariţiei în noua structură socială, care însă, ca şi mai înainte, avea să se întemeieze pe producţia maselor de sclavi.

Iată de ce Alexandru era convins, şi pe drept cuvânt, că elementul autohton – care de altfel după înfrângerea lui Darius se arătase supus – trebuia cu orice preţ atras la noua politică macedoneană. Este ceea ce de altfel vor face în unele situaţii şi marii maeştri ai politicii, care au fost romanii – *parcere subiectis et debellare superbos*[110]. Alexandru trebuia să fie regele tuturor: al grecilor ca şi al perşilor, al învingătorilor ca şi al învinşilor. De aceea regele macedonean a încredinţat multor autohtoni sarcini de răspundere şi încredere în noua organizare statală, şi dublându-i adesea, mai ales pentru treburile ostăşeşti, cu macedoneni, a impregnat noului ruaj administrativ o trăsătură cosmopolită. De aici şi grija pentru credinţele, obiceiurile şi datinile autohtonilor, pe care marele general le respecta cu fidelitate şi înţelegere; de aici şi imitarea uneori a modei persane în ţinuta şi manierele sale proprii.

Apropiindu-se de obiceiurile persane Alexandru urmărea totodată să-i înveţe şi pe perşi felul de a fi al macedonenilor, deoarece – aşa cum am văzut – noua formă statală trebuia să se bizuie pe o rodnică simbioză macedopersană. De aceea porunci să fie aleşi treizeci de mii de copii pe care crescându-i în armata macedoneană i-a învăţat greceşte, obişnuindu-i cu traiul macedonean.

Legătura cu perşii o ţinea prin prietenul său Hefaistion, care se îmbrăca după moda persană, imitând pe Alexandru, iar cu grecii o ţinea prin alt amic al său, prin Crateros, care nu-şi părăsi portul patriei sale. Şi pe cel dintâi – spune Plutarh – îl iubea foarte, iar pe cel de al doilea îl stima. Conştient şi dându-şi seama că pentru a realiza în viitor această unificare nu se putea dispensa de nici unul, Alexandru repeta adesea că „Hefaistion iubeşte pe

[110] Versurile din Vergilius, *Eneida,* VI, 853: Cruţă pe cei umiliţi şi doboară pe cei îndărătnici.

Alexandru, iar Crateros pe rege”. Şi în aceste cuvinte era un întreg crez politic: fără adeziunea băştinaşilor un imperiu macedonean nu putea exista.

Nu toţi cei apropiaţi însă marelui general îi împărtăşeau opiniile. Parmenion şi Philotas erau printre aceştia. Ei erau partizanii ideii, retrograde chiar pentru acea vreme, că învinşii n-au dreptul de a supravieţui. *Adversus hostem aeterna auctoritas.*[111] Ei se aşteptau ca după biruinţă să devină despoţi şi, folosindu-se de bogăţiile cucerite, să le folosească în sensul epicureic al termenului. Semnul de egalitate pe care Alexandru îl punea între biruitori şi biruiţi risipea însă iluziile celor care cereau ca arbitrarul satrapilor să fie înlocuit cu cel al lăncii învingătoare asupra „barbarilor”.

Acest curent opoziţionist va continua să se manifeste – aşa cum vom vedea – şi mai târziu. Cu toate acestea cei mai mulţi înţelegeau lucrurile, cum le înţelegea şi regele macedonean. Încetul cu încetul şi ostaşul de rând şi generalul aveau să se integreze în noul organism politic a cărui direcţie Alexandru o intuise cu perspicacitatea şi certitudinea marilor genii.

[111] Dispoziţie dintr-o veche lege romană folosită uneori pentru a desemna puterea discreţionară a învingătorului faţă de cei învinşi.

XXVI SPRE MUNŢII HINDUCUŞ

După ce a potolit spiritele în armată şi după ce a mai făcut şi unele schimbări în organizarea oştirii, Alexandru se îndreptă spre ţara ariaspilor[112] care locuiau probabil în ţinutul aşezat între satrapiile Drangianei şi Arachosia. Ei se numeau şi evergeţi, adică binefăcători, deoarece ajutaseră pe Cirus în expediţia acestuia contra sciţilor, pe când se afla în primejdie într-un ţinut pustiu.

Aici în mijlocul acestor triburi de agricultori harnici şi liniştiţi, Alexandru zăbovi câtăva vreme, chezăşuindu-le, drept răsplată a bunei primiri ce i-o făcuseră, libertatea, stăpânirea pământurilor precum şi legile lor proprii, care, după spusele istoricului Arrianus, nu erau cu nimic inferioare codurilor polisurilor greceşti.

Tot atât de bine îl primiră şi triburile gadrosienilor din sud, iar cele de arachosieni, a căror ţară se învecina spre răsărit cu ţinutul muntos al văii Indului, i se supuseră de bună voie.

În acest timp regele macedonean află că arienii, instigaţi din nou de Satibarzanes, luară armele împotriva macedonenilor. Ca de obicei, Alexandru se hotărî să intervină cu cea mai mare repeziciune şi trimise împotriva lor vreo şase mii de pedestraşi şi vreo şase sute de călăreţi sub comanda persului Artabazos şi a grecilor Erigyos şi Caranos.

După o luptă grea arienii au fost învinşi, iar Satibarzanes căzu ucis de suliţa lui Erigyos.

Fără să aştepte rezultatul luptei, Alexandru porni mai departe spre miazănoapte-răsărit, pătrunzând în ţara paropamisazilor[113]. Regiunea era săracă şi pe la mijlocul

---

[112] Numiţi şi arimaspi. Aşezările lor se întindeau pe malurile râului Etymandros (azi Hilmed).

[113] Teritoriul lor se întindea la poalele munţilor Paropamissos (azi Hinducuş) care despart India de Bactriana. Azi acest teritoriu corespunde Kabulistanului.

lunii noiembrie a anului 330 î.e.n. când regele macedonean ajunse acolo, era un frig năprasnic, iar zăpada ce căzuse era groasă şi înţepenită de ger. La aceasta se adăuga lipsa de merinde. Mulţi ostaşi au pierit de frig, alţii de foame. Refăcându-şi forţele cu ceea ce găsiră în colibele paropamisazilor, care atunci pentru prima oară văzură străini înarmaţi pătrunzând în aşezările lor, soldaţii macedoneni îmbărbătaţi de Alexandru, mereu prezent printre ei, putură să-şi continue înaintarea. Oastea ajunse apoi la munţii Hinducuş[114] unde, din porunca lui Alexandru, puseră temelia unei cetăţi cu numele Alexandria[115], în care au fost colonizaţi, pe lângă băştinaşi, şi o parte din soldaţii macedoneni care nu mai erau apţi, fie din cauza vârstei, fie a epuizării, să-şi continue îndatoririle ostăşeşti. Aici îşi stabili regele macedonean tabăra sa de iarnă.

În primăvara anului 329 î.e.n. ostaşii lui Alexandru părăsind tabăra, trecură, îndurând mari greutăţi şi lipsuri, munţii Hinducuş prin trecătoarea înaltă a văii Kabulului. După un marş care în multe privinţe anticipează trecerea Alpilor de către marele Hanibal, Alexandru ajunse, în fruntea armatei sale, în Bactriana, satrapia în care era stăpân Bessos cu titlu de Mare Rege al perşilor.

[114] Istoricii Arrianus şi Curtius Rufus numesc din eroare aceşti munţi, munţii Caucaz.
[115] Lângă actuala aşezare Ciariciar.

XXVII PRINDEREA LUI BESSOS

Aflând de înaintarea rapidă a regelui macedonean, Bessos porunci ca toată regiunea de la poalele munţilor Hinducuş să fie pustiită, nădăjduind că trupele macedonene sau vor face calea întoarsă, sau vor putea fi cu uşurinţă biruite din lipsa de merinde. Lipsindu-le proviziile ostaşii se hrăneau cu buruieni, cu peşti din râuri sau câteodată tăiau vitele care le transportau poverile. Sfidând lipsurile şi greutăţile pricinuite de zăpezi, oastea lui Alexandru, mărşăluind aproape fără oprire, ajunse în capitala Bactrianei, Bactra, pe care o ocupă fără nici o împotrivire, căci Bessos, înspăimântat de marşul rapid al lui Alexandru, se retrase în grabă în fruntea unei părţi din trupele de pedestraşi deoarece călăreţii îl părăsiră, dincolo de fluviul Oxos[116]. După ce trecu fluviul, dădu foc vaselor pe care le folosi şi urmat de oamenii săi de încredere, Spitamenes şi Oxiartes, se îndreptă spre oraşul Nautaca[117] din Sogdiana, ultima satrapie nordică a Persiei.

La Bactra sosiră din urmă şi trupele conduse de Artabazos, Erigyos şi Caranos, care adusese lui Alexandru vestea biruinţei asupra arienilor şi a morţii conducătorului lor Satibarzanes.

În regiunea bogată a Bactrianei, patria lui Zaratustra – marele reformator al religiei iraniene – Alexandru zăbovi numai cât i-a fost necesar pentru refacerea trupelor istovite. După ce lăsă o garnizoană înarmată în cetatea Aornos[118] în frunte cu Archelaos, iar pe persul Artabazos, ca satrap al Bactrianei, marele general se îndreptă spre fluviul Oxos, pe urmele lui Bessos.

Străbătând în grabă pustiul ce desparte regiunea rodnică a Bactrianei de Oxos, Alexandru ajunse la ţărmul

---

[116] Azi fluviul Amu-Daria din Tadjikistan.

[117] Oraş neidentificat, la sud de Maracanda.

[118] Localitate neidentificată, deosebită de cetatea cu acelaşi nume din India.

acestui mare fluviu cu ape repezi şi adânci. Trecerea fluviului ridica însă probleme dificile. De vase nu dispunea, iar ridicarea unui pod nu era cu putinţă din două motive: lemnul de construcţie lipsind în apropiere, ar fi trebuit să fie adus din alte părţi, ceea ce ar fi reclamat mari şi îndelungate eforturi, iar malurile fiind povârnite şi albia plină de nisip moale, orice încercare de fixare a pilonilor de sprijin era sortită insuccesului. De aceea Alexandru porunci să se strângă toate pieile de cort şi să fie umplute cu paie uscate, apoi le cusu spre a nu îngădui pătrunderea apei. După aceea legă între ele aceste saltele uriaşe, le aruncă pe apă, iar deasupra lor puse grinzi de lemn şi scânduri. Pe acest pod plutitor, Alexandru îşi trecu întreaga sa oştire peste fluviu în cinci zile şi apoi îşi continuă drumul spre Nautaca.

În acest timp însă lucrurile luară o întorsătură favorabilă lui Alexandru. Spitamenes, unul din intimii lui Bessos înfricoşat de campania lui Alexandru şi temându-se de ceea ce-l aştepta, se hotărî să-l trădeze pe generalul fugar, spre a-şi câştiga clemenţa regelui macedonean. El reuşi să mai câştige şi alte persoane de vază din anturajul lui Bessos de partea sa, pe Dataphernes, Catanes şi Oxyartes. Conjuraţii luară prizonier pe „regele Artaxerxes al IV-lea”, cum se intitula Bessos, şi trimiseră vorbă lui Alexandru că sunt gata să i-l predea la locul pe care-l va stabili el.

Având îndoieli asupra propunerii, regele Macedoniei trimise pentru a parlamenta cu Spitamenes pe Ptolemeu, fiul lui Lagos, însoţit de trupe suficiente pentru a rezista la un eventual atac neprevăzut. După patru zile de marş ostaşii lui Ptolemeu ajunseră acolo unde cu o zi înainte făcură popas Spitamenes şi cu ceilalţi conjuraţi. Aici Ptolemeu a fost informat că intenţia acestora de-al preda pe Bessos nu era chiar aşa de sigură şi de aceea generalul macedonean ordonă ca trupele să înainteze gata de luptă. În scurtă vreme ei ajunseră într-un sat unde îl aflară însă pe Bessos, înconjurat de un mic număr de ostaşi. Jenându-se să-l predea chiar ei pe Bessos trimisului lui Alexandru, conjuraţii preferară această soluţie.

După ce puse mâna pe Bessos, Ptolemeu trimise de îndată o ştafetă la Alexandru ca să întrebe ce să facă cu cel ce se intitulase Marele Rege al Perşilor. Regele macedonean îi răspunse că vrea ca Bessos, gol şi legat cu un lanţ de gât, să stea pe partea dreaptă a drumului pe unde avea să treacă el şi trupele sale. Porunca fu executată. Bătut cu vergile şi schingiuit, Bessos a fost apoi trimis înapoi la Bactriana, de unde, mai târziu, ucigaşul lui Darius avea să fie trimis pentru a fi executat la Ecbatana.

La Nautaca, Alexandru luă de la localnici un mare număr de cai, pentru refacerea efectivului cavaleriei sale, care suferise mult în urma marşurilor lungi şi grele de până atunci şi apoi porni mai departe spre Maracanda[119], reşedinţa regilor din Sogdiana.

[119] Azi, după toate probabilităţile, Samarcand în R.S.S. Uzbecă (U.R.S.S.).

XXVIII BĂŞTINAŞII DIN SOGDIANA SE RĂSCOALĂ

De la Maracanda regele macedonean se îndreptă către nord-est, spre fluviul Iaxartes[120], pe care locuitorii riverani îl numeau „marele fluviu”. Drumul trecea prin strâmtorile unor munţi înalţi şi prăpăstioşi locuiţi de triburi sălbatice. Acestea – în număr de vreo 30 000 de oameni, se pare – atacară pe ostaşii macedoneni trimişi după nutreţ pentru animale, în parte omorându-i, în parte luându-i prizonieri. Alexandru îi atacă imediat, dar lupta a fost grea deoarece vrăjmaşii ocupau poziţii bune şi bine apărate, iar pe deasupra erau şi mai meşteri în aruncarea suliţelor şi a pietrelor. Faptul îi îndârji şi mai mult pe macedoneni care reuşiră până la urmă să ocupe poziţiile atacatorilor, pe care-i omorâră cu armele sau îi aruncară în prăpăstiile munţilor. Numai vreo opt mii au scăpat cu viaţă.

După ce trecu defileul, Alexandru îşi aşeză tabăra la poalele munţilor în regiunea unde fluviul Iaxartes coteşte, schimbându-şi brusc direcţia, spre miazănoapte.

Aici au venit să i se supună solii unor triburi de sciţi, ce locuiau în regiunile învecinate. Regele macedonean le acceptă supuşenia şi-i trimise la casele lor însoţiţi de oameni de ai săi, în calitate de împuterniciţi speciali pentru încheierea unor convenţii de pace şi prietenie. Se pare însă că împuterniciţii lui Alexandru aveau şi misiunea de a culege date precise cu privire la felul de trai, la armele şi numărul sciţilor, informaţii preţioase în eventualitatea unor viitoare ciocniri armate.

În acest timp însă o puternică răscoală izbucni în spatele armatelor macedonene: în fruntea ei se găsea Spitamenes care nu primise din partea lui Alexandru răsplata la care se aştepta în urma serviciului făcut acestuia prin trădarea lui Bessos. La îndemnurile lui

[120] Sîr-Daria de azi.

Spitamenes şi ai altora din jurul acestuia, Sogdiana şi o parte din Bactriana luară armele împotriva cotropitorilor străini. Vestea răscoalei ajunse şi la sciţii de dincolo de Iaxartes care acum aşteptau ca, la prima victorie a sogdienilor, să se arunce şi ei asupra macedonenilor. Marea primejdie trebuia înlăturată cât mai repede şi cu cele mai eficace mijloace.

Alexandru află că nuclee puternice de rezistenţă şi eventual de atac se creau în şapte cetăţi întărite din Sogdiana. El se îndreptă în grabă spre Gaza, cea mai apropiată dintre ele, iar pe Crateros îl trimise spre Cyropolis[121], cea mai mare şi mai însemnată între toate aceste aşezări.

Ajuns la Gaza, Alexandru dădu imediat ordin ca cetatea să fie luată cu asalt. O ploaie de pietre şi săgeţi se revărsă asupra oraşului. Ocrotiţi în acest chip pedestraşii putură înainta până aproape de valurile de apărare, care, fiind scunde, au putut fi repede escaladate de ostaşi cu ajutorul unor scări mobile. În scurtă vreme macedonenii puseră stăpânire pe cetate. A urmat un măcel cumplit.

În aceeaşi zi ostaşii lui Alexandru luară cu asalt o a doua aşezare fortificată sogdiană, iar în ziua următoare cuceriră, de la primul asalt, pe a treia.

În acest timp locuitorii din alte două cetăţi vecine văzând soarta celor dintâi, se hotărâră să fugă. Dar Alexandru nu le dădu răgazul de care aveau nevoie pentru aceasta, trimiţând împotriva lor cavaleria. Călăreţii blocară drumurile şi reuşiră să cadă asupra celor ce încercau să fugă; cei mai mulţi fură ucişi, iar restul luaţi robi. Cetăţile fură dărâmate până la temelii.

Fără a pierde timpul Alexandru se îndreptă în grabă cu trupele spre cetatea Cyropolis, în faţa căreia se aflau trupele sale trimise acolo sub comanda lui Crateros. Deşi regele macedonean voise să cruţe cetatea – căci fusese întemeiată de marele rege pers Cyrus, a cărui memorie o respecta pentru măreţia lui sufletească şi pentru faptele sale strălucite – totuşi a fost silit, datorită rezistenţei opuse

[121] Aşezare întemeiată de regele Cyrus.

de locuitori, s-o asedieze şi s-o ia prin luptă.

Apărată de 15 000 de ostaşi foarte viteji şi pricepuţi, cetatea rezistă cu succes atacului macedonean. În timpul atacului Alexandru observă însă că apele râului care străbătea cetatea secaseră şi că locul din zidul de apărare pe unde acestea intrau în oraş era destul de mare pentru a îngădui unui om să se strecoare înăuntrul fortificaţiilor. Profitând de faptul că locuitorii Cyropolisului erau cu atenţia îndreptată spre locurile unde macedonenii atacau cu maşinile lor de război, Alexandru cu garda lui personală se strecură, fără să fie văzuţi, în oraş prin acea deschizătură.

Apărătorii surprinşi, căci nu se aşteptau la o asemenea stratagemă, se aruncară cu deznădejde asupra gărzii lui Alexandru. Mulţi macedoneni au fost răniţi sau ucişi, printre care şi Crateros. Însuşi Alexandru a fost lovit cu un bolovan care-l vătămă destul de grav la ceafă şi la cap. Dar diversiunea slăbi apărarea zidurilor.

Până la urmă macedonenii reuşiră să pătrundă cu toţii în cetate, câştigând o strălucită victorie. Jumătate din apărătorii cetăţii au fost omorâţi, iar jumătate luaţi robi.

A şaptea cetate răsculată socotind că orice rezistenţă era zadarnică, nu mai opuse nici o rezistenţă şi se predă regelui macedonean.

În acest timp sosi vestea că Spitamenes asedia garnizoana macedoneană din Maracanda, răzvrătind populaţiile din jur. Alexandru trimise împotriva lui o armată de câteva mii de oameni, socotind aceste efective suficiente pentru a face faţă necesităţilor momentane.

Zăbovind încă vreo trei săptămâni în acele locuri, Alexandru găsi timpul necesar pentru a ridica pe malul stâng al fluviului Iaxartes un fel de aşezare militară permanentă, căreia îi dădu denumirea de „cea mai îndepărtată Alexandrie”[122]. Aşezarea întărită fu populată cu ostaşi macedoneni şi greci care depăşiseră vârsta serviciului militar, dar pe lângă aceştia au mai fost aşezaţi aici şi un număr de băştinaşi proveniţi din cetăţile distruse sau din împrejurimi.

[122] Alexandria Eschata, lângă actualul Leninabad (în U.R.S.S.).

XXIX LUPTELE CU SCIŢII

Pe malul drept al fluviului Iaxartes staţionau însă – aşteptând desfăşurarea în continuare a evenimentelor – o mare mulţime de sciţi călări, care se simţeau ameninţaţi de cuceririle neîntrerupte ale oştirii macedonene. Mai mult chiar, sciţii începură din depărtare să-i ameninţe pe macedoneni, pe care-i numeau tâlhari, amintindu-le că şi arborii ce cresc în voie multă vreme pot fi dezrădăcinați de furtună într-o singură oră şi că fierul cât e el de tare, rugina tot îl roade până la urmă.

Atunci Alexandru hotărî să treacă fluviul şi să-i atace, înainte de aceasta însă – spun izvoarele istorice – regele macedonean prin prezicătorii săi a vrut să cunoască vrerea zeilor. De două ori prezicătorii au îndeplinit ritualul cuvenit şi de două ori măruntaiele victimelor jertfite au arătat semnele unei primejdii.

Alexandru însă, încrezător ca totdeauna în destinul său şi sfidând prezicerea nefastă, dădu poruncă să se facă pregătirile pentru trecerea fluviului Iaxartes. Mai întâi maşinile de război catapultară asupra sciţilor, ce roiau călări pe malul opus, săgeţi şi pietre. Apăraţi în acest chip ostaşii macedoneni, folosind plute confecţionate din burdufuri de piele umplute cu paie, reuşiră să treacă fluviul cu succes, deşi curentul apei îngreuna plutirea, iar săgeţile sciţilor se dovediră primejdioase. În sunetul trâmbiţelor debarcară mai întâi arcaşii şi prăştiaşii, apoi pedestrimea şi la urmă călăreţii care trecură apele fluviului fie înotând pe cai, fie trăgându-i de căpăstru în urma plutelor.

La început sciţii voiră să-i înconjoare şi să-i nimicească pe macedoneni, dar pe măsură ce plutele acostau la ţărm, numărul acestora creştea şi presiunea macedoneană devenea tot mai puternică. Alexandru îşi făcu planul de atac; se hotărî să-i lovească pe sciţi din două părţi. El porunci ca Balacros cu o parte din trupele de pedestraşi şi de călăreţi să atace dintr-o parte, iar împotriva flancului

opus porni el însuşi, atacând în fruntea mai multor escadroane de cavalerie.

Loviţi din faţă, de către apă, şi din cele două flancuri, sciţii fură prinşi ca într-un cleşte. De abia reuşiră să se retragă de pe câmpul de bătaie. Macedonenii îi urmăreau îndeaproape, deşi Alexandru nu se refăcuse încă de pe urma rănilor căpătate la atacul Cyropolisului. Urmărirea a fost înverşunată şi grea, deoarece căldura soarelui era insuportabilă, iar apa sălcie şi murdară a stepei, pe care ostaşii trebuiau s-o bea, le provoca acestora pe lângă dureri, şi o slăbire generală. Însuşi Alexandru suferi din această cauză. Totuşi macedonenii fură biruitori. Şi biruinţa asupra sciţilor a fost câştigată tocmai în momentul în care o parte din popoarele Asiei ridicară armele împotriva lor. Această victorie le dovedise că invincibilitatea sciţilor era doar un mit şi că oştirii macedonene nimic şi nimeni nu-i putea rezista.

Sciţii învinşi la prima ciocnire trimiseră soli la Alexandru, cerându-i iertare pentru cele petrecute, motivându-şi acţiunea prin aceea că nu triburile sciţilor au dorit războiul, ci doar câţiva şefi mânaţi de dorinţa de a prăda şi de a jefui. Solii făgăduiră lui Alexandru supunere şi ascultare, iar acesta le înapoie toţi prizonierii, fără nici un preţ de răscumpărare, spre a dovedi – după spusele lui Curtius Rufus – „că s-a măsurat cu ei din vitejie, nu dintr-o pornire de ură”. În orice caz, faptul a pricinuit o puternică impresie asupra vitejilor călăreţi ai stepelor.

XXX SPITAMENES

Din satrapia Sogdianei sosiră însă veşti că răzvrătirea împotriva macedonenilor nu luase încă sfârşit. Dar garnizoana macedoneană din Maracanda rezistă atacurilor lui Spitamenes şi reuşi chiar să facă o incursiune împotriva asediatorilor, pe care-i respinse. Spitamenes aflând că Alexandru trimisese în ajutorul garnizoanei câteva mii de ostaşi, hotărî să se retragă spre reşedinţa regilor Sogdianei. Atunci armata trimisă de Alexandru, în fruntea căreia se găseau încercaţii săi generali Andromachos, Caranos şi Menedemos, porni în urmărirea lui. În fuga sa, Spitamenes trecu prin vecinătatea ţării sciţilor. Macedonenii pătrunseră din nou în ţara acestora spre a-i pedepsi pentru ajutorul dat generalului persan răsculat. Şi într-adevăr sciţii dăduseră 600 de călăreţi lui Spitamenes, încurajându-l. Potrivit obiceiului lor, cavalerii sciţi atacau fulgerător falanga macedoneană, când dintr-o parte când din alta, hărţuind-o într-o continuă luptă. Cavaleria macedoneană nu putea contraataca cu eficacitate, fiind epuizată din pricina marşurilor forţate şi a lipsei de furaje pentru cai. Aceştia erau sleiţi de oboseală, pe când ai sciţilor, odihniţi, iuţi şi foarte rezistenţi.

În faţa acestei situaţii macedonenii hotărâră să se retragă spre vadul unui râu din apropiere ale cărui maluri erau împădurite, pentru a se putea apăra mai bine împotriva săgeţilor aruncate de sciţi.

Aici însă apărură divergenţe între generalii macedoneni cu privire la locul de staţionare a trupelor. Neînţelegându-se între ei, comandantul cavaleriei porunci până la urmă ca trupele călări să treacă râul, motivând că malul opus oferea mijloace mai sigure de apărare. Pedestraşii, crezând că e vorba de o retragere determinată de vreo primejdie iminentă, se aruncară şi ei valuri, trecând în dezordine albia râului.

Observând toate acestea, oamenii lui Spitamenes îi

atacară din toate părţile, fără a le da nici o clipă de răgaz. În zadar macedonenii încercară să opună rezistenţă pe o mică insulă a râului; cuprinşi de panică cedară şi fură ucişi în cea mai mare parte. Scăpară doar patruzeci de călăreţi şi vreo trei sute de pedestraşi.

Încurajat de acest succes Spitamenes, în fruntea cavaleriei de sciţi şi ai ostaşilor săi, se întoarse spre Maracanda pe care o supuse, pentru a doua oară, asediului.

Când vestea ajunse la urechile lui Alexandru, acesta porni de îndată cu un corp de oaste de elită către Maracanda, unde, străbătând fără să se odihnească 266 km, ajunse după trei zile şi trei nopţi. Auzind de sosirea regelui macedonean, Spitamenes se retrase din nou, în grabă, dar Alexandru ordonă urmărirea fugarului. Acesta continuă să se retragă până dincolo de hotarele Sogdianei, de unde începe pustiul atât spre apus cât şi spre miazănoapte. Regele Macedoniei renunţă la urmărire şi, reîntorcându-se, trecu prin foc şi sabie populaţia care ajutase pe Spitamenes, omorând vreo douăsprezece mii de locuitori şi distrugându-le aşezările.

XXXI RĂZVRĂTIREA SE POTOLEŞTE

După această pacificare forţată a Sogdianei, Alexandru, lăsând acolo o garnizoană de trei mii de oameni, plecă spre Zariaspa în Bactriana, unde rămase până la sfârşitul iernii anului 329/328 î.e.n.

La Zariaspa, Alexandru desfăşură o vie activitate politică şi organizatorică. Tot aici a fost adus şi ucigaşul lui Darius, Bessos, care fu judecat după obiceiul persan. Acuzarea a fost susţinută chiar de regele macedonean. După condamnare, lui Bessos i se tăiară nasul şi urechile, fiind apoi trimis la Ecbatana, unde avea să fie executat în faţa nobilimii şi a demnitarilor medo-perşi.

În acest timp sosiră soli din partea sciţilor ce locuiau la miazănoapte de Marea Neagră. Aceştia veniră însoţind pe solii macedoneni pe care Alexandru, în vara anului 329 î.e.n., îi trimisese, la rândul său, să ia contact cu triburile scitice din nord. Solii sciţilor vesteau pe Alexandru că regele lor murise şi că urmaşul acestuia era gata să i se supună. Pentru a întări adevărul celor spuse, solii îi aduceau daruri scumpe şi propunerea ca regele macedonean să ia în căsătorie pe fata regelui scit. Alexandru, fără a primi propunerea de căsătorie, îi asigură pe solii sciţilor de bunele sale sentimente şi-i încărcă la rândul său cu daruri. Pentru moment sciţii se arătară mulţumiţi.

Tot atunci veni la curtea lui Alexandru regele chorasmienilor[123], Pharasmanes, însoţit de o mie cinci sute de călăreţi, pentru a-şi arăta bunele sale sentimente şi intenţii faţă de regele macedonean. Ba mai mult, el îşi oferea ajutorul militar în cazul în care Alexandru ar fi vrut să pornească război împotriva triburilor din vecinătatea Pontului Euxin[124].

---

[123] Populaţie ce locuia pe cursul inferior al fluviului Oxos (azi Amu-Daria).

[124] Marea Neagră.

Mulţumind lui Pharasmanes, Alexandru încheie cu el un tratat de amiciţie, spunându-i însă că expediţia spre miazănoapte o amână pentru mai târziu, căci deocamdată plănuieşte cucerirea Indiei, care avea să-i aducă stăpânirea întregii Asii şi consolidarea pe veci a cuceririlor făcute.

Intenţia lui Alexandru, dezvăluită cu această ocazie pentru prima dată oficial, de a porni către India, a trebuit însă să fie amânată, căci populaţia Sogdianei se răzvrătise din nou.

Garnizoana macedoneană de acolo, alcătuită din câteva mii de oameni, nu putea face faţă situaţiei. După ce primi ajutoare din părţile apusene ale imperiului, Alexandru porni din Zariaspa, în primăvara anului 328, împotriva Sogdianei răsculate. Nu sunt date amănunţite cu privire la această campanie, dar în scurtă vreme răsculaţii au fost potoliţi, unii capitulând, iar alţii căzând în luptă inegală cu macedonenii.

După biruinţă Alexandru luă unele măsuri spre a îmblânzi populaţia rămasă fără hrană şi adăpost. Cu această ocazie regele macedonean ridică noi oraşe în Sogdiana, pe care le colonizâ cu autohtoni şi probabil cu veterani de ai săi.

Cu toate aceste măsuri primejdia din partea lui Spitamenes, care se refugiase la sciţi, nu trecuse. De aceea regele trimise un corp de oaste cu misiunea de a-l prinde pe răzvrătit înainte de a încerca o nouă răscoală împotriva macedonenilor.

XXXII OMORÂREA LUI CLEITOS

După ce luă aceste măsuri, Alexandru se întoarse în capitala Sogdianei, Maracanda.

Aici avea să aibă loc o întâmplare grăitoare pentru ilustrarea spiritului de opoziţie care – aşa cum am mai văzut – îşi făcuse loc mai de mult împotriva politicii – de mulţi neînţeleasă – pe care o ducea Alexandru. Este vorba de „cazul” Cleitos.

Se povesteşte că aducându-i-se lui Alexandru cu ocazia unei sărbători religioase nişte mere frumoase, acesta chemă pe bunul său prieten Cleitos să-i dea şi lui câteva. Când primi invitaţia regelui, Cleitos tocmai aducea sacrificii zeilor şi, grăbindu-se să răspundă chemării lui, nu putu sacrifica toate animalele pregătite; dintre acestea trei, care rămăseseră în viaţă, îl însoţiră până la Alexandru. Tălmăcindu-i-se semnul ca o prevestire rea, Alexandru porunci lui Cleitos să facă un nou sacrificiu de ispăşire.

Fără a se grăbi la sacrificiu, Cleitos s-a dus să ia masa cu ceilalţi generali, unde se afla şi Alexandru. Înfierbântându-se din pricina băuturii, Alexandru, plin de vanitate şi mândrie, începu să-şi laude faptele de arme, micşorându-le totodată pe cele ale tatălui său. Cei vârstnici n-au primit cu plăcere atitudinea lui Alexandru, iar Cleitos, şi el înfierbântat de băutură, îi reproşă chiar că s-a lepădat de tatăl său, lăsându-se să fie numit, în Egipt, fiul lui Ammon-Ra. Şi la această învinuire mai adăugă altele, printre care şi omorârea lui Parmenion.

Cei din jurul lui Cleitos încercară, mai cu buna, mai cu ameninţări, să-l ridice de la masă, dar el, împotrivindu-se, spuse:

„Cu preţul vieţii mele am apărat pe rege, dar acum văd că amintirea acestui fapt nu-i face plăcere!”

Înfuriat peste măsură, Alexandru luă suliţa unui ostaş din gardă şi încercă să-şi lovească prietenul, dar generalii Perdiccas şi Ptolemeu intervenira la timp şi, căzând în

genunchi în faţa regelui, cerură să dea un răgaz supărării până a doua zi. Zadarnic însă. Neînduplecat, luă din nou lancea unui ostaş şi aşezându-se în pragul uşii pe unde plecau cei ce luaseră parte la ospăţ, aşteptă până ce apăru Cleitos, pe care-l străpunse. Acesta căzu imediat şi muri.

Toţi cei de faţă rămaseră înmărmuriţi. În faţa corpului neînsufleţit al prietenului său, şi Alexandru fu cuprins de remuşcări. El scoase lancea din trupul lui Cleitos şi o îndreptă spre sine. Soldaţii din gardă însă interveniră şi, luându-i lancea, îl duseră în cortul său. Toată noaptea a plâns năvalnicul rege smulgându-şi părul şi zgâriindu-şi faţa cu unghiile. A doua zi prietenii săi interveniră şi încercară să-l scoată din starea în care se afla. Mulţi dintre ei şi mai ales Anaxarhos din Abdera îl încredinţară că fapta, hotărâtă mai înainte de Zeus, nu era ceva de care să se teamă.

„Oare se cade ca tu Alexandre, fala întregii lumi, să stai culcat la pământ şi plângând ca un sclav să te temi de o părere omenească deşartă? Oare nu ştii tu că Zeus însuşi are lângă dânsul şi Legea şi Dreptatea, pentru ca tot ce face el să fie şi drept şi legiuit?”

XXXIII PACIFICAREA

În timp ce toate acestea se petreceau la Maracanda, Spitamenes, după ce-şi strânse noi ajutoare de la sciţii masageţi[125], pătrunse cu trupele în Bactriana, unde atacă o mică trupă macedoneană care era de pază în imediata apropiere a frontierei. Comandantul a fost făcut prizonier, iar soldaţii au fost omorâţi. Încurajat de acest succes, Spitamenes se îndreptă la început spre Zariaspa, dar, de teamă, renunţă la plan şi porni cu oştile spre locurile de unde venise.

În Zariaspa fuseseră lăsaţi de către Alexandru mulţi ostaşi răniţi şi bolnavi, care acum se însănătoşiră. Auzind de intenţiile lui Spitamenes, aceştia se constituiră îndată în unităţi de luptă şi, împreună cu o parte din garnizoana cetăţii, porniră pe urmele acestuia. Atacaţi pe neaşteptate, sciţii suferiră mari pierderi omeneşti, iar prăzile pe care le duceau cu ei fură luate de urmăritori.

Dar pe când macedonii se reîntorceau fără grijă spre Zariaspa, sciţii lui Spitamenes îi atacară din spate, omorâră mulţi dintre ei, fiind gata să pună mâna chiar pe Zariaspa. Când însă auziră că generalul Crateros se pregătea să pornească împotriva lor, făcură îndată cale întoarsă spre pustiurile de apus, de unde veniră.

Crateros îi ajunse însă din urmă în apropierea pustiului, reuşind cu greu să câştige biruinţa. Spitamenes se refugie încă o dată în pustiu.

Împrejurarea fiind adusă la cunoştinţa lui Alexandru, acesta porni de la Maracanda spre Xenippa[126], localitate aşezată lângă hotarul dintre Sogdiana şi Sciţia, unde se statorniciseră mulţi locuitori refugiaţi din Bactriana, care refuzară să se supună macedonenilor. Bactrienii, nefiind ajutaţi de localnici, temători să nu fie pedepsiţi de

---

[125] Populaţie scitică ce locuia pe fluviul Iaxartes (azi Sîr-Daria din Kazahstan).
[126] Localitate neidentificată.

Alexandru în cazul unui eventual sprijin, se supuseră, dar numai după ce fuseseră învinşi într-o luptă dificilă pentru macedoneni.

De aici regele se îndreptă spre cetatea lui Sisimithres, fortificată pe o stâncă. Pregătirile de asalt erau mult îngreunate datorită poziţiei cetăţii; dar ele deveniră inutile, deoarece cetatea se predă fără luptă.

În acest timp Spitamenes îşi mai încercă o dată norocul în Sogdiana. În fruntea a trei mii de călăraşi sciţi şi a unităţilor de sogdieni şi bactrieni ce-i rămaseră încă credincioşi, Spitamenes trecu hotarul ce separa ţara sciţilor masageţi de Sogdiana: în cale le ieşi generalul macedonean Coinos cu trupele sale. După o luptă sângeroasă armatele lui Spitamenes fură înfrânte; sogdienii şi bactrienii se predară, iar Spitamenes cu sciţii se refugiară din nou în pustie. Auzind că Alexandru este gata să-i urmărească şi în deşert, sciţii tăiară capul lui Spitamenes şi-l trimiseră regelui macedonean drept mărturie a bunelor sentimente şi intenţii ce le vor avea faţă de macedoneni.

Pieirea lui Spitamenes marca actul final al răzvrătirii din Sogdiana. Pacificarea forţată întreprinsă de Alexandru îşi dădea acum roadele. Oştile macedonene se adunară la Nautaca unde petrecură iarna anului 328/327 î.e.n., în care timp regele macedonean plănuia campania pe care voia s-o întreprindă în India în vara anului 327 î.e.n.

XXXIV „PIATRA” DIN SOGDIANA ŞI „PIATRA” LUI CHORIENE

Cu toate acestea în munţi se mai găseau câteva fortăreţe în care se retrăseseră unii din băştinaşii ce se opuseseră lui Alexandru.

Prima din aceste fortăreţe era aşa-zisa „Piatra din Sogdiana”, unde bactrianul Oxyartes îşi trimisese familia împreună cu mai mulţi nobili sogdieni, partizani de ai săi. Ajuns în faţa fortăreţei, Alexandru înţelese că aceasta va fi greu de cucerit şi că proviziile pe care le aveau la îndemână cei din cetate erau îndestulătoare pentru un timp foarte îndelungat. Cu toate acestea regele macedonean nu se lăsă bătut, deşi sogdienii din fortăreaţă îl batjocoreau, spunând că numai cu ostaşi ce ar avea aripi ar putea să le cucerească cetatea.

Alexandru alese dintre ostaşii săi câteva sute de macedoneni ce erau obişnuiţi să se caţere pe stânci şi făgăduindu-le mari recompense, le dădu îndrumările necesare pentru escaladare. Cu ajutorul funiilor de in şi a ţintelor, aceştia, datorită curajului şi spiritului lor de sacrificiu, reuşiră să se urce în timpul nopţii pe versantul cel mai abrupt al stâncii pe care se afla cetatea şi care, din acest motiv, nici nu era supravegheat de sogdieni. Vreo treizeci dintre macedoneni îşi găsiră moartea în timpul ascensiunii, dar ceilalţi ajunseră în zori pe vârful muntelui, de unde, cu ajutorul unor drapele, anunţară pe Alexandru de reuşita încercării. Acesta puse pe crainici să strige duşmanilor că a făcut rost de soldaţi cu aripi, care acum îi ameninţă să le ia cu asalt cetatea.

Speriaţi, sogdienii, care credeau că numărul ostaşilor ce se căţărată era mult mai mare, se predară cu toţii regelui macedonean. Printre aceştia se afla şi fata lui Oxyartes, pe nume Roxana, de a cărei frumuseţe Alexandru fu de îndată cucerit. Curând avea să-i devină soţie, iar Oxyartes, colaborator apropiat.

De aici Alexandru se îndreptă spre altă fortăreaţă: „Piatra” lui Choriene, aşezată în ţinutul muntos al fluviului Oxos, între Sogdiana şi Bactriana.

Asemenea fortăreţei precedente şi aceasta se găsea aşezată în vârful unui munte abrupt, ce se ridica semeţ dintr-o prăpastie adâncă. Pentru a putea coborî armata în prăpastie, Alexandru porunci să se taie de pe versanţi toţi brazii, din care să se facă scări. După zile şi nopţi de muncă grea macedonenii reuşiră să ajungă în fundul prăpastiei, unde începură să construiască de îndată platforme înalte de pe care să se poată ataca fortăreaţa. La început cei din cetate luară în derâdere strădaniile macedonenilor, dar când aceştia porniră să arunce cu maşinile de catapultat suliţe şi pietre, panica intră în apărători. Aceasta creştea pe măsura în care cei din fortăreaţă îşi dădeau seama că suliţele lor nu puteau vătăma pe macedonenii ce se apărau cu nişte platoşe mari, foarte rezistente la lovituri.

Speriat de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, Choriene ceru printr-un crainic lui Alexandru să-l trimită la el pe Oxyartes cu care să trateze. Ajungând sus, acesta din urmă îl convinse pe Choriene să se predea, încredinţându-l că orice rezistenţă este inutilă. Ceea ce Choriene şi făcu, iar Alexandru îi lăsă mai departe şi cetatea şi ţinutul înconjurător în stăpânire.

După toate probabilităţile în aceste părţi a avut loc şi căsătoria lui Alexandru cu frumoasa Roxana. A fost pe de o parte rodul unor sincere sentimente personale, iar pe de alta expresia unor convingeri politice strâns legate de necesitatea de a întemeia un stat întins şi puternic. „El (Alexandru), susţinea cu tărie – ne încredinţează Q. Curtius Rufus – că dacă perşii s-ar uni cu macedonenii prin căsătorii, imperiul său s-ar consolida şi numai aşa ar dispare pe de o parte ruşinea învinşilor şi pe de alta orgoliul învingătorilor”.[127]

Ea anunţa, de data aceasta într-un mod ostentativ, intenţia marelui general de a pune, în fapt, bazele unei

[127] VIII, 4 (trad. C. Gerota - P. H. Popescu Gălăşanu), vol. II, Buc., 1970, p. 216.

monarhii orientale care să domine şi să împace deopotrivă toate popoarele cucerite, sau care pe viitor vor urma să fie cucerite.

XXXV NEMULŢUMIRI LA CURTEA LUI ALEXANDRU

După toate acestea Alexandru se îndreptă spre Bactra, unde aveau să aibă loc câteva evenimente care dovedeau că spiritul de opoziţie dintre Alexandru şi aristocraţia macedoneană persista, deşi în aparenţe totul părea că merge bine şi fără dificultăţi.

Aflat acum în satrapiile orientale ale imperiului pers, Alexandru, continuând tradiţiile Achemenizilor, introduse la curtea sa multe din obiceiurile persane. Printre acestea figura şi aşa-zisa „proskinesis" (prosternare), adică îngenuncherea în faţa regelui.

Aceste măsuri produseră unele nemulţumiri în rândurile aristocraţilor macedoneni din jurul lui Alexandru. Ele contraziceau ideea pe care ei o aveau despre regele lor; acesta trebuia în marea campanie a „grecilor" doar să le reprezinte interesele, iar „barbarii" să fie nimiciţi, eventual toleraţi, dar nicidecum asociaţi la cârmuirea treburilor statului. Protagonist al acestui curent era Calistenes, istoriograful oficial al regelui macedonean şi totodată nepot şi discipol al lui Aristotel. Ca elin şi filozof, ca istoric al isprăvilor oştirii macedonene, el nu putea îngădui introducerea obiceiurilor persane şi mai ales a prosternării. Să îngenuncheze „barbarii" înaintea regelui, căci sunt învinşi, dar nu macedonenii biruitori! Spiritul liber al Eladei nu putea fi umilit, spunea Calistenes.

Se pare că Alexandru nu a primit cu îngăduinţă reflexiile lui Calistenes şi că a devenit şi mai bănuitor după ce a aflat că filozoful tăinuise aşa-zisul „complot al pajilor" ce fusese urzit împotriva sa.

După cum se ştie, regele Filip luase hotărârea ca fiii demnitarilor macedoneni să fie trimişi la curtea regelui îndată ce ajungeau la vârsta adolescenţei. Aici ei îngrijau de persoana regelui, ajutându-l la treburile mărunte. Printre aceştia se afla şi un oarecare Hermolaos, care se arătase a

fi un zelos partizan şi prieten al filozofului Calistenes şi, ca şi acesta, se manifesta cu ostilitate faţă de sinoikismul macedo-persan.

Se povesteşte că la o vânătoare, un mistreţ se năpusti spre Alexandru care, potrivit obiceiului curţii, aştepta cu lancea în mână să-l lovească cel dintâi. Hermolaos grăbindu-se lovi mistreţul înaintea regelui care se mişcase ceva mai încet. Înfuriat, regele porunci ca Hermolaos să fie biciuit şi să i se ia calul.

La rândul său, Hermolaos jură să se răzbune pentru pedeapsa pe care o primise şi, împreună cu alţi câţiva paji, hotărî să-l asasineze pe Alexandru în timpul somnului, când unul din ei va fi de gardă.

Complotul fu însă descoperit, iar conspiratorii arestaţi. La judecată ei recunoscură complotul pe care l-a urzit, dar mărturisiră că au fost împinşi la acest gest necugetat de către Calistenes. De îndată acesta fu aruncat în închisoare.

Armata întrunită ca for de judecată pronunţă sentinţa de executare a pajilor potrivit obiceiului macedonean. Calistenes fiind elin şi nefăcând parte din armată, n-a putut fi judecat de către ostaşi. În aşteptarea procesului el a rămas multă vreme în închisoare, unde se pare că a şi murit. Într-o altă versiune se susţine însă că filozoful grec a fost executat în India prin răstignire pe cruce.

Opoziţia aristocraţiei macedonene împotriva lui Alexandru rămase însă circumscrisă numai în această sferă. Ea n-a coborât şi în cugetele ostaşilor de rând care, entuziasmaţi de vitejia lui fără seamăn şi de dărnicia pe care o dovedea după orice luptă, îl urmau cu încredere şi cu dragoste, pretutindeni unde acesta poruncea.

Soldaţii, cu care el împărţise până acum toate greutăţile şi bucuriile campaniilor, îi rămâneau tot atât de devotaţi ca şi în prima zi. Cu ei avea să pornească spre ţara minunilor, misterelor şi a bogăţiilor fabuloase: India.

XXXVI – INDIA LA CAPĂTUL LUMII

După cunoştinţele geografice ale oamenilor de atunci India era aşezată la capătul lumii; dincolo de ea se întindea nesfârşitul ocean. Cucerirea acestei lumi aparte îl atrăgea pe Alexandru prin faimoasele sale bogăţii, prin minunatele poveşti ce se spuneau pe seama acestor tărâmuri şi a locuitorilor şi mai ales pentru faptul că drumurile de acces spre India fuseseră cândva departe de regatul lui Darius I, al cărui succesor se socotea. Şi pe deasupra, nici un muritor de seamă nu ajunsese până în India; numai unor zei ca Dionysos şi Hercule le fusese dat, spuneau legendele, să vadă şi să cunoască ţara misterelor. Un motiv în plus pentru regele macedonean să râvnească cucerirea ei.

Prudent însă, Alexandru se informase cât îi stătuse în putinţă despre situaţia politică din India şi aflase de contradicţiile numeroase, ce făceau ca această ţară să constituie doar o expresie geografică şi nu o unitate politică bine închegată. Arii cuceritori nu se împăcau cu populaţiile dravidinene supuse; neînţelegerile şi luptele dintre ei căpătaseră un caracter endemic. La aceasta se adăugau contradicţiile încă şi mai ascuţite dintre castele indiene, al căror exclusivism şi închistare frânau progresul social.

Alexandru mai ştia pe deasupra că fără de aliaţi campania în India avea să întâmpine mari greutăţi şi de aceea, din vreme, stabilise raporturi de prietenie cu unii din regii indieni, printre care cu Taxiles, al cărui regat se întindea la răsărit de Indus.

Pentru a cuceri India Alexandru făcu mari şi minuţioase pregătiri militare. Armata lui se ridica, după unele informaţii, la 120 000 de ostaşi, cifră care pare mult exagerată. O bună parte din trupele trimise din Macedonia, sleită în ultimii ani ai campaniei de rezervele sale umane, fuseseră lăsate drept garnizoane în cetăţile cucerite sau colonizate în noile oraşe ridicate în marele regat al Persiei. Numărul soldaţilor macedoneni era deci mai redus faţă de

cel al trupelor recrutate de la popoarele autohtone ale Asiei Mici şi în special dintre mezi şi perşi. Neînsemnat era de asemenea şi numărul unităţilor de mercenari greci şi alte neamuri balcanice.

La sfârşitul primăverii anului 327 î.e.n. Alexandru porni cu oştile sale din Bactriana în direcţia Indiei, deschizând un drum spre o lume peste care negura necunoaşterii mai dăinuia încă. Risipind-o, Alexandru va face cunoscut omenirii lucruri noi, asemenea celor pe care Darius le dezvăluise atunci când, trecând Dunărea, păşise în lumea atât de puţin cunoscută a sciţilor.

XXXVII ÎNCEPUTUL CAMPANIEI. LUPTELE CU ASPASIENII

La zece zile după ce părăsi Bactra, Alexandru, străbătând munţii Hinducuş, ajunse la Alexandria, cetate pe care el o întemeiase cu prilejul primei sale campanii în Bactriana. Aici nu a fost mulţumit de felul cum a găsit oraşul şi de aceea îi schimbă conducerea, în fruntea căreia puse pe prietenul său, Nicanor, ofiţer în cavaleria sa de elită. Apoi procedă la o recolonizare a oraşului cu elemente indigene din localităţile vecine şi cu ostaşi de ai săi care vădeau a nu mai fi în stare a suporta greutăţile viitoarelor campanii.

De aici regele macedonean se îndreptă spre oraşul Niceea[128], unde sacrificiile pe care le aduse zeiţei Atena aveau să simbolizeze începutul noii sale campanii de cucerire a Indiei. Din acest oraş Alexandru trimise soli la Taxiles şi la alţi prinţi indieni ce domneau în părţile fluviului Indus, cerându-le să-i iasă în cale de îndată ce se va apropia cu oastea de ţinuturile lor.

În apropierea cursului superior al râului Cophen[129] ce se varsă în fluviul Indus, mulţi prinţi indieni în frunte cu Taxiles, călări pe elefanţi, ieşiră în întâmpinarea lui Alexandru, pe care-l primiră cu mult fast şi cu onoruri deosebite. Pe deasupra îi oferiră daruri scumpe şi-i făgăduiră toţi elefanţii de care dispuneau – 25 la număr, spun izvoarele – pentru a-i folosi în viitoarele lupte. La rândul său Alexandru le mulţumi, promiţându-le răsplata cuvenită pentru prietenia lor, iar celor care nu făcură act de supunere le promise răzbunarea biruinţei pe care în curând o vor simţi asupra lor şi a pământului pe care-l stăpânesc.

În apropierea râului Cophen, Alexandru îşi împărţi oştile sale în două: o parte, sub conducerea generalilor

[128] În greceşte „oraşul victoriei", oraş situat pe cursul superior al râului Cophen.
[129] Afluent al fluviului Indus ce străbate Afganistanul şi Pakistanul de azi.

Hephaistion şi Perdiccas, trebuia să înainteze pe malul drept al râului, să supună prin orice mijloace pe locuitorii din acele regiuni şi să ajungă până la Indus. Aici ostaşii aveau să construiască peste marele fluviu un pod, pe care armata macedoneană reunită avea să treacă în India propriu-zisă. Sarcina acestei coloane n-a fost grea; însoţiţi şi de prinţii indieni, ostaşii macedoneni înfrânseră slaba rezistenţă pe care uneori o întâlniră şi ajunseră repede la Indus, unde, în aşteptarea lui Alexandru, începură construcţia podului.

Alexandru cu cealaltă parte a oştirii porni pe ţărmul de miazănoapte a râului Cophen. Drumul era greu deoarece ramificaţiile munţilor Hinducuş înaintau până la ţărm, iar apele râului se învolburau adesea în torente vijelioase şi repezi.

Împărţirea armatei în două coloane şi înaintarea pe cele două maluri ale râului Cophen era rezultatul unui bine chibzuit plan strategic: atacând simultan triburile de pe cele două ţărmuri, Alexandru împiedica orice încercare de unire a lor în vederea unei rezistenţe comune, iar drumul din Persia spre India, odată pacificat, avea să asigure nestingherită legătura dintre oştirea macedoneană şi satrapiile persane.

În regiunea muntoasă şi pustie dintre munţii Hinducuş şi Indus, Alexandru avea să înfrunte mari greutăţi, dar, ca întotdeauna, cu tenacitatea şi calităţile sale de ostaş desăvârşit, ştiu să le învingă şi să iasă biruitor. Nu fără temei contemporanii i-au comparat faptele cu ale legendarului Hercule.

Pornind în marş, Alexandru ajunse în ţara triburilor de aspasieni, care se retraseră în cetăţile din ţinuturile lor muntoase, hotărâţi să reziste invadatorilor.

Trecând peste crestele stâncoase şi prăpăstioase ale munţilor, regele macedonean ajunse la prima lor cetate fortificată. Băştinaşii de pe crestele zidurilor trăgeau asupra soldaţilor nori de săgeţi şi aruncau pietre. O săgeată străpunse platoşa lui Alexandru, rănindu-l la umăr. Răniţi au fost şi generalii săi Ptolemeu al lui Lagos şi Leonnatos.

Din cauză că trupele erau istovite, iar regele rănit, atacul a fost întrerupt în timpul nopţii. A doua zi dimineaţa lupta a fost reluată, aspasienii fiind obligaţi să părăsească prima centură de apărare a cetăţii şi să se retragă în spatele celui de al doilea zid de protecţie.

Deşi acest al doilea zid era mai puternic, băştinaşii, cu toată vitejia de care dădeau dovadă, nu putură să reziste. Când văzură că sunt copleşiţi de săgeţile macedonenilor şi că aceştia se căţărau pe ziduri fără nici o greutate cu ajutorul scărilor mobile, aspasienii fugiră prin porţile care dădeau spre potecile din munţi. Unii au putut să scape, mulţi au fost însă omorâţi, iar cetatea distrusă până la temelii.

De aici Alexandru porni spre o altă cetate aspasiană: Andaca. Aceasta se predă însă fără împotrivire. Lăsând aici o garnizoană sub conducerea lui Crateros, cu misiunea de a cuceri toate cetăţile din regiune, Alexandru porni mai departe pe urmele căpeteniei triburilor de aspasieni.

După două zile de marş forţat regele macedonean era în faţa cetăţii în care se refugiase căpetenia triburilor, dar acesta, aflând de apropierea oştirii duşmane, dădu foc aşezării şi se retrase în grabă spre munţi, folosind potecile ascunse şi greu de străbătut ale acestora. Aspasienii pe care macedonenii îi mai aflară în cetate fură ucişi. Din cetate Ptolemeu, fiul lui Lagos, observă cum pe o potecă, pe înălţimi, căpetenia aspasienilor împreună cu trupele sale se retrăgea. Fără a mai sta pe gânduri, el, aruncându-se pe cal, în fruntea unui detaşament de elită porni pe urmele fugarilor. Ajungând la poteca ce urca în munţi descălecară cu toţii şi se avântară în urmărirea indianului. Acesta văzându-se urmărit îndeaproape se întoarse cu oamenii ce-l însoţeau şi între el şi Ptolemeu începu o aprigă luptă. Indianul îl lovi cu o lance în piept, dar lovitura fu parată de platoşa generalului macedonean. Acesta la rândul său, mai norocos, reuşi să-l doboare dintr-o lovitură de lance în coapsă. Aspasienii fugiră la început, dar apoi se întoarseră şi se năpustiră cu furie asupra detaşamentului macedonean, pe care erau gata a-l pune în derută, dar

chiar atunci sosi Alexandru cu grosul trupelor, la locul încăierării. Înfrângând pe aspasieni, care fugiră în păduri, Alexandru rămase victorios.

Continuându-şi marşul regele macedonean ajunse la cetatea Arigaios, pe care o află arsă şi părăsită. Găsind-o însă foarte bine aşezată, Alexandru porunci să fie reparată şi o populă cu autohtoni şi cu ostaşi de ai săi, care, din cauza vârstei sau a rănilor primite în lupte, nu mai puteau urma campania.

XXXVIII ALTE VICTORII

Intrând şi mai adânc în munţi, Alexandru îşi aşează tabăra la marginea unei păduri. Ostaşii săi trimişi după furaje se întoarseră spre seară, aducându-i vestea că în apropiere se aflau numeroase oşti indiene, judecând după numărul focurilor pe care ei putuseră să le observe.

Dându-şi seama de primejdie, Alexandru hotărî să atace imediat, spre a nu da duşmanilor răgaz de pregătire. Lăsând o mică parte din trupe pentru paza căruţelor şi a bagajelor, Alexandru porni cu grosul trupelor sale şi când ajunse în apropierea duşmanilor, care se odihneau la focuri, hotărî să le atace tabăra din trei părţi. După o luptă înverşunată, în care indienii dovediră reale însuşiri războinice, Alexandru câştigă şi aici o însemnată victorie. Au fost făcuţi patruzeci de mii de prizonieri, fură capturate numeroase turme de animale, şi alte multe bogăţii căzură în mâna biruitorilor. Unele izvoare afirmă că numărul vitelor mari ar fi atins cifra de 230 000 de capete şi că pe cele mai mari şi mai frumoase Alexandru hotărî să le trimită pe ogoarele Macedoniei. Dar fără îndoială că cifra este exagerată.

Aici îi sosi vestea că triburile de assaceni, care numărau vreo câteva zeci de mii de ostaşi, pedestraşi şi călăreţi, se pregăteau să-i reziste. Îndreptându-se spre ţinuturile lor, Alexandru străbătu la început regiuni muntoase, stâncoase şi pustii, dar când coborî în vale găsi ţinuturi bogate în pomi roditori, vii şi multe aşezări.

Se pare că în acest loc veni la regele macedonean, regele din acele părţi, pe nume Acuphis, însoţit de vreo treizeci de demnitari. Intrând în cortul lui Alexandru şi văzându-l purtând cu măreţie şi demnitate impunătoarele sale arme de luptă, aceştia căzură la pământ în semn de respect şi de supunere. Alexandru îi primi cu mărinimie, făgăduindu-le libertatea şi independenţa ţării. Capitala lor,

oraşul Nysa[130], pe care legendele timpului o socoteau întemeiată de zeul grec Dionysos, care şi-ar fi întins stăpânirea şi asupra indienilor, rămase neatinsă.

Continuându-şi marşul împotriva assacenilor, regele macedonean ajunse la cea mai importantă cetate a lor ce se numea Massaga[131]. Aici căpetenia cetăţii, Assacanos, credea că va putea rezista vreme îndelungată asediului trupelor lui Alexandru. Regele macedonenilor recurse la o stratagemă: el se prefăcu că se retrage, ceea ce dădu curaj indienilor care, bucuroşi, urmărind în dezordine pe macedoneni, se îndepărtară de zidurile cetăţii. Atunci Alexandru ordonă falangei să se reîntoarcă şi să atace cu toate forţele. Surprinşi, indienii suferiră pierderi grele, dar reuşiră să se retragă din nou în fortăreaţă. Alexandru ar fi voit ca odată cu indienii să pătrundă şi trupele lui în cetate. Rănit însă de o săgeată la genunchi nu reuşi să-şi ducă planul la îndeplinire. De aceea, a doua zi Alexandru porunci să fie aduse maşinile de război cu care reuşi să facă o spărtură în ziduri, dar apărătorii nu îngăduiră trupelor lui să pătrundă în cetate. Nici a treia zi nu avu mai mult noroc. A patra zi lupta continuă şi detaşamentele de elită ale regelui macedonean, folosind o punte volantă, erau gata să escaladeze zidurile, aşa cum procedaseră odinioară la asediul Tyrului. Dar, supraîncărcată, puntea se rupse, iar ostaşii se prăvăliră, loviţi în acelaşi timp de săgeţile trase din turnuri de către apărători.

A cincea zi atacul reîncepu, dar assacenii rezistară fără a se clinti până când Assacanos, căpetenia lor, lovit mortal de un proiectil aruncat de maşinile macedonene, se prăbuşi. Descurajaţi, băştinaşii trimiseră o solie la Alexandru, căruia îi cerură pace. Regele macedonean primi, cu condiţia ca assacenii să se înroleze sub drapelul macedonean. Nevoind să primească, ei fură ucişi, iar cetatea lor distrusă.

---

[130] Azi Jedelabad (în Pakistan). Aşezare la poalele munţilor Nishadha prin care munţii Hinducuş se continuă cu Himalaia.
[131] Azi Masaka.

XXXIX MAI PRESUS DECÂT HERCULE

Continuându-şi expediţia, trupele lui Alexandru cuceriră încă două cetăţi: Ora[132] şi Bazira[133], pe care, ca şi pe Massaga, regele macedonean le transformă în curând în puncte fortificate care să asigure spatele oştilor sale aflate în plină înaintare. Dar mulţi băştinaşi din cetăţile cucerite se refugiară pe uriaşa stâncă Aornos[134] care se înălţa cutezător pe unul din cei mai înalţi munţi din acele ţinuturi.

În vechime se spune că nici Hercule nu izbutise să pună stăpânire pe această stâncă şi de atunci ea era socotită ca de necucerit de puterea omului.

Alexandru se hotărî să încerce şi el. Dar mai înainte ocupă fără împotrivire cetatea Peucelaotis[135], aşezată aproape de vărsarea râului Cophen în fluviul Indus, precum şi alte câteva aşezări mai mici de pe ţărmul drept al aceluiaşi fluviu.

Acum toată regiunea muntoasă de la miazănoapte de Cophen, cu excepţia fortăreţei Aornos, se afla sub stăpânirea macedoneană. Primind denumirea de India „de dincoace de Indus”, noul ţinut avea să devină o nouă satrapie a imperiului pe care Alexandru îl crea acum cu sabia.

Regele macedonean îşi aşează tabăra în apropierea semeţei stânci. De altfel şi numele ei Aornos[136], pe care i-l dădură macedonenii, însemna locul pe care nici pasărea în zbor nu-l putea atinge. Masivul stâncos se ridica spre cer drept ca un con înconjurat jur-împrejur de prăpăstii abrupte, colţuroase şi foarte adânci. Oamenii din partea locului, care veniră să se supună lui Alexandru, îi arătară

---

[132] Nume grecesc dat unei localităţi indigene.

[133] Azi Bazar.

[134] Azi probabil Pîr-Sar; localitate deosebită de cetatea cu acelaşi nume din Bactriana.

[135] Azi Peshwar.

[136] Probabil este traducerea greacă a cuvântului sanscrit *awarna* ce înseamnă o fortăreaţă pe o creastă.

locurile pe unde totuşi ostaşii, căţărându-se cu grijă, ar fi putut să se ridice spre înălţime. Un detaşament de sub conducerea lui Ptolemeu apucă pe o potecă ce urca pieptiş şi, fără a fi zăriţi de indieni, reuşiră să se urce până la o anumită înălţime pe care o întăriră cu palisade. Aici aprinseră un foc prin care îi semnalau lui Alexandru locul unde se aflau. A doua zi regele macedonean porni chiar el cu un corp de trupe spre vârf, dar încercarea sa dădu greş. Războinicii băştinaşi după ce respinseră pe rege, începură să atace şi locul pe care Ptolemeu îl fortificase. Acesta doar cu mare greutate reuşi să păstreze poziţia.

În timpul nopţii Alexandru însă aduse lui Ptolemeu la cunoştinţă că a doua zi va ataca din nou, căţărându-se pe un loc apropiat de acela pe care el, Ptolemeu, îl întărise cu palisade. Să aştepte, îi spunea Alexandru, şi să păstreze cu cea mai mare grijă fortificaţiile câştigate fără a ceda nici o palmă de stâncă. A doua zi Alexandru cu ai săi reluă ascensiunea. Indienii coborâră puţin din vârf, pentru a arunca pietre, suliţe şi proiectile asupra macedonenilor. Ostaşii lui Alexandru reuşiră însă să ajungă până la înălţimea ocupată de Ptolemeu, cu care făcură joncţiunea. Cu forţele unite Alexandru încercă încă un atac, dar atacul eşuă ca şi cele anterioare.

Atunci Alexandru hotărî să încerce imposibilul. Între poziţia pe care o deţineau trupele sale şi fortăreaţa aflată pe înălţime, se întindea o prăpastie îngustă. Alexandru porunci ca ea să fie astupată. Arbori tăiaţi fură aruncaţi în prăpastie, apoi stânci; valul astfel construit începu să se înalţe tot mai mult, unind poziţia lui Alexandru cu temelia stâncii pe care se ridica fortăreaţa naturală. Se lucra cu mult sârg. Alexandru era pretutindeni; dând tuturor exemplu, el găsea în acelaşi timp câte un cuvânt potrivit pentru ostaşii săi, pe care deopotrivă îi lăuda şi-i încuraja.

La început indienii îşi bătură joc de strădaniile ostaşilor lui Alexandru; apoi încercară să le îngreuneze munca aruncând pietre şi buşteni asupra lor. Totul era însă zadarnic, căci valul se ridica văzând cu ochii. După ce fu ridicat cât era nevoie, au fost aduse catapultele care

începură să arunce în sus suliţe şi pietre împotriva apărătorilor fortăreţei. Stânca din apropierea acesteia, având o înălţime aproape egală, fu cucerită de un grup de ostaşi în fruntea cărora se afla chiar Alexandru. Înspăimântaţi de realizarea macedonenilor, indienii propuseră lui Alexandru să-i predea fortăreaţa naturală, dacă vor cădea de acord asupra condiţiilor de pace. Era însă o stratagemă prin care indienii urmăreau să câştige timp, pentru ca noaptea să coboare pe celelalte versante, pe poteci ascunse, şi să se împrăştie. În aceeaşi noapte însă, Alexandru cu vreo şapte sute de soldaţi de elită se căţărară cu ajutorul funiilor – cu care se ajutau unii pe alţii – până în vârf, unde apărătorii tocmai se pregăteau de plecare. Mulţi băştinaşi fură omorâţi în luptă, iar alţii se prăbuşiră în prăpastie căutând să-şi afle mântuirea coborând în vale pe potecile nesigure ale stâncii.

Astfel reuşi Alexandru să pună stăpânire pe inexpugnabila fortăreaţă naturală pe care nici legendarul Hercule – potrivit credinţelor oamenilor de atunci – n-o putuse cuceri. După ce lăsă aici o mică garnizoană, Alexandru, continuându-şi expediţia, ajunse la o altă cetate a assacenilor, Dirta, pe care fratele lui Assacanos, cu o mare armată, o părăsise, la vestea apropierii macedonenilor, îndreptându-se spre răsărit. De teama lui Alexandru oştirea trecu dincolo de fluviul Indus, unde soldaţii, în plină debandadă, se răzvrătiră împotriva şefului lor ucigându-l. Drept mărturie, capul fratelui lui Assacanos fu adus lui Alexandru, care încetă să mai urmărească trupele dezorganizate.

XL CĂPETENIILE INDIENILOR SE SUPUN

Ajuns la ţărmul fluviului Indus, Alexandru ordonă să se construiască corăbii – lemn bun de construcţie se găsea din belşug – pe care îşi îmbarcă soldaţii. Apoi porni pe fluviu în jos până ce ajunse la locul unde râul Cophen se varsă în Indus. Acolo, în primăvara anului 326 î.e.n. făcu joncţiunea cu trupele comandate de Hephaistion şi Perdiccas care construiseră, potrivit instrucţiunilor de mai înainte ale lui Alexandru, un pod de vase peste Indus.

Pe malurile fluviului ostaşii lui Alexandru, obosiţi de atâtea greutăţi, suferinţe şi primejdii se odihniră mai multe zile. Aici sosiră şi darurile făgăduite de căpetenia indiană Taxiles: animale, bani şi ostaşi. Cei ce aduseră darurile îl vestiră totodată pe Alexandru că locuitorii regatului lui Taxiles[137] îl aşteptau ca pe un prieten adevărat.

Înainte de a ordona ca trupele să treacă fluviul în „ţara minunilor şi a misterelor”, Alexandru organiză, ca de obicei, serbări, întreceri sportive şi curse de cai. La urmă se pregătiră jertfe în cinstea zeilor ocrotitori. Semnele arătau că trecerea putea fi începută: zeii erau prielnici.

Parte din oaste trecu fluviul Indus pe podul de vase făcut de Hephaistion şi Perdiccas, parte, folosind plutele şi corăbiile ce fuseseră construite din buştenii pădurilor uriaşe din împrejurimi.

Dincolo de fluviu îi ieşi în cale maharajahul Taxiles în fruntea armatei sale; el se închină în semn de supunere şi prietenie. Apoi Alexandru şi Taxiles se îndreptară, în fruntea oştilor unite, spre capitala ţării, unde populaţia îi primiră cu flori şi urale. Avură loc serbări în cinstea lui Alexandru la care participară şi alte căpetenii indiene din împrejurimi. Aici veniră soli şi din partea regelui Abissares, al cărui regat se întindea în părţile muntoase de la miazănoapte. Aceştia aduseră cu dânşii daruri bogate şi-l asigurară pe regele

[137] Capitala regatului lui Taxiles se afla pe locul unde azi se ridică Rawalpindi în Pakistan, între fluviile Indus şi Hydaspes.

macedonean de bunele lor sentimente. Tot aici sosi şi o solie din partea unei alte căpetenii locale numită Doxaris.

Ţara Penjabului de azi[138] trecu astfel fără condiţii de partea macedoneanului. Alexandru procedă şi aici la organizarea teritoriului din stânga fluviului Indus, pe care-l uni într-o singură satrapie cu cel din dreapta acestuia, după care porni mai departe spre soare-răsare, spre râul Hydaspes[139].

Dincolo de acest fluviu, puternicul rege indian, Poros[140], îl aştepta însă cu o puternică oaste şi cu un număr mare de elefanţi, hotărât să lupte contra cotropitorului.

[138] În partea de nord-est a Pakistanului.

[139] Azi Gelam, afluent al fluviului Indus.

[140] Ţara regelui Poros corespundea regiunii Lahore din Pakistan. Ea se întindea între afluenţii Indusului: Hydaspes (azi Gelam) Şi Acesines (azi Cinab).

XLI PREGĂTIRI ÎMPOTRIVA REGELUI POROS

În câteva zile oştirea lui Alexandru ajunse la râul Hydaspes. Era prin luna iunie a anului 326 î.e.n. Ploile tropicale torenţiale începură, furtunile băntuiau toată regiunea, căldura devenea greu de suportat, iar apele vijelioase ale râului apăreau pentru toţi ca o adevărată mare înfuriată.

Pe malul de răsărit se vedea uriaşa oştire a lui Poros, carele sale de luptă şi elefanţii, care, anume întărâtaţi de gonaci, scoteau răgete înfiorătoare. Alexandru înţelese că traversarea râului nu va fi deloc uşoară, cu atât mai mult cu cât ţărmul de răsărit era îndeaproape supravegheat de ostaşii lui Poros, atenţi mai ales la locurile care păreau mai uşor de trecut.

Alexandru însă era hotărât să treacă râul cu orice preţ. Pentru a înşela pe indieni asupra locului pe unde va trece, oştile sale, împărţite în detaşamente mai mici, patrulau pe malul de apus în toate direcţiile, pentru a distrage atenţia de la locul anume ales pentru manevră. În acest timp ostaşii săi aduceau zilnic cu carele grâne, din împrejurimi, iar cu plutele, furaje, ca şi cum ar fi strâns tot ce trebuia pentru o iernare pe acele meleaguri. El făcu aşa ca sub formă de zvon acest fals plan al lui să ajungă la urechile lui Poros. Şi mai mult, zvonul preciza că Alexandru va trece iarna când apele râului vor scădea.

Poros se lăsă păcălit, în timp ce regele macedonean chibzuia cu febrilitate pe unde să treacă râul cât mai repede, cu atât mai vârtos cu cât auzise că Abissares, cu toată fidelitatea pe care i-o declarase prin soli, intenţiona să trimită ajutoare importante regelui Poros.

Într-una din nopţi Alexandru ordonă ca, în sunetul trâmbiţelor, cavaleria şi pedestraşii să se îngrămădească în câteva locuri pe mal ca şi cum s-ar fi pregătit de îmbarcare pe corăbii şi plute. Poros dădu alarma şi porunci ca trupele,

carele şi elefanţii să se deplaseze la locul unde urma să se producă presupusul atac macedonean. Zadarnic însă căpetenia indiană aşteptă acolo până dimineaţa; oastea lui Alexandru nu părăsi ţărmul de apus al râului. În nopţile următoare manevrele macedonene se repetară şi până la urmă Poros crezu că este vorba de o tactică folosită cu scopul de a-l obosi pe el şi oastea lui. Şi de fapt avea dreptate. Dar în timpul acesta, după ce studiase cu atenţie terenul, Alexandru stabilise cu exactitate pe unde era posibilă trecerea trupelor sale peste apă.

El găsi că cel mai potrivit loc de transbordare ar fi acolo unde râul făcea un cot, într-o zonă acoperită cu păduri dese care îngăduiau ca manevrele trupelor să nu fie observate de pe malul opus ocupat de Poros. Tot în acea parte se afla în mijlocul râului o mică insulă împădurită, care de asemenea contribuia la camuflarea mişcărilor oştilor macedonene.

XLII TRECEREA RÂULUI HYDASPES

După ce regele macedonean termină toate pregătirile porunci generalului Crateros ca acesta cu o parte din oaste să rămână pe loc şi să ţină trează atenţia indienilor asupra sa, prin mişcări de trupe şi mare zarvă.

În timpul acesta oastea ce urma să treacă râul fusese rânduită astfel: în primul rând erau dispuse câteva unităţi de elită, alcătuite din călăreţi şi prăştiaşi iscusiţi care, în frunte cu Alexandru, trebuia să dea primii atacul, iar apoi trupele de pedestraşi care aveau să înceapă traversarea îndată ce lupta cu indienii era angajată. Pregătirile de trecere avură loc în timpul nopţii. O furtună şi o ploaie torenţială măturară întreaga regiune. Ploaia îngreuna mişcările trupelor, iar larma furtunii acoperea zgomotul făcut de pregătirile macedonenilor. Indienii nu auziră nimic. În timpul nopţii plutele din piei au fost umplute cu fân şi cusute cu grijă, iar bărcile de lemn montate cu multă atenţie.

În zori ploaia şi vântul încetară. Cerul era însă acoperit de nori grei, iar apele râului Hydaspes se umflară, devenind ameninţătoare. Alexandru dădu totuşi semnalul de trecere. Drumul era deschis de un vas cu treizeci de vâsle, pe care se afla chiar regele.

Pe plute trecu cavaleria, iar cu ajutorul vaselor, pedestraşii; se pare că numărul total al ostaşilor se ridica la cifra de 15 000.

În clipa în care Alexandru debarcă împreună cu generalii săi, văzu însă că luntrile cu ostaşi se opriră nu pe ţărmul stâng, ci pe o insulă din mijlocul apei, despărţită de mal de un braţ nu prea mare a râului Hydaspes, umflat acum de ploi.

Observând debarcarea, străjerii lui Poros porniră în galop spre tabăra acestuia, dând alarma.

Cu greu armata macedoneană găsi vadul, iar oamenii şi animalele trecură prin apă anevoie, luptând cu curentul

năvalnic al râului. Grăbindu-se, ca nu cumva oştile lui Poros să-i surprindă, ostaşii reuşiră însă în curând să pună piciorul pe mal şi aici Alexandru rânduindu-şi în linie de luptă – arcaşii călări, călăreţii şi pedestraşii – porni avântat spre tabăra lui Poros.

Regele indian crezând că Alexandru n-a putut să treacă un număr destul de mare de soldaţi, trimise împotrivă-i doar pe fiul său cu numai două mii de călăreţi şi o sută şi douăzeci de care de război.[141]

[141] Cu privire la ciocnirile dintre trupele lui Alexandru şi cele indiene, îndată după debarcare, izvoarele istorice nu oferă indicaţii certe.

XLIII POROS – ÎNVINS

Ciocnirea a fost scurtă. Carele de luptă împovărate de greutatea oamenilor se afundară în nămolul bălţilor, iar călăreţii indieni, văzând că au de-a face cu Alexandru însuşi, îşi pierdură cumpătul şi bătură în retragere. Pieriră patru sute dintre ei, printre care şi fiul lui Poros.

Aflând de toate acestea regele indian se hotărî să atace cu toate forţele şi, profitând de superioritatea sa numerică, să distrugă oştirea duşmanului înainte ca celelalte trupe macedonene, rămase pe malul drept sub conducerea lui Crateros, să debarce şi să vină în ajutorul lui Alexandru.

În fruntea a patru mii de călăreţi, treizeci de mii de pedestraşi – însoţiţi de trei sute de care de luptă şi două sute de elefanţi – Poros porni atacul. Un număr mic de ostaşi cu câţiva elefanţi rămaseră în tabără ca să supravegheze mişcările trupelor lui Crateros.

Cele două oşti se întâlniră pe un şes nisipos, tocmai bun pentru desfăşurarea în voie a forţelor ce intrau în luptă.

Poros îşi rândui oastea după tactica indiană: în frunte puse elefanţii, iar în spatele acestora îşi aşeză infanteria. La cele două extremităţi se găseau detaşamentele de cavalerie şi carele de război.

Dar Poros nu îndrăzni să atace cel dintâi, ci aşteptă. Alexandru ordonă atunci cavaleriei să-şi încetinească mersul pentru ca pedestraşii să o poată ajunge din urmă. Aceştia, dornici să se arunce în luptă, sosiră în pas alergător, dar obosiţi de efort şi de greutatea drumurilor desfundate, aveau nevoie de puţină odihnă. De aceea pentru a le da un răgaz, regele macedonean îşi rotea de jur-împrejur cavaleria, înşelând pe indieni care, neştiind de unde va porni atacul, continuau să aştepte.

În fine Alexandru se hotărî să atace, conştient fiind că în faţa superiorităţii numerice a lui Poros, prudenţa şi curajul trebuiau să joace un rol hotărâtor. De aceea se hotărî să nu lovească frontal, unde numărul mare al elefanţilor şi

pedestraşii, rânduiţi în unităţi compacte, cu uşurinţă ar fi putut spulbera atacul macedonean, ci din flanc, unde forţele vrăjmaşe erau mai slabe. El însuşi se decise să atace, în fruntea unui corp de cavalerie, frontul stâng al indienilor, dând poruncă generalului Coinos, căruia îi lăsă în grijă pe ceilalţi călăreţi, să intre în luptă numai dacă aripa stângă a duşmanilor va fi intrat în panică.

Atacul lui Alexandru a fost fulgerător. O ploaie de săgeţi fu aruncată asupra indienilor de către suliţaşii călări; urmă apoi iureşul cavaleriei de elită care puse în derută trupele călări ale lui Poros. Indienii se grăbiră să-şi regrupeze forţele, dar, potrivit ordinului, Coinos atacă şi el cu oştile sale călări frontul drept al vrăjmaşilor. Astfel indienii se văzură nevoiţi să facă faţă la extremităţi, unei duble şarje de cavalerie. Speriaţi, cavalerii lui Poros se retraseră spre centru şi se adăpostiră printre elefanţi.

În acest timp falangele macedonene se apropiau, în formaţie strânsă, de centrul armatei indiene: indienii porniră cu elefanţii în întâmpinarea oştilor lui Alexandru. Se încinse o luptă crâncenă, una din cele mai grele la care luaseră parte vreodată trupele regelui macedonean. Elefanţii făcură largi breşe în rândurile macedonenilor, dar şi rănile pe care le primiseră îi făcură furioşi şi de nestăpânit. Răgetul lor sălbatic speriau deopotrivă şi pe oameni şi animalele. Cavaleria indiană se regrupă şi porni din nou la atac împotriva călăreţilor macedoneni, dar aceştia, mai experimentaţi în luptă, îi respinseră pentru a doua oară. Din nou indienii îşi căutară adăpost în spatele elefanţilor.

Corpul de cavalerie al lui Alexandru, împreună cu cel al lui Coinos, se aruncară apoi asupra pedestraşilor indieni care, deşi pricinuiră pierderi grele macedonenilor, nu le putură rezista şi în cele din urmă căutară şi ei refugiul în spatele elefanţilor.

Într-un spaţiu destul de restrâns se găseau acum amestecaţi într-o învălmăşeală cumplită oameni şi animale, tovarăşi de arme şi inamici. Elefanţii, rămaşi în mare parte fără conducători – ucişi de suliţele macedonenilor – speriaţi

şi aţâţaţi din pricina rănilor, striveau totul în picioare, iar cu trompa apucau arme şi oameni, aruncându-i în toate părţile. Indienii căutându-şi adăpost în jurul elefanţilor aveau mai mult de suferit, pe când macedonenii, folosind o tactică mai mobilă, se apropiau de elefanţi numai pentru a le tăia fie picioarele, cu securi pregătite din vreme, fie trompele, cu nişte săbii curbate asemenea unor seceri.

În momentul în care însă elefanţii, sleiţi de vlagă din pricina atâtor răni începură, mugind, să fugă de pe câmpul de bătaie, Alexandru porunci tuturor ostaşilor săi – călăreţi şi pedestraşi – să refacă rândurile şi să atace. În zadar Poros încercă să schimbe soarta bătăliei îmbărbătându-şi oamenii de pe elefantul său de luptă; panica şi teama puseră stăpânire pe toţi. Indienii o luară la fugă, dar în această vreme, trupele pe care Alexandru le lăsase sub comanda lui Crateros, pe celălalt mal al râului Hydaspes, reuşiră să debarce şi, odihnite fiind, porniră în urma fugarilor, pricinuindu-le mari pierderi.

Vreo douăzeci şi trei de mii de indieni căzură în luptă, iar printre aceştia se aflau şi alţi doi fii ai lui Poros, trei mii de cai şi peste o sută de elefanţi rămaseră neînsufleţiţi pe câmpul de bătaie. Pierderile de oameni şi materiale ale lui Alexandru – ne asigură izvoarele timpului – au fost însă cu mult mai mici.

Când văzu că totul e pierdut, Poros se aruncă el însuşi în luptă; câtăva vreme platoşa sa şi isteţimea elefantului său dresat îl feriră de primejdii, dar până la urmă Poros, lovit de o săgeată şi temându-se să nu cadă viu în mâinile lui Alexandru, se hotărî să fugă şi el. Alexandru porni năvalnic pe urmele lui; dar bătrânul şi credinciosul său cal de luptă, Bucefal, sleit de puteri datorită încercărilor la care fusese supus în timpul luptei, se prăbuşi fără suflare la pământ. Atunci regele macedonean trimise câţiva ofiţeri după Poros, căruia, făgăduindu-i libertatea, îi ceru să se predea.

Poros se predă şi fu adus în faţa lui Alexandru. Acesta fu adânc impresionat de ţinuta demnă a învinsului. Izvoarele spun că regele macedonenilor l-a întrebat pe Poros cum vrea să fie tratat, la care întrebare acesta i-a răspuns cu un

singur cuvânt: „regeşte”!

„Şi altă dorinţă n-ai?” a continuat Alexandru.

„Nu! i-a spus Poros, căci totul e cuprins în acest cuvânt: regeşte”[142].

Şi Alexandru s-a purtat într-adevăr regeşte cu Poros, căruia i-a lăsat mai departe regatul în stăpânire, ba încă i-a adăugat şi alte ţinuturi, socotind pe bună dreptate că generozitatea poate fi de multe ori cea mai înţeleaptă politică faţă de cel învins.

[142] Detaliile privind această întâlnire sunt înfăţişate în mod diferit de izvoarele istorice.

XLIV EXPEDIŢIA CONTINUĂ

După victorie Alexandru acordă ostaşilor săi un răgaz de odihnă de treizeci de zile. În amintirea victoriei, regele macedonean porunci să se ridice pe cele două maluri ale râului Hydaspes două oraşe: Niceea[143], adică oraşul biruinţei, şi Bucefalia[144], în amintirea calului său care murise pe câmpul de bătaie. Tot aici aduse onorurile cuvenite memoriei celor căzuţi în luptă şi organiză, pentru biruitori, jocuri, serbări şi întreceri de tot felul.

Apoi, lăsând acolo pe generalul Crateros cu o parte din oştile macedonene, cu misiunea de a ridica şi fortifica oraşele plănuite, Alexandru plecă mai departe spre nord-est, împotriva triburilor de indieni care locuiau în vecinătatea regatului lui Poros. Toată populaţia se supuse; teritoriul lor, care cuprindea – spun izvoarele – treizeci şi şapte de oraşe, fiecare având peste cinci mii de locuitori, a fost pus sub ascultarea lui Poros.

În acest timp Alexandru primi soli de la căpetenia indiană Abisaros; acesta, cu toată credinţa jurată lui Alexandru, i se va arăta apoi potrivnic. Solii, printre care se afla şi fratele lui Abisaros, aducând daruri, bani şi elefanţi, îi făgăduiră din nou ascultare. Alexandru însă le ceru să-l vestească pe Abisaros că numai dacă va veni el în persoană l-ar putea convinge de sinceritatea sentimentelor sale în care cu greu regele macedonenilor mai putea crede.

Tot în acest timp – ne relatează izvoarele – Alexandru primi soli din partea lui Sisicottos, pe care Alexandru îl lăsase guvernator al assacenilor. Acesta îi făcea cunoscut că triburile de assaceni se răzvrătiră. De îndată Alexandru vesti pe satrapii Tyriaspes şi Filip să pornească împotriva răsculaţilor cu oştile pe care le aveau la îndemână. Aceştia se conformară şi assacenii fură potoliţi fără prea multă greutate.

---

[143] Azi Succiainpur, pe stânga lui Hydaspes.
[144] Azi Jihlam, pe dreapta aceluiaşi râu.

Apoi Alexandru îşi continuă marşul înspre râul Acesines[145], afluent de partea stângă al Indusului. Trecerea s-a făcut ca de obicei, cu ajutorul luntrilor şi plutelor din piele, dar apele râului, care curgeau vijelios printre bolovani, au pricinuit unele pierderi în oameni şi animale.

De aici porni în urmărirea căpeteniei indiene, Poros, nepotul regelui Poros, învins de Alexandru; acest al doilea Poros, după ce în zadar încercase prin viclenie şi trădări să-l câştige pe regele macedonean – pentru care fapt izvoarele greceşti îl numesc „laşul” – se refugiase cu oamenii şi bogăţiile sale spre părţile răsăritene.

Urmărindu-l fără răgaz, trupele macedonene ajunseră la râul numit Hydraotes[146], un alt afluent de pe partea stângă a Indusului.

De aici trimise pe Hephaistion cu o parte din trupe spre miazăzi în urmărirea lui Poros „cel laş”, cu misiunea de a cuceri întreaga regiune şi de a o pune sub stăpânirea credinciosului Poros.

Alexandru în fruntea grosului oştirii traversă fără greutate râul Hydraotes, ajungând în ţara triburilor de indieni liberi pe care în zadar mai înainte Poros sau Abisaros încercaseră să le cucerească. Prea puţini se supuseră fără luptă; cei mai mulţi îşi aşteptau duşmanii cu armele în mâini.

După ce cuceri fără luptă capitala triburilor de adraisteni, Alexandru ajunse în faţa cetăţii Sangala[147], capitala cathailor, cunoscuţi prin vitejia şi dispreţul lor faţă de moarte. În ajutorul acestora veniră şi triburile de oxydraceni şi malli[148].

Cetatea era bine apărată în mod natural, iar localnicii o înconjuraseră pe dinafară cu care de război puternice şi mari, rânduite pe trei linii, încât luarea cu asalt nu era un lucru uşor. Pe deasupra numărul mare de luptători aflaţi în cetate, care puteau oricând încerca o ieşire, îl neliniştea

[145] Azi Cinab.
[146] Azi Ravi.
[147] Azi Jandiala, în Pakistan.
[148] Triburi de indieni liberi de la confluenţa celor cinci râuri din Pendjab.

pe Alexandru. Totuşi se hotărî să înceapă lupta de îndată şi, în acest scop, îşi rândui oastea în linie de bătaie. În fruntea cavaleriei, regele macedonean lovi cu toată forţa partea stângă a sistemului de apărare, deoarece observase că în acea parte carele de război ale indienilor nu erau în număr prea mare. Atacul însă nu reuşi şi cavaleria macedoneană, primită cu o ploaie de săgeţi aruncate din carele de luptă, trebui să se retragă. Atunci Alexandru descălecă şi în fruntea pedestraşilor, care sosiră din urmă, porni din nou la atac. Indienii părăsiră prima linie de care şi se repliară pe cea de a doua linie. Macedonenii au fost puşi la grea încercare, deoarece aveau în faţa lor oameni viteji şi experimentaţi în lupte. Dar perseverenţa oştilor lui Alexandru şi dorinţa de a învinge s-au impus. După ce reuşiră să facă o spărtură în cea de a doua linie de care, macedonenii străpunseră uşor pe cea de a treia, iar indienii, văzând că totul e pierdut, se retraseră în cetatea propriu-zisă.

Prevăzând că în timpul nopţii cei asediaţi vor încerca o ieşire, Alexandru înconjură cetatea cu toate trupele sale. Regele nu se înşelase, căci în plină noapte indienii încercară să părăsească cetatea prin dreptul unei bălţi aflată în apropiere de ziduri. Cei care încercară să treacă primii fură ucişi de soldaţii care stăteau de veghe; de aceea indienii renunţară la punerea în aplicare a planului lor.

A doua zi Alexandru ordonă să se ridice fortificaţii în jurul cetăţii. Zona din partea bălţii, care n-a putut fi fortificată, fu încredinţată lui Ptolemeu, fiul lui Lagos, căruia i se dădu un număr mare de ostaşi în subordine, deoarece se aflase de la cei ce dezertau că indienii tot pe acolo vor încerca să se retragă. Se convenise ca de îndată ce asediaţii vor încerca să forţeze trecerea să se dea un semnal cu goarna pentru a pune în alarmă toate trupele macedonene.

Aşa cum prevăzuse, indienii în disperarea lor încercară să străpungă încercuirea macedoneană în zona bălţii supravegheate de către Ptolemeu. Acesta dădu alarma şi oştile lui Alexandru reuşiră să înfrângă atacul celor asediaţi,

silindu-i să se retragă în cetate.

În dimineaţa zilei următoare Poros – care fusese trimis de Alexandru să-i aducă noi ajutoare pentru a-şi împrospăta forţele – sosi cu vreo cinci mii de indieni şi cu elefanţi de luptă. Trupele lui Alexandru porniră la atac. Mai întâi săpară în câteva locuri temeliile zidurilor cetăţii, care erau de cărămidă, deschizând astfel spărturi în centura de apărare. Apoi fixară scările de escaladare şi în scurtă vreme ostaşii macedoneni erau în cetate. Alexandru voind să dea o pildă tuturor celor care vor îndrăzni în viitor să i se împotrivească în India, porunci soldaţilor să fie nemiloşi. Peste şaptesprezece mii de indieni fură ucişi, iar vreo şaptezeci de mii luaţi prizonieri.

De aici Alexandru porni spre alte două cetăţi indiene ai căror apărători, aflând de dezastrul Sangalei, fugiră care încotro. O bună parte din ei fură ajunşi de ostaşii regelui macedonean şi masacraţi.

În scurtă vreme soarta Sangalei fu cunoscută de toate popoarele indiene din jur. De aceea pretutindeni unde sosea Alexandru, căpeteniile şi locuitorii se supuneau, temându-se să nu împărtăşească şi ei acelaşi destin.

Aşa de pildă rajahul Sophites[149] ieşi, îmbrăcat în veşminte împodobite cu aur şi purpură, înaintea cuceritorului şi prezentându-i omagiile şi supunerea locuitorilor, îl rugă să le asigure pacea şi liniştea. Alexandru se învoi şi lasă mai departe pe Sophites în stăpânirea regatului pe care probabil îl şi mări cu noi teritorii.

Timp de câteva zile întreaga oaste a lui Alexandru s-a bucurat de ospitalitatea rajahului. Toţi primiră daruri, iar Alexandru primi o sută cincizeci şi cinci de câini-tigri de vânătoare, vestiţi pentru calităţile lor deosebite. Şi ca să le dovedească calităţile, rajahul porunci ca într-un loc închis să fie lăsat un leu şi patru asemenea câini-tigri. Câinii biruiră leul. Un indian pătrunse acolo şi tăie unuia din câini un picior. Clinele nu dădu înapoi, ci rămase cu colţii înfipţi în fiară. Apoi îi tăie încă un picior şi încă unul. Câinele nu se clinti. Ţinând prada cu dinţii, rămase în această poziţie

[149] Era rajah în Saubhuta.

până îşi pierdu tot sângele şi apoi căzu mort pe trupul neînsufleţit al leului.

De aici Alexandru se îndreptă spre ţara regelui Phegeus. Poruncind locuitorilor să-şi lucreze mai departe ogoarele, regele îl întâmpină cu daruri pe Macedonean, cerându-i să îngăduie oamenilor săi să-şi ducă mai departe truda lor zilnică în linişte şi pace. Impresionat, Alexandru îi satisfăcu dorinţa.

XLV „AICI S-A OPRIT ALEXANDRU”

Oastea macedoneană se îndreptă apoi spre râul Hiphaisis[150], dincolo de care se spunea că sunt ogoare mănoase, bogăţii multe şi felurite şi oameni tot atât de pricepuţi în cultivarea pământului cât şi în întocmirea legilor. Şi pe deasupra erau şi războinici iscusiţi. Aceste ştiri înflăcărară imaginaţia, temperamentul şi vanitatea marelui general: cu tot dinadinsul voia el să treacă dincolo, să ajungă până la malurile fluviului sfânt al indienilor, Gangele, şi să devină stăpânul de necontestat al întregului pământ locuit pe acele vremuri.

Nu tot acestea erau însă sentimentele şi părerile ostaşilor. După opt ani de războaie neîncetate, grele şi sângeroase, soldaţii ajunseră la limita din urmă a rezistenţei lor trupeşti şi sufleteşti. Nu-i mai interesau nici bogăţiile, nici gloria, nici mirajul necunoscutului. În schimb ei voiau cu toţii să-şi revadă patria, familia şi prietenii. Unii îşi spuneau părerile pe ascuns, în şoaptă, alţii deschis şi în auzul tuturor. Descurajarea, freamătul şi împotrivirea oştilor ameninţa să ia proporţii.

Atunci Alexandru îşi adună ostaşii şi le vorbi deschis.

„M-aţi urmat până acum fără murmur şi fără şovăire. Am câştigat împreună biruinţe fără seamăn: am cucerit ţări bogate şi am biruit popoare iscusite în războaie. Am îndeplinit totul cu ajutorul vostru; curajul şi braţele voastre au fost totdeauna chezăşia biruinţelor. Alături de voi eu v-am împărtăşit însă soarta; bucuriile şi greutăţile războiului au fost deopotrivă ale mele ca şi ale voastre.

Suntem acum la sfârşitul greutăţilor. Am ajuns aproape de locul unde răsare soarele. Încă puţin şi vom fi la Gange şi la ţărmul oceanului fără capăt. Curând hotarele Macedoniei se vor întinde până acolo unde pământul însuşi se sfârşeşte. Să nu faceţi ca acei truditori ai pământului care mânaţi de lene, lasă să le scape din mână roadele ce

[150] Afluent al Indusului, pe partea stângă. Azi Bias.

dau în pârg. Încă puţin şi veţi avea biruinţa deplină, iar răsplata din urmă va întrece cu mult primejdiile.

Temeiurile hotărârii sălăşluiesc în voi, dar viaţa de erou ne cere să lăsăm celor ce ne vor urma o pildă nemuritoare şi luminoasă de curaj şi vitejie”[151].

Urmă un lung timp de tăcere. Nimeni nu îndrăznea nici să-l contrazică, nici să-l aprobe.

De mai multe ori ceru Alexandru să i se spună părerea. Abia într-un târziu se ridică şi luă cuvântul tovarăşul său de luptă, Coinos. Vorbind în numele ostaşilor de rând, Coinos se pronunţă pentru renunţarea la expediţie. Campaniile de până acum secerară mulţi macedoneni, alţii au fost răniţi sau împrăştiaţi în diferite garnizoane ale Asiei. Cei care au mai rămas duc dorul după pământul lor; obosiţi după atâtea suferinţe şi lupte, nu vor mai avea puterea să continue expediţia, iar dezastrul nu va putea fi evitat.

Lui Alexandru nu-i plăcură aceste cuvinte care îndemnau la măsură şi cumpătare şi se închise două zile în cortul său, nădăjduind că soldaţii îşi vor schimba părerea şi-l vor urma în noua sa campanie. Zadarnică a fost aşteptarea lui Alexandru; soldaţii au rămas neclintiţi în hotărârea lor. Regele se văzu silit să ordone reîntoarcerea în patrie. Sau, ceea ce nu era imposibil, poate îşi dăduse el însuşi seama de riscurile pe care le comporta noua sa expediţie spre Gange.

Oastea întreagă salută cu entuziasm şi strigăte de bucurie hotărârea marelui general. Mulţi plângeau asemenea unor copii. Neînvins în lupte, Alexandru era învins acum de propriii săi ostaşi. Şi ascultând de ostaşii săi, regele macedonean n-a avut decât de câştigat; poate că altfel s-ar fi pierdut într-un şir de lupte fără de sfârşit şi fără glorie, care ar fi putut pune capăt în mod anonim strălucitei sale cariere militare.

Pe malul râului Hyphasis, Alexandru puse să se ridice, ca o mărturie a faptelor sale, douăsprezece altare, având fiecare o înălţime de 22 metri. După indicaţiile istorice de mai târziu, ele fuseseră închinate „tatălui meu Ammon”,

[151] Prelucrare liberă după Arrianus şi Q. Curtius Rufus.

„fratelui meu Hercule”, „fratelui meu Apollo”, „Atenei celei prevăzătoare” etc.; pe coloana din mijloc sta scris: „Aici s-a oprit Alexandru”.

Apoi Alexandru aduse jertfe, după datină, zeilor, şi organiză jocuri şi întreceri între soldaţi. În fine, după ce reîntări în stăpânirile lor pe căpeteniile indiene ce-i fuseseră fidele, armata primi poruncă, la finele lunii august a anului 326 î.e.n., să pornească pe drumul pe care venise, adică în direcţia râului Hydraotes şi apoi mai departe spre soare apune.

DEZNODĂMÂNTUL

XLVI ÎMBARCAREA

Trecând râul Hydraotes oastea macedoneană se îndreptă spre râul Acesines, pe al cărui ţărm găsi deja ridicată cetatea pe care garnizoana, lăsată acolo de el la venire, primise poruncă s-o construiască. După obiceiul său, regele macedonean o colonizâ cu băştinaşi din împrejurimi şi cu ostaşi ce nu mai puteau face faţă greutăţilor serviciului militar.

Aici zăbovi numai pentru o scurtă odihnă şi pentru a primi darurile aduse de soli de la căpeteniile din jur, care-l asigurară pe marele comandant de devotamentul şi bunele sentimente ale celor care i le-au trimis.

Trecând apoi apele Acesinesului, ajunse la ţărmul râului Hydaspes, unde îşi stabili tabăra în cele două oraşe pe care le ridicară ostaşii săi, Niceea şi Bucefalia.

Aici Alexandru hotărî ca trupele să nu se reîntoarcă pe drumul pe care veniseră în Asia, ci să coboare pe apele Hydaspesului şi ale Indusului până la ocean şi de acolo să se îndrepte, pe uscat sau pe mare, spre inima imperiului său. Ideea era fecundă. Popoarele indiene din părţile Indusului urmau să fie supuse, iar fluviul să fie un hotar natural al marelui său imperiu; cultura şi civilizaţia helenistică avea să câştige noi adeziuni, iar informaţia ştiinţifică să se îmbogăţească cu noi date şi fapte. Şi poate şi mai de preţ pentru vanitosul cuceritor era gloria pe care acesta voia s-o dobândească în luptele ce le va purta cu locuitorii din valea Indusului, în compensaţia expediţiei abandonate fără voia lui de pe ţărmurile Gangelui.

De aceea dădu ordin ca să se construiască cât mai repede cu putinţă vasele de care avea nevoie; de altfel încă după ce câştigase biruinţa de la Hydaspes, împotriva lui Poros, Alexandru poruncise să se facă toate preparativele pentru construirea unei flote, deoarece încă de atunci plănuise o viitoare expediţie pe valea Indusului în jos.

Se lucra cu zel pe ambele maluri ale râului, care

deveniseră un vast şantier de construcţii navale. Materialul lemnos era din belşug, iar numărul mare al ostaşilor care munceau făcea ca zilnic progresele să devină vizibile. Se construiră în scurtă vreme vreo mie de vase plutitoare[152]: nave de război, corăbii pentru transportul trupelor şi merindelor, plute, bărci mai mici etc.

Ca marinari rândui Alexandru pe cei mai pricepuţi în arta navigaţiei, mai ales egipteni, fenicieni şi greci, toţi obişnuiţi cu marea şi greutăţile ei. Mai mare peste toată flota puse pe Nearchos, iar pe Onesicritos din Astypalia drept cârmaci al corăbiei pe care avea el însuşi să călătorească.

Pe corăbii îmbarcă Alexandru vreo opt mii de oameni; restul armatei avea să-şi continue marşul pe jos, de-a lungul celor două maluri ale râului. Trupele de pe ţărmul drept au fost puse sub comanda generalului Crateros, iar cele de pe malul stâng sub conducerea lui Hephaistion. Ariergarda trupelor a fost lăsată pe seama lui Filip, satrapul provinciei dintre Indus şi Bactriana, cu misiunea de a aştepta acolo trei zile şi apoi să coboare pe urmele oştilor lui Alexandru, pe care trebuia să le ajungă la un loc anume convenit, pe ţărmul râului Hydaspes.

După ce sfârşi toate pregătirile, precum şi reconstruirea unor cartiere distruse de inundaţii în oraşele de curând întemeiate de el: Niceea şi Bucefala, Alexandru dădu porunca de plecare. Era într-una din zilele lunii noiembrie a anului 326 î.e.n. Regele macedonean aduse sacrificii zeilor elini, ocrotitori ai celor ce călătoresc pe mare, iar trompeta dădu semnalul de pornire. Una câte una corăbiile se desprinseră de ţărm.

„A fost de altfel un moment unic: toată această mulţime de vase începu să bată apa cu vâslele în aceeaşi clipă; tot atunci s-a auzit şi strigătul şefilor de echipaje, comandând cele două mişcări ale vâslelor, şi strigătul vâslaşilor în clipa în care vâsla bătea apa râului. Pereţii malurilor, care în

[152] Cifra e discutabilă (Vz. Diodor din Sicilia, XVII, 95), Fl. Arrianus (VI, 2, 3) ridică numărul la două mii, incluzând în el şi ambarcaţiunile vechi ce fuseseră construite anterior.

unele locuri erau mai înalţi decât corăbiile, reflectau larma şi dădeau prin aceasta sunetelor o intensitate neobişnuită, făcându-le să răsune şi-ntr-o parte şi în alta. Vâlcelele de pe amândouă malurile sporeau şi ele sunetele tot aruncându-le de colo-colo pe pereţii lor nuzi. Caii, vizibili în corăbiile lor de transport, stârneau uimirea indienilor care asistau la acest spectacol, pentru simplul motiv că la ei în ţară nu se pomenise niciodată ca nişte cai să fie suiţi pe corăbii...; ca urmare, cei ce fuseseră prezenţi chiar în punctul de plecare se ţinură după flotă vreme îndelungată şi ori de câte ori le ajungea la ureche strigătul vâslaşilor ori zgomotul făcut de lopeţi, prietenii lui Alexandru de pe maluri răspundeau cântând ceva în limba lor necunoscută nouă şi alergau mai departe în lungul malului, fără a slăbi corăbiile din ochi”.[153]

[153] Fl. Arrianus, VI, 3, 3, op. cit. (trad. R. Alexandrescu, p. 303–304).

XLVII NOI LUPTE

După trei zile de călătorie pe drumul fără pulbere a râului, Alexandru ajunse la locul unde, potrivit înţelegerii, îl aşteptau trupele conduse de Crateros şi Hephaistion. Aici rămase două zile în care timp avea să sosească şi ariergarda condusă de satrapul Filip. Se crede că numărul soldaţilor din oştile macedonene reunite se ridica la cifra de 120 000 de combatanţi. Alexandru ordonă acum celor trei corpuri de trupă să-şi continue drumul spre miazăzi, rânduind ca punct de întâlnire a lor locul unde cele două râuri Hydaspes şi Acesines se întâlnesc. De cele mai multe ori populaţia băştinaşă din acele părţi se supunea de bună voie macedonenilor.

În scurtă vreme sosi însă vestea că după confluenţa celor două râuri mai sus pomenite, triburile de malli şi oxydraceni făceau pregătiri febrile pentru a se împotrivi invaziei macedonene. În acest scop îşi puseră la adăpost femeile şi copiii şi îşi adunau trupe. Alexandru grăbi marşul şi după cinci zile ajunse, cu toate forţele, la locul de confluenţă a celor două râuri.

Locul era foarte primejdios pentru navigaţie; apele se învolburau cu atâta furie şi putere încât cu greu se putea ţine cârma, iar din pricina zgomotului făcut de valurile care se spărgeau de stânci, cei ce vâsleau sau manevrau pânzele numai cu greu puteau desluşi comenzile.

Măsurile cele mai severe au fost luate pentru a se preveni accidentele: cârmacii trebuiau să ocolească stâncile, iar vâslaşii să tragă din răsputeri când corăbiile tăiau vârtejurile apelor. Vasele mai scurte şi mai pântecoase rezistară bine. Corăbiile lungi însă avură de suferit, iar câteva ambarcaţiuni mici şi uşoare au fost aruncate pe ţărm.

După câte ni se relatează şi corabia pe care se afla Alexandru deveni pentru puţină vreme jucăria vârtejurilor. Se spune că regele se dezbrăcase şi era gata să se arunce

în apă ca să-şi salveze, în caz de primejdie, viaţa, înotând. Până la urmă, vâslaşii, depunând eforturi supraomeneşti, reuşiră să învingă cerbicia apelor şi să strecoare corabia printre curenţii şerpuitori şi ameninţători.

Dar locul primejdios fu depăşit, apele se liniştiră şi zgomotele se potoliră. Alexandru putu astfel să ancoreze pe ţărmul drept al râului, unde ambarcaţiunile avariate fură reparate. Nearchos, comandantul flotei, primi ordin să continue drumul şi să nu se oprească până în ţara mallilor şi oxydracenilor; în schimb, Alexandru rămase cu o parte din oşti în acele ţinuturi spre a supune sau a primi supuşenia triburilor indiene de acolo, împiedecând o eventuală joncţiune a acestora cu populaţia mallilor şi oxydracenilor, aflată sub arme.

După această incursiune Alexandru se întoarse din nou la râul Acesines; aici ordonă trupelor să-şi continue marşul spre miazăzi, urmând a se regrupa din nou la confluenţa acestuia cu Hydraotes. Iar el, Alexandru, în fruntea unor trupe de elită, se îndreptă, folosind un drum greu dar scurt, tot spre miazăzi, către ţara mallilor.

Malli erau certaţi cu vecinii lor oxydraceni, dar îndată ce aflară de primejdia comună se împăcară, strângând o armată de vreo 70 000 de ostaşi. Până la urmă însă nu reuşiră totuşi să realizeze un front comun împotriva duşmanului, deoarece toţi şefii de triburi doreau să fie comandanţi supremi. Datorită acestei certe dintre ei, armata se risipi în diverse locuri şi cetăţi întărite.

După câteva ore de marş, Alexandru poposi lângă un loc bogat în apă dulce unde porunci ca toţi ostaşii să-şi ia apă, spre a putea străbate fără greutăţi stepa pustie.

Trupele mărşăluiră fără odihnă restul zilei şi toată noaptea; în dimineaţa zilei următoare ajunseră în faţa unei cetăţi în care se refugiaseră un mare număr de malli. Aceştia, zărind pe macedoneni, le ieşiră înainte neînarmaţi căci, neputând să creadă că Alexandru ar fi putut străbate aşa de repede pustiul, bănuiau că era vorba de trupele aliaţilor sau ale prietenilor.

Alexandru îi atacă prin surprindere. Călăreţii loviră cu

putere, ucigând mii de oameni; malli care scăpaseră cu fuga se adăpostiră în cetate. Regele asedie fortăreaţa şi-i porunci generalului Perdiccas să se îndrepte spre o alta din vecinătate ce aparţinea tot mallilor şi s-o înconjoare cu trupele, spre a împiedica fuga indienilor.

Alexandru luă cu asalt prima cetate; malli nu putură să se împotrivească şi fură răpuşi până la unul de ostaşii macedoneni.

Când Perdiccas ajunse la cetatea vecină, o găsi pustie; locuitorii, speriaţi, fugiră. Generalul macedonean porni în grabă pe urmele lor cu trupele sale uşor înarmate, ajungându-i în scurt timp. O parte din ei fură ucişi. Numai puţini îşi găsiră scăparea refugiindu-se într-o regiune mlăştinoasă.

Alexandru informat că o mare parte din triburile de malli, speriate de atacul neaşteptat al macedonenilor, căutau să-şi găsească scăparea trecând pe malul stâng al râului Hydraotes, se îndreptă cu toate forţele sale în acea direcţie. Mărşăluind fără răgaz, ostaşii macedoneni ajunseră la râu nu după multă vreme. Parte din indieni reuşiră să treacă apele râului, dar alţii tocmai îl traversau. Pe aceştia din urmă Alexandru îi măcelări, iar pe fugari, după ce trecură şi oştile macedonene râul, îi urmări, ucigându-i sau făcându-i prizonieri.

Auzind că un număr oarecare de malli şi-au găsit totuşi adăpost într-o cetate brahmană[154], situată la miazăzi de râul Hydraotes, Alexandru porni la atac în această direcţie. Zidurile exterioare ale cetăţii cedară de la primul atac al falangei macedonene; indienii îşi căutară adăpost în cetăţuia din interior, în care se baricadară, hotărâţi să reziste invadatorilor. Odată cu indienii însă reuşiră să se strecoare în cetăţuie şi câţiva macedoneni, dar, din pricina numărului lor mic, fură siliţi să se retragă. Atunci Alexandru ordonă să se ridice pe ziduri scările mobile, în timp ce în alte părţi maşinile de război le sfredeleau la temelie. Pentru a da curaj soldaţilor, regele macedonean se urcă primul pe scări şi apoi pe ziduri; de îndată soldaţii fură alături de el şi,

[154] Probabil aşezată la nord de actualul Haiderabad din Pakistan.

în scurtă vreme, cetăţuia fu cucerită. Toţi apărătorii pieriră: parte în flăcări, căci dăduseră foc la case, parte vitejeşte cu sabia în mână. Cu toţii erau în număr de vreo cinci mii de suflete.

După o zi de odihnă Alexandru îşi continuă expediţia împotriva altor cetăţi indiene de pe malul stâng al râului Hydraotes, dar pretutindeni acestea fuseseră părăsite de locuitori. Chiar şi cea mai bine fortificată cetate – un fel de reşedinţă de căpetenie – fusese abandonată, iar locuitorii se retrăseseră pe malul drept, înalt şi povârnit, al râului Hydraotes, unde ocupând poziţii de apărare, se hotărâră să reziste trupelor invadatoare.

Ajuns la râu, Alexandru porunci cavaleriei să-l treacă şi să atace pe indienii malli de pe ţărmul nordic. La început aceştia se înspăimântară de curajul pe care-l arătau călăreţii macedoneni, dar, dându-şi seama de disproporţia numerică – indienii erau vreo 50 000, iar cavaleria macedoneană, număra doar 4–5 000 de ostaşi – ei încercară să arunce trupele macedonene în apele râului. Alexandru porunci călăreţilor să nu angajeze lupta, ci să se retragă, hărţuind pe duşman, până la sosirea falangelor, de pe ţărmul stâng al râului. După ce pedestraşii trecură râul, Alexandru ordonă dezlănţuirea atacului. Indienii o luară la fugă îndreptându-se spre o fortificaţie din împrejurimi. Trupele macedonene îi urmăriră, dar, căzând noaptea şi fiind obosite, îşi aşezară tabăra lângă cetatea întărită, amânând atacul pentru a doua zi.

XLVIII SINGUR ÎN FAŢA PRIMEJDIEI

A doua zi dimineaţa macedonenii dezlănţuiră atacul. Zidurile exterioare, neputând fi apărate, fură părăsite de indieni, care se retraseră cu toţii în cetăţuia fortificată din interior. Cu toate că macedonenii atacau cu maşinile de război şi foloseau scările mobile, totuşi lui Alexandru i se părea că ostaşii săi nu au destul avânt. De aceea smulse o scară mobilă din mâna unui soldat şi sprijinind-o de zid începu, temerar, să se urce spre înălţimi. Sus pe zid, el se apără împotriva săgeţilor vrăjmaşe doar cu scutul. Macedonenii văzându-şi regele în primejdie se grăbiră să se urce pe scări, ca să ajungă cât mai repede alături de el. Dar urcându-se prea mulţi pe aceleaşi scări, acestea se rupseră şi soldaţii se rostogoliră la pământ. Acum Alexandru rămase singur pe creştetul zidului; în jurul lui ploua cu săgeţi, iar braţul stâng cu care mânuia scutul îşi pierduse vlaga. Atunci tovarăşii săi de arme îl sfătuiră să sară în mijlocul lor, ei fiind gata să-l prindă, ferindu-l astfel de vătămarea trupului. Dându-şi seama de primejdie, dar în acelaşi timp sfidând soarta, Alexandru se hotărî să dea alor săi un exemplu de îndrăzneală şi dispreţ de moarte. Dintr-un salt se aruncă de pe zid, dar nu în tabăra macedoneană, ci între indienii duşmani. Dacă nu va birui îşi va vinde scump viaţa, iar amintirea sa va rămâne veşnică prin această pildă de abnegaţie şi curaj. Sărind cu abilitate, Alexandru căzu în picioare lângă un copac stufos, cu un trunchi de o grosime neobişnuită. Se lipi de trunchiul gros al copacului ca să nu poată fi lovit din spate, iar de săgeţile şi lăncile duşmanilor se apăra cu scutul. Indienii văzându-l singur căpătară curaj şi cercul se strânse treptat în jurul lui Alexandru. Câţiva se năpustiră chiar asupra lui, dar regele macedonean îi omorî cu sabia; însăşi căpetenia indienilor căzu în încăierare. Atacul devenea tot mai strâns, dar Alexandru nu se dădea biruit. Oboseala însă începu să se facă simţită.

Între timp dintre tovarăşii săi de luptă – Peucestas,

Abreas şi Leonnatos – care reuşiră să ajungă pe creştetul zidurilor, înainte de a se fi rupt scara mobilă, săriră în apărarea regelui. Unul dintre ei, Abreas, avea să cadă lovit în faţă de o săgeată. Atunci indienii atacară cu şi mai multă putere, aruncând asupra lui Alexandru suliţe şi pietre. O săgeată îi străpunse platoşa, lovindu-l în piept. În iureşul luptei Alexandru nici nu-şi dădu seama că era lovit şi continua să se bată, dar sângele ce-i curgea din rană îi istovi puterile. Căzu în genunchi şi, sleit de vlagă, leşină, prăbuşindu-se cu capul pe scut. Văzându-l pe Alexandru în primejdie de moarte, Peucestas şi Leonnatos se aşezară în faţa lui, apărându-l cu preţul vieţii lor împotriva indienilor, care, înteţindu-şi atacul, îi săgetară pe amândoi rănindu-i destul de grav.

Între timp ostaşii dinafară zidurilor chibzuiră în grabă cum să vină în ajutorul regelui lor care, după părerea multora, se expuse fără temei unei grele încercări. Întrucât scările mobile se rupseră, ostaşii folosiră un alt procedeu pentru a escalada zidurile; bătură în ele cuie şi se căţărară până sus, iar de acolo săriră pe rând înlăuntrul zidurilor unde Alexandru zăcea leşinat. Aici ei făcură cu scuturile lor un adevărat zid în jurul regelui. Câţiva reuşiră să ajungă până la poarta principală şi-i traseră zăvoarele, dând putinţă celor dinafară să pătrundă în cetăţuie. Aceştia se aruncară cu furie asupra indienilor omorând de-a valma bătrâni, femei şi copii. Furia lor nu mai cunoştea nici o limită.

Alexandru fu luat de soldaţi pe scut. Nu se ştia dacă va mai scăpa sau nu cu viaţă. Revenindu-şi din leşin, regele ceru să i se scoată săgeata din piept, dar aceasta având în vârf cârlige, nu putea fi mişcată din loc. Atunci el îi îndemnă să-i lărgească rana cu sabia sa şi astfel să i se poată smulge fierul săgeţii. Fu ascultat, dar sângele ţâşni cu şi mai multă putere. Regele leşină din nou. Toată seara şi noaptea întreagă se luptă cu moartea. Se răspândise chiar zvonul că viaţa îl părăsise; ştirea ajunse tocmai până la taberele macedonene ce aşteptau la confluenţa râului Hydraotes cu Acesines. Toată oştirea se întreba: cine o va

conduce spre patrie prin ţări străine, peste munţi înalţi, prin pustiuri primejdioase şi peste apele adânci? Şi cum vor birui ei, macedonenii, popoarele din cale al căror curaj negreşit va creşte când vor afla că marele Alexandru e mort?

După o săptămână de suferinţe rana prinse a se vindeca. Alexandru scăpase încă o dată de moarte. Cu toate acestea zvonul morţii sale fusese atât de convingător încât foarte mulţi ostaşi nu credeau în miraculoasa însănătoşire a regelui. Alexandru vesti printr-o scrisoare că este în viaţă, dar şi aşa mulţi socotiră că ea fusese întocmită de cei din jurul regelui, interesaţi să nu pricinuiască în aceste momente grele nelinişte în rândurile oastei.

De aceea Alexandru, preocupat de acest zvon, dădu poruncă de îndată ce se însănătoşi să fie transportat la apa râului Hydraotes. Aici se urcă pe un pat ce fusese aşezat pe corabie. Vasul alunecând în josul apei se îndreptă spre confluenţa râului Hydraotes cu Acesines unde se aflau trupele macedonene ce mărşăluiră pe uscat. Trupele ieşiră în întâmpinarea regelui, iar acesta îi saluta cu mâna întinsă, după obiceiul macedonean. Soldaţii izbucniră în urale. Când Alexandru fu coborât pe mal i se aduse o litieră, dar generalul porunci să i se aducă calul. Aclamaţii, strigăte de bucurie, urale puternice; călare, Alexandru se îndreptă spre cortul său. Când coborî, cu toţii îl înconjurară şi strângându-i mâna sau atingându-i hainele, îi făcură urări de bine aruncându-i ghirlande de flori.

În acest timp sosiră la Alexandru soli din partea mallilor care, impresionaţi de biruinţele sale, îi oferiră capitularea întregii ţări. Tot atunci veniră soli şi din partea triburilor de oxydraceni, vecini ai mallilor, ce făcură act de supunere fără condiţii marelui general.

În urma acestor capitulări, satrapia Indiei fu mărită cu teritoriile mallilor şi oxydracenilor şi pusă sub comanda generalului Filip.

Însănătoşindu-se complet, Alexandru porunci să se construiască noi corăbii şi, după ce le încărcă cu trupe,

coborî pe Hydraotes în jos, iar apoi pe Acesines[155] până la vărsarea acestuia în fluviul Indus. Aici Alexandru zăbovi câtăva vreme; generalul Perdiccas sosi şi el cu armata sa, iar populaţiile indiene din jur îi trimiseră, odată cu solii care îi anunţau capitularea, multe şi preţioase daruri.

Dându-şi seama de importanţa strategică şi comercială a acestui loc, Alexandru hotărî să se ridice şi aici un oraş, care urma să joace un important rol politic şi economic în regiunea Pendjabului. Noua Alexandrie era destinată să devină capitala satrapiei Indiei, pe care regele macedonean o întemeiase după cucerirea acestei ţări.

[155] De notat că Hydraotes este considerat ca un afluent al râului Acesines şi de aceea şi după confuenţă acest râu se numeşte, până la vărsarea sa în Indus, tot Acesines.

XLIX PE VALEA INDUSULUI, ÎN JOS

În luna februarie a anului 325 î.e.n. Alexandru porni cu oştile mai departe pe apa fluviului Indus, în jos. Cea mai mare parte din oşti – cele greu înarmate puse sub comanda generalului Crateros – au primit ordin să mărşăluiască pe malul stâng al fluviului. Drumul era bun pe acest ţărm, iar pe de altă parte în acele regiuni mai rămaseră triburi care, nefăcând act de supunere macedonenilor, puteau oricând să le atace flota sau să le îngreuneze într-un chip sau altul retragerea. Armata lui Crateros, aşadar, avea să ocrotească deplasarea flotei care, sub comanda lui Alexandru, se retrăgea spre miazăzi pe apele Indusului.

După puţină vreme corăbiile şi trupele ajunseră în oraşul Sogdiana, aşezat pe malurile fluviului, reşedinţa căpeteniei triburilor de indieni din acele locuri. Alexandru porunci ca oraşul să fie transformat într-o colonie întărită şi, înzestrând-o cu toate cele necesare unui mare port comercial, îi dădu numele de Alexandria Sogdiana[156]. Tot aici stabili el şi reşedinţa noii satrapii pe care o creă – ce se întindea de la confluenţa râului Acesines cu Indus-ul şi până la ocean – şi în fruntea căreia rânduise căpetenie pe Peithon.

Continuându-şi călătoria, Alexandru ajunse în ţara regelui Musicanos[157], despre care se spunea că ar fi cel mai înfloritor ţinut din întreaga Indie. Surprins de iuţeala cu care oştile macedonene ajunseră până acolo, Musicanos ieşi în calea lui Alexandru cu daruri bogate, îi oferi supunerea lui şi a poporului său.

Fără a zăbovi multă vreme aici, Alexandru porni mai departe spre miazăzi şi intră în ţara cârmuită de Oxycanos[158], care încercă să i se împotrivească. Zadarnic însă, căci fu luat prizonier, iar două din cele mai mari cetăţi

---

[156] Între actualele oraşe Multan şi Alor din Pakistan.

[157] Populaţia hindusă peste care domnea se numea musicani (muhikaşi). Ei locuiau ambele maluri ale Indusului.

ale sale fură cucerite fără prea mari eforturi. Celelalte cetăţi se predară de bunăvoie.

Continuându-şi expediţia, regele macedonean porni spre regatul lui Sambos[159], care, de teamă, părăsise în grabă oraşul Sindimana[160], capitala ţării. Ajuns în faţa acestui oraş, Alexandru a fost primit cu bunăvoinţă: porţile i-au fost deschise, iar elefanţii şi averile lui Sambos i-au fost date în dar. Celelalte cetăţi urmară şi ele pilda capitalei, afară de una singură în care brahmanii îndemnară la rezistenţă. Până la urmă cetatea fu totuşi cucerită, iar brahmanii pe care Alexandru îi socotea vinovaţi, fură executaţi.

Între timp Alexandru primi vestea că regele indian Musicanos, care mai înainte i s-a supus fără luptă, sfătuit de casta brahmanilor să lovească în cel ce le invadase pământurile, se răsculase acum împotriva sa. Răzvrătirea cuprinse treptat ambele maluri ale Indus-ului, iar garnizoana macedoneană, lăsată în acele locuri de Alexandru, fu măcelărită.

Împotriva lui Musicanos fu trimis satrapul Peithon, iar Alexandru atacă cetăţile indiene din apropiere. Luate prin surprindere, acestea fură cucerite, iar populaţia ucisă sau luată în sclavie. Musicanos fu prins şi executat împreună cu un mare număr de brahmani, care au fost spânzuraţi pe marginea drumurilor, în semn de ameninţare pentru toţi cei ce s-ar fi simţit tentaţi să le imite pilda în viitor.

Tot atunci sosiră la Alexandru soli din partea regelui patalilor[161], Moeris. Aceştia îl vesteau că regele lor îl aşteaptă ca pe un prieten, punându-i la dispoziţie tot ce avea nevoie.

În aceste locuri Alexandru decise ca o parte din oastea lui să se întoarcă în Persia pe uscat, prin satrapiile

---

[158] După alţii se numea Porticanos. Regatul său se afla pe partea dreaptă a fluviului Indus.

[159] Aşezat tot pe dreapta fluviului Indus.

[160] Sau Sindomana; azi Sehwan în Pakistan.

[161] Populaţie hindusă ce-şi avea aşezările în delta fluviului Indus. Capitala lor era Pattala (azi Haiderabad) aşezată la punctul de ramificare a deltei.

Arachosia şi Drangiana[162]. Pusă sub comanda lui Crateros, aceasta trebuia să ajungă în satrapia Carmania[163], unde, în oraşul Alexandria, era stabilit locul de întâlnire cu coloanele comandate de Alexandru.

Două au fost motivele pentru care regele macedonean luase această hotărâre. Mai întâi retragerea spre patrie avea să se facă pe mare şi pe ţărmul mării – de la Indus spre apus – ceea ce pe de o parte nu necesita forţe militare prea mari, iar pe de alta sărăcia ţinuturilor nu îngăduia o aprovizionare suficientă unor oştiri numeroase.

În al doilea rând, veşti proaste veneau din Persia. Uneori autohtonii îşi revendicau prin răscoală libertatea, iar alteori se iscau neînţelegeri aprige chiar între veteranii lăsaţi să apere cuceririle macedonene. Oastea lui Crateros trebuia să înăbuşe în germeni orice încercare de răzvrătire împotriva noii ordini rânduite de Alexandru, indiferent de la cine sau în ce mod ar fi fost declanşată.

După ce rândui toate acestea, Alexandru coborî cu flota pe Indus în jos; pe stânga fluviului coborau trupele aflate sub comanda lui Peithon, iar pe ţărmul drept cele de sub comanda lui Hephaistion. Tustrele coloanele urmau să se întâlnească în oraşul Pattala, capitala regelui indian Moeris.

După trei zile de drum Alexandru află că Moeris, de teamă sau îndemnat de brahmani, părăsise capitala şi devastând mănoasele locuri ale regiunii se retrăsese cu trupele sale în deşert.

Pe la finele lunii iulie a anului 325 î.e.n. Alexandru debarcă în Pattala, pe care o găsi pustie; de teamă oamenii fugiseră luând fiecare ceea ce avea mai de preţ. Urmăriţi de macedoneni o parte din ei se reîntoarseră la căminurile lor, căci Alexandru le făgădui că vor putea să-şi continue liniştiţi viaţa în oraş, după vechile lor legi şi datini. În acelaşi timp, convins de importanţa aşezării oraşului pentru schimburile comerciale dintre apus şi răsărit, regele macedonean porunci să se zidească acolo o cetate de

[162] Ambele satrapii erau aşezate în partea de miazăzi a actualului Afganistan.
[163] În sud-vestul actualului Iran.

apărare, un port şi docuri care să uşureze viitoarea dezvoltare economică a Pattalei.

L FLUX ŞI REFLUX ÎN DELTĂ

Înainte de a porni cu oştile spre Persia Alexandru voi să se informeze personal de posibilităţile de navigaţie pe Indus până la vărsarea acestuia în apele oceanului, spre a asigura flotei sale o călătorie lipsită de surprize şi primejdii.

Mai întâi folosind vasele cele mai rapide Alexandru coborî pe braţul drept al Indus-ului, în timp ce o armată pedestră îl urmărea de-a lungul ţărmului răsăritean.

În prima zi călătoria decurse fără incidente, dar a doua zi se iscă o furtună de la miazăzi, care, umflând apele în valuri mari, deterioră o parte din corăbii, iar pe altele le scufundă.

Necunoscând locurile, Alexandru ceru să-i fie aduşi câţiva băştinaşi spre a-i folosi drept călăuze. Apa Indusului se lăţea pe măsură ce corăbiile înaintau spre sud. Vântul începu să sufle mai tare dinspre mare, valurile porniră din nou să se umfle, iar corăbiile înaintau tot mai anevoie. Atunci flota se retrase, la sfaturile indienilor, pe un canal mai ferit. Îndată după ce ancorele au fost aruncate, începu refluxul oceanului, fenomen despre care oamenii lui Alexandru nu aveau nici o cunoştinţă. La început apele se retraseră, lăsând vasele pe uscat; unele se împotmoliră, iar altele se înclinară fie spre proră, fie pe una din laturi. Multe corăbii suferiră avarii: pretutindeni se vedeau scânduri rupte, vâsle stricate, pânze zdrenţuite. Părea că flota naufragiase. Dar în curând apele se umflară din nou, ridicându-se până la vechiul nivel.

Corăbiile fură acum ridicate din nou de ape şi împrăştiate care încotro. Apa sărată a oceanului împingea apa dulce a fluviului înapoi, făcând să se ridice adevărate talazuri. Corăbierii necunoscând fenomenul, înspăimântaţi şi temători de această nemaivăzută dezlănţuire de forţe, îşi pierdură cumpătul. Vasele ciocnindu-se între ele, îşi rupeau fie cârmele, fie vâslele. Părea adesea că pe coama valurilor se înfruntă două flote vrăjmaşe. Iar oamenii lui Alexandru

se întrebau între ei fără să-şi poată răspunde: oare de unde venea atâta noian de ape şi unde se ascund ele când, fără nici o noimă, valurile dispăreau, lăsând fundul fluviului dezgolit?

Alexandru, elev al marelui filozof Aristotel, nu se lăsă impresionat. El întrebă pe oamenii locului despre fenomen şi observând toate cu luare aminte înţelese, dacă nu taina, cel puţin periodicitatea regulată a fenomenului. De aceea aşteptând cu calm şi încurajându-şi ostaşii, reuşi, în vremea refluxului următor, să-şi repare corăbiile şi să-şi pregătească marinarii cum să procedeze când apele vor fi din nou ridicate de flux.

LI PREGĂTIRILE DE REÎNTOARCERE

După ce-şi repară corăbiile Alexandru trimise câteva din ele spre mare, unde călăuzele indiene îi spuseră că se află o insulă numită Cilluta[164], care având un ţărm adăpostit, oferea un loc prielnic pentru ancorarea vaselor. Pe deasupra, insula avea apă bună de băut, iar de acolo nu era departe locul de întâlnire a fluviului Indus cu apele oceanului. După ce corăbiile trimise în cercetare adeveriră informaţiile indienilor, Alexandru coborî cu restul flotei până la insulă şi de acolo se avântă spre apele oceanului, spre a verifica dacă navele pot sau nu pluti fără primejdie prin acele locuri, aproape de nimeni umblate[165].

Ajungând la ocean Alexandru făcu sacrificii zeilor apelor şi le ceru să-i ocrotească flota, pe care, sub comanda lui Nearchos, urma s-o trimită pe ocean spre golful Persic, acolo unde fluviile Tigru şi Eufrat se unesc cu apele mării.

După această incursiune ce însemna o repetiţie generală a retragerii pe mare, Alexandru se reîntoarse la Pattala, unde îl aşteptau toate oştile: pedestraşi, călăreţi şi restul corăbierilor.

Ajungând la Pattala, unde cetatea de apărare fusese terminată, iar construcţiile portului începute, Alexandru se hotărî să cerceteze şi braţul stâng al Indusului, spre a vedea dacă acest braţ n-ar fi mai prielnic pentru navigaţie decât cel dintâi.

Coborând cu corăbiile pe braţul stâng, Alexandru constată, nu după multă vreme, că acesta se transformă într-un fel de lac ce semăna foarte mult cu un golf al oceanului; de altfel şi apa sărată şi forma peştilor ce trăiau în acele ape o dovedeau. Aici ancoră o parte din vasele sale

---

[164] Plutarh, *Alex.,* 66, o numeşte Scilustis.

[165] Trebuie amintit că pe timpul lui Darius I (521–486) din ordinul său, Sylax din Cariadna făcuse o călătorie pe Indus, apoi pe ocean şi ocolind Arabia, a ajuns cam în locul actualului Canal de Suez (cf. Herodot, IV, 44).

şi cu alte câteva străbătu lacul în continuare, până la gura propriu-zisă a fluviului, de unde pătrunse din nou în ocean.

Navigaţia se făcu fără greutăţi sau primejdii – fluxul şi refluxul oceanului nu aveau tărie în teritoriul golfului – ceea ce îl duse pe Alexandru la concluzia că cea de a doua cale a Indusului este mai lesnicioasă pentru a ieşi în larg decât cea dintâi.

După ce Alexandru ieşi la cea de a doua gură a Indusului, trimise spre apus, pe ţărm, un număr oarecare de călăreţi, care, odată cu cercetarea ţărmului, trebuiau să sape puţuri de apă dulce din care să se aprovizioneze corăbiile în mersul lor spre golful Persic.

Apoi regele macedonean se întoarse cu vasele sale din nou la Pattala, de unde, pentru a doua oară, coborî pe braţul stâng al Indusului până ajunse în apele liniştite ale lacului unde porunci să se construiască un port, în care să ancoreze corăbiile înainte de plecare, precum şi şantiere unde acestea să fie verificate şi reparate în vederea grelei călătorii pe mare.

Se făcură pregătiri serioase şi pentru aprovizionarea cu alimente a flotei, care vreme îndelungată urma să străbată întinsul oceanului, o cale nesigură şi primejdioasă.

În fruntea flotei rămase Nearchos, unul din cei mai buni generali şi prieten al lui Alexandru. Priceperea, devotamentul şi vitejia încercatului general constituia o chezăşie că totul va decurge în cele mai bune condiţii. Dar vremea nu era încă bună pentru navigaţie pe mare. Musonul de vară bătea cu putere dinspre miazăzi îngreunând ieşirea în larg. Alexandru de altfel a fost informat de localnici că cea mai prielnică vreme pentru navigaţie pe mare este din luna octombrie până în februarie, când musonul de iarnă suflând dinspre răsărit va împinge uşor vasele pe valuri, în direcţia dorită.

LII DRUMUL SPRE APUS…

Pe la finele lunii august a anului 325 î.e.n. Alexandru părăsi Pattala, în fruntea unei armate de aproximativ 30–40 000 de ostaşi, îndreptându-se spre apus, către Persia, urmând un drum paralel cu coastele mării.

După aproape o lună şi Nearchos ridică ancora din delta Indusului; în fruntea unei flote de 100–150 corăbii, care purtau peste 10 000 de corăbieri şi ostaşi, el se îndreptă, urmând linia ţărmului spre apus, către golful Persic.

Pornind spre Gedrosia[166] Alexandru depăşi trecătorile munţilor şi după vreo nouă zile de drum ajunse în valea râului Arabies[167]. Ambele maluri erau locuite de triburi care, nefăcând act de supunere fură socotite vrăjmaşe. În stânga fluviului locuiau arabiţii, iar pe malul drept triburile de oreiţi. Arabiţii aflând de apropierea lui Alexandru fugiră cu toţii şi se ascunseră în locuri pustii. Oreiţii au fost trecuţi prin foc şi sabie; ogoarele au fost distruse şi casele incendiate.

Pornind mai departe Alexandru se îndreptă cu oastea sa spre munţii care făceau hotarul dintre ţara oreiţilor şi a gedrosienilor. Aici oreiţii uniţi cu gedrosienii ocupară trecătorile fiind decişi să taie trecerea oştilor macedonene. Când însă regele macedonean ajunse aproape, oreiţii şi gedrosienii nu cutezară să i se împotrivească. Ei se predară. Alexandru îi iertă şi ceru căpeteniilor lor să-i readucă în aşezările de unde plecaseră, făgăduindu-le că nimic nu li se va întâmpla.

---

[166] Sau Gadrosia, satrapie persană situată spre vestul Indusului. (Azi Belucistan).

[167] Sau Arabios, mic fluviu ce se varsă în Oceanul Indian (azi Arabah sau Poovally).

LIII DEŞERTUL

După aceasta Alexandru porni spre Gedrosia. Intrând în deşertul acestei satrapii – pustietatea Mekran – armatele regelui aveau să treacă prin greutăţi pe care cu greu le vor răzbi.

Drumul ce ducea pe marginea ţărmului era greu din pricina soarelui dogoritor şi a nisipului fierbinte în care picioarele pedestraşilor şi ale cailor se afundau la fiecare pas. Umbră nu era, căci rarii copaci întâlniţi în cale aveau frunzişul rar, iar tufele ce creşteau pe alocuri – deşi cu flori foarte plăcut mirositoare – nu puteau sluji împotriva arşiţei.

Şi pe măsură ce înainta drumul devenea şi mai greu şi mai anevoios. Vegetaţia era tot mai săracă, reducându-se la câteva ierburi ce se târau pe pământ. Râuri nu erau, iar apă de băut nu se găsea decât cu mare greutate. Chinuită ziua de soarele dogoritor şi de lipsa apei, oştirea mărşăluia mai mult noaptea. Odată cu greutăţile marşului soldaţii trebuiau să se ocupe şi cu depozitarea din loc în loc, pe coasta mării, a merindelor destinate aprovizionării flotei, care, venind din urmă, plutea de-a lungul ţărmului spre golful Persic. Cu toate ordinele severe însă soldaţii, înfometaţi, foloseau merindele pentru ei, nemailăsând nimic pentru flota ce avea să sosească. De aceea Alexandru încredinţă grija aprovizionării corăbierilor unor detaşamente speciale care fuseseră lăsate în urmă cu menirea de a cumpăra de la băştinaşii ce locuiau în interiorul ţării, alimente – făină, oi şi curmale – şi de a le depozita, sub pază, pe coastele oceanului.

Îndepărtându-se puţin de ţărm, armata îşi continuă drumul spre Pura[168], capitala Gedrosiei, care era încă departe. Pustiul devenea tot mai greu de străbătut. Pretutindeni nisip fierbinte ce se întindea cât puteai cuprinde cu ochii, asemenea unor valuri uriaşe ridicate – spuneau cei slabi – de duhurile necurate. Apă se afla din ce

[168] Azi Puhra.

în ce mai greu, iar merindele se împuţinau şi ele. Până la urmă ostaşii se hotărâră să taie, fără nici o încuviinţare, animalele de tracţiune şi caii de călărie, iar bogăţiilor pe care acestea le cărau din India, le dădură foc, nimicindu-le.

Curând merindele se terminară. Chinuiţi de foame şi de sete, obosiţi de mersul greu peste dunele deşertului, soldaţii cădeau din mers, lipsiţi de vlagă. Cei ce nu aveau putere să se ţină de grosul trupelor, rămâneau în urmă şi rătăcind calea, mureau înghiţiţi de nisipul dogoritor al deşertului. Curând îşi făcu apariţia şi ciuma.

Oboseala, foamea, setea şi molima făceau zilnic sute de victime. Marşul se transformă într-o retragere dezordonată. Fiecare se grăbea să ajungă undeva unde ar fi putut să-şi potolească foamea şi setea; toţi mergeau grăbindu-se cât puteau, conştienţi că fiecare palmă de pământ străbătută le mărea putinţa de a se salva din ghearele morţii.

În zadar rugau cei care cădeau istoviţi sau bolnavi pe tovarăşii lor de arme să-i ajute sau să-i ia cu ei. Animalele de transport fuseseră aproape toate sacrificate, iar cei ce mai aveau viaţă în ei, cu greu se mai puteau ei înşişi mişca. Cu toţii se gândeau doar la mântuirea lor. Teama de propria soartă înlătura mila şi compătimirea.

În armată nu mai era nici o rânduială; disciplina dispăruse şi nici unul dintre comandanţi nu mai avea putere să ceară să fie respectată. Căpeteniile nu mai ştiau nici dacă merg pe drumul cel bun.

În sfârşit după şaptezeci de zile de la plecarea din delta Indusului oastea lui Alexandru, zdrobită de oboseală, ajunse în capitala Gedrosiei, Pura. Potrivit relatării istoricului Plutarh, regele macedonean s-ar fi întors în Persia numai cu un sfert din oastea cu care a plecat din India. Sleiţi de putere, cu hainele rupte şi cei mai mulţi fără arme, ostaşii arătau ca nişte umbre; la rândul lor, cele câteva animale care supravieţuiră, erau toate la capătul puterilor. Falnica armată a lui Alexandru ce cunoscuse numai victorii, fusese înfrântă de urgia deşertului.

La Pura zăbovi mai mult timp pentru ca oastea să se poată reface. Apoi porni, pe la începutul lunii decembrie a

anului 325 î.e.n. spre Carmania[169], unde nădăjduia să întâlnească oştile pe care le trimise anterior în India, sub comanda lui Crateros.

[169] Satrapie persană aşezată în sud-vestul actualului Iran.

LIV PE VALURILE OCEANULUI

De un lucru însă era acum îngrijorat mai tare Alexandru: nu primise nici o veste despre expediţia lui Nearchos. Nu trecu mult însă şi ştirea mult aşteptată sosi: Nearchos ajunsese, biruind oceanul, cu flota sa, pe ţărmul Carmaniei.

La 21 septembrie a anului 325 î.e.n. Nearchos ridicase ancora din delta Indusului. Abia ieşise în larg când din pricina vântului ce sufla cu putere dinspre mare, fu nevoit să intre într-unul din porturile de pe ţărmurile locuite de arabiţi. Vreo douăzeci de zile poposiră în acele locuri. Când vântul deveni favorabil, porniră din nou spre apus, urmărind îndeaproape uscatul. Navigaţia a fost grea, corăbiile luptând din răsputeri cu valurile, cu stâncile, cu furtunile şi cu lipsa de merinde şi de apă. Cu ocazia unei furtuni năprasnice ce avea să scufunde trei corăbii şi să avarieze o mare parte din flotă, Nearchos porunci, în ultima zi din octombrie, să arunce ancora aproape de portul Cocala[170], aşezat cam la hotarul dintre ţara arabiţilor şi oreiţilor. Aici Nearchos zăbovi vreo zece zile în care timp îşi repară corăbiile şi se aprovizionă cu hrană şi apă potabilă.

Apoi flota îşi continuă drumul spre vest până la gura fluviului Tomeros[171], unde cu greu ostaşii putură debarca, din pricina triburilor de oreiţi care-şi apărau cu vitejie ţara.

Spre sfârşitul lunii noiembrie Nearchos ajunse în dreptul ţărmului de unde se deschide deşertul şi de unde începuseră grelele încercări ale oştirii lui Alexandru. Locuitorii ţărmului trăiau ca nişte sălbateci. Colibele lor erau făcute din lut şi scoici, iar ca hrană foloseau peşte uscat la soare sau alte vietăţi pe care le aruncau pe ţărm valurile. De aceea ei şi erau numiţi „mâncătorii de peşte”. Lipsa merindelor, a apei potabile şi greutăţile de navigaţie se făceau tot mai simţite, mai ales în timpul zilei. Noaptea, când temperatura era mai suportabilă, mateloţii nu

[170] Port aşezat la est de fluviul Tomeros.

[171] În apropiere de hotarul răsăritean al Gedrosiei.

îndrăzneau însă să navigheze din pricina necunoaşterii drumului pe mare, presărat cu felurite şi mari primejdii. După câtăva vreme Nearchos găsi un autohton, care, cunoscând bine tainele ţărmului Gedrosiei pe unde el pescuia, se oferi să se îmbarce pe corabia comandantului şi să-i arate drumul pe care se putea pluti fără primejdie. Flota putea acum să navigheze şi în timpul nopţii. Cu toate acestea lipsa hranei, a apei de băut şi greutăţile de tot felul, nemulţumiră trupa, care era gata să se răscoale.

Părăsind coastele Gedrosiei, flota se apropie de ţărmul Carmaniei, regiune bogată în merinde, apă şi roade de tot felul. Nemulţumirile dispărură ca prin farmec; ostaşii se simţeau deja în patrie; ei debarcară în strâmtoarea Harmozeia[172] pe ale cărei ţărmuri se putură odihni în voie. Despre armata condusă de Alexandru însă, Nearchos nu ştia încă nimic.

Într-una din zile cineva îi aduse vestea că Alexandru se afla deja în satrapia Carmaniei, unde soldaţii săi se odihneau după atâtea suferinţe şi încercări.

Întâlnirea dintre Alexandru şi Nearchos a fost dramatică. Cu greu regele macedonean putu să-şi recunoască pe generalul şi tovarăşul său de arme. Cu plete lungi şi murdare, cu faţa suptă şi galbenă, slab la trup şi purtând o îmbrăcăminte aproape zdrenţuită, Nearchos părea o fantomă. Alexandru îl strânse cu bucurie în braţe, izbucnind în lacrimi.

„Ce-mi fac ostaşii şi unde-i flota?” a fost prima întrebare a regelui macedonean care nu mai credea că-şi va revedea vreodată corăbiile şi soldaţii.

„N-ai pierdut nimic – i-a răspuns Nearchos – căci corăbiile şi ostaşii te aşteaptă cu nerăbdare la ţărmul oceanului, după ce au înfruntat cu bărbăţie şi curaj valurile”.

[172] Azi Ormuz (?), între Arabia şi podişul Iran.

LV DUPĂ REÎNTOARCERE

Alexandru avea acum din nou sub comanda sa toate oştile, căci între timp şi Crateros, după ce străbătuse Arachosia şi Drangiana, sosi în Carmania cu trupele ce-i fuseseră încredinţate în India, cu misiunea de a le readuce în Persia pe calea uscatului.

În Carmania trupele reunite acum aveau să petreacă zile vesele, după unii autori, zile de desfătare şi orgii. Timp de o săptămână alaiul soldaţilor cheflii străbătu Carmania în cântece şi jocuri. În fruntea tuturor, Alexandru, asemenea lui Dionysos, conducea petrecerile. În urma lui veneau care încărcate cu soldaţi, toate împodobite cu ghirlande de flori şi acoperite cu pături albe sau vopsite multicolor.

Locuitorii primiseră poruncă să iasă în calea alaiului cu merinde şi cu vin. În pragul fiecărei case se aflau amfore mari pline cu vin şi altele cu roade de tot felul. Pretutindeni se auzeau cântece de liră şi flaut, iar soldaţii jucau dezlănţuindu-se cu furia orgiilor organizate în cinstea lui Dionysos.

Dar petrecerile şi ospeţele se sfârşiră şi Alexandru porunci ca flota să-şi continue drumul pe mare până la Golful Persic, iar de acolo să urce în sus pe cele două fluvii unite – Tigru şi Eufrat – spre inima imperiului pers, către Susa.

Cele mai multe trupe, cuprinzând şi elefanţii, precum şi carele cu poveri, primiră ordin ca sub conducerea lui Hephaistion să se deplaseze tot spre Susa, de-a lungul coastei satrapiilor Carmaniei şi Persiei. Drumul pe care aveau să-l străbată trecea prin regiuni bogate în roade, iar timpul iernii era bun şi propice deplasărilor de trupe.

În fine, Alexandru, în fruntea oştilor sale de elită, se îndreptă la fel spre Susa, dar pe drumul cel mai scurt ce trecea prin Pasargadai şi Persepolis.

Trei ani lipsise Alexandru din Persia. Satrapii pe care-i

lăsase în locul său, perşi sau macedoneni, deveniseră abuzivi şi urmăreau fiecare să devină tirani autocraţi în ţinuturile pe care le stăpâneau. Mulţi din ei socoteau că regele macedonean nu se va mai întoarce din Orientul îndepărtat; va fi învins, credeau unii, va muri din pricina greutăţilor şi primejdiilor pe care le va întâlni în cale, gândeau alţii. Se răspândise chiar zvonul că Alexandru ar fi pierit în pustiul Gedrosiei.

De îndată au fost luate măsuri severe. Unii satrapi au fost înlăturaţi, iar alţii chiar ucişi. În scurtă vreme ordinea şi disciplina au fost restabilite.

Trecând prin Pasargadai Alexandru dădu poruncă să fie restaurat mormântul lui Cyrus, întemeietorul statului persan. Apoi puse să se scrie pe soclul monumentului cu litere greceşti, ceea ce până atunci era săpat numai cu litere persane. Inscripţia glăsuia: „Omule, oricine ai fi şi ori de unde ai veni – căci ştiu că vei veni – eu sunt Cyrus cel care am întemeiat imperiul persan. Nu mă pizmui pentru mica bucată de pământ ce-mi acoperă trupul!”

Se pare că inscripţia a dat mult de gândit regelui macedonean cu privire la viaţa zbuciumată a omului, în care se întrupează atâtea năzuinţe, vise şi speranţe.

Când aflară de apropierea lui Alexandru de Persepolis şi apoi de Susa, unii dintre satrapi, simţindu-se vinovaţi, fugiră. Printre aceştia se afla şi Harpalos, amic din copilărie al lui Alexandru şi care se bucura de toată încrederea acestuia. Nefiind apt pentru serviciul militar din pricina unei infirmităţi fizice, Harpalos fusese lăsat să administreze bogăţiile regeşti ce se aflau în Babilon. Crezând că regele macedonean nu se va reîntoarce, Harpalos îşi organiză o curte regească, risipind în lux şi fast uriaşa visterie a lui Darius, ce-i fusese încredinţată. Când află că Alexandru se apropie, Harpalos fugi la Atena, ducând cu el cinci mii de talanţi şi şase mii de mercenari.

LVI SERBĂRILE DE LA SUSA

În luna februarie a anului 324 î.e.n. Alexandru era la Susa. De îndată sosi şi Hephaistion cu oastea ce-i fusese încredinţată, iar de la Nearchos primi ştirea că flota macedoneană ancorase pe fluviul Tigru.

Toţi satrapii, comandanţii de oşti, prinţii şi oamenii mai de seamă din Persia fură chemaţi la Alexandru, la Susa, pentru a lua parte la festivităţile pe care le pregătea.

Regele macedonean organiza sărbătorirea trupelor care se înapoiaseră biruitoare din India. Cu această ocazie a avut loc un eveniment unic în felul său, un fapt care în gândirea lui Alexandru urma să simbolizeze contopirea învingătorilor cu cei biruiţi. Era vorba de căsătoria în masă a macedonenilor cu fete persane; peste zece mii de ostaşi din oastea sa s-au căsătorit în acea zi. Însuşi Alexandru se însură[173] cu Statira, fiica mai mare a lui Darius, în timp ce fiica mai mică a acestuia deveni soţia iubitului său amic Hephaistion. Toţi prietenii săi intimi, tovarăşi de arme, îi urmară exemplul: Crateros, Perdiccas, Ptolemeu, Seleucos, Eumenes şi alţii se căsătoriră cu fete nobile persane.

Marele cort regal fu întins cu ocazia acestui eveniment. Cupe mari făurite din aur împodobeau mesele; pretutindeni atârnau stofe scumpe şi covoare preţioase. Coloane învăluite în aur şi argint, încrustate cu nestemate se ridicau de jur-împrejur, sprijinind uriaşul cort a cărui circumferinţă avea – spun unii istorici – aproape un kilometru.

La mijloc se afla masa regală. Scaunele fruntaşilor erau de argint; al lui Alexandru era de aur. În şiruri lungi se întindeau mesele pentru invitaţi, al căror număr se ridica la nouă mii – după cum glăsuiesc izvoarele istorice.

Înainte de începerea ospăţului trompetele anunţaseră că regele sacrifică zeilor pentru ca aceştia să-i fie favorabili;

---

[173] Alexandru era deja căsătorit cu Roxana, fiica lui Oxyartes, dar poligamia era tradiţională în familia regală macedoneană, căsătoriile jucând adesea un rol politic şi diplomatic.

toţi mesenii îl imitară, folosind în mod simbolic cupele ce se aflau pe mese.

La un sunet de trompetă apărură în sală, după obiceiul persan, miresele, care, cu vălul pe faţă, se aşezară fiecare lângă soţul său. Câteva zile în şir ţinură serbările şi petrecerile. Au avut loc jocuri, întreceri sportive şi spectacole de teatru date de cei mai buni actori ai timpului. Veniră la nuntă rapsozi şi cântăreţi de harpă din Grecia, măscărici şi dansatori pe frânghie din cele mai îndepărtate ţinuturi, magi persani ca să înveselească uriaşa mulţime de căsătoriţi şi de oaspeţi.

Toţi tinerii însurăţei primiră daruri bogate de tot felul, iar ostaşii şi ofiţerii un ajutor bănesc în valoare de douăzeci de mii de talanţi, sumă uriaşă pe acea vreme.

LVII NEMULŢUMIREA VETERANILOR

Alexandru îşi făcea acum noi planuri de cucerire: voia să cotropească întreaga lume cunoscută pe atunci şi să devină singurul ei stăpân. Începuse războiul în numele ligii corintice; devenise hegemonul lumii greco-macedonene şi apoi stăpânul imperiului persan; acum voia să ajungă stăpânul lumii, un cosmocrator.

În înfăptuirea acestui plan, Alexandru credea că elementul hotărâtor va fi unitatea de sânge şi de gândire dintre biruitori şi biruiţi. Aceasta avea să ducă la o participare egală a lor la putere, la o comunitate care să asigure temelia uriaşei construcţii plănuite. În acest scop fuseseră celebrate la Susa căsătoriile în masă ale macedonenilor cu fete persane; tot în acest scop recrutase în oaste tot mai multe elemente persane.

Când Alexandru se întoarse din India la Susa, i-au fost prezentaţi cei treizeci de mii de copii persani pe care el îi lăsase să fie educaţi după moda macedoneană. Găsindu-i vârtoşi la trup şi vioi la minte, Alexandru numindu-i epigoni, adică urmaşi, nu şi-a ascuns bucuria şi şi-a exprimat încrederea în aceste tinere vlăstare persane instruite după tactica macedoneană şi în crezul lui Alexandru.

Dar ostaşii lui Alexandru nu vedeau cu ochi buni toate acestea. Ei se simţeau umiliţi că rangurile în armată ca şi recompensele erau împărţite deopotrivă între ei şi perşi. Noua organizare pe care Alexandru o dădu trupelor sale de cavalerie dovedea că el nu mai face nici o deosebire între cele două popoare. Obiceiurile persane deveniră dominante la curtea lui Alexandru, iar căsătoria în masă fusese celebrată tot după datinile persane. Se temeau cu toţii că în curând îşi vor pierde cinstea cuvenită, cu atât mai mult cu cât regele îşi crease o gardă personală alcătuită numai din perşi înarmaţi cu lănci şi vergi.

Nemulţumirea avea să răbufnească pe când trupele lui

Alexandru se aflau în localitatea Opis[174], pe fluviul Tigru. Era în luna iulie a anului 324 î.e.n. Zvonuri felurite circulau printre ostaşi cu privire la intenţiile războinice ale lui Alexandru. Atunci, adunându-şi soldaţii, regele le aduse la cunoştinţă că cei răniţi şi cei care din pricina vârstei nu puteau duce mai departe greutăţile viitoarelor campanii, vor fi scoşi din rândurile luptătorilor şi trimişi în patrie, adică în Macedonia. Nu vor pleca însă cu mâna goală. Vor fi răsplătiţi din visteria regală, iar o dată ajunşi acasă se vor bucura de stima şi cinstea concetăţenilor pentru care vor rămâne o pildă de bărbăţie şi de jertfă.

Veteranii izbucniră însă în strigăte de nemulţumire. Nu temerea că cei mutilaţi şi bătrânii n-ar putea duce greutăţile războiului, strigau soldaţii, îngrijora pe rege, ci dorinţa ascunsă de a avea în jurul său o armată de barbari care să-l asculte orbeşte. Şi dacă vrea să se lipsească de veterani, atunci să se lipsească de toţi ostaşii macedoneni, care se vor întoarce bucuroşi în patrie, iar Alexandru să-şi continue expediţiile cu ajutorul zeului Ammon-Ra, din care pretinde că se trage.

Cum vociferările deveneau tot mai ameninţătoare, Alexandru plecă, urmat de câţiva ofiţeri, şi porunci să fie puşi în lanţuri şi executaţi vreo treisprezece ostaşi care i se părură că îndemnau mai cu curaj la răzmeriţă. Apoi, potolindu-se strigătele, Alexandru reveni şi vorbi astfel soldaţilor săi: „Macedoneni![175] N-am de gând să pun vreo stavilă darului vostru de rasă, după cum n-am de gând să vă vorbesc în acest sens, deşi, după mine, vă puteţi duce oriunde vreţi. În schimb, dacă veţi pleca, vreau să vă fie limpede în minte cum m-am purtat eu faţă de voi şi cum aţi înţeles voi să-mi răspundeţi. Voi începe, cum este şi normal, de pe vremea lui Filip, tatăl meu (...) pe atunci nu ştiaţi, aproape nici unul, decât de cojoc şi să duceţi oile la păscut în munţi – câteva oi pentru care trebuia să vă bateţi din greu cu (...) vecinii voştri.

Filip v-a înlocuit cojoacele cu hlamida (...) v-a făcut în

[174] Azi Odoan, localitate în Iran, pe stânga Tigrului.
[175] F. Arrianus, VII, 9 şi 10, op. cit., p. 360–363.

stare să ţineţi piept (...) barbarilor vecini (...) Mai târziu v-a adus în oraş şi v-a dăruit cu cele mai bune legi şi cu cele mai frumoase datini.

Filip a izbutit să vă facă stăpâni peste barbarii care, înainte vreme, aveau putere asupra voastră şi vă robiseră, nelăsându-vă nimic (...)[176]

Ei bine, oricât de mari ni s-ar părea aceste realizări ale tatălui meu (...) şi oricât aţi fi avut de tras foloase de pe urma lor, ele nu se pot totuşi măsura cu ceea ce am izbutit să fac eu. Trebuie să ştiţi că n-am moştenit de la el decât câteva pocale de aur şi argint, iar visteria nu poseda nici măcar şaizeci de talanţi, în timp ce datoriile lui Filip se ridicau la suma de cinci sute de talanţi. Aflaţi acum că la aceştia am mai adăugat şi eu opt sute de talanţi, care mi-au îngăduit să vă scot de pe meleagurile ce nu vă mai puteau mulţumi, apoi să vă ofer Hellespontul, într-o vreme când perşii erau stăpânii mărilor. Mai târziu am zdrobit cu cavaleria pe satrapii lui Darius, făcând din voi stăpânii întregii Ionii, ai Eoliei, ai ambelor Frigii şi ai Lidiei. Am asediat Miletul şi Miletul a căzut. Celelalte state au capitulat în faţa noastră, toate, şi v-am lăsat să trageţi foloasele de pe spinarea lor.

Bogăţiile Egiptului şi ale Cyrenei[177], care ne-au încăput în mână fără vărsare de sânge, tot vouă v-au revenit (...)[178] Cu ce altceva m-am ales eu din tot acest zbucium afară de mantia de purpură pe care o vedeţi şi de această diademă? Eu personal n-am avut nimic de câştigat (...) Mă hrănesc cu ce vă hrăniţi şi voi şi dorm exact atât cât dormiţi şi voi. Ba pot să spun că mănânc chiar mai simplu decât unii dintre voi, cărora le place să mănânce bine; şi aş mai putea spune că priveghez pentru voi, ca să puteţi dormi în linişte (...) Ei bine, aş vrea să ştiu dacă-şi închipuie cineva că a avut mai mult de îndurat decât am îndurat eu pentru el (...) Hai, cine are răni de arătat, să vină încoace, să se

---

[176] Urmează o scurtă expunere a rezultatelor expediţiilor militare ale lui Filip.
[177] Oraş în Libia, pe coasta Mediteranei.
[178] Urmează enumerarea cuceririlor sale.

dezbrace şi să le arate; pe urmă am să i le arăt şi eu pe ale mele! Îl previn însă că pe toată partea anterioară a trupului meu nu va găsi nici un mădular fără cicatrice: am pe mine urme de la toate armele folosite fie în lupta de aproape, fie în lupta de departe (...) vă port din victorie în victorie peste tot pământul, peste mări, peste toate fluviile, peste toţi munţii şi peste toate întinderile (...)

Majoritatea aţi primit cununi de aur, ca mărturie pe veci a vitejiei voastre şi a recunoştinţei mele. Morţii noştri au avut parte de o moarte glorioasă şi de o înmormântare ca nimeni altul; în patrie celor mai mulţi le-au fost înălţate statui de bronz; părinţii lor se bucură de stima tuturor şi au fost scutiţi de orice obligaţie cetăţenească şi de toate dările (...)

Ei bine, zilele acestea tocmai mă gândeam că a venit vremea să las la vatră pe cei ce nu mai sunt în stare a lupta şi-mi pusesem în minte să-i răsplătesc aşa încât toată lumea în patrie să-i fericească. Văd însă că vreţi să plecaţi cu toţii. Aşa e? Atunci spuneţi celor de acolo că pentru a vă întoarce, l-aţi părăsit pe Alexandru, regele vostru, învingătorul mezilor, perşilor (...)[179].

Spuneţi că l-aţi lăsat pe Alexandru în grija barbarilor pe care-i învinsese. Cuvintele voastre vă vor atrage, cu siguranţă, toată stima lumii, iar zeii vor vedea în ele o dovadă certă de pietate.

Puteţi pleca”!

Soldaţii rămaseră derutaţi; acum erau cu toţii concediaţi şi puteau pleca oriunde. Dar fără comandanţi, fără un plan de acţiune, fără un ţel precis şi fără disciplină ce-ar fi putut ei face? Oastea biruitoare de odinioară deveni o masă confuză şi nemulţumită, gata să acţioneze călăuzită de instincte, căci nimeni nu mai putea comanda şi nimeni nu se simţea dator să asculte.

Alexandru, abătut şi supărat, se retrase în castelul regal de la Opis, unde rămase două zile. A treia zi chemă la el pe

[179] Urmează numele popoarelor învinse şi a ţărilor străbătute. Istoricii moderni sunt de acord a recunoaşte, în mare măsură, autenticitatea acestui discurs.

mai marii perşilor cărora le încredinţă posturile de comandă din noua sa oştire, care, organizată după tiparele macedonene, urma să fie alcătuită numai din soldaţi de viţă asiatică.

Făcând cunoscut acest lucru macedonenilor, Alexandru le porunci să plece, sau dacă preferă, să-şi aleagă un comandant şi să lupte împotriva noii sale oştiri. Când aflară de toate acestea soldaţii macedoneni, temându-se de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, se adunară cu toţii în faţa palatului şi aruncându-şi armele în semn de căinţă, cerură într-un glas îndurare. Apoi strigară că sunt gata să-i predea pe cei ce-i aţâţară la răzmeriţă şi că vor rămâne zi şi noapte în faţa porţilor palatului, până când regele îi va ierta.

Auzind strigătele de jale ale soldaţilor săi şi văzându-le căinţa, pe care probabil o şi aştepta, Alexandru ieşi din palat. Ostaşii se apropiară cu toţii de el, implorându-l să-i ierte şi să le fie iarăşi căpetenie. Regele îi iertă, iar macedonenii îşi ridicară armele şi se întoarseră în tabere, veseli şi cântând cântece de luptă.

Urmă apoi un ospăţ; luară parte şi soldaţii macedoneni şi perşi. Masa comună simboliza, în intenţia lui Alexandru, înţelegerea între biruitori şi biruiţi, prosperitatea viitoarei colaborări dintre cele două popoare. De acum înainte, odată cu înfrângerea acestei ultime reacţii a patriotismului macedonean, etalonul aprecierii ostăşeşti şi a celei sociale urma să fie valoarea personală şi devotamentul faţă de rege.

LVIII MOARTEA LUI HEPHAISTION

După ce ospăţul a luat sfârşit, peste unsprezece mii de veterani macedoneni, bătrâni sau mutilaţi, au cerut să se reîntoarcă în patrie, fiind cu neputinţă să-şi continue îndatoririle lor ostăşeşti. Alexandru le plăti toate drepturile ce li se cuveneau şi urându-le drum bun, se despărţi de ei cu lacrimi în ochi. La rândul lor, nici veteranii nu-şi putură stăpâni plânsul. Sub conducerea lui Crateros, unul din credincioşii aghiotanţi ai lui Alexandru, porniră spre patrie, de unde urma să vină la rândul lor contingente noi de recruţi macedoneni.

De la Opis, Alexandru se îndreptă, pe la finele lunii august a anului 324 î.e.n., către răsărit, spre Ecbatana.

După ce detaşamentele trecură munţii, ajunseră la localitatea Bagistane[180], unde vizitară celebrele grădini cunoscute sub numele de grădinile Semiramidei. De aici sosiră în câmpia numită de către Herodot „Câmpia Nysei”[181], pe care păşteau hergheliile regilor perşi; odinioară acestea cuprindeau un număr de o sută cincizeci de mii de cai, din care Alexandru găsi acum abia o treime. Restul dispăruseră, fiind în cea mai mare parte furaţi de geambaşii din partea locului.

În această regiune oştile macedonene petrecură aproape o lună de zile. De aici armatele porniră către Ecbatana, unde ajunseră pe la finele lunii octombrie a anului 324 î.e.n. În acest bogat şi frumos oraş, veche capitală a Mediei, Alexandru se instală în palatul regal. Palatul constituia un monument de o mare valoare arhitectonică pe care mezii îl ridicară pe când erau în culmea puterii lor politice.

Construcţia era făcută din lemn de chiparos şi cedru, iar plafonul, acoperişul şi coloanele de susţinere căptuşite cu aur şi cu argint. Nu mai puţin impunător era templul zeiţei

---

[180] Situată la sud-estul Ecbatanei.

[181] III, 106 şi VII, 40.

Anytis din apropiere.

În spatele palatului regal se ridica o colină pe care se afla o citadelă întărită cu tunuri de apărare, iar în faţă se întindea frumosul oraş, construit după cele mai îndrăzneţe reguli arhitectonice.

În acest mare oraş Alexandru organiză întreceri sportive, concursuri de teatru şi coruri, şi înălţă zeilor jertfe de mulţumire pentru reuşita strădaniilor sale. Toate sfârşiră cu un ospăţ sardanapalic, menit să mulţumească deopotrivă pe soldaţi şi pe generali.

La Ecbatana se întâmplă ca cel mai bun prieten al lui Alexandru şi confidentul planurilor sale, Hephaistion, să moară. Faptul, atât de comentat din vechime şi până astăzi, pare să contureze ideea că Alexandru începuse să se comporte asemenea unui despot oriental.

Se pare că Hephaistion, fiind bolnav, trebuia să urmeze dieta prescrisă de doctor. Acesta lipsind, pacientul se ospătă cu o pasăre friptă şi o sticlă de vin rece. Moartea surveni în câteva ore. Auzind de moartea celui mai devotat prieten şi cuprins de o durere fără margini, Alexandru începu să se comporte asemenea unui tiran. Doctorul, care nu avea nici o vină, a fost crucificat. Apoi Alexandru dădu ordin să fie tunşi caii şi catârii din Persia, să se dărâme cetăţile vecine şi să fie masacraţi locuitorii lor nevinovaţi. În fine, interzise orice cântec în lagărul său şi consacră 10 000 de talanţi, sumă uriaşă pe atunci, pentru a ridica un monument funerar lui Hephaistion.

La ce serveau toate acestea e greu de spus, dar, cu toate exagerările inerente uneori tradiţiei, ele vorbesc dacă nu despre un caracter, totuşi despre unele porniri…

LIX CELE DIN URMĂ PLANURI

În primăvara anului 323 î.e.n. Alexandru ajunse pe malurile Eufratului în cetatea Babilonului, pe care o făcuse capitala imperiului făurit după atâtea campanii lungi, grele şi glorioase.

Prin aşezarea sa strategică, prin poziţia sa economică, prin splendidele sale construcţii şi prin rolul pe care-l jucase în istoria vechii civilizaţii mesopotamiene, străvechea cetate a Babilonului era, într-adevăr, cea mai potrivită să devină capitala noului imperiu.

În scurtă vreme sosiră aici soli şi ambasadori din toate părţile lumii pe atunci cunoscute. Veneau să ofere regelui daruri, să-i ceară ajutorul, să-i arate devotamentul, să-l ia judecător în neînţelegerile lor proprii sau cu vecinii. Aceste cereri şi asigurări de respect şi devotament l-au făcut pe Alexandru să se considere – după spusa onestului său biograf Arrianus – „un adevărat stăpân al întregului pământ şi al mărilor”.[182]

Rând pe rând se perindată, în faţa regelui, etrusci, cartaginezi, celţi, iberi, libieni, sciţi, italici şi romani. Despre mulţi, macedonenii auzeau acum pentru prima oară. Solii cetăţilor greceşti purtau cununi cu flori, aşa cum obişnuiau ori de câte ori venerau un zeu.

Dar Alexandru era departe de a fi mulţumit cu ceea ce obţinuse până atunci. Neastâmpărul de a cunoaşte totul, pasiunea de a obţine noi biruinţe, dorinţa de a-şi consolida şi mări imperiul până la hotarele cele de pe urmă ale lumii, acel „patos” care necontenit îl împinge pe om la întrecere cu sine însuşi, nu puteau să-i dea liniştea celuia care râvnea la cosmocraţie.

Noile sale planuri de cucerire împânziseră întreaga Oikumenă. În occident voia ca, făcând o expediţie împotriva Cartaginei, să ajungă până la coloanele lui Hercule[183]; nici

[182] VII, 13, 5.

[183] Strâmtoarea Gibraltar de azi.

Sicilia şi nici Italia nu rămâneau în afara planului său de cuceriri.

Îl interesa de asemenea regiunea Mării Caspice, unde trimisese deja o expediţie condusă de Heracleides pentru a construi acolo o flotă spre a-i cerceta ţărmurile şi apele. Dar marea necunoscută rămânea Arabia. De fapt popoarele de acolo nici nu-i trimiseră soli şi nici nu-i arătară în vreun chip oarecare că le-ar păsa de el. Într-adevăr triburile de beduini, războinici şi neîndurători – despre care însă nu se ştiau decât puţine lucruri – ameninţau adesea hotarele satrapiilor persane şi drumurile comerciale ce legau, pe uscat, continentele Asiei şi Africii. Urmărind să înlăture primejdia din partea triburilor de beduini şi să găsească un drum mai scurt de la Babilon până la Marea Roşie, pentru a putea stabili comunicaţii directe cu Alexandria Egiptului, Alexandru se hotărî să atace cu toate forţele regiunile arabe. Această campanie i-ar fi deschis totodată drum sigur spre mările de apus.

În prealabil Alexandru însărcinase pe Nearchos să organizeze câteva explorări ale coastei arabice, în vederea pregătirii marii expediţii proiectate spre acele locuri. Veştile nu erau bune; pe toţi îi înspăimântase imensitatea acelei peninsule pustii. Dar Alexandru nu era omul care să se descurajeze. El porunci să se pregătească o flotă uriaşă în acest scop, la Babilon. Se construiră noi şantiere, în realitate un port cu totul nou şi modern pentru acea epocă; se procură tot ce era necesar pentru construirea de corăbii noi şi se lucră cu sârg pentru echiparea oamenilor şi a vaselor. Au fost angajaţi marinari iscusiţi din Siria şi Fenicia, cărora li s-au făgăduit solde ademenitoare. Trupe numeroase alcătuite din macedoneni, perşi şi mercenari se concentrară la Babilon. Mii de oameni lucrau în acelaşi timp la refacerea digurilor şi canalelor de irigaţie care, lăsate în părăsire de regii perşi, se ruinară, îngreunând navigaţia pe Eufrat. Totodată fură distruse barajele pe care administraţia persană le ridicase odinioară pentru a împiedica pătrunderea flotelor străine prin cele două fluvii spre inima ţării.

O atmosferă războinică domnea în tot Babilonul. Trupele de uscat, organizate acum, după câte se pare, potrivit modelului legiunilor romane, făceau exerciţii zilnice de luptă, iar corăbiile ancorate în marele port ridicau cu rândul ancora, pentru a obişnui pe mateloţi cu vâslitul şi lupta pe mare.

Prezent pretutindeni, Alexandru supraveghea pregătirile oştirii organizând întreceri între soldaţi; răsplătea cu laude sau coroane de aur pe cei biruitori.

Toţi aşteptau serbările şi sacrificiile religioase care urmau să încheie pregătirile şi să obţină de la zei ajutorul şi ocrotirea lor pentru expediţie.

LX SFÂRŞITUL

Era la începutul verii anului 323 î.e.n.; ziua plecării sosi.[184] Alexandru aduse sacrificii zeilor, să-i fie prielnici. Şi toată oştirea era veselă şi se bucura de dărnicia regelui, care petrecea şi el alături de generalii săi şi a conducătorului flotei, Nearchos. Când Alexandru se ridică de la masă, veni la el un intim al său, tesalianul Medios, şi-l invită să continue petrecerea în casa lui. Şi acolo se înveseliră cu toţii până în zori, la gândul noilor biruinţe ce-i aşteptau pe macedoneni. La despărţire Alexandru făgădui lui Medios că din nou îl va vizita în seara următoare. Într-adevăr, în seara zilei stabilite regele era, potrivit făgăduinţei, la Medios, în tovărăşia căruia bău până noaptea târziu. Când s-a întors acasă Alexandru nu se simţi bine; mâncă puţin, se îmbăie în grabă şi adormi cuprins de friguri.

A doua zi regele era tot bolnav, iar frigurile se înteţiră. Cu toate acestea îşi îndeplini, potrivit ritualurilor, îndatoririle către zei şi dădu, ca de obicei, ordine subalternilor. Spre seară Alexandru se ridică din pat şi făcu o baie în Eufrat. Nici baia şi nici odihna nopţii următoare nu-i uşurară suferinţele.

Dimineaţa Alexandru era din nou în camera sa de lucru, dar fără putere zăcea pe patul suferinţei. În zadar Medios încerca să-l distreze cu vorbe de duh, căci nimic nu-l putu înveseli pe general care nu va închide ochii toată noaptea.

În dimineaţa zilei următoare, după îndeplinirea ritualurilor obişnuite, Alexandru primi pe Nearchos, cu care chibzui să amâne plecarea flotei cu câteva zile până la însănătoşirea sa.

---

[184] Istoricii epocii amintesc de câteva evenimente nefaste care s-ar fi petrecut între timp şi care ar fi „prevestit” nenorocirea ce se apropia. Create posterior morţii lui Alexandru, ele constituie una din acele creaţii legendare ce se pun în circulaţie, îndeosebi după moartea eroilor, ţintind să-i idealizeze ca pe nişte fiinţe supranaturale.

Dar boala se agravă şi mai mult; dorind să sfârşească cu suferinţa şi mai ales să se convingă pe sine că e spre vindecare, porunci ca peste două zile toată flota să fie cu pânzele sus, gata pentru a porni în larg.

Cu toate eforturile făcute pentru a învinge boala, căldurile se înteţiră şi noaptea ce urmă a fost şi mai chinuitoare. A doua zi, în ciuda bolii istovitoare, Alexandru încă mai dădea ordine şi sfaturi celor din jur, dar după încă o zi, dându-şi seama de gravitatea bolii, porunci ca plecarea flotei să fie amânată din nou.

Noaptea următoare a însemnat un calvar; dimineaţa Alexandru dădu ordine ca generalii să rămână la palat, iar comandanţii mai mici să nu-şi părăsească posturile.

Legenda spune că unii apropiaţi ai săi l-ar fi întrebat cui lasă tronul dacă s-ar întâmpla ca zeii să-l ducă printre ei.

„Celui mai vrednic” – a spus Alexandru.

„Şi când să-ţi aducem onoruri divine”? l-a întrebat prietenul său Perdiccas.

„Atunci când voi cu toţii veţi fi fericiţi”, ar fi răspuns regele macedonean.

Mai trecu o zi; marele general dormi puţin, dar căldurile îi sleiră puterile şi când comandanţii veniră să-l vadă nu mai putea vorbi.

Aflând de boala regelui soldaţii dădură năvală la palat; la început acestora li s-a ascuns situaţia, dar după ce au aflat adevărul şi-au îmbrăcat hainele de paradă şi unul după altul au trecut în şir pe lângă patul marelui general. Era ultimul omagiu pe care i-l aduceau ostaşii săi devotaţi.

Câteva zile în şir Alexandru zăcu într-un fel de letargie; sfârşitul veni în seara zilei de 13 iunie a anului 323 î.e.n.

Cu toţii plânseră şi scoaseră strigăte de jale: macedonenii plângeau pe cel mai viteaz rege al lor, perşii pe cel mai vrednic şi iertător stăpân. În durerea comună – cel puţin pentru un moment – nu mai existau învingători şi învinşi.

Noaptea ce se lăsă, făcu ca o tainică frică să cuprindă sufletele soldaţilor macedoneni. Cine le va fi de-acum conducător? Nu vor începe lupte între generali pentru

dobândirea puterii? Vedea-vor ei oare, după atâtea biruinţe şi când simţeau mai puternic dorul de patrie, căminul şi pe cei dragi ai lor? Nu cumva rănile ce începuseră a se vindeca se vor deschide din nou în lupte fără de glorie?

Şi ostaşii adormiră cu aceste gânduri în Babilonul învăluit în noapte şi tristeţe.

EPILEGOMENA

Apărut la răspântie de istorie, Alexandru marchează începutul unei ere noi.

Înaintea sa toată filozofia politică era sau cantonată în cercul strâmt, uniform şi autarhic al cetăţii greceşti *(polis)* sau emana cu incertitudini şi fără contur din organizarea imperiilor despotice în care omul nu cuteza să se înalţe.

Omenirii îi lipsea perspectiva largă a istoriei; totul era local şi particular. Generalizarea, chiar sub vestmânt empiric, nu era pe deplin posibilă din cauza dimensiunilor reduse ale arenei pe care se desfăşurau evenimentele.

Ştiinţele naturii nu făcuseră decât progrese relative; cunoştinţele ştiinţifice ale vremii erau reduse. Pentru cei mai mulţi lumea era încă o întindere mărginită de un necunoscut imaginat în cele mai fabuloase chipuri.

După Alexandru îşi croieşte drum noul concept al statului universal unitar, cel puţin sub aspect politic şi cultural. Omul se rupe acum de îngrădirile impuse de obştile orientale şi polisurile greceşti, de izolarea religioasă şi etnică şi încearcă să se angreneze într-o ordine civilizatorică. De esenţă greacă noua civilizaţie universală, elenismul, deschide largi posibilităţi de înflorire a personalităţii în viaţa socială şi eroismului individual în istorie. Perspectiva istorică cuprinde acum tot ce este general, tot ce ţine de *Oikumena,* adică de lumea cunoscută sau în curs de a fi cunoscută. „Voi deschide, spunea marele macedonean, pentru toate seminţiile, drumul către locurile pe care natura le-a ascuns în depărtări”.[185]

Ştiinţele şi artele se vor dezvolta sub noul impuls generator de energii individuale, iar spiritul de investigaţie va căpăta tot mai mult certitudine şi încredere în propria-i menire.

---

[185] *Aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longe submoverat* (Q. Curtius Rufus, IX, 6, 22–23).

Faptele pline de „miraculos” ale lui Alexandru au fascinat lumea încă din timpul vieţii sale. Povestea lor a dat de pe atunci naştere legendei şi epopeii. Scriitorii greci şi latini i-au consacrat pagini şi lucrări pline de entuziasm şi de admiraţie, iar literatura orientală, mai receptivă la miraculos, i-a atribuit un rol supranatural. Coranul face din el un precursor al lui Mahomed, în timp ce poetul persan Nizami îl socoteşte, descendent al legendarului Abraham.

Unele scrieri creştine îl privesc ca pe un erou credincios, iar literatura eroică a Evului Mediu apusean îl aseamănă cu un cavaler, chintesenţa şi prototipul omului desăvârşit, numindu-l uneori – ca acele *„Chansons de geste”* – „stăpânitor al lumii”.

În Franţa, Spania, Germania şi Anglia literatura medievală cultă îi cântă faptele, iar J. Racine îi consacră o tragedie ce-i poartă numele.

Nu mai puţin populară a devenit figura marelui cuceritor în Ţările Române, datorită *Alixăndriei* care s-a bucurat de o largă circulaţie pătrunzând până în păturile săteşti. Multă vreme acest roman popular a fost cartea de căpetenie a spiritelor dornice să cunoască istoria lumii şi a eroilor ei.

Artele au găsit, la rândul lor, în faptele memorabile ale lui Alexandru, modele vrednice de inspiraţie. Sculpturi, picturi, mozaicuri, ţesături, broderii, încrustaţii în lemn şi metale, miniaturi pe manuscrise de preţ sau pe tipărituri au înfăţişat în cele mai felurite şi fabuloase chipuri aventurile unui erou devenit pentru artist ca şi pentru public un permanent contemporan.

În fine oamenii politici şi de stat, generalii şi conducătorii de oşti i-au luat adesea viaţa şi realizările drept pildă şi îndemn. Nu regreta oare un Caesar că nu realizase nimic la vârsta când Alexandru cucerise lumea?

Şi interesul pentru faptele eroului nu poate surprinde atâta vreme cât istoria cea dreaptă trece în Panteonul ei numai pe cei ale căror fapte strălucite – rod al minţii sau braţelor – îi îndrituiesc la această supremă şi ultimă cinstire.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE

PREGĂTIRILE

I ÎNAINTE DE ALEXANDRU
II COPILUL LUI FILIP – FIUL LUI ARISTOTEL
III FRĂMÂNTĂRI ÎN GRECIA
IV RĂZBOAIELE CU TRACII, GEŢII ŞI ILLIRII
V ULTIMA ÎMPOTRIVIRE

MAREA CAMPANIE

VI CĂTRE ÎMPĂRĂŢIA LUI DARIUS
VII CUCERIREA CETĂŢILOR APUSENE
VIII BIRUITOR DE LA ŢĂRMUL MEDITERANEI PÂNĂ LA GORDION…
IX …ŞI DE LA GORDION PÂNĂ LA ISSOS
X ÎNFRÂNGEREA LUI DARIUS
XI TEMELII PENTRU UN NOU STAT
XII TYRUL – O REZISTENŢĂ EROICĂ
XIII GAZA PREFĂCUTĂ ÎN RUINE
XIV ÎN EGIPTUL FARAONILOR
XV LA ORACOLUL ZEULUI AMMON-RA
XVI ÎN CĂUTAREA LUI DARIUS
XVII LUPTA DE LA GAUGAMELA
XVIII ÎN CETATEA DE SCAUN A BABILONULUI
XIX LA SUSA
XX ÎN DRUM SPRE PERSEPOLIS
XXI PERSEPOLIS
XXII ASASINAREA ULTIMULUI AHEMENID
XXIII ÎN SATRAPIA HIRCANIEI
XXIV SPRE BACTRIANA
XXV COMPLOTUL
XXVI SPRE MUNŢII HINDUCUŞ
XXVII PRINDEREA LUI BESSOS
XXVIII BĂŞTINAŞII DIN SOGDIANA SE RĂSCOALĂ
XXIX LUPTELE CU SCIŢII
XXX SPITAMENES
XXXI RĂZVRĂTIREA SE POTOLEŞTE
XXXII OMORÂREA LUI CLEITOS
XXXIII PACIFICAREA
XXXIV „PIATRA” DIN SOGDIANA ŞI „PIATRA” LUI CHORIENE
XXXV NEMULŢUMIRI LA CURTEA LUI ALEXANDRU
XXXVI – INDIA LA CAPĂTUL LUMII
XXXVII ÎNCEPUTUL CAMPANIEI. LUPTELE CU ASPASIENII

XXXVIII ALTE VICTORII
XXXIX MAI PRESUS DECÂT HERCULE
XL CĂPETENIILE INDIENILOR SE SUPUN
XLI PREGĂTIRI ÎMPOTRIVA REGELUI POROS
XLII TRECEREA RÂULUI HYDASPES
XLIII POROS – ÎNVINS
XLIV EXPEDIŢIA CONTINUĂ
XLV „AICI S-A OPRIT ALEXANDRU”

DEZNODĂMÂNTUL

XLVI ÎMBARCAREA
XLVII NOI LUPTE
XLVIII SINGUR ÎN FAŢA PRIMEJDIEI
XLIX PE VALEA INDUSULUI, ÎN JOS
L FLUX ŞI REFLUX ÎN DELTĂ
LI PREGĂTIRILE DE REÎNTOARCERE
LII DRUMUL SPRE APUS...
LIII DEŞERTUL
LIV PE VALURILE OCEANULUI
LV DUPĂ REÎNTOARCERE
LVI SERBĂRILE DE LA SUSA
LVII NEMULŢUMIREA VETERANILOR
LVIII MOARTEA LUI HEPHAISTION
LIX CELE DIN URMĂ PLANURI
LX SFÂRŞITUL
EPILEGOMENA